Зоран Петровић Пироћанац

Nomenclatura Serbica 1982-2013

Елите, ентропијски модел политичке класе
и континуитет српске номенклатуре

Београд, 2012.

Зоран Петровић Пироћанац

Nomenclatura Serbica 1982-2013

Елите, ентропијски модел политичке класе и континуитет српске номенклатуре

Издавач
Институт за политичке студије
Светозара Марковића 36, Београд

За издавача
др Живојин Ђурић, директор

Рецензенти
Проф. др Војислав Митић
Др Момчило Суботић
Проф. др Љубиша Деспотовић

Илустрација на корици
Александар Драгутиновић, Хановер, 1987

Штампа
Eseloge d. o. o Beograd

Тираж
300

Ова монографија се реализује у оквиру пројекта Института за политичке студије „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“ (евид. број 179009), који финансира Министарство за науку и образовање Републике Србије.

САДРЖАЈ

Пролегомена 7

Прво поглавље

Елите, од старог доба и данас 21

I. 1. О Елитама и елитизмима, пионирски мислиоци ... 21

I. 2. Рејмон Арон и политичка класа 29

I. 3. Пјер Бурдије, доминација, елите 31

I. 4. Истраживање политичких елита, по Винку Ђурићу 33

I. 5. Француска номенклатура: селекција, меритократија, „републиканске елите“ и друштвене заслуге 41

I.6. „Зашто америчке елите заударају?, по Крису Хејсу 52

Друго поглавље

Социјалистичка номенклатура, од СССР-а и транзиције до капитализма 59

II. 1. Номенклатура и моћ у Номенклатури Михаила Восленског 59

II. 2. Милован Ђилас и западни антиципатори распада Номенклатуре 70

II. 3. Корнелиус Касториадис и руска стратократија 77

Треће поглавље

Српска номенклатура, од Броза до Стамболића-Милошевића, Тадића и Николића 81

III. 1. Елите и номенклатура српске историје садашњости 81

III. 2. Изградња југословенске номенклатуре: совјетски пример и инспирација 87

III. 3. Монизам vs. цивилно друштво, партијске елите vs. регионалне номенклатуре 94

III. 4. Систем моноорганизационе хијерархије, по Најдану Пашићу 98

Четврто поглавље

Четврти Клан Србије - Слободан Милошевић и Мирјана Марковић 103

IV. 1. Дискретни параполитички spiritus movens српског нео-стаљинистичког идеолошког пројекта - професор Мирјана Марковић 103

IV. 2. Појава кланова у окриљу српске Партије 107

IV. 3. А ко су „Мирини људи“? 114

IV. 4. „Архитекта“ технологије преузимања власти у Партији учвршћује свој фронт 116

IV. 5. 171 субверзивни појам Речника технологије „Видика“ и „Студента“ 120

IV. 6. Афера „Студент “ 124

IV. 7. Стаљинистичка Анализа идеолошке оријентације „Видика“ и „Студента“ и разапињање на крст 125

IV. 8. Терминатор -Координација ССРН, интелектуална полиција Универзитета, vs. „Самостална новинарска радионица“ 133

IV. 9. “Дечаци“ и „Идоли“ – уметнички пројекти Драгана Папића у Врху пост-комунистичке номенклатуре као „Мальчики 2.0“ 142

Пето поглавље

Глобални радови на покопу комунизма и разарање Југославије 149

V. 1. Улога Реганове администрације у историји садашњости Србије и Југославије 149

V. 2. „Нафташко“ планирање сценарије распада совјетског блока и социјализма 157

Шесто поглавље

Транзиција ка капитализму 163

VI.1. Социјална судбина номенклатуре у узаврелој транзицији 163

VI. 2. Континуитет циркулисања и репродуковања елите и у транзицији 169

VI. 3. О номенклатурним класификацијама транзицијске номенклатуре 175

Седмо поглавље

Номенклатурна окупација пројектованих, или како се влада Србијом Деведесетих 179

VII.1. Паукова мрежа нове транзиционе номенклатуре . 179

VII. 2. Криза економског самоуправљања, бег пара номенклатуре у капитализам 184

VII. 3. Пљачкање народа „Зајмом за препород“ и ношењем девиза на Кипар и у фискалне рајеве 186

VII. 4. Паукова мрежа нове номенклатуре: систем спојених судова олигархије 191

VII. 5. Јергинове руске поуке у српском случају 196

VII. 6. Моћне Координације Осамдесетих 202

VII. 7. Милошевићев круг: фингирање система моћи и Слоба као нови Тито 205

VII. 8. Олигархијска, охлократска, плутократска власт „новокомпонованих богаташа“ слепљених уз политичку номенклатуру Србије 1990-2000 207

Осмо поглавље

Пост- милошевићевска епоха 211

VIII. 1. Снаге номенклатурног континуитета и тајкуни девастирају Србију 2001-2013 211

VIII. 2. Верица Бараћ против „Невидљивих руку“ 219

VIII. 3. Неуморно номенклатурно пљачкање Србије и у демократско време 225

VIII. 4. „Отпораши“- левичарски плаћеници у ултрадесничарским потпиривањима револуција .. 230

VIII. 5. Декаденција, квази-елите и контра-елите и метаполитика кварежи, по Милошу Кнежевићу ... 244

VIII. 6. Дијагноза будућности српске политичке класе 2013-2022 248

Девето поглавље

О пројектовању српске политичке класе 255

IX.1. Панорамски поглед на тридесет година номенклатуре Србије, до 2013. 255

IX.2. Достижни новац као суштина разорних привредних делатности у Србији, по Ненаду Калуђеровићу 271

IX.3. Докрајчена српска војска 275

IX. 4. Традиционални континуитет деловања SIS у врху југословенске и српске државе 287

IX. 5. И други спољни фактори као креатори дириговане српске номенклатуре 301

Десето поглавље

Шематске представе и листе српске номенклатуре 311

X. 1. Графичке представе српске номенклатуре 1994. 311

X. 2. Скице за листе српске номенклатурне сцене (новембар) 2012. 322

Литература 325

„Ексхумирати оно што је било затомљено
непрестаним радом на забораву, може да
дестабилизује садашњост, њена веровања,
њене друштвене, политичке, културне праксе.
То значи желети писање историје, не ради забаве,
или успављивања увече, већ прекинути тишине
око којих је организован известан тип друштва,
како би садашњост изашла из своје обамрлости,
да би је пореметили, дезорганизовали,
деранжирали, испреметали, хуманизовали.“

(Франсоа Фурн, „Између историје и заборава:
какав пројекат писања ? „)

„Дај му влас', виц му памет.“

(Драгољуб Златковић,
„Пословице и поређења у пиротском говору“)

Појам *ентропије* аутор користи у суженом значењу, у пољу политичког, користећи га за дескрипцију стања српског друштва у дуготрајном пропадању, иреверзибилном ако не буде заустављено драстичним социјалним антиентропијским подухватима. *Ентропија* долази из немачког језика, надахнутог грчким, а први је употребио овај појам Clausius (1878). На грчком *entrope* значи „враћање уназад.“ У науци означава математичку функцију која изражава принцип деградације енергије. Ово опадање се очитује стањем нереда материје, које непрестано расте. (*Le Petit Robert*, 1970.) *Larousse*(1979) дефинише појам као припадајући физици. То је *„вредност која, у термодинамици, омогућује процену деградирања енергије неког система.*(*Ентропија једног система карактерише његов степен нереда*).“ Западна економска мисао запоставља биогеофизичке димензије људске активности и пориче постојање биосфере. Има, међутим, аутора, математичара и економиста, који откривају и чисто еколошке истине: да развој не би могао да се настави без радикалних рестаурисања и реоријентисања економије. Ти аутори приближавају ентропију и економију. **Видети**: Nicholas Georgescu-Roegen, La Décroissance: Entropie, écologie, économie; и: З. Петровић Пироћанац, Геополитика енергије. (Пролегомена), 2010.

Пролегомена

Упустили смо се овим радом у компаративно разматрање фрагмената српске историје садашњости, антропологије политике, у укрштен поглед на развој социологије елита код нас. Проблематика политичких елита је у средишту демократске динамике, те сматрамо да је ова студија саставни елемент пројекта који остварује Институт за политичке студије.

Ново „сито читања" (*grille de lecture*) нашег доба своју инспирацију налази и у времену почетка српске транзиције Деведесетих, доба када популизам значајно потискује демократске тенденције на политичком обзорју Србије, а демагогија замењује политичку расправу. Комунистичка номенклатура, њена титоистичко-стаљинистичка изведеница по југословенским републикама, централни је појам који овде разматрамо. Она и после више од три деценије тзв. транзиције у капитализам, држи, са својих резервних друштвених, политичких и привредних позиција, курс историјског плутања на површини. Држи и значајне капитале и политичке функције у српском друштву, захваљујући импресивном дијапазону дара мимикрије. Српска титоистичка номенклатура истовремено је отишла са сцене, а итекако је присутна у друштву, замаскирана и идеолошки престројена.

О српском комунизму можемо да запитамо: какво нам наслеђе оставља? Комунизам генерално није успео у почетној идеји да темељно мења и човека, а не само социјално и политичко окружење. Ипак, оставио је свету и позитивне и хумане борбе, које и данас вреде, у новим глобалним околностима алавог либералног капитализма, *4 анти: анти-капитализам, анти-империјализам, анти-фашизам, анти-расизам.*[1]

Пол Рикер нам, као инструмент историје садашњости, даје основну класификацију: *Јаку историју* (l'Histoire forte), која је за-

1 Францускиња Ани Криежел дала је дефиницију, после своје тезе о Лабрусу (E. Labrousse): „*Комунизам је производ једног страног пресађивања, наставак из историјског акцидента (Руска револуција). Тако ће КПФ прекинути са традицијом радничког покрета у Француској. Он ће створити један радикално нови модел бољшевизма. Совјетски комунизам је био светски политички систем.*"

право историја Државе, и *Слабу историју* (l'Histoire faible) – која је опозиција и отпор Држави. Постоје два права, две инстанце. *Слаба историја* се бави дисолуцијом филозофско-политичких система које смо наследили (држава и њена моћ). *Јака историја* стабилизује Државу. Немачки историчар Рајнхарт (Reinchardt, 2002), сматра да од Херодота до Макијавелија историја постаје наук за политичаре. Немци су сковали још једну дефиницију историје: „*Културно сећање и утемељитељ идентитета*“.[2] *Историја садашњости* у Немачкој у средиште историјске анализе ставља димензију личног искуства, или више индивидуалних искустава. *Слаба историја* је израз отпора јакима, Држави. „*Нова историја флертује са лакоумношћу,*“ говори Силвана Зајдл-Менки.[3]

„*Ово је историја садашњости, а кретањем у њој немамо оружја, јер архиви нису отворени*“, подсећа италијанска историчарка Сабина Лорига. „*Нису отворени ни они из Другог светског рата. А то је алатка, јер документ сертификује одлуке у политици.*“[4] То нас у Србији подсећа колико „српска памет“, и политичка класа, традиционално, а и данас, зазиру од архивске методологије. Толико да ни 2012. нису отворени сви архиви из Другог светског рата, а камо ли они из Титовог, или Милошевићевог пост-титовског доба. Ова чињеница је један од кључних методолошких недостатака који отежавају успешни поглед на српску *историју садашњости,* успешну *ексхумацију фрагмената историје*, у коју настојимо да уронимо како бисмо што успешније и тачније декодирали њену номенклатурну садржину.

У номенклатурној димензији историје садашњости Србије, коју у овом раду аутор позива у помоћ, доминира несигурност, неизвесност. Друштвене науке данас желе да појме, а не да објашњавају. „*Истраживање садашњег времена, експертска функција*

2 Предавања Пјера Розанвалона (P. Rosanvallon), *Bibliographies des communismes*, у *Школи високих студија друшвених наука* (EHESS), у Паризу, јануара 2003.

3 Силвана Зајдл-Менки(Seidl-Menky), немачка историчарка са Универзитета Тренте („Микро-историјско третирање велике теме“), на предавању Жака Ревела (Revel), у *Школи високих студија друшвених наука*(EHESS), у Паризу, 24.01. 2003.

4 Предавање италијанске историчарке Сабине Лориге (Loriga), у *Школи високих студија друшвених наука* (EHESS), у Паризу, 10. 12. 2002.

и друштвена одговорност историчара, иду руку под руку", каже Француз Бедарида.[5]

Двадесети век остаће у сећању као екстремно брутализовање друштвених односа. То катаклизмичко насиље коинцидираће са *провалом маса на светску политичку сцену*.[6] У протеклом столећу, комунизам-стаљинизам истовремено је био „*систем држава, тип друштвеног развоја, међународни политички покрет, модел партије и издиференцирани скуп политичких формација уткани у хетерогене националне оквире*."[7] Сва озбиљна дела о комунистичкој ери уочила су ту истину о општијем феномену у вези са новим појмом: дошло је до *великог упада народних класа у политички простор*, невиђен дотад.[8]

Ова политолошка студија не може да буде успешна ако није у приступу мултидисциплинарна, а за проучавање српске политичке класе и елите на размеђу 20. и 21. столећа, неопходне су и историјске димензије проблема. *Валтер Бенџамин* је говорио најчешће о „историјском материјализму," како би означио свој рад историчара: „*Материјалистичко представљање историје води прошлост у то да ставља садашњост у критичку позицију*".[9] Историчар Франсоа Фурн говори о експликацији политичких и историјских догађаја, који су „*историја која је често пуна убеђења, бесова, чак насилности, а неки ће рећи 'терористичка*.'"[10] Марк Оже у првој реченици своје књиге пише: „*Заборав је неопходан друштву, као и јединки.*"

Александар Јаковљев, бивши члан Политбироа КПСС задужен за идеологију, теоретичар перестројке и гласности, позивао је од 1992. на „враћање у историју," јер комунизам није чинио део историје и није имао историју.

5 Семинар Франсоа Бедариде (Bédarida), Париз, 1982.

6 **Видети:** François FOURN, „*Entre l'histoire et l'oubli: quel projet d'écriture ?* „ , Revue d'histoire du XIXe siècle, 2002-25, Le temps et les historiens , 2005.

7 **Видети**: Stéphane COURTOIS, *Le livre noir du Communisme, Crimes, terreur et répression*, Paris, Éditions Laffont, 1997.

8 **Видети:** *Siècle des communismes*, ouvrage collectif d'Henry Rousso, Paris.

9 **Видети:** Walter BENJAMIN, *Paris, capitale du XIXe siècle. Le livre des passages*, Paris, Éditions du Cerf, 1997, p. 488.

10 **Видети:** François FOURN, „Entre l'histoire et l'oubli: quel projet d'écriture ? „ , Revue d'histoire du XIXe siècle, 2002-25, Le temps et les historiens, Paris, 2005

Наше виђење српске елите и номенклатуре има на уму да одрживи развој сваке нације и ентитета планете у 21. столећу захева и димензије *одрживог лидершипа*, у који стручњаци убрајају и личне квалитете*: емпатијску снагу карактера* (*Verstehen*, емпатичко поимање друштва - Макс Вебер)*, генералну зрелост, стрпљивост, мудрост, здрав разум, страст, хумор, истинољубивост, поузданост, креативност, осећајност*.

Србија трећег миленијума не може, ни после избора 2012., да се похвали у својој номенклатури озбиљном генерацијом знањима добро поткованих стратега, лидера који компетентно интегришу и комбинују три улоге комплетног стратега: *стратегијских лидера, стратегијских практичара и стратегијских теоретичара*. На политичкој сцени нема личности које „*нацији пружају визију и фокус, и инспиришу друге да мисле и делају".* А у свету већ поодавно функционишу *компетентни тимови стратега*.[11]

Невољно кажемо, зарад истине: по најважнијим менталним и психолошким особинама српски припадници политичке класе и друштвене елите само су бледи отисак узора из стабилних држава и друштава, али су и само одсјај планетарне кризе вођства, елите, управљача савремених друштава. Срозавање лидерских стандарда и општа поквареност политичких класа, нарочито банкарско-финансијских елита у свету, наравно да нису заобишли ни Србију. Ова констатација, опет, не сме да нас одврати од, данас девалвираних и потиснутих, принципа друштвено корисног вођства, какве желимо да повратимо у „раздроћканој" и политичком и културном ентропијом добрано нагриженој Србији.

Политичка класа Србије, нажалост, је тек континуитет обмана и шупљих обећања, оличена сиротињском опседнутошћу материјалним добрима и потрошачким симболима. Пројектовани лидери утонули су у примитивно поимање политике, иако је јасно да у свету наступа, још од „Солидарношћи" у Гдањску и широм Пољске 1980., епоха *хоризонталних структура,* ванпартијско све разноликије удруживање незадовољних, све гневнијих грађана широм планете. Српска политичка класа остаје, међутим, необјашњиво привржена ентропијској улози коју негује не само послед-

11 **Видети:** З. Петровић Пироћанац, *Политички лидершип.Огледи о пост-модерном вођству,* Институт за политичке студије, Београд, 2009.

њих деценија већ, зачудо, готово два века у својој новијој, постанадолској турској историји.

У културном, цивилизацијском, социјалном, геополитичком смислу дезоријентисаној Србији, ипак вреди да упорно имамо на уму: „*Народи вреде онолико колико им вреде елите,*" (Данијел-Ропс). Танушни стратум друштва био је у Србији, као и у свим екс-југословенским републикама око нас, уосталом, деценијама формиран на погубном комунистичком принципу *негативне селекције*.

Поглед на Србију друге деценије трећег миленијума, болно потврђује вишедеценијску скепсу аутора спрам и данас чврстог курса српског историјског суноврата. Елита је истински интелектуално катастрофална, духовно атрофирана, морално изразито порозна и огрезла у коруптивност. Исти неквалитет манифестују и политичка, и економска, и војна, и академска, чак и делови црквене елите. Србија је и даље управљана врхунским погубним принципом – монополима у рукама малог броја припадника номенклатуре. Монополи непрестано, и 2013., вуку Србију уназад. Србију, својствену и у окружењу, и у свету, по свеприсутном *монополском принципу државе*, који тресе друштво као најгора тропска грозница, деценијама већ. А пажљивији посматрач испод те грознице, која појмовно упућује већ на болест „увезену" из далеког света, може лако да види чије је главно упориште ова добрано разваљена, исцрпљена Србија.

Територијално, технолошки, војно, и по другим важним параметрима, Србија је једно од потенцијалних упоришта Америке у Европи, а српска (пројектована спољa) номенклатура је доминантно ангажована у овој нечасној делатности, и у томе треба потражити одговор на питање зашто тако болно грађани Србије плаћају наопаку делатност пројектованих делатника и манипулатора хаотичног и неуспешног друштва. Србија је предуго закована за потпалубље Европе челичним нео – стаљинистичким и мафијашким зарђалим ексерима, уз безбрижно звиждукање „спољних фактора", који довршавају стратегијско уређење и тзв. *нову безбедносну архитектуру Југоистока Европе*.

Упркос свему, аутор је убеђен у неумитност доласка свеобухватних државотворних промена, које ће пристижуће генерације

испунити оптимизмом. То су оне и они који ће прихватити да гледају будућности у очи и да у њу не улазе као у продужење обесхрабрујуће, неподношљиве, корумпиране и ентропијске стварности. Ти жене и мушкарци ће се упустити у трагање за решењима свебремените националне кризе.

А како ће грађани препознати искрене снаге препорода? Скретање линије суноврата могуће је једино уз огромне напоре образованог дела становништва, оних једва 6 одсто, колико статистика тврди да их још живи у Србији 2013., а који треба да постану знатно бројнији не би ли наша „раздрођкана" Србија дошла до историјског оздрављења. Само кроз образоване нове генерације изаћи ће на површину перспектива на дужи рок. На кратки рок смо одавно доживели све могуће поразе, стратегијске пре свега. Србија мора да ултимативно постигне сваколику *реинтеграцију у свет*, *модерност, компатибилност* са спољним светом, љубоморно чувајући свој богати национални идентитет, у коме је, иако смо малени народ, толико цивилизацијских културних трагова који обогаћују баштину човечанства.

Српски народ је пред Други светски рат умногоме био налик живућој генерацији са почетка друге деценије новог миленијума, данашња елита као да је пресликана из 1938. А српска елита би, тај танушни стратум друштва који вуче напред, требало да народу обезбеђује место у међународној утакмици, саздава му *друштво знања*, гарантује му опстанак у суровом свету економије и политике.

Један угледни Словенац је у Паризу својевремено тамошњим пријатељима из српске дијаспоре начинио занимљиво поређење наша два народа: *„Ми имамо 500 људи који вреде, и сви су на својим правим местима. А Србија има 5.000, али нико није на свом месту"*. Српска елита била је деценијама опијена шкартом промовисаним у елитни део друштва. У вишедеценијском историјском суноврату Србије међу елиту се опет насилно убацило, аутопромовисало, инфилтрирало, тушта и тма неквалитетног.

Просто боде очи да гро свих изборних листа, од пада Милошевића, па до доласка Томислава Николића на чело државе 2012., чини заправо састав жилаве пост-стаљинистичке номенклатуре,

измешан са новобогаташком братијом који су добили „бефел“ и право на легализовани статус од Вашингтона и других важних држава света да играју ту транзициону екстремно капиталистичку улогу. Пројектовани нови владари и власници Србије у неуверљивој улози елите и политичке класе, у наокој разноликости опција, заправо су добили само једну функцију – да Србија „шлајфује“ и у наредним годинама, до тоталне ентропије која ће историјски докусурити српски народ.

Српски пројектовани заговорници светоназора друштвено суровог и незаситог либералног капитализма, специмени најновије генерације политичке класе, запањујуће брзо су од 2001. свикли на слатке привилегије власти, уобразили да је дошао и *крај српске историје. Српски фукујамци* – припадници политичке класе Србије, у своје редове убрајају владу, Парламент, припаднике политичких партија, све они који чине део владајуће машинерије.[12] Ово је болно тачна дијагноза наше килаве квази – државе. Ту су и прирепци из недавно срушеног, истоветно корумпираног, система као што је актуелни. Добро плативши заштиту новог режима, продужили су свој „вампирски“ живот исисавања преосталих српских друштвених ресурса. Каквог је друштвеног монструма та сарадња изродила, јасно је свим грађанима Србије. Белодано је и да су иза непрестаних пројектованих изборних циклуса и даље припадници *Службе* старог режима, чији је једини задатак да Србији не падне на памет да оствари свеколики узлет, да уз нову номенклатуру крене у свеопшту *српску мовиду*?[13]

Србијом је овладала култура равнодушности, а земља вапије и за *методолошком обновом сопствене историје*. Већ је не-

12 *Фукујамци* - ауторова кованица која означава присталице мишљења Франсиса Фукујаме, америчког аутора медијски форсираног Деведесетих, аутора теоријски климаве, и врло брзо клонуле, идеје о *крају историје,* што је и наслов тада веома популарне истоимене књиге. Фукујама сада поново хвали Државу, чији је крај толико најављивао.

13 *Movida* - мадридски контракултурни покрет, настао у време транзиције франкистичке Шпаније, који убрзо прераста у *шпанску мовиду,* продуживши свој утицај до средине Осамдесетих. *Мовида* се проширила као социолошки и национални феномен, допринела рађању модерне Шпаније, а та слика свеопштег народног покрета временом је у други план однела негативну слику франкистичке Шпаније у свету. *Мовида* је „чедо“ младих социјалиста Фелипе Гонзалеса, прихваћена од целокупне шпанске нације, а и данас је симбол свеопштег народног покрета за бољу и динамичну будућност друштва, које је у читавој Европи угрожено банкарским незаситим апетитима.

сношљив степен *догматизовања* наше историје. Увек нам на чело долазе *чувари освештаних вредности,* конзервативци најконзервативнијих назора, који старе „вредности“ апсолутно чувају и кад очито не би требало, а грозе се *доситејевске енергије* међу Србима. Мудрост налаже и да се удубимо у пречесто скривене, а Србима итекако потребне, позитивне европске вредности. Не заборавимо да се европске вредности често разликују од често надмених америчких вредности. Европске су осетљивије на друштвену заштиту, него на притиске на индивидуе, регионални интереси у Европи не потискују националне интересе. Кроз европске позитивне вредности Србија ће лакше остварити дисконтинуитет монопола, истинско зло наше отаџбине.

Постојање монопола власти и 2013., иако нашминкане, али есенцијално исте као и у време стаљинизма, наша је рак рана. Када су старе структуре изгубиле укупан монопол, настојале су, и сада настоје, да створе и очувају парцијалне монополе власти. Од доласка ДОС-а на власт 2000., до данас, свака партија учесница у деоби колача власти узимала је у своје руке по неки монопол, најчешће безбедност, финансије и правду. Последице ДОС-ове власти трпимо и у овом часу и видљиве су и опипљиве. Али, и коалиција СНС-СПС- Региони и 2013. наставља са доказано погубним системом међупартијске поделе државног плена. Мада им је, већ из искуства, сасвим јасно да нема дисконтинуитета слабе Србије без укидања зла постојања монопола власти. Да нове власти у Србији могу дуже да воде државу, неопходно је спречавање настајања било каквих нових монопола. Са сцене првенствено морају да се почисте тајкуни и кланови. Један од основних, а неостварених, резова у српском друштву је укидање стаљинистичких безбедносних структура (које народ и даље популарно назива – Удба). То је извор друштвене заразе, језгро зла и неслободе.[14]

14 А Чеси су својевремено, рушењем власти, једноставно на државној Телевизији саопштили да је укјинута политичка полиција. Полиција је блокирала просторије, дежурне посла кућама, пред свако седиште ДБ-а поставила оклопно возило. Потом су донели посебан закон о Архиви и документацији политичке полиције. Само месец дана касније, донета је одлука о оснивању Службе за заштиту уставног поретка. Стари „удбаши„ су потпали под забрану рада у том послу Уведени су други методи и постављени нови циљеви, а стари су постали тотално неважни. И најважније: једини су Чеси, међу бившим комунистичким земљама, касније објавили имена сарадника политичке полиције.

Слободан Милошевић је својевремено преко безбедносних структура владао Србијом, контролисао и опозицију и медије. Са доласком ДОС-а, све до данас, нова форма „Удбе“ преко Владе влада Србијом и одлучује о свему што је у вези са парама и моћи. Српски систем је и на крају 2012. окован катастофалним државним управљањем, за шта Срби, иначе, нису показали значајног дара више од два столећа. Српски систем је склеротизован, и са њим не може никако да се ухвати корак с временом и институцијама у свету. У Србији никако не долази до темељног институцијског прочишћења, већ се само смењују идеолошки односи. У свету нема таквих поларизација попут српског идеолошког сукоба комуностаљинистичких комесара и мондијало-комуниста.

Српској номенклатури и целокупној политичкој класи је на ширем, међународном плану, као ефикасан инструмент саобраћања са светом, нужан и документ који је Европски савет обзнанио у Ници 2001. године.[15] Мало ко у српској номенклатури уопште оперише овим документом, што већ пуно говори о димензијама њених интелектуалних хоризоната. Реч је о *Повељи о фундаменталним правима Европског савета, која је сачињена од 54 члана. Повеља* пре свега подсећа на цивилизацијске вредности које надахњују ЕУ. То је истинско *постоље*, много випше од баналног подсећања на људска права. Она се ослања на *солидарности*. Шест поглавља *Повеље* су: *достојанство, слободе, једнакост, грађанство* (*Citoyenneté* – право грађанства – прим. З. П.), *правда, солидарност*. Први избор аутентичних европских вредности је *јединство вере*, тј. „*културно, хуманистичко и верско наслеђе*.„ Наравно, подразумева се да је реч о хишћанству. Французи томе придодају „*моралну баштина Европе*.“

У међународним односима све је ређа милитантност и све уочљивије нијансирано наступање, „меко“ и тиме прихватљивије за другу страну. Срби немају талента за преговарање, за језуитске бескрајне варијанте преговарања, за темељан и упоран напор у преговарању. Србија је лака ловина већ извесно време, у истинском нео-колонијалистичком систему планете, а и у *економски не-*

15 Подсетимо да је новопечени Председник СР Југославије 2001, Др Војислав Коштуница, том приликом био гост Европе, на позив француског Председника Жака Ширака, уз неуобичајене протоколарне почасти.

корисној зони Европе, неспособна да схвати правила игре спољног света, који нам понавља: нећете процес *интеграције,* онда будите у процесу *дезинтеграције.* Није то никаква завера, каже Запад, то су правила за улазак у будућност – ако нисте с нама, ви сте против нас. *Компатибилност* је норма за све. Чак ни француским произвођачима гушчије паштете, бриселски закони више не дозвољавају кљукање, мучење гусака. Норма интегрисања јача је и од *fois gras,* а некмоли од недисциплинованих Срба.

Елита је нешто сасвим друго од овог јада који гледамо како дави Србију. Елита су они који испуњавају истински аристократски задатак у нацији: да покрећу читаво друштво напред. Проблем, чини нам се, остаје онај који два века гуши Србију која не успева да је успостави – *ефикасна државна управа.* Недопустиво *лоша и примитивна управа* је кључни појам за одгонетање Србије, дакле и читаве номенклатуре и њеног континуитета.

Истинска елита нису ни многи из управљачких класа највећег дела развијеног света. И тамо се запатила корупција, често и пљачка државних ресурса, генерација свега вулгарно незаситих предводника тих друштава, што свеукупно производи, у „уређеним“ демократијама, сличне последице као и на неразвијеном Балкану, те се питамо да ли се више обитава у демократији. „Елита“ је означавала позицију и акцију класе, или фракције класе, која врши функцију интелектуалног, моралног, или економског руковођења према другим класама друштва, док је „руководећа класа“ изражавала скуп оних који, све припадајући различитим класама, заузимају у различитим секторима друштвеног живота руководећу позицију према другим класама, или према читавом друштву. Некада су *мањине* (политичке, економске, религиозне, војне, интелектуалне, технолошке, социјалне, итд.), биле сматране руководећим и доминантним елитама, док руководећа класа није увек коинцидирала са доминантном класом. За огроман број истраживача „елита“ данас означава све оне који врше важне функције, које су вредноване и јавно признаване значајним приходима, разним формама привилегија, престижа и других званичних и полузваничних предности. Део истраживача, попут овог аутора, радије користи појам „политичка класа“, за означавање мањине која врши политичке функције владе, а појам „руководећа класа“ квалификују све који утичу на

оне који владају и оне којима се влада, у смислу моралног ауторитета, или пак због економске и финансијске моћи којом располажу.

Увек изнова, као и данас, намеће се питање функције духовне интелектуалне елите у српском народу. Шта је њихова дужност? Чиме доприноси стварању стандарда за српску номенклатуру? Нужан је непрестани интелектуални отпор, неуморно преиспитивање власти, дизање гласа увек! Каква се то култура равнодушности запатила, а друштво нам је у перманентном вишедеценијском предреволуционарном стању? Због неквалитетне номенклатуре и саморазарајуће и коруптивне политичке класе, Србија већ деценијама јури у суноврат, тоне економски, политички, културно, војно, геополитички, цивилизацијски заправо. У дубокој коми је и српски дух државотворности.

Све суштинске расправе у ОУН данас говоре о одрживом развоју нација и држава. Ниједан народ не може да обезбеди свој одржив развој без суверeног располагања својим природним ресурсима: водом, храном и енергијом. Ниједан народ нема будућности ако не може да обезбеди претпоставке за развој и одбрану свог националног идентитета. Наша номенклатура и елите се готово и не баве овим проблемима, највише стога што у њиховим интелектуалним багажима и нема ових кључних појмова одрживости XXI столећа.

Наше претензије у овој теми заустављају се, уз допринос теми неколиким новим елементима, код свести да је за потпуну слику неопходна дубља временска дистанца, као и тимски рад мултидисциплинарног тима. Угледни историчар у дијаспори каже: „*Свет се данас овако класификује*: *Америка је пост-модерно друштво, Европа је транс-модерно, а Србија- пред-модерно друштво.*“ Истинска српска номенклатура морала би да непрестано има на уму чињеницу да се планета *убрзава,*[16] да се мењају се из темеља

16 „*Треба да се озбиљно запитамо о убрзању историјске реалности. Не само о Историји, већ и о самом појму њене реалности у доба Брзине, брзине таласа електромагнетног спектра, који ће ускоро завладати светом, захваљујући кибернетичкој синхронизацији, тај кибер-свет сведен на ништа, или готово ништа, темпоралном компресијом раздаљина и задржавања* (*кашњења, одлагања*). *У ствари, XXI век мораће да изуме по било коју цену политичку економију брзине, која би била пандан овој политичкој економији богатства, плода страственог рада физиократа, попут Франсоа Кенеа и других. Очување демократије је по тој цени.*“ **Видети:** Paul Virilio, *Stratégie de la déception*

поимање *времена,* улога *људске интелигенције*, да је експлозија информатичке ере је несмањена. Ко се у Србији бави појмом *„ноосфере“*(*noos-* сазнање, интелигенција-гр.) која убрзано мења човекову *биосферу*? Српска такозвана елита чак у свом појмовном апарату нема гро ових феномена, нити о њима држава организовано промишља, а таква промишљања би морала да буду у средишту истинске номенклатуре.

(*Стратегија опсене*).**наведено у:** З. Петровић-Пироћанац, *Мали појмовник геополитике*, 2004.

Прво поглавље

Елите, од старог доба и данас

I.1. О Елитама и елитизмима, пионирски мислиоци

Појам из XII столећа је некадашњи партицип прошли од глагола *elire*, а у XIV столећу добија значење „изабран", „одабран", „еминентан", што квалификује оно најбоље у некој заједници међу разним јединкама. Тако се данас говори о елити у армији, коњици, друштву, некој професији, или занимању. Реч је најзад попримила особено значење неке мањине која располаже, у датом тренутку, неким престижом, „*привилегијама које проистичу из природних квалитета валоризованих друштвено (на пр. раса, крв, итд.) или стечених квалитета (култура, заслуге, природне надарености, итд.)*"[17]

У плуралу, реч елите квалификује „све оне који чине мањинску групу која заузима више место у друштву и себи приписују право да уређују заједничке послове чињеницом свог рођења, својих заслуга, своје културе, или свог богатства."[18] И у једнини и у множини, „појам означава супротност маси, схваћене као мноштва особа, као народа у својој целини, или као већину грађана који припадају народима, или инфериорних према друштвеној хијерархији".[19] Ђовани Бузино сматра да појам означава супротност маси,као множине личности, народа у целини, или већине грађана из народних и доњих слојева друштвене хијерархије.

Жак Мале ди Пан, Жозеф д' Местр, Луј д' Бонал, Алексис д' Токвил и Едмонд Бурк су неки од мислилаца који су пионирски промишљали последице доласка маса на историјску сцену. Наспрам маса, као великог скупа недиференцираних јединки, без ко-

17 Giovani Busino, *Élites et élitismes*, Casbah Editions, Alger, 1998, p. 4.

18 Ibid.

19 Ibid.

хезије и организације, они су видели вође, мањине, елите које су једине кадре да гарантују слободе наспрам егалитаризма. Иполит Тен (Taine) је први теоријски разматрао ову историјску супротстављеност, сматрајући да у датом друштву тек ограничени број личности има способност коришћења разума, те да, ослобођене материјалних стега, те личности имају свест о својим вишим одговорностима, док маса, егоистична, игнорантска, којој увек треба помоћ, „пушта свој новац само силом".

Бузино сматра да „супротност елита/ маса почива на рудиментарној филозофији историје која каже да масе никада нису имале и никада неће имати креативну улогу: историја је, наводно, дело великих личности, активних и делујућих."[20] Таква филозофија историје налази главно извориште у доктрини олигархије, која се везује за мисао Жана Бодена.[21] Ова доктрина сматра да моћ и способност командовања заувек припада ограниченом броју особа, да су владе одувек биле, и биће, владавина мањина, без обзира на форму режима. Суверенитет ће увек конфисковати у друштву мали број особа, привилегована класа, на уштрб већине. У 18. столећу, ова идеја је снажно укорењена у европској свести, и код Русоа. Велики мислилац друштва сматрао је да је у цивилном друштву јединство права химера и узалудност, јер средства која би требало да то друштво одржавају, заправо га уништавају, да универзални дух закона свих земаља увек тежи да фаворизује јаког на уштрб слабог, а богатог на уштрб сиромашног.[22]

Русо ће у свом делу „О друштвеном уговору" (1762) написати: „Противно је природном поретку да велики број влада и да се малим бројем влада. Не може се замислити да народ непрестано остаје окупљен да би се бавио јавним пословима, а лако се уочава да не би умео да успостави за то комисије, а да се не промени облик администрације. У ствари, када функције владе дели више судова, најмање бројни, пре или касније, стичу највећи ауторитет, макар то било због лакоће одашиљања случајева које их тамо природни воде."[23]

20 Ibid.

21 **Видети:** Jean Bodin, *De la République*.

22 **Видети:** J.-J. Rousseau, *Discours sur l'origine de l'inégalité (1754)*; Émile (1762)

23 **Видети:** Jean-Jacques Rousseau, *Du Contrat Social ou Principes du droit politique*

Крајем 19. столећа, ове идеје и доктрине, настале пре Француске револуције, утопиће се у доктрине које говоре да олигархија сама постаје суштина свих политичких режима, свих друштвених организација тадашње планете. Но, италијански филозоф историје Б. Мираља (Miraglia, 1866) износи радикално несаглашавање, сматрајући да је праведно „*гнушати се дегенерисаних и фиктивних аристократија. Но, постоји и једна природна аристократија, коју никаква сила никада неће моћи да угаси, тј. аристократија талента, аристократија оних врхунских вредности попут разума и духа народа. Одакле и светост демократског идеала једнакости свих пред законом; но, демагошки напор који жели уједначавање свих природних диспаритета је неправичан и погибељан*".[24]

Сицилијански правник с краја 19. столећа, Гаетано Моска (1858-1941), написао је 1896: "У свим друштвима, почевши од оних која су мало развијена и која су доспела да прагова цивилизације, постоје две класе особа, једне оних који владају и друге оних којима се влада. Прва, која је увек малобројнија, испуњава све политичке функције, монополише власт и ужива предности које су јој придружене, док је друга, бројнија, којом управља и уређује је прва, на мање-више једнак начин, то јест више мање арбитрарно."[25]

Вилфредо Парето (1848-1923) бавио се сличним питањима као и Моска, али уз запостављање начина на који се елите организују и функционишу. Њега су првенствено занимали закони који управљају доласком елита на власт, као и одржавање и опадање управљачких мањина. По Парету, независна варијабла није организација, већ психо-социолошки фактор. Он констатује да се у сваком друштву, у било ком времену, може уочити економска и друштвена стратификација. То није плод случаја, већ фундаменталних независних снага, које уређују универзални закони. Неједнакости остају суштински стабилне у времену. Тако неједнакости не би зависиле, по Парету, од економске организације друштва, већ пре од природних фактора, који једном заувек фиксирају константе друштвеног реда. Парето тако на крају запада у закључак да је неједнакост природни чин.

24 **Цитирано у:** Giovani Busino, *Élites et élitismes*, Casbah Editions, Alger, 1998, p.7

25 **Видети**: Carlo Lottieri, "Gaetano Mosca", in: Michel Dubois (éd.), *Sociologies de l'envers. Éléments pour une autre histoire de la pensée sociologique*, Paris, Ellipses, 1994.

Парето такође сматра да друштвене елите могу да нестану најчешће из три разлога: због биолошког уништења; због промене психолошких понашања; и због декаденције. Он такође сматра како је друштвени и политички живот цикличног аректера. Зато је друштвена мутација неизбежна. Њу проузрокују вечите алтернације мањина, којима је једини циљ да руководе. То су заправо промене форме, а не структуре власти. У стварности постоји само једна реалност: политички и друштвени живот представља елементарну и фундаменталну стратификацију, ону између оних који доминирају и оних којима се доминира. Парето уверено тврди да је демократија као владавина свих, тј. највећег дела свих, заправо илузија, јер политичка одговорносту век припадне мањинама, које се организују кроз партије којима опет управља нека олигархија. [26]

Роберт Михелс (1876-1936) је преузео и развијао Москино мишљење, настојећи да провери организацију и суштинске карактеристике организованих структура олигархијске моћи, чак и у левим револуционарним партијама које су имале за циљ уништење сваке неједнакости у људском друштву. Михелс се бавио и питањем политике репрезентативности. Сматрао је (попут Русоа) да од часа када делегирамо наш суверенитет на посланике у парламенту, ми престајемо да будемо слободни. А свака партијска организација представља олигархијску моћ која се ослања на демократску базу. Свуда срећемо готово неограничену моћ изабраних народних представника над масама које су их бирале. Тако олигархијска структура (демократског) здања гуши суштински демократски принцип друштва. „*Оно што јесте тлачи оно што би требало да буде*“. И следи закључак: маса никада неће бити суверена, осим на апстрактан начин.

Карл Манхајм (1893-1947), мађарски социолог немачке културе, избеглица у Лондону, проучавао је идеологије, утопије и интелектуалце и говорио о опадању традиционалних елита. Друштво је дефинисао као „*конфигурацију антагонистичких сила које се боре и узајамно утичу једне на друге.*“ Увек постоји у суштини контрадикција између класичне демократске теорије и праксе демократије. Манхајм стога сматра да једна интегрална демократија у

26 **Видети**: Giovani Busino, Élites et élitismes, pp.13-21

складу са принципима теорије, није остварива, или би се завршила у друштвеном хаосу. Но, упркос тој контрадикцији, Манхајм сматра да су елите компатибилне са демократским животом, под условом да се безпоговорно подвргну правилима репрезентативности и да их бирачи редовно селекционишу и контролишу. [27]

Овакви односи елита и маса, захваљујући којима се политика, јавне одлуке и колективни избори делегирају на неку мањину, остају за Манхајма врло важни. Он тврди тим поводом: „(*Постојање елита*) *не значи како друштво није демократско. Довољан услов за демократију пружен је, у ствари, чињеницом да грађани, спречени да имају непосредан удео и у сваком тренутку у владању, ипак задржавају могућност да учине да вреднују, у извесним тренцима, своја очекивања и своје воље*“.[28]

Немачки социолог је сматрао да не постоји компатибилност између елита и демократије. У демократским условима једини проблем је, уверен је Манхајм, јесте начин формирања елита и њихов одабир. Он је критиковао Парета и Михелса због њиховог пренаглашавања стабилности елита у демократији, као и њиховог капацитет влашћу а управљања арбитрарно и апсолутно. Манхајм је говорио да демократски режим подразумева и да они којима се влада задржавају истински могућност опозивања оних који владају, њихово цензурисање, приморавање да доносе одлуке на задовољство већине у друштву.

Манхајм је сматрао да се елите формирају у свим друштвеним групама, чак и у народним масама, те да такве елите могу боље и ефикасније да раде у масама, да промовишу нове вредности и тенденције. У својој класификација, Манхајм је тврдио како не постоји јединствени блок елита. Разликовао је *организационе, интелектуалне, уметничке, моралне и верске елите.* Посвећивао је највише пажње интелектуалним елитама, којима приписује функцију медијације и превазилажења партикуларних интереса сукобљених група, као и функцију стварања самих услова друштвене коегзистенције. У ту способност интелектуалаца био је уверен сматрајући како су они кадри да се отргну од групних гравитационих

27 **Видети:** Ibid. pp. 29-31

28 **Цитирано у**: Giovani Busino, *Élites et élitismes*, p. 30.

сила, од утицаја друштвене класе којој припадају, како поседују способност да ситуације и гледишта разматрају „одозго," разложно и објективно.

Још један аустријски избеглица, економиста и професор на Харварду, Јозеф Шумпетер (1883-1950), размишљао је о друштвеним елитама у оквиру свог ширег разматрања одумирања капитализма и појма демократије. Пошто се 1912. појавио са теоријом раскида стационарне равнотеже у делу *Теорија економског развоја* (*Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung*), Шумпетер развија тезу о неизбежном доласку колективистичких режима у свету, о чему је говорио у делу *Capitalism, Socialism and Democracy* (1942), у коме предлаже дистинкцију између демократије као идеала, „*елемента идеалног поретка ствари*", и демократије као историјске реалности. „ *Демократски метод је институционални систем који стиже на крају до политичких одлука, у коме јединке стичу власт над тим одлукама, после конкурентске борбе која се води за гласове народа*".[29]

Од те констатације, принцип демократије је у чињеници да лидершип, руководство, „дизгини владе морају да се повере онима међу политичарима који располажу изборном подршком јачом од оне код других група, или конкурентских индивидуа." Демократија постоји када елите могу да се надмећу како би стекле политичку власт, када се међусобно боре за власт и за радна места. Но, демократија не значи, по Шумпетеру, ефективну владавину народа. „Демократија значи само да је народ у могућности да прихвати, или да уклони, људе позване да њиме управљају. Али, као што би народ једнако могао да донесе такве одлук еприменујући савршено антидемократске проседее, ми треба да стиснемо дефиницију уводећи ту додатни критеријум, идентификујући демократски метод – тј. критеријум слободне конкуренције између кандидата на руководећим местима за глас гласача."[30] Шумпетеров закључак је да демократија не може да буде влада народа. Она је нарочито влада конкурентских елита које су у потрази за легитимношћу како би управљале народом од једних избора, до других.

29 **Цитирано у**: Giovani Busino, *Élites et élitismes*, p. 36.

30 Ibid., pp. 36-37.

Харолд Вајт Ласвел (1902-1979), амерички политолог и специјалиста за масовну комуникацију, на питање шта је власт, и ко поседује власт, одговара: „*A special case of the exercise of influence*". Поставио је питање природе власти у појмовима релативно једноставним и јасним: „*Претходно се треба запитати ко поседује власт, на коме и на чему је он врши, како ју је стекао и колико је има. Одговори су мање очити од питања. Власт је релациона чињеница, елемент суштински променљив и варијабилан према ситуацијама, јединкама, личним проблемима, или групама на које се односи... Елита је скуп особа које у детерминисаној групи,имају највећу власт...Унутар елите постоји* ***доминантна класа*** (*која врши власт*) и ***зависна класа*** (*која извлачи користи из власти, али је не врши*) *...Власт је, дакле, партиципација у доношењу одлука. Елита је група индивидуа које имају власт да одлучују*."[31]

Џејмс Барнам (Burnham, 1905-1987), амерички професор филозофије, проучавао је диктатуру управљачких елита у САД и сматрао је такође како је власт несумњиво у поседу мањине, олигархије, управљачке и доминантне класе, заправо – елите. Вековима је та мањина традиционално регрутована међу капиталистичком буржоазијом. После експанзије индустријског друштва и два светска рата, наступиле су значајне социјалне трансформације, из којих настаје нова руководећа и доминантна класа. Та нова елита има другачије социо-економско порекло од ранијих елита, и она ће преузети контролу над производним инструментима. Такође ће успети да у расподели богатстава за себе обезбеди повлашћени третман. Нову елиту чине менаџери, техно-администратори, заправо директори, а то је категорија у коју не спадају високо квалификовани професионалци, инжењери, научници. Ипак, ни менаџери не поседују у таквом савременом систему истинске командне функције, јер је реална доминација ипак у рукама власника средстава за производњу, тј. капиталиста, Државе, или партије. У свим овим случајевима директори су у субординисаном положају.

Барнам је промишљао и дилему хоће ли нове елите успоставити и нови тип доминације, која ће бити чак и тлачитељскија но претходне: „*Када би истински већина људи хтела мир, обиље и*

31 **Видети:** Harold, LASWELL, *Power and Personality*, 1948.

слободу и ...када би познавали начине да их стекну; када би имали довољно воље, храбрости, снаге, интелигенције и духа пожртвованости да користе та средства у ове циљеве, онда би свет организовао без сумње друштво на такав начин да оствари мир, обиље ислободу. Но ништа, у историји прошлости и садашњости, не доказује да су ова три услова икада испуњена.“[32]

Француски аутор Ђовани Бузино је на Барнамову дилему, на његово „*сумњичаво предвиђање, или трагично пророчанство*“ изразио овакав суд: „*Барнам је с правом назрео да се у савременим друштвима једна модификација управо врши на разини локализације власти. Досад је власт столовала у институцијама, под контролом елита; она се сада налази у одборима, комисијама, канцеларијама, у организацијама у којима владају директоријалне елите. То може да проузрокује радикалну промену система вредности: Социјално осигурање ће постати важније од Слободе.*“[33]

Чарлс Рајт Милс (1916-1962)[34], аутор омиљен међу српским политолозима, студирао је најпре социјално порекло своје елите моћи. Регрутовање се, по њему, врши, у поражавајућој пропорцији, у окриљу виших солојева. Чланови виших сфера се регрутују у високо америчко друштво и међу 400 патриција великих градова. Портрет-робот ових индивидуа је лак за успостављање: они потичу из породица уписаних у Друштвени регистар (*Social Register*), англо-саксонског презбитеријанског порекла, имају велика богатства, похађали су један од великих универзитета *Ајви Лиге*, а пре тога неку од средњих приватних школа, у којима виша класа социјализује своју децу.[35]

32 Ibid., p. 41.

33 Giovani Busino, *Élites et élitismes*, p. 41.

34 **Видети:** MILLS C.W., *The Power Elite,* New York, Oxford University Press, 1956.

35 Појам *Ivy League* најчешће се односи на „академску изврсност, селективност у пријему и социјални елитизам“ групе најугледнијих универзитетских институција САД. Њу чини осам најбољих међу најбољима: Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, Princeton University, University of Pennsylvania, и Yale University.

I.2. Рејмон Арон и политичка класа

Један од највећих политичких мислилаца Француске и Европе средине XX столећа, Рејмон Арон, за скуп Француске асоцијације за политичку науку припрема 1963. есеј „Управљачка класа, мит или стварност". У њему је реч била и о питањима вокабулара, научним дивергенцијама, и идеолошким супротстављањима. „*Вокабулар је, у главним западним језицима, једнако неизвестан. На француском говоримо о 'управљачкој класи', 'елити' (classe dirigeante, élite), катkад о друштвеној елити и политичкој елити, о 'политичкој класи' ('classe politique').*"[36]

Арон најпре врши лингвистичко-филозофску анализу концепта *класе*, који сматра двосмисленим. Има ли класа исти смисао у изразу „управљачка класа" и у изразу „радничка класа"? Је ли добро да се говори о „политичкој класи", чак и ако се задржава појам управљачке класе?[37] На енглеском, социолози и новинари такође употребљавају различите речи, или изразе: „*rulling class*", „*power elite*", „*elite*", не рачунајући и појам који је потпуно енглески, „*establishmen*t" који, каже Арон, „почиње да се прославља преко Атлантика, барем у Њујорку и на Источној обали".

Арон додаје: „*Неизвесност вокабулара тиче се дубоких разлога. Управљачка класа је, у ствари, или се показује таквом, мањина, мање-више кохерентна и свесна саме себе и, заправо, влада над читавим друштвом (ја користим намерно реч влада, у широком значењу: најчешће посматрачи не знају до које тачке ова мањина управља и којим средствима).*"[38] Одатле управљачка класа занима социолога пошто је она за глобално друштво оно што су управљачи за политички систем, додаје Арон. Но, она занима социолога и стога што је нека врста супер-владе, или још мањина, видљива или невидљива, која манипулише управљаче.

36 **Видети:** Raymond Aron, „Catégories dirigeantes ou classe dirigeante ? „, *Revue française de science politique*, 1965, Volume 15, Issue 1, pp. 7-27

37 Арон коментарише: „*И сâм сам употребио, у другим околностима, израз, јер је у текућем говору, али сматрам, после промишљања, да је боље да се говори о* ***'политичком персоналу'***".

38 **Видети:** Raymond Aron, „Catégories dirigeantes ou classe dirigeante ?", *Revue française de science politique*, 1965, Volume 15, Issue 1, p. 9.

Проблем је за Арона истовремено традиционалан и обновљен. Он сматра како је Аристотелова *Политика* расправа из социологије, али и из политичких наука, али ова последња обухвата две друге дисциплине. „*Можда прецизније, политика се не разликује од социологије: град је колективитет у коме се испуњава природа човека и режим* (*politeia*), *модалитет организације Власти, дефинише сам карактер сваког града. Макијавели, још више од Аристотела, противставља оне који владају и оне којима се влада (gouvernants - gouvernés), мањине која заповеда и великог броја који је послушан, у средишту својих опсервација и промишљања*.“[39] Опозиција је ту очита, у складу са најмање оспораваним чињеницама, а да уз то не буде скандалозна. Никоме не пада на ум да оповргава како једни заповедају, а да су други послушни, нико не сугерише ни да су једни мистериозно уједињени, а други зачуђујуће пасивни. „*Ривалитети између претендената на трон, где су фракције буржоазије пренасилне унутар кнежевина, или италијанских градова, указују се на светлу дана са превише недужности да би полицијско тумачење историје* (*'невидљива влада', 'конспирација моћних*) *било вероватно*.“[40]

Рејмон Арон, врстан познавалац политологије, филозофије и социологије, коментарише у свом раду савремени проблем управљачке класе, онако како су расправљали италијански аутори Моска и Парето. У нове чињенице убраја пре свега демократаске и марксистичке идеје. „*Ако је демократија владавина народа од стране народа и за народ, једноставна потврда како народ не управља сам, како они које је он одабрао да га представља извлаче корист из власти коју врше, постаје на неки начин светогрђе – што не значи да она престаје да буде исто тако неукусност или баналност. Исто тако, на начин марксиста-лењиниста, декретује се како се совјетски режим поистовећује са диктатуром пролетаријата, а довољно је да се констатује како ову диктатуру врши једна партија, президијум, или један човек, како би се себи призвале инвективе истинских верника* (*а, међутим, ко је икада озбиљно мислио како би милиони радника могли да буду заједно један диктатор?*).“[41]

39 Ibid. p. 7.

40 Ibid. pp.7-8.

41 Ibid. p.13.

Арон такође подсећа да се по себи разуме како не претендује да у неколико редова резимира концепт који је Маркс, социолог, имао о односима између друштва и Државе, друштвене класе и политичке моћи, Арон назначује да подсећа тек на идеолошке, или митолошке теме. Ипак, Арон јасно и немилосрдно критикује Марксову мисао, што наредни цитат и доказује. „*Тумачење формалне демократије* (*или парламентарне*) *које сугерише појам плуто-демократије јесте, барем једним делом, марксистичке инспирације. Марксова мисао имала је за порекло, 1840-1841, промишљање о Хегеловој филозофији права. Реални човек је онај из цивилног друштва* (*'burgerliche Gesellschaft'*). *Грађанин који, преко избора, учествује у целокупности Државе, јесте у односу на радника оно што је други живот после смрти у односу на постојање сада овде. Политички ауторитет је илузија која камуфлира моћ власника производних средстава, директна и видљива власт у друштву, прикривена власт, али утолико страшнија, над Државом. Из те схеме Маркс није дедуковао, на начин сен-симоноваца, да индустријалци, или банкари* (*или патрицији, према језику Огиста Конта*) *морају да буду промовисани у управљаче. Он дедукује из тога да ће се одмах по револуцији, изведеној од стране огромне већине у корист огромне већине, Држава ресорбовати, да тако кажемо, у друштво. После транзиције обележене диктатуром пролетаријата, Држава ће одумрети и друштвом ће управљати 'удружени произвођачи'. Управљање стварима замениће управљање личностима.*“[42]

I.3. Пјер Бурдије, доминација, елите

Истински „народни социолог“, предавач на престижној Школи високих студија друштвених наука (EHESS) у Паризу, Пјер Бурдије, спада у европске мислиоце који су за собом оставили значајне научне трагове и резултате који ће дуго трајати.[43] За нашу тему

42 **Видети**: Raymond Aron, *Catégories dirigeantes ou classe dirigeante ? Revue française de science politique*, 1965, Volume 15, Issue 1, p. 25

43 Бурдијеово дело развило се око једне конзистентне идеје, коју је теоретисао у више од 20 својих дела. Снажна интуиција коју му приписују његови ђаци, артикулисана је око неколико главних концепата: *хабитус, „поља“, симболичка моћ, културни капитал.* („*Поље је аутономни микрокосмос унутар*

елита Пјер Бурдије је значајан стога што је својевремено поставио постулат да у сваком друштву постоје они који доминирају и они којима се доминира (*les dominants et les dominés*) и да ова разлика обитава у основном принципу друштвеног организовања. Током научне каријере, Бурдије је био привржен изучавању односа доминације који постоје између јединки у свим областима друштва.[44]

Његова теорија каже да они који доминирају (*les dominants*), у које спадају друштвене групе, етничке целине, полови, намећу своје вредности онима којима се доминира (*les dominés*), који, интериоризујући их, постају стваоци сопствене доминације.[45] Полазећи од тог „решета читања", Бурдије анализује полуге мушке доминације.[46] На питање како се тумачи вечност „андрогеничне визије" која и даље уређује односе међу половима у друштву, Бурдије одговара: „*Структуре доминације су производ непрестаног рада репродукције коме доприносе различити агенси: мушкарци* (*са оружјима попут физичког насиља и симболичког насиља*), *жене жртве несвесне свог хабитуса и институције: породица, Црква, школа, Држава*."[47]

Као социолог, Бурдије је познат још из студентских немира 1968., а његове теоријске оријентације у раду и расправе које су изазивале у француској јавности тумачиле су његову популарност у народу, изразито леву оријентацију и политичку акцију. Његов ангажман је увек био критички у јавном простору, а нарочито по-

друштвеног макрокосмоса".) *Културни капитал* -дипломе, стечена знања, културни кодови, начин говорења, лепо понашање", и *друштвени капитал*-односи, мреже односа, јесу ресурси исто тако корисни као и економски капитал .

44 Вредно је помена и следеће. У *Политичкој онтологији Мартина Хајдегера* (Minuit,1988), Бурдије фронтално напада великог философа, који је био изузетно омиљен међу француским интелектуалцима. Апстрактну и обезтелешњену прозу Хајдегера сматрао је изразом веома особене визије света, оног тока немачке конзервативне револуције који је био у савршеном складу са нацистичким идеалима.

45 Рејмон Арон, некадашњи Бурдијеов учитељ, у својим *Сећањима* (*Mémoires*, Julliard, 1993) жестоко критикује свог некадашњег асистента, огољујући га као особу која није баш на висини принципа за које се сам залаже у друштву: „*Шеф секте, сигуран у себе и доминатор, експерт за универзитетске интриге, немилосрдан према онимна који би могли да га засене*".

46 **Видети:** Pierre Bourdieu, *La Domination masculine*, Seuil, 1998.

47 Ibid.

сле великих железничких штрајкова 1995. Сматра се да су управо његови појмови *поља* и *хабитуса* били „кривци“ оживљавања друштвене критике у Француској. Бурдије заправо нуди надградњу стандардном марксизму који је, кад „загусти“, традиционално, па и у ново доба, прибегавао експликацији друштвеног тренутка економском инфраструктуром . Бурдије је саздао *плуридимензионалну визију друштвеног простора*. Тај простор чини, а то је и значајан детаљ за нашу анализу елите, *номенклатуре*, речју *савремене доминације у друштву*, мноштво аутономних поља. Она управо дефинишу специфичне модусе доминације (културну, политичку, полну, итд., а не само економску).

Такво промишљање доводи нас до свести како доминација данас више није посматрана само на основу својих спољних ефеката, већ и унутарњих (*хабитус*). Стога политичка и друштвена трансформација данас може да се посматра и као конјункција рада на самом себи и колективне акције.[48] Бурдије је оваквим ставом потпуно размрдао од Осамдесетих затомљену и посусталу јавну расправу у Француској и најавио доба побуне против неолибералног концепта друштва и доминације, која се захуктава у најновије време у многим земљама света, од САД, до Блиског Истока. Аутор је убеђен да је и Бурдијеова мисао била надахнута полетом *хоризонталних структура*, чије је родно место у историји садашњости заправо у Гдањску, Шћећину, Познању, Варшави и другим пољским градовима, у време рађања „Солидарношћи“ 1980.

I. 4. Истраживање политичких елита, по Винку Ђурићу

Сматрамо да је уврштивање српског политолога Винка Ђурића међу значајне теоретичаре елита заслужени омаж прерано умрлом истраживачу из Института за политичке студије у Београду, јер по познавању социјалистичког политичког система не заостаје за познатијим светским именима. Напротив, у многим детаљима их надмашује. Ђурићев фокус истраживања у СФР Ју-

48 Pierre Bourdieu, *Propos sur le champ politique*, Presses universitaires de Lyon, 2000.

гославији и Србији је последња четвртина бурног XX века, када су „*успостављени такви системи контроле који су означили крај аутономије економског поретка. Политика је та која одлучује о судбинама народа*.“ (М. Јанићијевић, 1992/ 2, 20).

Ђурић је озбиљно проучавао збиљу Србије у периоду свог истраживања (1986-1992), време репресије политичког, економског и културног живота њених грађана, „*што је последица владања елите у чијим су рукама апсолутна власт и моћ. Зато је и било нужно 'обогатити' елиту епитетом 'политичка', што јој даје могућност да поред позитивне има и негативну вредносну конотацију*.“[49]

Прихвативши класичну типологију елита на *политичку*, *духовну* и *финансијску*, В. Ђурић у политичку елиту убраја припаднике извршне власти, војске, полиције, владајућих партија. У најистакнутији припаднике друге две елитне групације он убраја: руководиоце најистакнутијих културних и научних институција и средстава јавног информисања, најутицајније банкаре и руководиоце привредних субјеката. У тим елитним круговима политичких, привредних и културних функционера налази се, у свим друштвеним системима, „*одлучујућа моћ неједнако дистрибуирана између и унутар њих самих*.“ (Зоран Видојевић, 1992/2, 62).

Винко Ђурић каже да је *политичка елита* и *владајућа елита*. Он указује да су пост-социјалистички процеси довели на власт у пост-титовској Југославији политичку елиту која је, како је писао и Слободан Вучетић у то доба, „*на основу симбиозе власти и новца, приватизовала државу и зато јој није стало до трансформације друштвене својине у приватну, нити до демократске трансформације друштва. Њен основни интерес је очување монопола власти и увећавање приватног богатства*“ (Вучетић, 1996). Овакво деловање „нове политичке елите“ довело је до драстичног раслојавања друштва, при чему се средњи кохезиони друштвени слој распао и социјална структура друштва добила изузетно *пирамидалан облик*.

49 **Видети**: Винко Ђурић, „Истраживање политичке елите“, *Политичке свеске* 1/96, ИПС, Београд.

На врху те пирамиде, по В. Ђурићу, засела је политичка елита која креира стратегију и тактику политичког живота Србије, не обазирући се на социјални статус својих припадника. Ђурић је теоријско-практично посматрање ситуације политичких елита у свету свео на следећу поделу елита: *регресивна, егалитарна и прогресивна,* разграничавајући *статусну* од *ситусне елите*. **„***Регресивна политичка елита* више се служи *ситусним* него *статусним привилегијама,* и увек јој је главни циљ да оствари што више личних интереса, од богатства до високих политичких функција, и то све на име борбе за демократију."

„*Статусна елита* може бити политичка, духовна и финансијска, а представља ону елиту која се понаша у оквиру правног стања које регулише њен положај, права и обавезе, као и привилегије које тај положај доноси."[50] *Ситусна елита* злоупотребљава свој положај посредним и непосредним шпекулацијама, проницљивим коришћењем околности које им даје њихов „природни" положај у односу на околину, користећи сијасет „илегалних" привилегија.[51] Прави пример *ситусне елите* Ђурић налази у Србији, где је она осмислила и спровела у живот најразорније хиперинфлације у историји људског рода.[52] В. Ђурић закључује како и *стратешке елите,* политичке, и *сегментарне елите* (Келер, 1963) упражњавају илегалне привилегије настале на основу ситусних позиција.

Што се тиче ситусне привилегије, „*ситусна елита злоупотребљава свој положај посредним и непосредним шпекулацијама, проницљивим коришћењем околности које им даје њихов 'природни' положај у ком се нашла по вољи народа, у односу на околину, користећи сијасет илегалних привилегија.*"

50 Ibid.

51 Пример *ситусне елите* у Немачкој, „Политика", 29.11.1996. Судија Хорст Хенрих, као председник Покрајинског суда и шеф Окружног суда у Франкфурту, добио је од фирме „ИГ Метал" хонорар од 1,34 милиона марака за хонорарни посао. Истрага је открила цеховску умешаност. Од 508 судија на савезном нивоу, 78 имали неки хонорарни посао. **Цитирано у**: Винко Ђурић, „Истраживање политичке елите", *Политичке свеске* 1/96

52 *Хиперинфлација није елементарна непогода, нити божија воља, а најчешће ни економска нужност. Њу могу било где, у било које доба, поводећи се за сопственим себичним интересима, а изјашњавајући се у име народа, иницирати људи који имају могућност и не презају да злоупотребе монетарну и политичку власт*". (В. Динкић, 1996, 11); **Цитирано у**: Винко Ђурић, „Истраживање политичке елите", *Политичке свеске* 1/96, ИПС, Београд.

„*Статусна елита*, пише Винко Ђурић, *може бити политичка, духовна, финансијска, културна. Представља ону елиту која се понаша у оквиру правног стања које регулише њен положај, права и обавезе, као и привилегије које тај положај доноси.*“

Егалитарну елиту представљају државници већине европских држава које једноставно желе да одрже степен благостања до којег су дошли сви заједно. На руској политичкој сцени то је трећа снага.

Ђурић дефинише и елиту која представља снагу отпора, или *прогресивну елиту,* која је свесна чињенице да она мора да има највише новца, привилегија и почасти. Међутим, снага *прогресивне елите* је у томе да она схвати да ће се све њихове привилегије моћи да остваре само ако сви живе у богатом и економски просперитетном друштву, које у пореску касу доноси, из дана у дан, све више свежег новца. Таква елита тежи да својим грађанима обезбеди што већи стандард и зараде, не зато што воли народ, већ зато што воли своје, на поштен начин зарађене, привилегије, које зависе од количине ’убраног’ пореза.

„*Прогресивна политичка елита*“, по В. Ђурићу, „*представља ону елиту коју одређује само статусни положај и легалне привилегије пристекле из правних норми, које су одредиле понашање припадника политичке елите на одређеним политичким функцијама, или у професионалним делатностима. Карактеристика ове елите је да она поседује визију развоја, жели да је реализује и има за то услове.*“[53]

Егалитарна политичка елита је, дефинише В. Ђурић, она која „*успева да одржи затечено стање односа и резултата претходне елите.* (Пример: земље ЕУ, које одржавају стечени ниво друштвено стандарда у оквирима незнатних падова, или успона.) *Ова елита поседује, или не поседује, визију напретка, али нема услова за њено остваривање. Припадници ове елите такође користе, у највећем броју случајева, само статусни положај и легалне привилегије.*“[54]

53 Ibid.

54 Ibid; Напоменимо да се Ђурић реферише код ових дефиниција на период 1992-1996.

Проблем власти и моћи је за Винка Ђурића био средиште интересовања за политичке категорије. Елита на власти по њему представља „*затворену групу моћника чије се попуњавање не врши регрутовањем најспособнијих из свих слојева друштва, већ само из оних највиших, и то не путем делегирања и избора у атмосферу кооперације и компромиса опозиције и позиције, већ само вољом малог броја појединаца признате елите из услова владајуће гарнитуре.*“[55]

После готово тридесетогодишње економске стагнације, каже Ђурић, једна од неминовних последица (које откривају оно што Вебер тврди – „*да свако успоравање економских померања води порасту сталешке структуре*“) јесте то „*да се највиши слојеви друштва раслојавају на сталешкој основи и припадници политичке елите регрутују баш из тих делова класне структуре који имају обележје сталежа. Највише припадника политичке елите регрутује се из политичко-функционерске класе, где је владајући сталеж састављен од политичких, привредних, финансијских, културних и војних моћника који чине кругу и затворену друштвену групу која се на аутентично еснафски начин брани од конкуренције.*“[56]

Ђурић тако уочава како се ово „*сталешко раслојавање друштва, типично за социјалистичке земље, наставило у свим постсоцијалистичким земљама које нису заузеле јасан курс према тржишно оријентисаној привреди, и то је довело до већ поменутог катаклизмичног распада средњег друштвеног слоја. Уз све ово, евидентно је да се власт на врху своје пирамиде временом све више бави сама собом, запостављајући стање у друштву, тако да криза почиње да влада и у редовима политичке елите. Тако се у последњих шест година може говорити о кризи легитимитета, кризи рационалности, кризи политичких институција, кризи социјално-класних односа, идеолошкој кризи, итд., и све то у режији актуелне политичке елите.*“[57]

За разлику од бројних других истраживача политичке сфере, Винко Ђурић је наглашавао да се бави „*само елитом која влада, док прваци и руководиоци опозиционих странака и прваци наших*

55 Ibid.

56 Ibid.

57 Ibid.

синдикалних организација сасвим сигурно не припадају владајућој елити. За наше поднебље је карактеристично, сматрао је Ђурић, да кључни припадници политичке елите ни у претходној, ни у садашњој Југославији нису седели у посланичким клупама. "[58]

Ђурић истиче и занимљивост и корисност резултата истраживања пројекта „Стваоци јавног мишљења у Југославији". Тадашњи узорак је и данас актуелан, јер је успешно приказао класификацију на *шест главних сектора друштвених активности:* 1. Друштвено-политичке организације: СК, синдикати социјалистички савез, итд; 2. Законодавство, Савезна скупштина; 3. Врхови савезне администрације; 4. Привреда: велика предузећа, Савезна комора и сл.; 5. Средства масовних комуникација; 6. Интелектуалци-научници, културни ствараоци, итд.[59]

Винко Ђурић проучавао је и образовна обележја српске политичке елите Србије. Према истраживањима из 1988., школска спрема ондашњих државно-политичких функционера била је: основна 1,1%; средња 24,7%; виша 19,1 %; висока 51,7%; а магистри и доктори наука - 3,4% .[60]

У Србији су у посттитовско доба кључни људи из старог поретка задржали своју политичку моћ и у периоду транзиције, или су се преобразили у истакнуте привреднике (у приватном, или државном сектору), или обрнуто – привредници су се преобратили у истакнуте политичаре. Овде је од изузетне занимљивости истраживање које је спровела Информативна агенција – ИПРЕСС. Закључак је био да је 2,37% (пресек у три испитивања јавног мнења) економски најмоћнијих грађана Србије своју првобитну акумула-

58 За В. Ђурића је без икаквог двоумљења било неадекватно истраживање које је крајем 1994. и почетком 1995. извршио његов колега Слободан Антонић, на узорку од 200 испитаника. Они су по страначкој припадности приближно одражавали страначки састав у Скупштини Србије, у коме су се као представници политичке елите нашли најистакнутији посланици у Скупштини Србије, прваци и руководиоци парламентарних странака, један број окружних првака и неколико државних и синдикалних челника. Ђурић је увек јасно одбијао да горенаведене категорије сврста у владајућу елиту.

59 Не заборавимо и Ђурићево указивање на то да је наш значајни социолог Михаило Поповић још 1973. посебно обрадио *социјално порекло припадника југословенске политичке елите*. Међутим, код „треће" Југославије, у односу на СФРЈ, тренд се окреће ка све већој заступљености политичке елите која потиче из средњих и виших слојева.

60 **Видети**: С. Антонић, *Српска политичка мисао*, 4/1995.

цију остварило: 1. Набавком и продајом стратешких сировина у време блокаде за рачун државе; 2. Кредитирањем или иностраним улагањем, а најчешће земље порекла таквог капитала биле су Израел, Швајцарска, Јужноафричка Република и Немачка; 3. Преливањем друштвеног у приватни капитал приватизацијом (законитом и противзаконитом) друштвене имовине; 4. Шпекулативним новчаним трансакцијама у време периода хиперинфлације 1993; 5. Ратним профитерством; 6. Нормалним и законитим пословима, али само код 0,45% испитаника од укупно 2,37% најимућнијих, и то у целости из оног дела обновљене економске елите која се економски опоравила од експропријације спроведене по завршетку Другог светског рата.[61]

За проучавање политичке елите, сматрао је В. Ђурић, нису довољни методи који се ослањају на стратификацију друштва, већ се мора позабавити и стратешком поделом у оквиру класе, што изискује нијансирана сазнања о утицају појединих друштвених слојева, нарочито оних који припадају елити друштва. Када је у питању политичка елита у Србији, Ђурић је сагласан са другим теоретичарима друштвених структура да изворе *српске политичке моћи* треба тражити у персоналним атрибутима носилаца власти и моћи, а у првом реду то су:

1.„Обављање управљачких функција: политичких, техничких, финансијских. (Код *личних извора моћи* на првом месту треба истаћи обављање управљачких функција јер је то најзначајнији извор моћи српске политичке елите. Обављање управљачких функција првенствено у владајућој СПС, однедавно и ЈУЛ-у, а истовремено и у државном апарату, јавним и државним предузећима, као и финансијским установама, омогућује да се институционализована државна моћ трансформише у личну моћ.);

61 Информативна агенција- ИПРЕСС (јун 1994 - јун 1995 - септембар 1996). Агенцију су основали Винко Ђурић, и Живојин Ђурић. В. Ђурић је словио за једног од најталентованијих стручњака за истраживање јавног мнења у Србији. Мало се у јавности знало да се за кандидата српске опозиције на изборима 2000. дошло минуциозним Ђуриђевим истраживањем потенцијала политичких личности опозиције за Милошевићевог противкандидата. Управо је Ђурић сугерисао, још у марту 2000., да ће Коштуница једини моћи озбиљно да се супротстави Милошевићу, иако Коштуницу америчка агенција за јавно мнење „Галуп“ уопште није ни ставила на листу потенцијалних Милошевићевих противкандидата.

2. Поседовање средстава за производњу (друштвено и приватно) и поседовање личног богатства (У друштвеним и јавним предузећима директори на основу Закона о предузећима имају такве ингеренције да се слободно може рећи да на основу свог положаја располажу друштвеним средствима за производњу као личном имовином.) (1995 10% најбогатијег дела становништва користило је 28,4% националног дохотка- „Политика“, 15 X 1996., док је 10% најсиромашнијих располагало са само 2,2% националног дохотка);

3. Располагање знањем (посебно долази до изражаја када су у питању статусна стања – када се припадник политичке елите бави малверзацијама и шпекулацијама и тако учвршћује своју политичку и финансијску моћ);

4. *Личне везе* (представљају елемент значајног извора моћи, који проистиче из чињенице да сличне вредности и склоности међу припадницима виших слојева друштва, а посебно у редовима политичке елите, чине основу узајамног поверења, што омогућује несметану узајамну комуникацију и успостављање личних веза унутар и ван елите на власти);

5. *Обављање делатности са изузетним квалификацијама неопходним за функционисање друштва и његових институција* (Све чешће смо сведоци потребе да за савремено вођење политике и економије треба ангажовати људе са изузетним квалификацијама- магистри, доктори, академици. Пример: Драгослав Аврамовић као гувернер Народне банке.);

6. *Поседовање природних особина*: изузетна снага духа и воље, таленат, способност утицаја на масе (харизма као највећи лични извор моћи, као природна особина. Субјект који поседује дар харизме уживаће поверење масе која ће је сматрати изузетном личношћу. Он може бити пророк, херој, демагог, и било шта друго.) Распон карактера широк је зато штро харизму ствара изузетна снага и натпросечна способност за креирање позитивних, али и негативних утицаја на масе. (Овај извор личне моћи нераскидиво је везан за личност вође и подршку следбеника).“[62]

62 **Цитирано у**: Винко Ђурић, „Истраживање политичке елите“, *Политичке свеске* 1/96, ИПС, Београд.

Винко Ђурић такође сматра да „*колективни извори моћи политичке елите проистичу из хијерархијског организовања друштвених институција. Значај институционалног устројства друштва и колективног вредновања њихове улоге и значаја видна је на примеру распада СФРЈ.*“[63]

I. 5. Француска номенклатура: селекција, меритократија, „републиканске елите“ и друштвене заслуге

Када је у Француској средином Осамдесетих, објављена књига политолога Александра Викама и економисте Софи Коањар, „*Француска номенклатура, моћи и привилегије елите,*“[64] слава Михаила Восленског и његове „*Номенклатуре*“ већ је постала планетарна, а СССР започиње своју перестројку и убрзани марш ка капитализму. Француски аутори такође су потпали под утицај совјетског дисидента, али их Вослески ипак није „гушио“ у раду. Напротив, дао им је инспирације и полета да начине успешну радиографију француског друштва. Описали су како живе припадици француске номенклатуре – механизме њиховог репродуковања, механизме власти који само њима припадају. Студија је, на изненађење јавности, показала да, ма како различити били француски капиталистички систем, и совјетски комунистички, њих повезују суштинске сличности владајућих врхушки.

Аутори то и сликовито компарирају на почетку студије. „*Кажете Номенклатура? Скандал! Зар тај назив који се осећа на сумпор, није резервисан ексклузивно за класу привилегованих у некадашњем СССР-у, како ју је описао Микаел Восленски у својој славној књизи из 1980? Зар та класа није организована и ојачана доласком на власт Стаљина, око КП, репресивних органа и државног апарата? М. Восленски је открио њихов стил живота, механизме репродукције, аривизам и фантастичне полуге моћи, којима само Партија, и једино она, располаже.*

63 Ibid.

64 **Видети**: Alexandre Wickham, Sophie Coignard, *La Nomenklatura française. Pouvoirs et privilèges des élites*, p. 12.

Али, на Западу? Зар чланови управљачке класе нису подвргнути мање екстравагантним животним правилима? 'Схватио сам', пише Восленски, 'да на Западу министри имају само своје плате за живот. Та плата је свакако висока, али није претерана... Ако они желе да себи сагради кућу на селу, принуђени су да штеде у дугом временском периоду и, дакле, да се лишавају извесних ствари... Они немају увек помоћ у кући, њихове супруге саме кувају и брину се за кућу... Један западни министар, подпредседник већинске партије, оштети непажљиво возило свог суседа. Полиција ће му одузети возачку дозволу, а суд ће га осудити да плати штету и интерес... Опис који гане о једноставности премијера једне скандинавске земље – који и даље станује у малој кући на периферији престонице и у кабинет одлази аутобусом – или попут аустријског канцелара – попут Бруна Крајског, који је једном на телевизији дао свој лични број телефона телевизијским гледаоцима да би га назвали.“ [65]

Аутори потом цинично примећују да би био непходан озбиљан имагинативни напор да се замисли социјалистички политичар *„Лоран Фабијис који прави пријатељски записник са аутомобилистом кога је ударио, или Госпођа Ширак како усисава своју двособну кухињу.*“ Цинизам спрам политичке Француске у доба Митерана, којим одише ова студија француског друштва средине Осамдесетих прошлог столећа, одсликава у многим елементима и савремену Француску, иако је прошло већ три деценије.

Само мајушна пропорција „*француске номенклатуре - политичке класе – подвргнута је ризицима општег права гласања.*“ Обнављање елита уопште не додирује посланике, или министарске еминенције. И све већи број међу њима располаже, ради заштите од каприца гласача, изврсним падобраном који нуди статус *јавне функције* (Fonction publique).[66]

Викам и Коањарова сматрају да француска Номенклатура нема бригу да се допада свом народу. Она чврсто заузима терен и, *заштићена системом заснованим на кооптирању*, управља у затвореном суду својим пословима, народним пословима. И чак,

65 Ibid. pp. 11-12.

66 **Видети**: Alexandre Wickham, Sophie Coignard, La Nomenklatura française. Pouvoirs et privilèges des élites, p. 12.

када нека непредвиђена алтернатива модификује привремено њене планове, „*та каста савршено уме да се прилагоди идеологијама, амбицијама за реформе, или лудилима принчева једног седмогодишњег мандата.*“

Критеријум демократског избора, на општем гласању, изгледа сасвим недовољан да би се заувек уклонило постојање недодорљиве француске номенклатуре. Но, слободе које владају у Француској, у односу на СССР су такве да француски политички руководиоци чине тек мали део оних који држе власт, или барем извесну власт.[67]

Следећи аналогије у совјетском и француском систему номиновања, аутори кажу: „*'Можете да будете изабрани за председника колхоза, док је у теорији реч о изборном месту', каже Восленски. То јест, по примеру свих совјетских грађана, колхозници дају своје гласове личности која им је била 'препоручена'.*“

Снажно наследнички карактер двеју управљачких класа показује и да су неки облици селекције, засновани на меритократији, или признавању „републиканске елите“, суптилнији у хексагону него у срцу Русије. Ниједна припадност партији није довољна пропусница за сигурно слање своје деце у „добре школе“ и да се она удоме, када дође час, на функције које себи резервишу привилеговани. „*Као доминантна класа, Номенклатура је требало да решава проблем своје репродукције*“, пише Восленски. „*Свака доминантна класа у току консолидовања циља на то да преноси своје привилегије на своју децу, то јест да се саморепродукује и да спречава свим средствима навалу новодошлих. То се сада дешава у совјетској номенклатури. Корпус садашњих руководилаца у СССР-у имао је тек толико времена да одгаји своју децу. Она су данас досегла доба да постану и сама номенклатуристи. Данас су та деца стигла у доба да преузму, у све већем броју, функције Номенклатуре.*“[68]

У књизи „*Друштвени успех*“, Алан Жирар, један од првих француских аутора који је промишљао овај проблем, писао је још 1965: „*Све се догађа као да постоји нека права професионална трансмисија од генерације на генерацију, што дозвољава да се го-*

67 Ibid. p. 13.

68 Ibid. p. 15.

вори о 'хередитарној трансмисији' професија и високих функција у свакој професији. Две трећине личности призилазе из социјално највише групе становништва која подразумева високе кадрове и службенике, шефове важних предузећа, либералне професије. Дакле, узимајући у обзир само активне људе, ова група представља тек 5 одсто становништва."[69]

У истом периоду, Пјер Бурдије је инсистирао, у коауторској књизи *Наследници*, са Пјером Бирнбоом, на специфичности система „*социјалне репродукције француске буржоазије: на важности школске и културне баштине,чија је трансмисија са генерације на генерацију олакшана, чак и охрабривана, природном нашег школског система.*"[70]

Ови радови потврђени су делом Клода Телоа, „*Какав отац, такав син,*" а и радови социолога Пјера Бернбома ишли су у истом смеру.[71] У Бернбоовој књизи *Француска управљачка класа*, непрестано се истиче ширина феномена репродукције и ендогамије. Пјер Бернбом закључује, из импресивног скупа статистика прикупљених у књизи: „*Ако се чланови руководећих категорија баве, најчешће, професијом различитом од оца, то није стога што су се успели степеницама друштвеног успона: они готово сви припадају, по пореклу, доминантној класи. И знатно више, те промене професије уочене од генерације до генерације, које осветљавају слабљење традиционалних баријера између јавног и приватног сектора, потврђују феномене интегрисања управљачких категорија*".[72]

Други фактор који Француску вуче на Исток концентрација већине власти у руке мале мањине. Михаил Восленски је својим радиографским погледом поново драгоцени сведок и за француску студију: „*Постоји само један спољни посматрач да би се могло веровати како је тоталитет моћи у СССР-у у рукама Политбироа и ЦК(...) У стварности, Политбиро – ма како огромно моћан – може да еволуира само унутар одређеног оквира(...) Тако ће Политбиро увек моћи да именује неког председника колхоза, или га 'препору-*

69 **Видети:** Alain Girard, *La réussite sociale*, PUF, 1965.

70 **Видети:** Pierre Bourdieu et Jean-Claude Birnbaum, Les héritiers, éd. De Minuit, 1966.

71 **Видети:** Claude Thélot, *Tel père, tel fils*, Dunod, 1982.

72 **Видети:** Pierre Birnbaum, *La classe dirigeante française,* Seuil, 1977.

чити', али би то било озбиљно искривљавање правила и остатак Номенклатуре би га примило са ћутљивим чуђењем. Понављање тог неиспуњавања правила игре трансформисало би брзо чуђење у неодобравање исто тако ћутљиво, али не мање ин тензивно. Због тога ће Политбиро више волети да одустане од такве врсте искуства ."[73]

Горбачов, и када не би био очито сведен на декоративну улогу, не располаже обавезно тоталном слободом делања. У Француској треба признати да, како аутори крсте позицију Председника Републике – *председник Номенклатуре* – не треба да буде жаљен у том аспекту. Именујући, како то предвиђа Устав, „*све више државне службенике*", било да су „*цивилни, или војни*", он подједнако одређује руководиоце јавних предузећа и, преко уметнуте делегације, оне безбројне организме под туторством неког министарства. Не треба заборавити ни секторе аудиовизуелног, здравства и уређења територије, итд.[74]

Посматрачи или актери француског политичког живота, који су забринути због такве ситуације, долазе из свих политичких породица. Франсоа Митеран, који је пре сопственог доласка на власт помињао начин на који је Валери Жискар д'Естен испуњавао своје функције, писао је: „*Већ снабдевен великим моћима које му даје Устав Пете Републике и које су наслеђене употребама и злоупотребама који су му проширили поље, он се дочепао оних која су му недостајала*", *редукујући Премијера у ред мајордома'(...). Егзекутива, то је он, легислатива, то је он (...) судско је он, откако је, због немоћи да увек савлада савест судија, себи утувио у главу да сили право, казнене и процедуралне законике заједно(...) Штампа, то је он... Дешава ми се да понављам да, ако ми више нисмо потпуно у Републици, било би претерано да се именује диктатуром овај режим, помало безукусан, у коме се апсолутна власт врши само да би се удовољило Владару.*[75]

73 **Цитирано у:** Alexandre Wickham, Sophie Coignard, *La Nomenklatura française. Pouvoirs et privilèges des élites,* Pierre Belfond, 1986., p.

74 Ibid. p. 16.

75 **Видети**: François Mitterrand,"Le triangle du pouvoir", *Le Monde*, 11. 02. 1981.

После ове „убилачке филипике“ (израз Викам-Коањар), објављене 1981. у *Л'Монду*, Франсоа Митеран се угодно сместио на „краљевски трон,“ одакле је именовао, директно или индиректно, неколико хиљада одговорних, чија судбина је зависила најпре од његове добре воље.[76] Тако је и Катрин Лалимијер (касније министарка код Митерана) 1981. осуђивала „*Жискар-државу, коју најпре карактерише то стављање шапе на све кључне функције*“.

Диктатуре се не ослањају увек на Номенлатуру, попут случајева „банана-Републике“, или неког корумпираног афричког режима, који за једине подршке имају једног човека и његов клан. У Француској су, међутим, примећују аутори Викам и Коањар, доласком Митерана на власт, главни функционери великих предузећа ипак сви од реда били наименовани од политичке власти.

У исто време, Пјер Бурдије је инсистирао у књизи *Наследници (Les héritiers)* на специфичности система „социјалне репродукције“ француске буржоазије: на важности школске баштине и културне у трансмисији с генерације на генерацију која је олакшана, чак и охрабривана, природом нашег школског система.

Пјер Бернбом (Birnbaum) пише у књизи *Француска управљачка класа (La classe dirigeante française)*: „*Ако чланови управљачких категорија врше, најчешће, професију различиту од очеве, то није стога што су се успели уз степенике друштвеног успона: они припадају, готово сви, оригинално, владајућој класи. И више од тога, те промене професије посматране из генерације у генерацију, које осветљавају слабљење традиционалних баријера између јавног и приватног сектора, потврђују само феномене интеграције управљачких категорија*“.[77] Томе нема еквивалента у другим земљама, посебно не у САД, где Председник не може да се ослони ни на један медиј Државе и располаже слабим средствима притиска да увери Сенат, када се он покаже непријатељски према неком његовом пројекту.

Под псеудонимом Сен Гијом, објављена је у Француској (1984) књига, *Расипништво елита* (*Le gaspillage des élites*), зајед-

76 **Цитирано** у: Alexandre Wickham, Sophie Coignard, *La Nomenklatura française. Pouvoirs et privilèges des élites*, p. 17.

77 Pierre Birnbaum, *La classe dirigeante française*, Seuil, 1977.

ничко дело тројице високих функционера и једног професора универзитета, који припадају номенклатури. Хладно су описали положај обичног под-префекта: „*Његова ситуација илуструје положај Номенклатуре у једном социјалистичком друштву: осредња новчана надокнада, бројне погодности у натури, смештај, грејање, електрична енергија, телефон, новине, трошкови репрезентације, храна.*“[78]

Франсоа д'Клозе је Осамдесетих обогатио француску политичку терминологију измисливши скраћеницу *FNM* (Les Facteurs Non Monetaires – *Немонетарни Фактори*). Овом духовитом кованицом означио је „*разнолика добра*“, која су често добијала облик „*непосредних, или посредних, финансијских користи*“. Д' Клозе је у књизи „*Увек више*“ о том феномену још рекао: „*Само истовремено узимање у обзир положај и Немонетарних Фактора омогућује да се дефинише положај особе, који одговара колико моћи њене 'корпорације', толико њеној личној заслузи... За поређење безбројних 'привилегијатура' француског друштва капитално је да расподела FNM правила, која се могу поредити са онима у бици за новац, на такав начин да неједнакости теже да се гомилају из једног система у други... Међу овим FNM су премије и награде, посебни порески режими, станови и службени аутомобили* (*у Француској их има барем 400 000!*) *и рачуни за службене ручкове.*“[79]

Бројне традиционалне привилегије владајућих слојева, од Осамдесетих до данас, су биле на удару јавног мнења, па су и „скресане“. Но, суштински је ситуација остала слична Митерановом и Шираковом добу, а ни данас нису ретки медијски примери незадовољства јавности због понашања владајуће номенклатуре, која је непромењено верна традицији и даље гладне привилегија прохујалих времена.

После пада са власти, Никола Саркози ће, захваљујући традиционалним председничким привилегијама, и сам уживати бројне принадлежности, неке до краја живота. На пример: 6.000 евра пензије, бесплатна путовања, бизнис класом „Ер Франса“ и првом класом возова француске железнице (SNCF), стан, два полицајца

78 *Le gaspillage des élites, confessions d'un Nomenklaturste français*, Laffont, 1984.

79 **Видети:** François de Closets, *Toujours plus !;* Grasset, 1982.

за лично обезбеђење, аутомобил са два шофера, 7 сарадника. Као бивши Председник, заседаће у Уставном савету и за то добијати 11.500 евра месечно. Државу ће све стајати годишње око 1,5 милиона евра.[80]

С друге стране, обичај је и да новоименовани Председник у Француској даје предизборна обећања, међу којима су и она о кресању буџета државне администрације, почев од самог Председниковог тима. Франсоа Оланд, „Нормални Председник" и његов тим истицали су у кампањи те детаље привилегија управљачке класе, који толико иритирају Французе у доба велике кризе. Оланд је одмах по доласку на власт и желео да покаже како социјализам још није ишчилео из програма његове победничке партије, па је озваничио низ мера, да покаже различит животни принцип у односу на „колекционара скупих ручних сатова," „Блинг-блинг Саркозија". „Нормално председништво" за које се Оланд током кампање залагао, снажно је сада и за *непристрасну Државу* (*Etat impartial*). Зато је Председник Оланд донео *Деонтолошку повељу*, која је изазвала буру у јавности, од подршке већине народа, до оптужби деснице за јефтину демагогију.

Наспрам српске политичке класе, која традиционално споро саставља нову владу, у Француској је Влада, већ непуних месец дана по мајским изборима 2012., у функцији, па доноси обавезујући етички кодекс новог тима министара. *Деонтолошку повељу* су потписали сви чланови Ероове владе (њих 34, од којих 29 никада раније није обављало јавне функције). Документ је, по личном Оландовом наређењу, саставио тим Лорана Фабијиса, министра спољних послова, а испуњење је неких од предизборних обећања председника Оланда.[81]

Повеља није оставила министрима простор за икакве маневре: „*Ако министар не поштује Повељу деонтологије, врло је јасно- он одлази из владе*". И сви су истог дана потписали пет једноставних принципа који треба да воде понашање чланова владе: 1. *Солидарност и колегијалност; 2. Договарање и транспарентност;*

80 **Видети**: René Dosière, *L'argent de l'Etat*, Seuil, 2012.,

81 Пун назив Повеље је: *Повеља деонтологије чланова Владе* (*Charte de déontologie des membres du Gouvernement*). **Видети**: Présidence de la République, Service de presse, Paris, le 17 mai 2012.

3. Непристрасност; 4. Расположивост; 5. Интегритет и егземпларност. Оланд и влада тиме су сигнализовали француским грађанима да истинске промене почињу најпре мењањем понашања политичке класе. Текст Повеље каже: „*Добро функционисање демократије иде уз постојање линије поверења међу грађанима и онима који владају. То поверење се не брка са датом легитимношћу, непосредно или посредно, општим правом гласа. Гради се дан за даном, на очиглед акције владе и слике коју пружају они који су њени чланови*."

Солидарност и колегијалност подразумевају најпре „*изражавање ставова, супротстављање идеја у потпуном поверењу, колегијално већање, истраживање најправичнијих мера и избегавање заблуда. Сваки члан владе има право да се изрази, поштовањем поверљивости које се веже за расправе владе о свакој теми, укључујући теме изван њихових надлежности. Када је одлука једном донета, и кадкад после арбитраже шефа владе, примењује се принцип солидарности.*"

Договарање и транспарентност налажу „*да влада ослушкује грађане, да има задатак транспарентности, да брижљиво поштује одредбе које грађанима гарантују приступ административним документима, да ставља на располагање на интернету велики број јавних података.*"

Непристрасност налаже да чланови владе увек буду „у служби општег интереса, да доказују савршену непристрасност, да предупређују сваку сумњу у приватни интерес. То је разлог потписивања изјаве о интересима током ступања на функције. Они поверавају управљање својим баштином некретнина овлашћеном посреднику, на основу мандата који гарантује да неће моћи непосредно да интервенишу у то управљање...Чланови владе не одговарају ни на какав позив за приватни боравак који би долазио од стране владе, или од физичких или моралних особа чија активност је у вези са њиховим министарским ресором. Они предају служби министарстава поклоне вредности веће од 150 евра. Одбијају свако учешће у некој организацији, чак и са лукративним циљем, чија активност занима њихово министарство. Апсолутно не учествују ни у каквој интервенцији која се тиче ситуације неког члана њихове породице, или неког блиског."

Расположивост изричито значи да „чланови владе посвећују све своје време извршавању министарских функција, те том чињеницом одустају од извршних локалних мандата."

Интегритет и егземпларност су принципи који опомињу министре да су средства министарстава резервисана за испуњење њихове мисије. „*Једино трошкови непосредно везани за вршење функција иду на терет Државе. Чланови владе који располажу службеним станом објављују о каквој некретнини је реч... Чланови владе одлучују се за воз за путовања у трајању мањем од три сата. Осим изузетне препреке који оправдава мотоциклистичку пратњу, њихова путовања аутомобилом обављају се дискретно и уз поштовање правила путног кодекса.*"[82]

Деонтолошка повеља означава, надају се Французи – иреверзибилно, крај обичаја поклона и поткупљивања бесплатним приватним позивима на уживање за министре, крај претераних привилегија, недопустивих у Републици, крај беспотребних јавних трошкова, у шта спадају и разна перверзна претеривања политичара на власти.[83]

Оландов концепт је усвојио и симболично смањење плата за 30% , како Председника, тако и министара. Уместо Саркозијеве плате од 21. 300 евра, Оланд ће примати „социјалистичку" -14. 900 евра. Министри ће сада примати, уместо 14. 200 евра Фијонових министара, 9. 940 евра. Дотације за министарске кабинете износиће само 10%.[84]

Подсетимо да је и у време премијера Фијона било неколико циркулара који су желели примену уштеде у трошковима. Фијон је 2007. године упозоравао на поклоне члановима владе, или супружницима, као и на активности које су некомпатибилне са функцијом. На тек изузетно коришћење полицијских моторциклиста за пратњу,

82 Сам Оланд и неки министри у пратњи тај принцип су демонстрирали приликом првог путовања у седиште ЕУ у Бриселу, а Председник се и вратио са августовског годишњег одмора возом, а не авионом. Одлуку је донео утолико лакше што се одмарао, за разлику од Саркозија, у Француској, па авион није био неопходан.

83 **Видети:** Зоран Петровић Пироћанац, „Инспирација у Оландовој етичкој повељи", *Политика,* 16 . 06. 2012.

84 Међутим, нова Влада нема права да бившем председнику Саркозију смањи годишње трошкове од око 700. 000 евра за његову заштиту, која би подразумевала и плаћање десетак полицајаца током читаве године, и доживотно.

Фијон је упозоравао још 2007. Било је и скандала. Министарка Алио-Мари летовала је, бесплатно, у Тунису, на рачун тунишанског политичара, баш пред „арапско пролеће". Министар Верт је био умешан у скандал са хиподромом у Компијењу. Секретар за прекоморске земље, Естрози, возио се приватним млазњаком, чије је коришћење коштало 138.000 евра, па је Фијон препоручио да се користе најпре редовне авио- линије и возови. Министар Блан је на државни рачун куповао цигаре за хиљаде евра. Саркози је прихватио позив мексичког милијардера осумњиченог за везе са шверцерима дроге. Министар Верт је запослио супругу код Лилијан Бетанкур, милијардерке. Алан Жоанде, министар за сарадњу, задржао је, упркос очитом сукобу интереса, своје предузеће за скупоцено дрво, увезено из афричких земаља. Премијер Фијон је користио државни авион типа „Фалкон" за редован повратак са викенда у области Сарт (27. 000 евра по лету).

За Саркозијеву владавину Французи су сковали израз „*блинг-блинг*", што означава онај „звечећи" (не)укус богатих. И сам Саркози није одолевао скупом животу, луксузу, скупим сатовима генерално, што је изузетно иритирало француску јавност. Ти детаљи су све време крњили Саркозијев углед, и довели га и до губитка избора у мају 2012. А за „блинг-блинг заслугу" је најбољи пример неуспело довођење Председниковог сина, Жана Саркозија, још несвршеног студента права, на чело велике државне привредне институције. Француска јавност је била жестоко против оваквог примитивног непотизма и Жан Саркози на крају афере, уз велики питисак јавности и медија, није постао генерални директор.

Подсетимо такође и да су социјалистички премијер Лионел Жоспен и деголистички председник Жак Ширак својевремено забрањивали својим министрима да буду градоначелници, или председници региона, или департмана. Премијер Рафарен је фиксирао правила о становима, а Фијон о годишњим одморима.

Саркози је кренуо са владом од 15 министара и 4 државна секретара, али је она убрзо достигла бројку од 34, као и Ероова данас. Израчунато је да је прва Фијонова влада коштала пореске обвезнике мање од садашње Ероове – за 70. 000 евра месечно. Али, Фијон је са 34 министара коштао касније 160. 000 евра више. Да је било ових

Оландових правила, Фијонова влада би коштала 1,7 милиона евра годишње мање.

Хоће ли Оланд успети да одржи ову етичку и деонтолошку дисциплину нове владе, сумњичаво се питају многи у Француској, јер је управљачка класа, номенклатура, још од времена Наполеонове инаугурације савремене француске државне управе, навикла на бројне погодности и комотан живот. Хоће ли светска рецесија и све оштрија криза ипак усталити у будућности мере Оландове социјалистичке владе, или ће ипак превладати комотни, пријатни и генерално размажени статус „*кавијар левице*“ (*la gauche caviar*), како се често критички цинично дефинише француска левица? Обзиром да се на власти сви француски политичари слично понашају, најреалније је очекивати да ће и Оландови социјалисти у једном тренутку владања „лећи на руду“ класичног номенклатурног понашања. [85]

I.6. „Зашто америчке елите заударају?, по Крису Хејсу

Крис Хејс, сарадник недељника *Нација* (*The Nation*), водитељ ангажованог (левог- по америчким узусима) ток-шоу програма на телевизији *MSNBC*, изазвао је током 2012. велику јавну буру вишемесечних расправа, објавивши књигу одличног наслова, *Сумрак елита: Америка после меритократије,*“[86] оцењену као „неочекивано зрело дело.“ Аутор Хејс подстакао је и многе угледне социологе, политологе, па и политичаре САД, да се придруже критици посусталог америчког политичког система.

85 Замислимо каква би била јавно обзнањена комплетна листа непочинстава бројних политичара и целокупне српске политичке класе на власти током деценија. У нашој свекорумпираној земљи нова власт се симболично одлучила да промене започне сличним строгим примењивањем принципа социјалне озбиљности, када је гувернерка Јоргованка Табаковић себи снизила плату за 25%. Међутим, тек темељним остварењем ових наоко ситнијих задатака за владу и Председника државе, то јест уношењем принципа штедње и понашања номенклатуре у чврсти закон, могли бисмо са дозом оптимизма да гледамо на будућност државе и успешно суочавање са Великом рецесијом савременог света.

86 **Видети:** Chris Hayes, *Twilight of the Elites: America After Meritocracy* , Crown, 2012.

Књига је оригиналан аргумент који указује на корене садашње кризе ауторитета – *меритократију*, као и социјална критика. Хејс, „млади леви ерудита", како га често квалификују, (28), тумач „промашене декаде", тврди да све већа неједнакост болно мења америчко друштво. Питање је стога и колико још меритократска елита САД може да остане меритократска у будућности. Хејс такође пита зашто је велика нада у революцију промене 2008. оставила потпуно нетакнутим *status quo неједнакости*. Америчка нација је и даље истовремено заљубљена у своје елите, али и не скрива да јој сметају. Хејсова тема о елитама спада и у оно што се назива *the Next Big Thing* на коју се чека у САД, истинита прича Америке 21. столећа, ван домашаја ауторитета.

Катарина ван ден Хојвел, Хејсова уредница и издавач у *Нацији,* о књизи младог колеге каже: „*Крис Хејс је бриљантни хроничар централне кризе нашег доба- неуспеха америчких елита. Његово људско извештавање, са духом, као и анализа, ухватила је оно што милиони Американаца већ знају у себи – цар је остао го. Ипак, то није књига коју дефинишу очај, или цинизам. Хејс хвата овај тренутак кризе да понуди значајне и неконвенционалне идеје, попут тога како обновити и поново промишљати нашу политику и друштво. 'Сумрак елита' је књига коју морају да прочитају они, широм политичког спектра, који верују како и даље има времена да се излече структурне болести нашег политичког тела.*"[87]

Хејс показује и везе инвестиционих банкара, бескорисне јавне расправе о вођењу рата у Ираку, као и о Католичкој цркви која штити силоватеље деце. Америчке главне институције, произилази из Хејсовог контекста, нису више само-корективне, и посветиле су се заштити инсајдера по сваку цену.

Угледни колумниста „Њујорк Тајмса", Дејвид Брукс, инспирисан овом књигом, види кроз 19. и 20. столеће, протестантски естаблишмент на врху америчке структуре моћи (*American power structure*). Релативно мала мрежа белих протестаната доминирала је универзитетима, светом финасија, локалним кантри клубовима и чак вишом владином службом. „*У последњих пола века, разноликија и мерократскија елита је сменила Протестантски еста-*

87 **Видети:** "Twilight of the Elites: A Conversation with Christopher Hayes and Katrina vanden Heuvel", June 14, 2012., на Мрежи.

блишмент. Људи више напредују на основу чинова, тест резултата, напора и перформантности. Ипак, како је та меритократска елита преузела институције, вера у њих је отежала. Чак није ни јасно да паметна елита (brainy elite), обавља бољи посао управљајући њима, од мреже старих момака (the old boys' network). Да ли бисмо рекли да Вол стрит ради боље сада него што је то чинио пре 60 година? Или влада? Систем је правичнији, али резултати су измешани. Меритократија није испунила своје обећање."[88]

По Бруксу, Хејс верује да је проблем инхерентан природи меритократија. У књизи „Сумрак елита" тврди се да меритократске елите могу да се успну на основу градирања напора и заслуге, али, да би очувале свој статус, оне постају коруптивне. Стварају широко неједнака друштва, и онда врше преваре, тако да неколицина може да се успне уз степенике иза њих. Меритократија води у олигархију. Брукс наводи и неколико важних примера. Хејс најпре, пише Брукс, указује на сопствену елитну тренинг основу, *Хантер Колеџ* средњу школу у граду Њујорку. У њој мора да се буде прави ас на уписном испиту да би вас примили, али утицајни родитељи шаљу своју децу у центре за припреме пијемног испита са ригорозним тестовима. Однедавно само по неки црни, или Латино студенти, могу да уђу у школу. Бејзбол играчи доспевају у високе лиге преко заслуге, али онда неки узимају дроге како би очували свој статус. Финансијери напорно раде, како би добили посао у великим банкама, али онда неки варају у игри за сопствену корист. Далеко од тога буде највише фер међу свим системима, закључује Хејс, „*меритократија промовише гигантску неједнакост и суштински је дисфункционална. Није чудо што је институционални неуспех био лајтмотив нашег доба.*"[89]

За Брукса је ово изазован, али погрешан аргумент. „*Рекао бих да данашње меритократске елите постижу и чувају свој статус не углавном бивајући коруптивни, већ углавном бивајући амбициозни и дисциплиновани. Они подижу своју децу у организованим породицама. Троше огромне суме новца и времена у богаћењу. Раде много више сати него људи испод њих на лествици прихода, водећи*

88 **Видети**: David Brooks, „Why Our Elites Stink?", *The New York Times*, June 12, 2012.

89 Ibid.

своју децу на часове клавира и онда учествујући у конференцијским позивима из чекаонице.“[90]

Феномени попут индустрије припремања за тестове „дају неким апликантима из више средње класе малену предност над другим апликантима више средње класе.“ Праве предности су знатно дубље и поштеније. Корупција, која се сада увукла у свет финансија и других професија, није ендемска за меритократију, како то види Хејс, већ за специфичну културу америчке меритократије. Брукс даље каже: „*Проблем је што данашње меритократске елите не могу да признају самима себи да су елите. Свако мисли да су оне контракултурни побуњеници, устаници против истинског естаблишмента, који је увек негде другде. То понашање превладава у Ајви лиги (Ivy League), у корпорацијским руководећим просторијама и чак у телевизијским студијима, где гости са Харварда, Стенфорда и Брауна грде естаблишмент. Као резултат, данашњој елити недостаје самосвесни лидершипски етос који су расистички, сексистички и антисемиотски стари момци поседовали. Да сте пре једног столећа ишли на Гротон, знали бисте да сте привилеговани. Учили су вас како је морално неизвесна привилегија била и каолико је одговорности то носило са собом. Били бисте смештени у спартанској коцки 6 стопа са 9 стопа, да вас спремају за строгости лидершипа. Најбољи од WASP елита имали су менталитет управљача, па су привремено бивали скрбници институција које би спајале генерације. Они би сурово прогањали људе који се нису продржавали својих кодекса џентлменског понашања и скрупулозности. Били су издвојени и носили се са интимношћу, али су веровали у суздржавање, ћутљивост и служење.*“[91]

Данашња елита је надаренија и отворена, оцењује Брукс, који је брани од Хејсове књиге, али јој недостаје кодекс самосвесног лидершипа. „*Језик меритократије* (*како успети*) *преокренуо је језик моралности* (*како бити са врлином*). *Вол стрит фирме, на*

90 Ibid.

91 WASP аристократија, White Anglo Saxon Protestants, „носећа“ групација америчке елите током 19. и 20. столећа. „Врста у одумирању,“јер у последњих неколико деценија слика друштва је све мање са одредницом “бели“, а у естаблишмент и у владајућу номенклатуру просто надиру Азијци, Латиноси, Афроамериканци, и други успешни и образовани представници бројних етничких група у САД, који нису више „Бели англосаксонски протестанти“.

пример, сада запошљавају на основу младости и памети, не искуства и карактера. Већина њихових проблема може да се пронађе у овоме. Ако читате електронску пошту из скандала Либор, стичете исто осећање које стичете из читања имејлова у толико пуно скорашњих скандала: ти људи су деришта; они немају осећај да су чувари неке институције од које зависи свет. Они немају свесност о својој широј друштвеној улози. Разлика између Хејсовог и мог мишљења је малчице као разлика између Француске Револуције и Америчке Револуције. Он жели да осови на ноге друштвени поредак. Ја желим да задржим садашњи друштвени поредак, али желим да му дам другачији етос и институције које су много консистентније са својим постојећим идеалима."[92]

Хејсова књига подстакла је и друга оглашавања о америчком друштву данас. За разлику од великих научних имена у прошлости, која су своје анализе друштва углавном саопштавала уском кругу елите и елитних образовних институција, Хејсова књига се прелила у јавност. Она после само неколико месеци, невероватно покреће амерички народ да на бројне начине демократизује расправе ове врсте. Никада аутори попут Ласвела, или Рајта Милса, нису ранијих деценија привукли народ да расправља о темама којима су се бавили. Стога је Хејсов изненађујуће отрежњавајући поглед на америчко друштво и премијера нове демократизације расправа о будућности кризом уздрмане америчке цивилизације, тог постиндустријског друштва, мислили смо, неповратно измаклог пред остатком света.

У јавним расправама у САД, по новинама, сајтовима, блоговима, може да се прочита и да „*америчке меритократске елите нису посебно корумпиране, највећи део њих. Оне су део коруптивног система*." Или да је у прохујала времена, WASP аристократија, која је некад контролисала Вирџинију, имала веома јако осећање да су они привремени скрбници Јужњачког начина живота и Очева Оснивача (који су били и робовласници, не заборавимо! - прим. ЗПП). Били су одлучни да очувају што је више могуће старог друштва, упркос њиховом поразу у Грађанском рату. И до мере одвратног, били су успешни. Са аспекта декларације о Независности,

92 **Видети**: David Brooks, „Why Our Elites Stink?", *The New York Times*, June 12, 2012

њихов кодекс самосвесног лидершипа био је издаја, врста етоса коме су примери апсолутни монарси Европе.

Американци, подстакнути Хејсовом анализом друштва, сматрају и да се амбициозан и дисциплинован народ издиже до врха у свим системима који нису засновани на непотизму и наследности, укључујући нацистичку Немачку, Совјетски савез, пост-совјетску Русију, чак и Северну Кореју. „*Они се издижу до врха у системима са мање корупције и у системима са великом корупцијом. У системима са малом корупцијом, они развијају компетентности. У корумпираним системима, они су амбициозни и дисциплиновани да подмићују коректно, или се безгранично додворавају моћнима. Они смишљају како да победе дати систем, и нису заинтересовани за друге системе који теоретски могу да буду могући, али где њихови таленти и везе не би били од толике користи.*“[93] Или: „*Вредности, моралност, то су феномени средње класе. Сиромашни не могу да дођу до њих, а богатима оне не требају. Истински проблем је што се дозволило погађачкој моћи да се концентрише на врху. Овај диспаритет привлачи психопате међу нама, до концентрација позиција богатства. У међувремену, последице сиромаштва постају све страшније, изазивајући помутњу на врху и шутирање последњег, да се буде толико френетичнији и немилосрднији..*“[94]

Хејс својим левичарским погледом на будућност друштва подстиче на расправу бројне критичаре репубиканског погледа на свет у САД. „*Имајући на уму шта је све потрошено у стварању савременог републиканског естаблишмента, укључујући тинк-тенкове, професорске катедре, читаве економске департмане, фондације које инфилтрирају религије, мас медије и кабловске новинске аутлете, као и куповину политичара, господари универзума, сигуран сам, то ипак неће допустити. Типичан текст Брукса. Он себе увија у америчку заставу, са смешним аргументима, частећи другу особу именом 'странца', да има не-америчку улогу. Ромнијево коришћење оф-шор рачуна је брањено, чак хваљено од других републиканаца, па је зато не само ОК, већ и добро и хвале вредно да се избегава плаћање пореза свим 'законским' средствима.*“[95]

93 **Видети:** Расправа о колумни Дејвида Брукса на блогу, у: The New York Times, June 12, 2012.

94 Ibid.

95 Ibid.

Бруксова критика, иако занимљив поглед на историју, ипак се сматра инфериорном у односу на Хејсова смела „разголићавања цара“. Критичари попут Брукса, говоре да „Њујорк Тајмс“, који се сматра либералним, левим, не успева да се носи са чињеницом да су највеће проблеме генерације пре ове створили они са етосом управљања лидершипа. „*Исте елите су довеле свет на ивицу катастрофе у више од једне прилике. Управљање је савремено веровање са озбиљном одговорношћу, али оно што било која група елита настоји да пропусти јесте да траст није овлашћење. У ранијој генерацији веровало се да је плашт лидершипа овлашћење засновано на праву рођења, а сада је то овлашћење засновано на заслузи. Елитама недостаје наша издржљивост и упорност, што објашњава зашто они морају да граде своје куће тако високо и далеко од нашег суседства и ћорсокачких улица. Због друштвене дистанце коју одржавају између себе и нас, ми постајемо странци у њиховим очима, цифре са теоретским прорачунима на њиховим рачунима. Ми им сметамо. Њихов највећи страх је да на крају живе попут нас. Ми смо слепа мрља у оквиру њиховог виђења америчког сна.*“[96]

96 Ibid.

Друго поглавље

Социјалистичка номенклатура, од СССР-а и транзиције до капитализма

II. 1. Номенклатура и моћ у *Номенклатури* Михаила Восленског

Почетком Осамдесетих прошлог века, објављена је у Паризу, уз велики публицитет, књига Михаила Восленског *Номенклатура/Привилеговани у СССР.* Наравно, књига се нашла у књижарама само ван СССР-а, на Западу. Био је то снажан шок за многе у свету. Аутор је био професор историје на *Универзитету Лумумба* у Москви, члан Академије друштвених наука при ЦК, а на Западу је сматран, и пре пребега 1972., за еминентног стручњака за совјетску политику. Брзо је, са својим референцама, добио посао на универзитетима у Немачкој и Аустрији. Реч је о специмену привилегованих у совјетској номенклатури, па је Восленски по први пут описао тај систем изнутра (рекло би се данас- као *insider*), па је његова несумњива заслуга у добром разумевању овог феномена социјалистичког света.

Критичари су изрекли многе похвале књизи, а стручњак за социјализам, Жан Еленстајн, је чак рекао да је то био „*догађај важан колико и књиге Троцког и Ђиласа*".

Nomenclatura се, по речнику *Robert,* појављује као појам у употреби први пут 1559., као изведеница из латинског језика. „*Nomenclatura*, 'акција позивања (*calare*) *по имену (nomen)'. Скуп појмова коришћених у науци, некој техници, уметности...методички класираних; метод класирања ових појмова.***Терминологија:** *Систематска номенклатура. 'Једно име које изгледа још није било званично усвојено у ботаничкој номенклатури' (Romains). Методска листа предмета, елемената једне колекције.* **Каталог, инвен-**

тар, **збирка, репертоар**. *Номенклатура царине. Скуп форми (речи, израза, морфема) пописаних у неком речнику, лексикону и који чине предмет различитог чланка.* **Листа, збирка.** *Комплетирати номенклатуру једног речника неком допуном.*"[97]

Латинска реч *nomenclatura* је русификована у форми коришћења у интерном политичком језику у Совјетском Савезу током деценија. Восленски пише поводом дефиниције појма: „ *Да ли ова књига, дакле, третира проблеме управљања, или администрирања? Не. Али ми већ боље обухватамо концепт 'Номенклатура'. Овај нема ничег са природним наукама, али заправо није без односа са административном управом. Да бисмо били прецизнији: он није без односа са управљањем, онаквом каква се упражњава у земљама 'реалног социјализма', свемоћна политичка администрација, то јест суштаственo политички бирои и секретаријати централних комитета комунистичких партија на власти. На то чињенично стање се реферише једина дефиниција Номенклатуре која је досад била објављена у Совјетском савезу. Њу налазимо у једном приручнику насловљеном 'Изградња Партије'.*

'Номенклатура чини листу најважнијих функција; кандидатуре су претходно испитане, препоручене и одобрене од комитета Партије реона, града, регије, итд. Потребан је једнако и пристанак комитета партије како би били ослобођене своје функције особе које су прихваћене да чине део Номенклатуре наређеног комитета. Номенклатура подразумева особе које заузимају кључне функције.'"[98]

Књига Восленског је једна од најтемељнијих радиографија совјетског система, његовог „чврстог језгра"– *номенклатуре* - ауторитарне елите која је одлучивала о свим сегментима друштва у СССР-у. Генерално су уочаване многе сличности свих социјалистичких друштава Источног блока у то време, па тако и сличности номенклатура. Чак је и одметнута од матице СССР-а, југословенска номенклатура, у многоме налик совјетској, што је сасвим

97 **Видети:** Paul Robert, *Le Petit Robert*, Dictionnairre alphabétique&analogique de la langue française, Société du Nouveau Littré , Paris, 1970.

98 **Видети:** „*Партијное строителство*" приручник за студирање, Москва, 1978. Представио га Михаил Восленски, **у**: *La Nomenklatura, Les Privilégiés en URSS*, Pierre Belfond, Paris, 1980, pp. 280-281.

разумљиво, имајући у виду вишедеценијски утицај Коминтерне и совјетских комуниста на Титов комунистички покрет. М. Восленски овако представља владајућу класу СССР-а. „*Колико их је? Број Номенклатуриста у Совјетском Савезу креће се око 750 000. Када се говори о једној класи, не мисли се само на оне који учествују непосредно у производњи, већ и и на њихове породице. Доспевамо (укључујући у наше рачуне супруге и децу номенклатуриста) до цифре од 3 милиона. То је приближна нумеричка важност владајуће класе у СССР-у. Интегришући целокупну породицу, ова класа представља мање од 1.5 одсто популације земље. Тих 1.5 одсто проглашава себе за руководећу снагу и водича земље,'интелигенцију, част и свест наше епохе'' организатора и инспиратора свих победа совјетског народа'. Управо тих 1.5 одсто осветљавају све пламенове прочеља позорнице и они се, без стида, декларишу као порт-пароли народа од 260 милиона душа и чак 'читавог напредног човечанства'...* [99]

Жан Еленстајн, врсни познавалац идеје и света социјализма, руководио је стварањем колективне светске енциклопедије социјализма и тим радом оставио је велики траг у светској социјалистичкој мисли.[100] Француски приређивач је због тога Жана Еленстајна и изабрао за писање уводног текста књиге Михаила Восленског. Еленстајн је одмах и дао, и до данас важећу, дефиницију појма који је познавало мало људи на Западу. „*Номенклатура, ова русификована латинска реч, непозната досад, осим од неколиких специјалиста, заслужује да буде исто толико славна као и појам Гулаг, за који се није знало док Солжењицину није пало на памет да је користи као наслов дела које је написао о совјетском концентрационом систему. Михаил Восленски није изумео ову реч, баш као што ни Солжењицин није Гулаг. Он има заслугу што јој је дао нову димензију, симболичког карактера, јер иза ове речи се налази, како је говорио Молијер, ствар, и та ствар је руководећа класа Совјетског савеза. Означава класу нових привилегованих у СССР-у, те црвене аристократије која располаже влашћу каква није виђена у Историји, јер је она сама држава. Себи је доделила огромне и неотуђиве привилегије*

99 **Видети**: Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en U.R.S.S.,* Pierre Belfond, 1980.

100 **Видети:** *Histoire mondiale des socialismes*, Armand Colin, Paris, 1984.

(*даче, луксузне станове, лимузине, шофере, ресторане, бутике, клинике, специјалне и готово бесплатне центре за одмор*)."[101]

У совјетском систему бирократски феномен био је безпоговорно доминантна карактеристика стаљинизма, а истовремено и еманација и утврђење Номенклатуре. Она је управљала Државом која је играла релативно аутономну улогу у односу на друштвене класе. Номенклатура је претрпела чистке које је држава повремено вршила и у њеним редовима, а живела је у окружењу перманентног терора и неизвесности. Еленстајн се чак пита „*није ли Хрушчов, барем у почетку, био ново оваплоћење Номенклатуре, намењен да јој донесе сигурност и добробит*?"[102]

Концепт постојања доминантне класе у СССР-у постепено је јачао. Од 1956., Номенклатура је уживала сигурност. Крваво чишћење стаљинистичког периода окончано је. Номенклатура је ојачала и због економског и културног разлога. Систем социо-културне репродукције, како га анализује Еленстајн, функционише са знатно већом ефикасношћу. „Наследници" номенклатуре заиста постоје, па када на њих дође ред (закони физиологије делују, чак и у таквом систему) заузимају положаје које су оставили слободним њихови родитељи. Нису увек у питању идентичне друштвене и политичке функције, али су оне свакако еквивалентне.

Номенклатура није нека банална класа. Она располаже влашћу без преседана у историји, пошто је она Држава сама. Номенклатура се, сматра Еленстајн, у ствари срами саме себе. „*Она не жели да можемо да је препознамо, не прихвата да је таква. Она живи само ноћу, боји се светлости. Крије се у ископаној рупи у земљи, где је социологији тешко да је истера из брлога. Она маскира своје привилегије. У тоталној је контрадикцији са идејама које утувљује грађанима своје земље. Ретко је јаз био толико дубок између онога што говори доминантна класа и што она сама чини, између идеала који тврди да реализује и реалности њене доминације. То је оно што Номенклатуру чини посебно опасном и истовремено рањивом.*"[103]

101 **Видети**: Jean Ellenstein, **у:** Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en U.R.S.S.,* Introduction, pp.15-28.

102 Ibid.p. 20

103 Ibid., pp.20-21

Восленски је у праву кад тврди да, „*за разлику од капиталистичког Запада, где висока буржоазија поседује, па због тог разлога и управља, у Совјетском савезу Номенклатура управља и из тог разлога поседује.*“[104] Помна анализа система совјетског друштва указује да део произведеног рада који за себе извлачи Номенклатура, не може да се реинвестира. Он се, дакле, троши, што је са економског гледишта пре неугодност него предност. Закључак је да „*постојање ове доминантне и експлоатишуће класе чини препреку, кочницу развоју производних снага.*“

Номенклатура располаже проширеним привилегијама у свим доменима. Еленстајн разврстава те привилегије на материјалне, финансијске, и сматра да је то много више но што се замишља на Западу. „*Највеће су привилегије власти. Тотално одсуство политичке демократије и јавних слобода даје Номенклатури још веће олакшице за развој њене унутарње хегемоније и да прошири своју власт чак и ван СССР-а.*“[105]

Као ретко који западни аналитичар и стручњак за СССР, Еленстајн храбро јасно каже да се не може бити оптимиста на кратки рок по питању еволуције Совјетског савеза, али „*може да се мисли да ће, у десет-петнаест наредних година, ова земља упознати значајне трансформације. Оне ће довести у питање, на овај или онај начин, мирним путем, или не, моћ Номенклатуре.*“[106]

Свој антиципацијски увод за књигу Восленског Еленстајн завршава ставом да Совјетским савезом доминирају две суштинске контрадикције, које њега нагоне да буде песимиста у погледу будућности. „*Номенклатура кочи економски развој земље, одакле неуспех свих покушаја реформи предузетих у последњих 25 година. Њен једини истински успех се види у војном домену. Својим дискурсом, она потхрањује снаге које могу да је победе. Сахаров у свом егзилу у Горком, уредници 'Алманаха Метропол', аутори бројних романа, филмова, објављених позоришних комада, снимљених и играних у Совјетском савезу, – чак и дела Зиновјева, Солжењицина или Восленског, објављених на Западу- свакако су исто толико опасни*

104 Ibid, .p. 25

105 Ibid, .p. 26

106 Ibid, .p. 26

за Номенклатуру као што су то били списи филозофа, Волтера, Дидроа и Русоа за француски Стари режим... Можемо очито да се насмејемо причи на крају књиге Восленског о једном дану у животу Дениса Ивановича Вокуха, шефа сектора ЦК КПСС.“[107]

Све је започело са епохом Љењина, који је зачео организацију професионалних револуционара.[108] Заправо, све говори да је тек Стаљин створио истинску Номенклатуру у Совјетском саавезу. Восленски сматра да је „*Стаљинов изум био апарат који је омогућио руковођење Русијом. Он се показао бескрајно трајнијим*“. Совјетска Номенклатура почиње у стварности у тренутку када Стаљин постаје генерални секретар Централног комитета, 1922. Исте године појављује се по први пут листа функционера Партије. Њих је 325 у Москви, 2.000 у региону, 8.000 у предузећима и администрацији дистрикта, што је свеукупно 15. 325 особа. [109]

Осамдесетих година прошлог века совјетски бирократски језик дефинише Номенклатуру као листу функција (радних места) управљања ресором виших власти, те као листу особа које заузимају те функције, или које се држе у резерви за те функције.

Восленски такође цитира и веома редак податак о совјетској Номенклатури, који је забележио Стаљин лично, пошто је о њему говорио на Пленуму ЦК 1937, описујући КПСС војним појмовима. Војничка терминологија из уста Стаљина јасно указује на хијерархију која је председавала процесу стварању Номенклатуре. У тому XIV Стаљинових „Дела“, већ постоји лингвистичко милитаризовање језика номенклатуре. На Пленуму ЦК 1937., „Коџа“ даје нове бројке које се тичу Номенклатуре. Партија (командни ефективи) има од 3.000 до 4.000 руководилаца на највишој разини („генерали“). Има такође 30.000 до 40.000 руководилаца на средњој рази-

107 Jean Ellenstein, **у:** Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en U.R.S.S.,* Introduction, p. 27

108 Ту шему су преузеле и друге КП касније, па и КПЈ. Тито је, у илегалној фази деловања КПЈ, око себе имао све саме професионалне политичаре, који нису морали да брину о хлебу насушном, већ су имали месечне принадлежности за потпуно предавање партијском раду. Паре су долазиле од чланства, катkад и богатих симпатизера, па и из капиталистичких фирми које су водили њихови симпатизери.

109 Интерни документ КПСС, насловљен „*ВКП(б) в резољуцијах I*“, стр. 729, **цитирано у**: Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en URSS,* p. 281.

ни („официри“), између 100. 000 и 150. 000 руководилаца на нижој разини („подофицири“).[110] Совјетским савезом управља око 200 000 „војника и официра Револуције, чланова Номенклатуре.“ Али, Осамдесетих година, совјетска Номенклатура подразумева на свим разинама друштва око 750. 000 места. То значи да за свих 750.000 места номинације зависе од Државе и Партије, прецизније речено.[111]

Организација номенклатуре је таква да одабране личности никада не могу да утичу на избор функција. Без „аминовања“ Партије, нико не може да буде изабран, али ни смењен. Сви партијски органи морају да дају свој претходни пристанак за сваку номинацију на неко место, на било које место које фигурише на листи Номенклатуре. Комунисти су ту тоталну моћ у Совјетском савезу стекли најпре на политичком плану, потом и на економском. У социјалистичком систему совјетског типа, политичка моћ је изнад власништва, па су комунисти од почетка као првенствени циљ имали да постану господари владе.[112]

Восленски показује своје темељно познавање совјетског друштва и језгровитим дефинисањем совјетског друштва. „*Апаратчик Стаљин изумео је Номенклатуру. Лењинов изум био је полуга који му је могућио да преокрене Русију-она је ускоро ушла у музеј Револуције, како је то написао Сулгин. Стаљинов изум био је апарат који му је омогућио да управља Русијом.Он се показао неупоредиво трајнији. У данашњем совјетском бирократском језику, 'Номенклатура' значи: 1. Листу управних функција из ресора виших власти; 2. Листу особа које заузимају те функције или које се држе у резерви за та места*.“[113]

110 **Видети:** Michael Voslensky, *La Nomenklatura*, Les Privilégiés en URSS, p.81.

111 **Видети:** Стаљин, *Дела,* том 14, стр. 141; **наведено у**: Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en U.R.S.S.*, p. 81.Западни аутори S. White, J. Gardner и G. Schopflin процењују номенклатурна места на чак 3 милиона. **У:** Vladimir Goati, *Politička anatomija jugoslovenskog društva,* Naprijed, Zagreb, 1989, стр. 112.

112 Тако је било у Москви, али и било где другде у свету где су комунисти узели власт, па је тако било и у Титовој Југославији, која је, поред свих настојања да не личи на СССР, ипак увек била једино узурпаторска власт која се испилела из Коминтерне и тај дух задржала све до свог историјског краја.

113 **Видети:** Michael Voslensky, *La Nomenklatura*, Les Privilégiés en U.R.S.S., pp. 75-82

Иако је ова капитална студија совјетског друштва у многим елементима на разини Ђиласове *Нове класе*, а често по документаристичким „инсајдерским“ својствима и изнад ње, до данас књига Восленског није преведена на српски језик. Млађим истраживачима социјализма и транзиције ово дело је неопходан истраживачки алат, па се одлучујемо да читаоцу понудимо превод одломка који убедљиво упућује на детаљније читање, у овом случају француског издања из 1980. године.

„*За разлику од буржоазије, приватно власништво није суштински особени знак Номенклатуре. Наследница професионалних револуционара, Номенклатура није класа оних који поседују, она је класа управљача. Управљати и вршити власт две су основне функције Номенклатуре. Према Марксу, владајуће класе увек обављају функцију управљања друштвеном производњом. Но, било би погрешно не познавати суштинску разлику између буржоазије и Номенклатуре. Буржаоазија врши своје управљање друштвеном прозводњом најпре на економском терену. На терену производње материјалних добара, на тој основи почива њена политичка важност. Историја буржоазије иде од занатства до трговине, од одсуства права трећег сталежа, до освајања власти. Историја Номенклатуре је сасвим другачија. Она иде од заузимања државне власти, до заузимања власти у економској области. Номенклатура отеловљује најпре политичко руковођење друштвом. Тек последичним путем она врши власт у економској области. Политичко управљање је њен првенствени задатак. Целокупност социјалистичке државне власти је концентрисана у њеним рукама. Она је једина која доноси политичке одлуке.*

Ова особеност чини нужном прецизну поделу између чисто административног рада и политичког рада унутар Номенклатуре. Ова подела постоји, али је није увек лако поштовати. Само спољни посматрач би могао да верује како је свеукупна власт у СССР-у у рукама Политбироа ЦК или, још наивније, у рукама читавог ЦК. У стварности, Политбиро (иако неизмерно моћан) може да еволуира само унутар одређеног оквира. Граница власти Политбироа ништа не дугује демократији: она је само подела рада унутар Номенклатуре. На тај начин ће Политбиро увек моћи да именује председника колхоза, или да га 'препоручи', али би то било озбиљно извртање правила и оста-

так Номенклатуре би га примио са ћутљивим ишчуђавањем. Понављање ове повреде правила игре брзо би трансформисало ишчуђавање у неодобравање које је подједнако ћутљиво, али не мање интензивно. Због тога ће Политбиро радије да се одрекне овакве врсте искустава и вратиће се уобичајеним 'препорукама' за председника колхоза од рејонских комитета Партије.

Одвајање политичког рада и администрације рада налази подједнако свој израз у богатом жаргону Номенклатуре. Они имају обичај да кажу као људи одозго не треба да 'заузимају места' људи одоздо (не подмењат). Сваком номенклатуристи поверен је прецизан простор власти. Проналази се ту сличност са феудалним системом: сваком номенклатуристи поверава се посед као што је сваки вазал добијао посед од сизерена. Зна се да посед из Средњег века није садржавао само територију: било је ту и право да се захтева извесни данак од становника. Управо Маркс, а не неко други, говори о 'вазалству без поседа, или са поседом, које се састоји у наметима'. Посед Номенклатуре, то је власт. У феудалној Русији говорило се да је вазал 'добио' један град, или област од свог сизерена. Данас се обично каже у Номенклатури да је друг X, или Y, 'добио' неко министарство или област.

Најважније за Номенклатуру није власништво, већ власт. Буржоазија је класа поседовалаца и због тога је управљачка класа. Обрнуто, Номенклатура је управљачка класа и због тога класа која поседује. Капиталистички магнати не деле своја богатства ни са ким. С друге стране, они радо деле власт са професионалним политичарима. На против, номенклатуристи се клоне тога да деле и најмању парцелу политичке власти. Један шеф сектора Централног комитета никада неће бити узбуђен зато што неки академик или писац поседује више новца, или добара, него он, а са друге стране, он никада неће дозволити да један или други не извршавају његова наређења. 'Љењинградски програм' то јасно говори:' У Номенклатури се удише особени амбијент- амбијент власти (С. Зорин, Н. Алексејев, Времја не здет...)' Не знам је ли аутор овог програма пуно циркулисао у круговима Номенклатуре, али је умео да прецизно опише атмосферу ових места.

Ходате пречистим ходницима зграде ЦК. Светли и потпуно нови паркети, момци чија се стрка не да опонашати, полице гар-

ниране боцама соде. На сваким вратима потпуно идентична таблица (израда штампарије ЦК). На свакој таблици, презимена са великим словима и иницијали, ништа више. Име члана Политбироа се представља на исти начин као и име најмлађег помоћника: последица 'интерне партијске демократије'... Гурнете врата: радни сто, лево телефон на четвртастој полици, недалеко каса, књиге у застакљеној библиотеци. У канцеларији шефа сектора, наћи ћете мали сто и две столице за посетиоце, покрај радног стола. У канцеларији заменика шефа одељења дуг конференцијски сто и мало предворје у коме ради његова секретарица. Секретар Централног комитета располаже предсобљем које је знатно веће, у коме влада номенклатуриста који носи титулу 'секретар Секретара ЦК КПСС'! Поред тога, опазићете затворену канцеларију шефовог асистента. Иза простране канцеларије Секретара ЦК налази се сала за одмор. На зиду портрети: Лењинов, и портрет Генералног секретара на функцији. Сав намештај је стандардне израде, наручен да би заменио строги намештај стаљинистичке епохе. Није се упустило у ризик да се буде превише савремен и створен је особен стил:'бирократски полу-модерни'.

Ево га: седи за својим столом, носи добро, али не претерано модерно, одело, пажљиво је обријан и очешљан- опет не нарочито модерно. Ништа од анархистичког немара, ништа од дандизма буржоаског, све у 'бирократско полу-модерном'. Некада је он – или његов претходник – имао стил 'представника пролетаријата', отворено необразован, вулгаран и енергичан. Затим се представљао као ћутљив, строг, стена ледене одлучности. Данас је он говорљив. Пита вас за здравље и љубазно вам каже: 'Шта мислите, Иване Ивановичу, не би ли било боље да се учини овако?'

Стил је различит, али суштина остаје иста: то је увек наређење. Ето шта га очарава: да даје наређења. Он даје наређења и сви морају да их извршавају. Нека неко покуша да га не послуша! Одмах ће он напасти попут булдога, позваће на ред недисциплинованог, тако да ће овај изгубити вољу да га не послуша. Фанатични је присталица власти, што не значи да је незаинтересован за све остало. По природи он уопште није аскета. Воли да добро попије, пуно и добро, јерменски коњак нарочито. Једе са задовољством – пуно воли кавијар, јесетру, лососа, све ствари које се могу наћи у

кремаљском ресторану и у бифеу ЦК. Он има хоби који је у моди у његовом кругу: некада фудбал или хокеј, јуче риболов, данас лов. Наручује себи фински намештај за свој нови стан и купује књиге које се не могу пронаћи на тржишту наруцбом – 'књиге' ЦК – књиге на линији, разумљиво.

Али, његова животна радост, једина страст, то је да седи за својим радним столом, са државним телефоном (Вертушка) на дохват руке, и да прегледа и потврђује одлуке ЦК које ће постати закони сутра. Да суверено одлучује о анонимним судбинама, да каже у телефон: 'Размислите добро, чини ми се, међутим, да би било боље учинити овако', а затим ће да се поново ували у своју фотељу са сазнањем да да ће његово наређење бити извршено. Или да се пак појави на конференцији коју су организовали његови потчињени, познати научници, славни уметници, или писци. Тако је пријатно скромно сести у неки угао и видети их како прискачу на наређења. Да би уживао у том врхунском задовољству, он би био спреман да се одвоји од свега, од финског намештаја, као и од јерменског коњака. После одласка у пензију, Хрушчов је говорио да се може уморити од свега, од вечера, жена, чак и од вотке... Била је само једна ствар које никада није било довољно: власт.

Ђилас, који је и сам веома добро упознао тај миље, називао је власт 'насладом над насладама'. Та наслада, већ значајна на нивоу једног града, рејона или области, постаје прекомерна на нивоу земље која се простире од Шведске до Јапана. Она је још пријатнија када се преко телефона могу давати пријатељска наређења другим земљама за које се зна да су далеке и егзотичне: Варшава, Будимпешта, Софија, Праг, Кабул, Ханој, или Хавана, тако дивно далека. Током једног интервјуа датог дописницима 'Штерна', који је вођен у његовој канцеларији, Брежњев није издржао а да не покаже новинарима телефон са црвеним диркама, захваљујући коме он директно добија прве секретаре свих земаља социјалистичког блока (Stern, 1973.) Притисне се на дирку, пита се за здравље саговорник, пренесу се поздрави његовој породици, затим се даје 'савет'. Затим се поново удобно завали у своју столицу и мисли – са каквим задовољством – на тај страни главни град где се већ активирају да се, што је брже могуће, следи 'савет'„[114]

114 **Преведено из:** Michael Voslensky, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en U.R.S.S.* **Превео**: З. Петровић Пироћанац

Михаил Восленски дефинише и елиту у СССР-у. „ *Елиту чине не само владајућа класа, него и сви који су се истакли у погледу националних критеријума и постигли су признања владалаца(...) Ми смо већ поменули западне ауторе који убрајају интелигенцијху у ред владајуће класе у Совјетском Савезу. Чинећи то, они бркају елиту друштва са владајућом класом. Дмитриј Шостакович је био деосовјетске елите, али не и владајуће класе. Светски познат и материјално врло комотан, он није имао никакве атрибуте које ужива опскурни номенклатуриста Иванов*“.[115]

II.2. Милован Ђилас и западни антиципатори распада Номенклатуре

Дело црногорско-српског комунистичког дисидента Милована Ђиласа, *Нова Класа,* и по суду Еленстајна, као и других значајних теоретичара комунизма тог доба, играло је одлучујућу улогу у тој расправи. Свакако, Ђиласова демонстрација тицала се Југославије, али је било лако да се схвати како је то још истинитије за Совјетски савез, где је Револуција знатно старија. „Код Ђиласа су бројни аутори проучавали функционисање совјетског режима, или режима овог типа, и дошли су до аналогних закључака, каткад још жешћих. То је био особито случај Рудолфа Бароа, чија 'Алтернатива', објављена 1977, чини један од покушаја једне од најдубљих анализа режима совјетског типа.“[116]

Они који су управљали земљом, на челу са Титом, трансформисали су се такође у нови политички ентитет, који је Милован Ђилас тако успешно и прецизно дефинисао као *нову класу*. „*Савремени комунизам није само партија новог типа, или бирократија рођена из државне својине, или државне интервенције у читаву привреду. Више но било која друга ствар, суштински аспект савременог комунизма је постојање једне нове класе власника и профитера*“.[117]

115 Ibid.

116 Ibid., p. 21

117 **Видети:** Milovan Djilas, *Pad nove klase, Povest o samorazranju komunizma,* Službeni list SRJ, Beograd, 1994, p. 204.

Иако изолован Педесетих година, један од првих великих дисидената Титовог режима, Милован Ђилас (поред Михајла Михајлова), који је бачен у тамницу и за кога његови ратни и предратни другови из Партије нису имали ни трунке милости (јер је издао Тита), својим делом је огромно утицао на читаве генерације интелектуалаца постратне Југославије, али и широм света. Био је заточен у најстрожим условима пуних 9 година, али није сломљен, већ је израстао у најславнијег комунистичког дисидента света.[118] Међутим, и данас је и даље тешко, на простору екс-Југославије, да се Милован Ђилас дефинише као анти-комуниста. Ипак је све до смрти овај интелектуалац и атеиста (кога су при сахрани ипак опојала чак тројица владика СПЦ) остао најближи идејама левице.

Помињан после Другог светског рата као један од могућих Титових наследника, Милован Ђилас је напустио Политбиро КПЈ својевољно, „нагризан" већ извесно време, у миру, идејама које су се конфронтирале са званичном Титовом линијом градње социјализма. Свакако да је био и потпуно свестан судбинске дубине свог чина одвајања од Тита, али тај чврсти и тврдоглави Црногорац се није бојао своје одлуке, незамисливо храбре за доба утемељивања неупитног„лика и дела" Јосипа Броза Тита.Ђилас је био и у тим моментима убеђен како брани идеале своје младости и преломио је да неће да прихвати саучествовање у тоталној дегенерацији аутентичне идеје социјализма и незадрживо клизање у његово трагично первертовање. Стога његова анализа јесте немилосрдна и необориво истинита. „Вирус Ђилас" је био субверзиван, наравно, јер је сугерисао југословенској интелигенцији, филозофима, писцима,

118 Ретко је о Ђиласу јавно изражавано критичко мишљење о његовој тоталитаристичкој револуционарној фази живота (дужој од робијашког и постробијашког периода). Историјски је кривотворење намерно заборављање непочинстава за које је оптуживан као један од страшних комунистичких руководилаца и приљежни стаљиниста, пре но што је решио да напусти идеју комунизма на власти, какву је и сам једно време пригрлио уз Тита. „Црвени Гебелс" (како га је овај аутор прозвао почетком Деведесетих) био је гласноговорник и идеолог тоталитарног система, бескомпромисни противник демократских начела државе и друштва, сукривац за ратне злочине против сопственог народа током рата, у Црној Гори, а и сукривац грозоморних ликвидација српске елите по доласку у Београд 1944. Он је сукривац и за историјски штетна географска разграничавања са Хрватима после рата. То се пречесто заборавља у евоцирању живота и дела неспорно изузетно проницљивог и интелигентног политичара, али и ингениозног побуњеног критичара комунистичке номенклатуре, који је Педесетих задао најстрашнији ударац Титовом и другим стаљинистичким системима Истока Европе.

уметницима, промишљање друштва на нов, критички начин, одвојено од свеприсутне Партије. Отворено се супротстављао систему у чијем је саздавању значајно учествовао. И заиста је изазвао временом прву опасну интелектуалну напрслину Титовог друштва и тоталитарне мисли КПЈ.

Појам нове класе је заокружио 1994., у књизи „*Пад Нове класе, Историја саморазарања комунизма*“: „*Трансформација партијског апарата у привилеговану класу која задржава монопол („нова класа“, „номенклатура“) чије клице су међу 'професионалним револуционарима' пре револуције, а тај апарат се већ учврстио под Лењином- та трансформација је истовремено главни разлог растакања комунизма. 'Боде очи' да се ова класа окренула од својих идеала и својих обећања, али нарочито зато што она - та 'нова класа', та 'номенклатура' – својим атрибутима није била кадра да изгради чврст, трајан поредак, и тиме није била кадра ни да се учврсти у једну трајну управљачку снагу друштва и нације...Партијска бирократија се преобразила у паразитирајући слој који кочи и кородира сопствено дело и распушта сопствену идеологију.*“[119]

На кратко скрећемо пажњу на Ђиласов мање цитиран есеј „Југославија и експанзија совјетске Државе“, објављен 1980. године у САД, као и на Касторијадисову књигу. Ђилас сматра како „*превише знамо о рањивости наших анализа и хипотеза, а када се примене чак и на 'најотвореније' и најфлексибилније политичке системе, не престајемо да будемо зачуђени пред тамном непопустљивошћу 'затвореног', 'ригидног', 'перфектног' система Совјетског савеза и његовој неупитној реалности у нашем времену.*“[120] Ђилас стога сматра да „*чак и ако би биле могуће повучене линије између совјетског система и деспотских режима Азија и на Истоку, сумњив престиж совјетске форме владавине стоји као најнеуморније непомерљив и окоштали систем у савременој историји.*“ [121]

Милован Ђилас тако суверено даље анализује природу суштинских елемената унутар система-идеологије, моћи и капитала

119 **Видети:** Милован Ђилас, *Пад нове класе*, Службени лист СРЈ, Београд, 1994., стр. 324

120 **Видети:** Milovan Djilas, „Yugoslavia and the Expansion of the Soviet State,“ *Foreign Affairs*, Spring 1980.

121 Ibid.

који су, по њему, недељиво међусобно повезани. „*Ослабити или оборити једну руку овог тријумвирата довео би једну, или обе преостале, у очајничку опасност. На пример: напуштање концепта 'колективног' власништва би фатално негирало стварност монополистичке власти. Дозвољавање толерисања 'страних' идеологија бацило би отворено у немилосрдно преиспитивање неефикасности самих премиса на којима почива командна идеологија*“. [122]

Номенклатуру Ђилас дефинише као привилегован стратум чију функцију овако види: „*Да би се обезбедило да се никакво такво слабљење, или пукотина у овој монолитној структури не деси, изронила је једна идеолошка класа,* ***привилеговани стратум*** *рођен да остане доминантна, ако не тотална, контрола над производњом најосновнијих материјалних добата. Овај стратум има потпору у систему која не може да буде пренаглашена. Његово бдење у надгледању сваке компоненте целине је константно. Заиста, може да се каже да деривира из система не само његова свесна снага, већ и његова витална егзистенција.*“[123]

Левичарски мислилац Ернст Мандел, одавно је оваква друштва назвао *Дегенерисано бирократско друштво* (La société bureaucratique dégénérée).[124] Борис Мајснер (Meissner*),* специјалиста за СССР из Седамдесетих, такође је имао занимљив поглед на совјетско друштво: „*Совјетско друштво се дели на 5 социјалних слојева, а виша класа је сачињена од бирократа високог нивоа и веома специјализованих елита*“. [125] Овај руски Немац био је члан Комисије за међународне односе партијског Извршног комитета у периоду 1970-1976. После одласка у Немачку, наставио је аналитички посао

122 Ibid.

123 **Видети:** Milovan Djilas, „Yugoslavia and the Expansion of the Soviet State,“ *Foreign Affairs*, Spring 1980.

124 **Видети**: Ernest Mandel, ‘What is the Bureaucracy?’ **in** Tariq Ali ed.,The Stalinist Legacy: Its Impact on 20th-Century World Politics, Harmondsworth, 1984, p.78.; E. Mandel, „In Defense of Socialist Planning“, *New Left Review* , n°159, Septembre/ October 1986, p.5. ; **Видети и расправе**: Mandel- Hillel Ticktin, „Once Again on the Trotskyist Definition of the Social Nature of the Soviet Union“, *Critique* , n°12, Automne/Hiver 1979-1980, pp.117-26. ; E. Mandel, „The Transitional Regimes in the East“, in *Revolutionary Marxism Today*, London 1979, pp. 151-2

125 **Видети:** *The Communist Party of the Soviet Union: Party Leadership, Organization, and Ideology* ,1976; **И:** Grosser Alfred, Politique étrangère, 1955, Volume 20, Issue 2 ; Boris Meissner, „Implications of Leadership and Social Change for Soviet Policies. „

саветника канцелара Хелмута Кола у Осамдесетим и Деведесетим. И раније, пре одласка на Запад, Мајснер је привукао пажњу специјалиста за међународна питања познавањем руководећих средина СССР-а

Мајснер се пита о унутарњим променама совјетског друштва, али у перспективи посебне типолошке природе Државе у СССР-у, која је „*монопартијска и олигархијска*". Решење проблема сукцесије и регрутовања у лидершип, као и њихови односи са војним естаблишментом, били су и остају за Мајснера и даље мучан процес. Он сматра да се читава економска политика Горбачова састоји у промовисању моделисаног развоја према формули „напредни социјализам". Та политика, која циља на промену у "друштвеној свести," може, међутим, да ослободи друштвени динамизам, који ће моћи да погоди власт и првилеговани статус Комунистичке партије.

У самом СССР, појавили су се Седамдесетих и Осамдесетих и други значајни познаваоци совјетске номенклатуре и друштва, попут аутора Виатра, Лонгина, Пастушјака и Јозефа Кукулке, који су се одавно ратосиљали идеолошких владајућих обавеза „марксистичко- лењинистичке методологије" и баве се истинским друштвеним наукама. Релативизује се и „дрвени језик" (*langue de bois*), тај окоштали стаљинистички језик, тако често безсадржајан, препун бесмислених флоскула, који је све више производио незадовољство мислећих у друштву.

Димитриј Панин, писац у изгнанству, Солжењицинов друг са робије током 10 година, укупно 16 година на робији (1940-1956), јер се противио режиму, инжењер са Политехничке школе, аутор је значајног дела „*О револуцији у СССР-у, О природи експлоатације*", издатој у Франкфурту, 1972. У њој је Панин говорио о „*новим тлачитељима који су заиста 'нова класа' коју је дефинисао Ђилас: 'класа највиших функционера Партије'*. Чланови те класе су они „*који деле међу собом власт у свим секторима администрације*".[126]

Ту треба, сугерише Панин „*придодати официре Армије и КГБ-а, као и директоре и високе кадрове економских сектора, по-*

126 **Видети:** Димитри Панин, „*О революции в СССР. О природе експлоатацij*", Франкфурт 1972.

том партијске функционере у регионалним комитетима.“Панин придружује новој класи „*научнике и инжењере у ратној индустрији, чланове КГБ-а, младе активисте и каријеристе Комсомола, чуваре затвора, чуваре конц-логора и специјалних јединица за унутрашњу репресију*.“[127] По њему, Стаљин је наставио задатак Лењина, а ужасе психијатријских азила створио је Хрушчов. Режим и народ су смртни непријатељи, јер народ невероватно пати. У Француској је Панин избеглица од 1972, пише „Сећања Сологдина“ како би упозорио Запад на ситуацију у својој земљи, и у књизи говори о структури друштава. Никада, као и већина генерације, није био комуниста, али је и даље за комунизам без терора. Он пише: „Већ од првих дана револуције, Лењин је организовао терор који опстаје и данас, ми смо научили да познамо нашег непријатеља како бисмо се борили.“

Андрej Амалрик (1938-1980), оснивач *Совјетског демократског покрета, додаје: „Постоји једна привилегована класа бирократа. Совјетско друштво је један сендвич на три спрата, чији је горњи слој бирократија*.“[128] Неортодоксна питања о совјетском друштву не поставља неки западни историчар, већ млади совјетски грађанин који живи у земљи. Питање се тицало друштва и режима, условљавања човека,“дефигурисања културе“, „идеолошког делиријума“, власти коју има идеологија да „држи несвесним оно што свест не може да толерише“, али и руско психичко, на пример његов „мазохизам са хришћанским преоблачењем, маскирањем“ у саучесништву жртве и крвника.[129]

Ота Шик, министар чешке привреде Шездесетих, потом професор економије у Швајцарској, активни учесник „Прашког пролећа“ 1968., чешко друштво је видео слично као и руски стручњаци совјетско: „*Партијска бирократија је постала једина доминантна друштвена класа у земљи у којој влада државни монопол*.“[130]

127 Ibid.

128 **Видети:** Andrei Amalrik, L’Union soviétique survivra-t-elle en 1984 ?, Paris, 1970. Préface de Alain Besançon.

129 Ibid.

130 Економиста Ота Шик је један од вођа „Прашког пролећа“ 1968. Када су трупе Варшавског пакта окупирале његову отаџбину, Шик се затекао у посети Југославији. Одатле се домогао политичког азила Швајцарске, чије је држављанство стекао тек 1983. Од 1970. је предавао упоредну економију у Сен

Аутор Ц. Даглас у свом делу „Одлучивање у комунистичкој земљи, Унутрашњи поглед", нуди такође занимљиву дефиницију номенклатуре. „*Номенклатура је име за систем који партији обезбеђује контролу над специјалним позицијама. Сваки рад долази под контролу једног тела Партије. То тело има моћ да именује и елиминише индивидуе на тим функцијама, укључујући ту њихову обуку, образовање и промовисање. Та моћ је номенклатура.*"[131]

А. Шевченко, бивши члан совјетске номенклатуре, један је од њених бројних опадача Седамдесетих и Осамдесетих. Он је био совјетски политички руководилац, високо позиционисан све до 1985. Шевченко је чак био и саветник министра спољних послова, чувеног Андреја Громика, а доспео је и до функције помоћника Генералног секретара ОУН. Његово сведочанство о природи каста совјетске номенклатуре је изузетно корисно: „*Ови различити нивои уживају различите степене привилегија, у функцији своје функције. За Политбиро нема граница, или рестрикција у привилегијама. Испод овог нивоа почиње градација. Највиша група у номенклатури је, у ствари, одвојена од већине грађана једном баријером високом као Кинески зид.*"[132]

Говорећи о привилегијама, Шевченко набраја, између осталог: плаћене луксузне станове, даче, службени аутомобил са возачем, конфорније специјалне вагоне на железници, VIP третман на аеродромима, приступ приватним медицинским установама, специјалне школе за њихову децу, право да купују производе неприступачне другим грађанима, по цени која пркоси свакој конкуренцији, итд.[133]

Не треба да заборавимо да је пад Совјетског савеза предвидело мало људи и институција на Западу, да је огромно изненађење углавном преовладавало у тренуцима растакања моћне совјетске

-Галу, све до 1990.(умро 2004). Када се вратио из егзила, постао је саветник председника Хавела. Но, нису му се допале либералне реформе, па се вратио у Швајцарску.

131 **Видети:** J. Douglass, Decision-making in Communist Country, An Inside View, Pergamon- Brassey's, Washington, 1986

132 **У:** Alexandre Shevchenko*, Breaking with Moscow*, Ballantine Books, New York, 1985, p. 230.

133 **Видети:** Alexandre Shevchenko. *Ibid,* p. 231.

државе. Неки интелигентни аналитичари и познаваоци природе овог система ипак су годинама унапред наговештавали крах СССР-а, наилазивши на неразумевање, а често и подсмех научне и политичке заједнице широм света. Неколико француских интелектуалаца, пре свих других, вредни су помена због интелигентног анализовања совјетског друштва, после тридесет година од њихових антиципацијских размишљања.

Таква је била и прва књига француског угледног независног интелектуалца Еманиела Тода, *Финални пад* (*La Chute finale*), објављена 1976. У њој Тод предвиђа „*распадање совјетске сфере.*" У књизи и отворено предвиђа ишчезавање СССР-а контаминацијом западних идеја.[134] Узгред поменимо и да је Тод објавио још једно антиципацијско дело 2002., *После царства,* у коме је непогрешиво дијагностиковао америчку цивилизацију и показао долазак велике кризе коју ће изазвати управо америчке финансијске и привредне структуре, са планетарним последицама- великом кризом у којој обитавамо и у овом часу.[135]

II. 3. Корнелиус Касториадис и руска *стратократија*

Корнелиус Касториадис (Castoriadis), француски економиста и психоаналитичар грчког порекла, објавио је 1980. у Пари-

134 **Видети**: *La Chute finale*, Éditions Robert Laffont, Paris, 1976. Еманиел Тод (Emmanuel Todd, 1951-) француски политолог, историчар, социолог, демограф и писац. Дипломирао на париском Институту за политичке студије, а докторирао на Универзитету Кембриц.

135 **Видети**: Emmanuel Todd, *Après l'empire, Essai sur la décomposition du système américain*, Gallimard, Paris, 2002. Књига је проспективна рефлексија опадања моћи Сједињених држава, њиховог економског и стратегијског урушавања, као и њихове немоћи да се потврде као једина суперсила света. За Тода је ова студија била прилика да антиципује велику финансијску кризу: „*Шта је то ова економија у којој су финансијске, осигуравајуће и некретнинске услуге* (*службе*) *напредовале два пута брже од индустријске, у периоду од 1994 до 2000?*" Он долази до следећег закључка: „*Ми још увек не знамо како ће, и у ком ритму, европски, јапански и други инвеститори бити очерупани, али ће то бити. Највероватнија је једна берзанска паника никад виђене ширине, за којом следи урушавање долара, ланчаност која ће за ефекат имати окончавање „империјалног" економског статуса Сједињених држава*".

зу значајно дело, насловљено *Пред ратом***,** које је изазвало велико занимање европске јавности. Књига је, како је речено, „анализа савршеног света, покушај распршивања магле пропаганде и идеологије“[136] Но, та књига је објављена три године пошто је, 1977., у Венецији, Касторијадис на међународном скупу, *Историјском семинару Бијенала у Венецији,* посвећеном дисидентству у Источним земљама, имао уводни извештај. Тада је изговорио и ово: „*Већ је тридесет пет година, откако никад нисам престао да мислим оно што сам писао поново 1977.: 'међу индустријализованим земљама, Русија остаје први кандидат за социјалну револуцију'* “.[137]

У делу *Пред ратом* Касторијадис тврди да „*одсад ни идеологија више не постоји. Неотесани Стаљинови катехизми (или, другде, Маови), могло су задуго, независно од њиховог „битног“ („органски својственог“) квалитета, да играју друштвену и историјску улогу. Они је играју, уосталом, и даље- али другде: у Африци, или Латинској Америци. Чињеница је да ту улогу више не играју у Русији: нико у то више не верује, бирократија Партије не више него остатак становништва. Руско друштво постаје- тежи да постане- цинично друштво.*“[138]

Касторијадис види совјетску Партију само као „*пуки скуп самокооптираних каријериста и скоројевића. Она је, и даље мора да претендује да је, Све, а практично, није Ништа. У једном смислу, она је сама прогласила сопствену смрт, и то на више начина, онога дана када је, Брежњевљевим устима, изговорила: не очекујте нешто друго, нема другог социјализма“ пред нама, једини социјализам је онај који постоји овде и сада, у Русији, 'ефективно остварени социјализам'. Речју: без друге 'историјске будућности до ли ове грозне садашњости.*“[139]

У разговору са аутором студије, крајем 1981. у Паризу, аутор књиге „Пред ратом“ дефинисао је најпре руску Партију. „*Радничка Октобарска револуција јасно је на почетку показивала своју соци-*

136 **Видети,** Cornelius Castoriadis, *Devant la guerre*, Fayard, 1981. pp. 27-28.

137 **Видети:** Rapport introductif au Séminaire historique de la Biennale de Venise (novembre 1977) sur la dissidence dans les pays de l'Est. Publié sous le titre „ Le régime social de la Russie“, **in**: *Esprit,* No. 7-8, juillet-aout 1978, p. 8.

138 **Видети,** Cornelius Castoriadis, *Devant la guerre*, Fayard, 1981. p. 24.

139 Ibid. p. 25.

јалистичкуо ријентацију. Но, Партија је једноставно експроприсала Револуцију. Партија, та 'генијална' креација Лењина, заправо је прва тоталитарна партија савременог света...Партија експроприше револуцију и изграђује сопствену власт.“[140]

Партија, „функционално“ одувек паразит, сама се прогласила историјским паразитом. Она је „испунила своју историјску мисију,“ да води Русију у социјализам – тј. да произведе ту „*ћопаву и кривошијску индустријализацију*.“ „Функцију“ која јој остаје – „управљање друштвом“ – Касторијадис оцењује да она обавља колико год је могуће лоше, и то пред очима и уз знање свих. „*По ко зна који пут, Брежњев је принуђен, крајем протекле године, да јавно прогласи како готово ништа не иде, да привреда стагнира, продуктивност такође, да су се све предузете мере, укинуте, поново доношене, показале узалудним.* [141]

Касторијадис лансира и неологизам стратократско друштво, којим одређује природу совјетске савремености. „Ранијих година истраживања дошао сам до појма тотални бирократски капитализам, али мислим да је примеренији овај нови појам.У СССР-у све говори о постојању два паралелна друштва у: војно, које је нешто специфично у односу на друге,и 'цивилно'. Моје основно запажање је заправо закључак да је то 'војно друштво'квалитативно другачије од западног војног естаблишмента. Мислим да је Армија, као друштвено тело, постала важнија од бирократије оличене у Партији (Држави), да је преузела у највишим инстанцама СССР-а управљање над главним оријентацијама друштва, да се може говорити о стратократији(stratos-армија). Дедуковао сам да то војно друштво функционише другаије од осталог друштва. Постоји специјални режим производње, као и значајан број људи у тој индустрији...То је део биократског апарата. Стратократију можемо описати и као људе који поседују истину и реалност моћи.“*142*

Касториадис каже како не треба више говорити о Русији као о друштву којим доминира Партија/ тоталитарна Држава, та Ле-

140 **Видети**: Зоран Пироћанац, „Трагична епоха“, разговор са Корнелиусом Касториадисом, у: „Идеје“, бр. 2, март-април 1982.

141 **Видети,** Cornelius Castoriadis, *Devant la guerre*, Fayard, 1981. pp. 27 - 28.

142 **Видети:** Зоран Пироћанац, „Трагична епоха“, разговор са Корнелиусом Касториадисом, **у:** „Идеје“,бр. 2, март-април 1982.

њинова креација коју је усавршио Стаљин. „*Све указује да све више треба сматрати руско друштво стратократским друштвом, у коме је друштвено тело Армије крајња инстанца ефективне доминације* (*а не само крајњи гарант успостављеног поретка, унутрашњег и спољашњег*) *- која, из бројних разлога, историјских и актуелних, мора и мораће да очува у постојању, као маску и као инструмент* (*истовремено неопходан и жалостан*), *Партију*.“[143]

Главно својство СССР-а 1980., по Касторијадису постаје, све више, с једне стране управљање, попут под-извођача „не милитарног“ друштва на маргинама остављеним према потребама Армије. С друге стране, да буде унутарњи, и нарочито спољашњи *Propagandastaffel,* генералштаб руске Армије. Она не може да крене у освајање света у име Христа, Цара, или Свете Русије. Бескрајно рентабилније и ефикасније јесте да говори- као њен гласноговорник Марше (Ген. сек. КПФ- прим. а.) - о „*класној борби на међународној лествици*“.[144]

У руском друштву, у овој фази у којој тоталитаризам старог стила (стаљинистичког) пуца и растаче се, Армија се чини једином ефективном силом која још може да држи друштво заједно.[145] „*Зеки, у Гулагу, тетовирали су на свом челу: „роб Комунистичке партије Совјетског Савеза“. Можда је куцнуо час да се, на челу сваког грађанина СССР-а, дешифрује она друга татуажа исписана невидљивим мастилом*: „*кмет Велике Армије руског Царства*“.[146]

143 Ibid. p. 26

144 Ibid. p. 26

145 „*Свеукупно, Руси су 1980. Лансирали девет нових нуклеарних подморница: по једну сваких шест недеља.*“ International Herald Tribune, 12.11.1980. **Цитирано у**: Cornelius Castoriadis, *Devant la guerre* p. 65.

146 **Видети,** Cornelius Castoriadis, *Devant la guerre*, Fayard, 1981. pp. 27-28.

Треће поглавље

Српска номенклатура, од Броза до Стамболића-Милошевића, Тадића и Николића

III.1. Елите и номенклатура српске историје садашњости

Савремени историчар леве провенијенције, Ерик Хобсбон, гостујући својевремено у емисији новинарке Лоре Адлер, на Трећем каналу француске телевизије, изрекао је своју дефиницију задатка историчара: „*Посао историчара је да се сећа онога што други желе да забораве*“.[147] Студија српске номенклатуре из периода 1982- 2012., садржава елементе историје садашњости. Хобсбонова упозоравајућа реченица је значајна у времену када се, како на глобалној, тако и на локалној разини, уочавају не-научне тенденције заборављања, фалсификаторског ревизионизма, бројних покушаја запањујућих нових конструкција, које се нуде новим нараштајима.

„*Ово није балканска крчма, треба увек изражавати консеквентни скептицизам*“, саветује француско-српски историчар Бошко И. Бојовић. У догађајима, које можемо да видимо и као бујицу реке, задатак истраживача јесте да пружи значење сагледаваном времену да сазда ред, удахне смисао, да све сублимише, издигне на разину највишег узрочно-последичног односа.

Стручњак за елите Моник д' Сен-Мартен (de Saint-Martin) упозорава да се истраживач увек суздржава од вредносних судова и саветује објективизирајуће држање (*posture objectivante*), што ће рећи став сведока, жртве, актера, што је врло осетљиво. Али, сматра она, „*објективност није нужно и неутралност*.“ Антропологија политике и историја садашњости преплићу се у нашој теми и увек је тешко да се буде још објективнији, поготово што та тема

147 E. Hobsbawn, chez Laure Adler, *Fr3,* 29. 7. 2005.

у Србији, спада у научне "црне рупе", посматрано из европских истраживачких средина.[148]

У истраживању српске номенклатуре 1982-2012., наш главни истраживачки правац је да укажемо и на то како у Србији (а готово редовно и у свим другим бившим републикама СФРЈ), ни комунистичка политичка класа, нити комунистички систем, нису напустили историјску сцену. Позадина (*toile de fond*) је совјетска суштина номенклатуре у Србији, још увек у траговима снажна. Слободан Милошевић, али и Иван Стамболић пре њега, јесу за своје време, које улази у оквир истраживања као чвориште, најбољи пример за ту тврдњу.

Помињемо поново, пре упуштања у најновији период *српске историје садашњости,* неизбежан пример Милована Ђиласа, његове *Нове класе,* без намере да га превише рабимо. Довољно је проучено као драгоцени планетарни допринос критици комунистичког система и његове номенклатуре. Ђилас је *реманентни пример*, непрестано се понавља. После 1945., совјетска власт је имала знатан утицај на нашем простору. Постојао је само један модел-московски, мада су лансиране комунистичке варијације у свакој земљи „народне демократије". Истакнуте верзије су представљале, одмах по поразу нацизма, Деж-Чаушескуов национални концепт комунизма, као и Титов модел. То су, од московског коминтерновског идеолошког појила, две најудаљеније идеолошке изведенице, још пре започињања Хладног рата. И да будемо објективни, ови примери не могу ипак да се сведу на пуке копије совјетског модела. У Југославији је била реч о *титоизму*, југословенској ауторитарној верзији, али је ту било и других идеолошких натруха и идеја (попут *самоуправљања*, неколико година по рату). Но, у свакој анализи тог друштва на крају закључујемо да је у СФРЈ и Србији реч о репродукцији политичких и интелектуалних елита моћи, од Тита, до данас.

Стога је немогуће и да се све тумачи голим непотизмом епохе Стамболић-Милошевић. И у време Милошевића еманирају исти механизми (нпр. *клијентелизми*), али то није једина одлика друштва, нити су све фазе механичке. Но, истраживач долази и до

148 Мастер предавања професорке Моник д' Сен-Мартен, 2002-2003., на „Великој школи" у Паризу- EHESS.

бројних показатеља да није баш све било неизбежно у нашој историји садашњости. Зато је посао истраживача свуда, па и у политичкој историји, демистификовање геополитичког, културног, државног организма.

Каткад се питамо је ли ово друштво врста „оријенталог деспотизма". То је тенденциозно, али, шта ако је истина? Стамболић и Милошевић су различите интерпретације идеолошког истог, лице и наличје. Суштинска разлика је мала. За српску елиту и номенклатуру од Осамдесетих прошлог столећа важан је однос Слободан Милошевић-Иван Стамболић, то јест *про-совјетски и анти-совјетски светоназор*. Реч је о етноцентричном, мегаломанијачком приступу друштву тада. Србија и њена елита, генерално, не схвата тада колико је свет велики, а колико смо ми мали, несвесна је димензија. Исто тако, бројни аутори нису схватили односе Кланова у Србији тог времена. Нико не помиње јавно борбе утицајних породица.[149] Нико и дан - данас не каже отворено: мањи стаљиниста супротстављен је већем. Демистификација Слободана Милошевића не иде без мистификације Ивана Стамболића.

Српски пад у суноврат је започео у СФРЈ још Седамдесетих, „сечом" тзв. „либерала" и наставио се Милошевићевим периодом. Разлози за тај процес су унутрашњи, али и спољни. Економски систем није добро функционисао од самог почетка социјализма, али сама чињеница обустављања помоћи Југославији Осамдесетих била је довољна на почетку низбрдице. Пре пада Берлинског зида, постојала је брига за „Тројанске коње", како би СССР имао конкуренте попут Југославије. А после пада Берлинског зида, док ХДЗ ступа на власт у Хрватској, српски руководиоци демонстрирају намеру да спасу потрошени друштвени модел.

Посткомунистичка друштва живе, већ према случајевима, од 1989., или 1991., процес „транзиције". Она управља истовремено реалном чињеницом и дискурсом који нема ничег неутралног. Криза или транзиција, прекид или континуитет, речи или реалности? Крај комунизма проузроковао је поплавом слика, метафора, реченичким обртима, дискурс „транзиције".

149 Кланови имају и моћ да додељују тзв. кадровске станове својим људима у номенклатури, да их именују на важне функције, на практично сваку функцију у друштву.

Босна и Херцеговина бира Изетбеговића 1990. Туђман има хиљадугодишњи сан, Милошевић сања јаку федерацију. Етно-конфесионална хомогенизација се одвија и у СКЈ, и у федералној Држави, и то су видљиви историјски процеси. Тај хрватски и српски политички и друштвени примитивизам су само различите интерпретације једне исте позиције. У Србији је пратећи фактор тог процеса уверење како је све важеће, осим довођење у питање тог система. То чак можемо да схватимо као „српску културну револуцију" на начин „банде Четворке" у Кини. Наравно, за тим ће следити сукоб са светом, па и са Богом. И добили смо ново богумилство на крају миленијума.

У Деведесетим, српска номенклатура иде буквално супротним правцем од европског. Европа се креће ка над-националном, а Србија од супра-националне државе ка националној држави. „*Имплозија*" социјализма иде уз „експлозију" национализма. Отворила се криза колективних идентитета. Синдром је захватио већину источно-европских пост-комунистичких друштава. Клаус Оф је овај процес назвао *етнификацијом политике*, Ерик Хобсбаум *сепаратним национализмом*.

И друге номенклатуре се крећу слично српској, али истовремено лукавим маневрима успевају да се укључују и у супра-национални ниво. То радећи, успевају да им се додељују награде, компензују их, подржавају, толеришу и прихватају националну контузију, најпре Хрвата и Словенаца. Српски систем је истовремено вештачки одржаван, иако је неспособан за живот. Вештачки се истовремено самоуништава. Српски руководиоци су преко номенклатуре у новим условима некако желели да спасу тај истрошени модел. [150]

150 Милошевић је тако често путовао као банкар у САД, уз менторско присуство Борке Вучић, а то се дешавало пре пада Берлинског зида, када је Југославија ,и даље важећи за различиту од остатка света комунизма, била авангарда. Приближавање банкарском и политичком сектору САД и Канаде(сусрети са Рокефелером и другим моћницима) је касније мистериозно прекинуто, али су Милошевића „преко баре" свакако видели као значајну личост за претходећи пад комунизма, као „Горбачова пре Горбачова". Недавно преминули легендарни директор фабике „1. Мај" из Пирота, Драган Николић, био је близак Милошевићу док је овај био директор Београдске банке, и путовао је са њим у Њујорк, на отварање филијале. Николић је аутору детаљно описао атмосферу, као и таленат Милошевића за разговоре са великим банкарима Америке. **Видети:** Zoran PETROVIĆ, *Anatomie d'une auto dégradation. La Serbie et l'ascension de Slobodan Milosevic (1982 - 1992),* THÈSE présentée et soutenue publiquemet en vue de l'obtention du grade de Docteur de l'EHESS ,Soutenue le 03 Juin 2009.

Милошевића на власт доводе „Службе“, војне и цивилне обавештајне и безбедносне структуре. Онај најорганизованији, али и најмрачнији сегмент нашег друштва, „службе“, који су успешно и даље примењивале Титов савршени рецепт дуготрајности режима – пре свега ослањање на ГРУ-методологију чврсте и немилосрдне војне организације, која брани Вођу и све привилегије Врха, али и њих самих, послушних и такође привилегованих припадника безбедносне кохорте у првом кругу заштите некадашњег официра ГРУ-а, Маршала Тита. Официри и безбедњаци српског дела „претекле“ из *Титовог груовског братства* (а они су око Броза увек били најбројнији послушници) одлучили су се за малену реплику Маршала за њихове српске потребе- за апаратчика Слободана Милошевића, политички стасалог у колевци Петра и Ивана Стамболића, 20 година протежираног од шефа српске посттитовске, а тако титовске, државе.

Има пуно разлога да се верује у ову тврдњу. А сам Милошевић, у тако постављеном систему, није морао да има огромни лични капацитет. Постоје сценаристи иза кулиса, у пара-политичкој сфери. Очигледно је да су те личности имале јак утицај и велику моћ одлучивања, давања наређења и праваца. Тиме су представљале снажан сектор номенклатуре, онај који је реплика совјетског ГРУ-а, тиме недодирљив за све остале сегменте номенклатуре. То је најзначајнији разлог дугог трајања комунистичког система. За разлику од политичара на сцени, ове структуре „служби“ имају највише користи, а не види се да за нешто икоме одговарају. Мора се признати да тек понегде на планети постоји такав политички систем.

Из анализе српске комунистичке номенклатуре произилази и питање зашто се за тако кратко време систем деструктурализовао, зашто је дошло до тоталне декомпозиције? Реч је, међутим, о 20. годишњем процесу, о правом дугом падању у суноврат. Има ту и унутрашњих и спољних фактора. Србија је, улетевши у југословенски грађански рат такође акумилисала на својим леђима у Деведесетим и хиљаду година „кривице“ Јевреја, и одијум света који је дизајниран слично као стање неколико деценија нацистичке кривице немачког народа. Када потом у том хаосу политика иде испред економије, све постаје неиздрживо. Почетак краја је Космет.

Али, и без Космета то не би било битно различито за Србе. Космет је у многоме био пуки Милошевићев инструмент. И Србија, уместо да се модернизује, тоне. То је улога њене номенклатуре, то је тај историјски салдо који Србија неће моћи да заборави, из кога има толико тога да се учи.

Каква је улога елита, улога личности попут Милована Витезовића, или Бране Црнчевића, у Милошевићевој офанзиви на власт? Или Милоша Алексића, јавног тужиоца, па потом Милошевићевог кума? И других бројних интелектуалаца и политичара који су гравитирали Милошевићу? То је време значајних промена друштва, највећих још од 1945. У томе су помагала и инфилтрирања Милошевићевих људи у редове Ивана Стамболића, што карактерише на одређени начин природу политичког система са Милошевићевим иновацијама.

Политички лобији су наша важна тема, а основно питање је: где започиње њихова истинска политичка моћ? Мира Марковић је велики организатор, *spiritus movens* на Универзитету, а Слободан Милошевић је то исто, али у врху Партије. Еманације брачног пара Милошевић су лобији, пре свих војни и медијски. Питање је и који је лоби-раскршће других лобија? Како функционише *Врх* током Милошевићеве владавине? Каква је њихова технологија власти? И како су Милошевићи успели? Од инаугурисања Милошевићевог режима, дошло је до неспорног назадовања читавог друштва и Србије. И где је ту *нова класа*? Је ли једноставно „отишла на викенд"? Где је огромни друштвени новац? Где је одговорност? Оваква питања такође указују на предмет нашег истраживања.

Занимљива би била и анализа елита из круга Слободана Милошевића, попут вишедеценијског кадра УН Драгослава Аврамовића, или академика Косте Михајловића. Како су они уопште били толико утицајни на Милошевића, који није трпео утицаје? Утицај Николе Љубичића (иначе лукавог официра, образованог скромно, по прагматичним узусима Револуције), представника „старе гарде" у Војсци и Партији, је значајан. Кључна је улога „стараца" у устоличењу Црногорца из Пожаревца на власт, а додајмо да када се учврстио, више ни њих није слушао, у чему су му добрано помагали и неминовно делујући закони физиологије, који су прорећивали

„старе“ и тиме је хлапио и њихов утицај. По чисто биолошком закону, стигли су и ојачали до дрчности, „млади лавови“, који су се према Милошевићу понашали понизно, слично као и Љубичић и други према Титу некада. Не треба заборавити ни партијске кадрове попут Нишлије, Др Милета Илића, који је чак предложио да се Милошевић кандидује за Нобелову награду за мир(sic!). Будућим истраживачима овог периода не би смела да измакне ни анализа снага које су се веома рано одвојиле од Милошевића. Такав је, на пример био Проф. др Војислав Митић, изникао из редова ССО-а, изузетан електроничар, који је имао храбрости да напусти сигурну политичку каријеру и успон у сам врх номенклатуре Милошевићевог доба, и да у редовима опозиције покаже изванредне организационе и стратегијске способности.

III. 2. Изградња југословенске номенклатуре: совјетски пример и инспирација

Према класификацији аутора Линца и Степана (Linz & Stepan),[151] Социјалистичка Југославија прошла је од 1945. кроз пет периода: 1. *1945-1950: Тоталитаризам*; 2. *1951-1966: Пост-тоталитаризам у настајању*; 3. *1967-1980: Први период консолидованог пост-тоталитаризма;* 4. *1973-1980: Замрзнути пост-тоталитаризам*; 5. *1981-1989: Други период консолидованог пост-тоталитаризма.*[152]

Српски политолози и историчари означавају српски комунистички режим као „*републикански ауторитаризам доживот-*

151 **Цитирано у:** Антонић, Слободан, *Заробљена земља- Србија за владе Слободана Милошевића,* Откровење, Београд, 2002 p. 47.

152 *"The Communist Party of Yugoslavia under Tito carried out an extensive postwar purge, eliminating physically or sidelining anyone they considered to be an obstacle to their project of creating a 'new man' on an historical tabula rasa, and of which they were going to be the grand architects. Faithful to Stalin and Stalinism to a fanatical degree, Tito and his party nevertheless became rapidly disillusioned with Stalin's attempt to sattelise them. In 1948 they were expelled from the Cominform, as uncooperative partners and heretics. They then embarked on a grand political and social (communist) experiment which was to lead through a period of prosperity and development-punctuated by crises and tensions- to the break-up of Yugoslavia in 1991."*; **Цитирано у**: David A. Dyker, Ivan Vejvoda, *Yugoslavia and After* –I. Vejvoda*: The Yugoslav communist experiment*, Longman, London, 1996, p. 12.)

ног комунистичког диктатора" (Ч. Чупић). Овај совјетски модел је, заправо, главни архетип. А да бисмо боље појмили те догађаје, период експанзије партија у југословенским републикама, треба боље упознати и идеолошке корене југословенског комунизма. Треба изложити критичком оку и технологију власти, кадровску политику, обавити својеврсну радиографију те номенклатуре која у потпуности потиче из лењинистичко-стаљинистичког совјетског света.

КПЈ и Тито, одлични Стаљинови ђаци, настојали су да легитимизују своју власт после победе партизана против снага Осовина у Другом светском рату. Официјална историја после тог рата, коју је, наравно, контролисала свеприсутна Партија, желела је да увери како је југословенски комунизам темељно другачији од совјетског система, од кога ће се и одвојити Педесетих година. Ипак, нема бог-зна-шта оригиналног код југословенских комуниста и у систему који су саздали као наоку алтернативу совјетском. Тито, и сам кадар ГРУ-а (Војна обавештајна служба – прим.а.) и Коминтерне, окупљао је око себе само себи налик – тврдокорне и немилосрдне стаљинисте, одлучне да наметну своју стаљинистичку визију целокупном друштву, чак и да буду убице, кад затреба Партији. Као и код Совјета, Тито и његова идеолошка екипа намеравали су да заувек остану на власти. Већ почетком Педесетих, они су и буквално затрли сваки траг плурипартизма, дајући јасно на знање да сви у Југославији морају да се навикну на совјетски концепт друштвеног развоја. Тито је 1973., у друштву своја два главна сарадника, блиских идеолога, Бакарића и Кардеља, изговорио реченицу коју су сви запамтили, а која је јасно оцртавала друштво које су градили: „*Били смо превише фасцинирани демократијом*".[153] Како Иван Вејвода наводи Лефора: „*Они су створили систем вођен логиком тоталитаризма. Два кључна аспекта тоталитаристичког пројекта, нераздвојни један од другог, јесу докидање граничне линије раздвајања између државе и друштва, и обриса унутарње друштвене поделе.*"[154]

153 **Видети:** Слободан Антонић, *Заробљена земља- Србија за владе Слободана Милошевића*, Откровење, Београд, 2002, p.55.

154 У свом есеју " The Legacy of communism- from hard to soft totalitarianism", Иван Вејвода још пише: "T*he criteria of law and of knowledge remain a rigorously enforced monopoly of political power, and are defined and implemented by that*

Аутори попут Ф. Фехера, А. Хелерове, Ђ. Макруса и А. Нове, тврде да у Совјетском савезу, „упркос разликама између Партије, владе, других друштвених организација, у значајном смислу оне све чине део велике уједињене хијерархије". друштвена класа у земљи у којој влада монопол Државе". Т. Ловит примећује такође како „ове масовне организације припадају јединој Партији у режимима совјетског типа, а исто је и у Југославији. Мноштво институција у земљама Истока само је привидно. То су само имена на папиру".[155]

Југословенски аутори примећују са своје стране како је *locus* власти у Партији (Гоати). Између Партије и других институција постоји једноставан и јасан однос трансмисије. Они немају никакав однос, мада институције опонашају њихово функционисање. Власт функционише само када структуре Партије имају за тим потребу, иначе је све фиктивно. Социолог Гоати даје и сопствену дефиницију номенклатуре. „*Номенклатура је механизам доминације кадровима, принцип владања, систем селекционисања кадрова, формална листа руководећих места и кадрова. Номенклатура је нарочито систем моћи.*"[156]

Али, привилегије југословенских комуниста су готово истоветне онима совјетских комуниста. После доласка на власт, Педесетих је Тито дозволио отварање специјалних продавница за чланове политичке и војне номенклатуре. Јаз између грађана и чланова номенклатуре тако расте. Већ тих Педесетих, политичка и војна елита имала је на располагању луксузна летовалишта (код Дубровника, у Херцег Новом, у планинама такође, свуда по Југославији),

power. So it was in Yugoslavia. The weak surviving elements of post war civil society were destroyed or engulfed by the party-state, and there was a de-differentiation of the (weak) autonomous social spheres (economic, legal, educational, scientific). The party became ubiquitous, omniscient, omnipotent. Ideology and terror induced fear and crippled any potentially significant political opposition to the regime. The party was the state, and the secret police, army and transmission organisations (trade unions, youth organisations, women's organisations, mass organisations) were all cast in the role of instruments of militarisation and politicisation- homogenising or, more precisely dissolving, the social fabric, destroying the horizontal and strenghtening the vertical links". **Видети**: David A. Dyker and Ivan Vejvoda, *Yugoslavia and after*, London, 1996. p. 13.

155 **Видети:** Th. Lowitt, "Le parti polymorphe en Europe de l'Est", *Revue francaise de sciences politiques*, N. 4-5, Paris, 1979.

156 **Видети**: Владимир Гоати, *Политичка анатомија југословенског друштва*, „Напријед", Загреб, 1989.,стр. 115.

где им је све било буквално бесплатно. Тито и његова управљачка екипа корумпирају свесно своју номенклатуру како би је учинили још лојалнијом и вернијом. А за чланове Политбироа, привилегије су биле без граница. Чак су и чланови ЦК уживали значајне привилегије, тако да је чињеница како је неко већ био кандидат за члана ЦК представљала доказ друштвеног успеха. Владимир Гоати је описао комунистички режим у Југославији као „*БПТ комплекс*"-*бирократско-политичко-технократски*". Он примећује, од 1963., *доминантни управљачки слој у два дома Народне Скупштине, који представља између две трећине и три четвртине свих посланика.*"[157]

Нико није установио тачан број чланова Номенклатуре у социјалистичкој Југославији и Србији. Но, свакако је занимљиво да погледамо структуру власти у земљи у социјалистичко време. Крајем Седамдесетих, постојало је 353 општина у читавој земљи. У свакој од њих било је запослено барем 10 професионалних службеника, што чини више од 8.000. Поред тога, било је и барем 6.000 људи у администрацијама вишег ранга (град, регион, аутономна област, република, федерација). Гоати своди број номенклатуриста на 14.000, што је више него скромна процена. Ако се томе придодају сви различити кадрови-делегати у масовним организацијама, дипломатски кадрови, трговински кадрови и други одаслани по читавом свету, па се придодају и војни кадрови, као и други аташеи са безбројним фиктивним функцијама које су просто цветале у друштву, онда треба рачунати са бројком између 25.000 и 40.000 југословенских номенклатуриста. Нико од њих није желео да изгуби своје привилегије наспрам либералних претњи које су се све више уочавале.

Српски социолог Младен Лазић писао је о „колективним власницима" у југословенском друштву: „Управљачка класа је колективна класа власника, јер она управља читавом произвођом, репродукцијом друштвеног живота. Она је класа, јер је руковођење њен монопол, што у исто време значи искључивање радника и сукобљавање међу двема групама. Она је класа колективних власника јер она управља читавом производњом као једна хијерархија

157 Ibid., p. 181.

заснована на систему положаја које држе њихови чланови у различитим секторима процеса обједињене производње.“ Та класа је сачињена, сматра Лазић, од свих јединки које заузимају руководећа места, у свим сферама друштвене активности. Лазић нам пружа и класификацију три слоја ове класе: политички руководиоци, руководиоци у привреди, руководиоци у административном апарату и пара-државним институцијама.[158]

Критике југословенских социолога добро уочавају, Седамдесетих и Осамдесетих, извор проблема у нашем друштву. Оне су усмерене против Партије, јер је очито да СКЈ мора у потпуности да се мења, ако жели да настави да влада. Слободан Витановић, угледни универзитетски професор, такође тачно види природу политичког система у Југославији те епохе: „*Један режим тоталитарне природе, или порекла, никада не може да еволуира ка демократији полазећи од сопствених основа. Он може да буде либерализован, привремено или трајно, што значи да слободе ту нису стечене и гарантоване уставом, законима и институцијама, већ да оне у потпуности зависе од добре или лоше воље режима и његових непорецивих и стамених руководилаца. Допуштене благонаклоно, оне могу да буду укинуте бруталношћу. Штавише, слободе у једном тоталитарном режиму, које проузрокују разарање претходно успостављеног поретка, не гурају тај режим ка неком новом поретку, већ ка нереду. Такође, истинска демократизација у земљама Истока је могућа тек после институционалне дезинтеграције претходног система. Тоталитарни систем после свог историјског неуспеха оставља у наслеђе партијске апарате, који су веома искусни и готово недирнути, као и начине живљења, рада и мишљења, чак код оних који никада нису прихватили његову идеологију.*“[159]

Савез комуниста Југославије (СКЈ) не следи генералну тенденцију уочену у другим социјалистичким земљама тог доба. Многооспоравани Устав из 1974., који је Србији одредио судбину распарчавања њене територије 25 година касније, запечатио је СКЈ у

158 **Видети**: Младен Лазић, *Систем и слом,* Београд, 1994, str.15-16.

159 **Видети:** Слободан Витановић, *Преиспитивања*, Сремски Карловци, Нови Сад, 2001. **NB**: Професор француске књижевности са Филолошког факулуета у Београду, др Витановић, објавио је ове текстове на француском језику код новосадског издавача.

апарату власти.[160] То је уочљиво у окриљу Социјалистичког савеза радног народа Југославије (ССРНЈ), најважнијој масовној организацији система, важном месту на коме је повремено могла да се осети готово демократска атмосфера.

Са Уставом из 1974. СКЈ такође делегира своје чланове у ССРНЈ, а и учествује на тај начин директно у вођењу државе. Треба ипак признати да ССРНЈ представља истовремено скромну специфичност Југославије у односу на Источни блок. Реч је о техници бирања кадрова у номенклатуру преко ССРНЈ, а не директно из Партије. Кадрови се бирају најпре од општине, потом покрајине, републике, све до федералног нивоа. Сковани су појмови попут „ *координациони одбори*", *„кадровске комисије", „кадровска тела", „ужа кадровска тела", „кадровска група".* То су она тела која бирају руководеће кадрове на свим разинама. Делегати СКЈ су и у њима, али они чине само део тела која управљају кадровима. „*То нам даје за право да не остављамо кадровски монопол СКЈ, већ читавом управљачком стратуму, политократији*."[161]

Али, иза наоке демократије постоје сигурни методи како би изабрани кадрови увек били на комунистичкој страни. Овај систем контроле називан је *морално политичка подобност,* која је захтевала „квалитете" од сваког кандидата за јавну функцију. У питању је стаљинистичка креација која је управљала животом у Југославији до самог њеног краја. На тај начин се манифестовала до неслућених размера и „негативна селекција", која је тешко оптерећивала друштвени и политички живот земље и непрестано деградирала друштво. За позицију комуниста Седамдесетих и Осамдесетих, индикативан је и Члан 321 Устава СФРЈ. Он стипулише да је „Председник СКЈ, својом функцијом, и члан Председништва

160 Примедба је тачна, барем за преовлађујућа мишљења у Србији, због перверзне и, показаће се на крају, подле улоге руководства СКЈ, међу којима се истицао у томе Киро Глигоров. Он је потписник проглашења тог Устава, уместо Тита, који је отворио пут крвавој завршници и НАТО бомбардовању Србије 1999., док је поменути македонски стаљиниста Глигоров учествовао у мају те године на свечаној прослави 50. годишњице НАТО пакта у Вашингтону, седећи у једној од почасних фотеља. „Диван" крај једне вишедеценијске аутентично подрепашке титоистичке-стаљинистичке каријере, у светском седишту својеврсног „капиталистичког стаљинизма" САД, у самој *Вашингтерни.*

161 **Видети**: Vladimir Goati, *Politička anatomija jugoslovenskog društva*, Naprijed, Zagreb, 1989, p.115.

СФРЈ". Исти принцип пренет је и са Федерације на Републике и Аутономне области, па су и тамо шефови Партије аутоматски чланови Председништва државе. Овај детаљ указује и на очиту регресију Партије у односу на Програм СКЈ из 1958. године. Југословенски комунисти су се у то доба хвалисали како су први комунисти на свету који су избегли унификовање Државе и Партије, који су предузели неопходне мере за то. Током регресије, Партија се заувек одрекла идеје самоуправљања у друштву, те тако некада атрактивне идеје за левичаре широм планете.

Кадрови комунистичке номенклатуре тотално доминирају у Народној Скупштини сазваној 1974., све до 1986. У овим Скупштинама има мање од 1 одсто не - комунистичких делегата (Гоати). Но, комунисти су такође умели да веома различито делају. На пример, када је њихова власт у опасности, попут 1948., спрам Стаљина који је намеравао да изврши инвазију на Југославију, коју је сматрао недисциплинованом. Иако је криза екстремна, Тито је преузео ризик да не гомила моћи у свом лику. Тада је, додуше привремено, чак 23 одсто посланика Народне Скупштине, која је имала 542 делегата, не-комуниста.[162]

Све до Осамдесетих, стопа учешћа не-комунистичких посланика у сазивима Народних Скупштина комунистичког блока осцилирала је између 20 и 30 одсто, а у Југославији је представљала мање од 1 одсто, осим у периоду раскида са Москвом, 1948. Југословенски комунисти настављају да кумулишу функције после 1974. Ова „полиморфна партија" стиче на тај начин контролу стратегијских тачака југословенског политичког система. Монопол функционера је такође један од најзначајнијих у Југославији, а зависи од номенклатуристичког система.

Два милиона чланова СКЈ (од 23 милиона становника, крајем Седамдесетих) нису тачно знали који су разлози ове идеолошке регресије симбиозе Држава - Партија, нити ко су архитекте тога, осим Тита и Кардеља, нити су знали зашто су се ови одлучили на преокретање историјског тока њихове земље у односу на све друге европске социјалистичке земље тог доба. Ипак је јасно да ове регресивне тенденције еманирају из уског круга у врху федералне

162 **Видети**: *V Конгрес КПЈ,* Београд, 1949, p.157.

Партије. СКЈ контролишу „стари“, првоборци генерације Титових сабораца, као и неколицина млађих функционера, додуше радикалних, комунистичких специмена који никада не би одустали од власти, нити од огромних привилегија које су се подразумевале. Стипе Шувар, на пример, неуспели реформатор образовног система у Југославији, представља типски модел ове нове политичке генерације, која се сврстава уз „старе“ из Партије.[163] Но, веома брзо су сви схватили како су ове неразумљиве уставне новотарије биле сметња у свим механизмима система и у функционисању Државе.

III. 3. Монизам *vs.* цивилно друштво, партијске елите *vs.* регионалне номенклатуре

У социјализму Осамдесетих, са једнопартијским системом, појављују се нови појмови: *правна држава, подела власти, плуралистички избори, грађанин, људска права, отворено друштво.* Када идеолози Партије сучељавају нову терминологију и појмове „дрвеног језика“ (*класна борба, диктатура пролетаријата, руководећа улога Партије)* свакако да осећају жмарце пред будућношћу.

Југословенски комунистички руководиоци добро анализују покрете и „јасно уочљиве факторе“. Ту је, најпре, појава КОР-а у Пољској, 1976., после штрајкова у фабрикама „Урсус“ и „Радом“ (*Комитет помоћи радницима жртвама репресије*). У Чехословачкој настаје 1977. организација интелектуалаца, *Повеља 77*. У Мађарској се потом формира пацифистички покрет *Диалогус*, што је значајан детаљ, јер пацифизма као покрета дотад на Истоку није било. У Источној Немачкој, најзад, рађа се пацифистички покрет под покровитељством Лутеранске цркве *Нојес Форум*. Паничне реакције међу комунистичким руководиоцима у Источној Европи, укључујући југословенске, досеже тачку кулминације током радничких побуна у бродоградилишту „Лењин“ у Гдањску, 1980. Чак и шеф КГБ-а, Андропов, који је угушио побуну у Будимпешти 1956., видео је веома добро да ће ускоро свет темељно бити промењен.

163 Овде је занимљив детаљ да ће управо Стипе Шувар, међу групом политичара у ЦК СКЈ бити касније тај који ће дати подршку Слободану Милошевићу у његовом освајању власти у Србији.

Око 1977., главни Титов идеолог, „Маршалов Суслов", Едвард Кардељ, пише студију „Линије развоја политичког система." Он признаје постојање нових друштвених елемената, непознатих њиховој ригидној марксистичкој теорији. Кардељ допушта „*непредвидљивост акција учесника у плуралистичком политичком процесу*". Реч је очито о некој врсти „*неуротизованог плурализма*" који поседује експлозивни потенцијал. Теоретичари номенклатуре свакако су предосетили и субверзивну димензију нових друштвених феномена у односу на комунистичку номенклатуру. Социолози почињу да говоре о „*развоју политичких микро-клима, стилова, норми.*" Полако наилази талас диверсификовања југословенског политичког поља, истинска де-хомогенизација политичке атмосфере.

Готово одмах по проглашењу новог Устава 1974., умножавају се сукоби међу републикама, који не оклевају да се идентификују као *прото-државни*. Такав сукоб је логичан, пошто је Југославија и даље једнопартијска земља. Мас-медији играју преовлађујућу улогу у вербалним конфликтима. Они су искључиво на страни локалних номенклатура и баве се „пађењем" јавних мнења по републикама, пребацујући увек кривицу у други табор. Паралелно се присуствује „јачању пароксизма националног у политичком животу".[164] Бране се само интереси своје нације.

Криза се генерализује и поприма нову димензију, геополитичку. Дуго је Тито „сурфовао" геостратегијским водама између Запада и Совјета. После раскида са социјалистичким табором 1948., Тито је добио велику помоћ од Американаца и неколико западноевропских земаља, све одржавајући једнопартијски систем (на шта тада Запад није био толико „гадљив"), јер је требало да стане наспрам Совјета. Многи су Титов режим крстили тада „*soft totalitarianism*". Тих Педесетих Запад је по сваку цену желео Титову Југославију у НАТО пакту, што је директно предложено 1953. Касније, 1967., Савет Европе је такође пожелео да му се Југославија придружи. Почетком Седамдесетих, изасланик Француске, министар Жан-Франсоа Денио, посетио је Тита не би ли га поново приволели да уђе у заједничку Европу. Овом аутору Денио је рекао у интервјуу у Загребу 1991: „*Дошао сам у Београд и предложио Мар-*

164 **Видети:** Vladimir Goati, *Politička anatomija jugoslovenskog društva*, Naprijed, Zagreb, 1989, p. 6.

шалу Титу да се придружи Заједничком тржишту, чак пре Шпаније и Португала. Он ме је одликовао и послао кући".[165]

Тито је одолео свим могућим понудама, а добијао је обилну помоћ упркос одбијању да пређе у капиталистички табор. Држао се на дистанци са Варшавским пактом, али није отишао у НАТО. Француски историчар Труд израчунао је да је Запад у периоду од 30 година пружио Југославији помоћ од 80 милијарди, што је за ондашње време огромна сума.[166]

Између 1974. и 1978., Југославија се још добро држи, а животни стандард је у порасту. У вези са Југославијом помиње се и економско чудо, а економисти примећују значајно повећање НБД-а. Економски шок погађа пуном снагом многе економске системе, а тек је окрзнуо југословенску привреду. Тек наредне деценије, почетком Осамдесетих, Југословени ће остварити то „чудо", када криза погоди земљу као ударац бича. Јавно мнење ће коначно схватити како је економски успех био кривотворен. Невероватно задуживање југословенске номенклатуре заправо објашњава ову илузију просперитета.[167]

Један од најбољих аналитичара ове епохе, социолог Владимир Гоати, констатује огромни процеп између моћи и власти током овог периода после Устава од 1974., где смо такође сведоци веома ниске интелектуалне разине руководеће групе - *политократије*. „*Сфера друштвене психологије: борба међу друштвеним групама за стицање 'ретких власништва', превасходно економских предности - што је у ствари садржај политике - одвија се у нашој земљи док друштвена клима одбија приватно власништво, и све што је у томе повезано. Због тога тврдња да се неко - једна друштвена група, или индивидуа - обогатио, звучи као нека осуда, а не као пу-*

165 **Видети:** Интервју З. Петровића - Пироћанца са угледним француским дипломатом Жан-Франсоа Дениоом за југословенску телевизију, у Загребу, 21 августа 1991. Игром случаја, тог дана је у Москви дошло до напада на Бели дом. Тек у јесен 1991. интервју је емитован на ТВ Сарајево, а одбијен је на ТВ Загреб и ТВ Београд.

166 **Видети:** Troude, Gilles, *Conflits identitaires dans la Yougoslavie de Tito 1960-1980*. Paris, Association Pierre Belon, 2007.

167 „*У 1987., на пример, незапосленост достиже 19%. У 1984., између Словеније и Косова постоји разлика у друштвеном производу per capita од 7,7: 1. То је југословенски Север и Југ*". **У**: Vladimir Goati, *Politička anatomija jugoslovenskog društva* , Naprijed, Zagreb, 1989, p.15.

ки опис чињеница. Једна таква ситуација наглашава друштвену мимикрију".[168] Гоати види у овом периоду „процес драматичне десакрализације политике". У једној деценији (1974-1984) сви антагонизми и конфликти међу републикама и аутономних области су се кристализовали. Паралелно, не-институционални друштвени фактори замењују, „миц по миц", традиционалне масовне организације које контролише СКЈ.

Монистички свет социјалистичког друштва свуда у Источној Европи се дестабилизује Седамдесетих и Осамдесетих. Ничу покрети грађана у потрази за аутономијом у односу на ригидни дирижизам комунистичке државе. У Југославији, монистички политички систем све више слаби и јасно је да се свуда запућује ка крају овог вида политичког режима.[169]

У социјалистичкој Европи, сукоб је директан између монистичке државе и рађајућег цивилног друштва. У Југославији се раскиди и прекиди јављају као последица сукоба у окриљу Партије, чак као сукоб између руководилаца тих прото-држава, Република ојачаних Уставом из 1974. Можемо чак да кажемо како је овај конфликт између номенклатура Партија република, својим трајањем и оштрином, знатно жешћи од сукоба између цивилног друштва и номенклатура у земљама Истока (барем у почетку, средином Седамдесетих).

Руководиоци СКЈ су елите Партије у републикама и аутономним областима. А управо се у окриљу седишта СКЈ у Београду, из двадесетдвоспратног солитера (познатијег као „ЦК") водила политика политичког фрагментизовања земље. Власт у ЦК је одлучујућа за јачање република - држава које бране принцип „суверености народа". СКЈ је та која легализује *полицентрични етатизам*, нову политичку форму у којој свака Партија ушанчена у своју републику, тамо тотално управља, и политиком, и привредом.Али, зашто СКЈ одлучује да формира и ојача регионалне номенклатуре?

Застрашени пост - комунистичком епохом коју су плуралистичка друштва Запада предвиђала, руководиоци СКЈ одлучу-

168 *Ibid.*, p. 13.

169 **Видети:** Коштуница, Војислав, Чавошки, Коста, *Страначки плурализам или монизам: друштвени покрет и политички систем у Југославији 1944-1949,* Центар за филозофију и друштвену теорију, Београд, 1983.

ју да продуже режим Државе-Партије. Регионална номенклатура је једини гарант да ће тај пројекат моћи да траје барем још мало. Централни комитети СКЈ свесно остављају реалну моћ република и аутономних области да еволуирају ка процесу етнификације политике (D. Dyker).

III. 4. Систем моноорганизационе хијерархије, по Најдану Пашићу

Можда нико боље од српског политолога, професора Најдана Пашића, није у Европи и свету Деведесетих прошлог столећа мудрије видео политички систем у коме су се растакале социјалистичке земље, током шест драматичних „година распада" (1987-1992), а и Југославија и Србија. За Н. Пашића збивања у овом ломећем периоду „*по својој радикалности, стварној и првидној, по ширини геополитичког простирања и по далекосежним последицама за односе снага у савременом свету, ова збивања немају ни преседана, ни ближе аналогије у светској историји.*"

Најдан Пашић је уочио и да изненађујуће последице тог „великог политичког земљотреса" показују и кашњење свих друштвених наука, „*њихову поразну неспособност да предвиде, или да барем приближно наслуте, оно што ће се догодити у најскоријој будућности и што ће, стварно или привидно, радикално променити постојеће стање.*"[170] За Пашића је стаљинистички систем друштвено-политичке организације с правом најразвијенији узор, „идеални тип", али истовремено „реална политичка творевина која изражава све карактеристичне црте савремених система моноорганизационе хијерархије."[171] Показало се да су потпуно погрешна предвиђања унутар оваквог политичког система „*да ће признавање економског и политичког плурализма бити само по себи довољно да доведе до темељне демократске реконструкције етатистичких система, и да ће врло брзо уследити економски напредак. Повра-*

170 **Видети**: Најдан Пашић, *Историјски фијаско система моноорганизационе хијерархије. Године распада* (*1987-1992*)" , ФПН, Унирекс, 1996, p. 5

171 Ibid. p. 7.

так принципима тржишне привреде и вишепартијског политичког живота довео је до проблема који раније нису ни сагледавани, ни уочени.“[172]

Са доласком свеопште кризе социјализма систем моноорганизационе хијерархије исказао је распад идеолошких апарата. „*Треба истаћи изразито телеолошки карактер овог система по чему су они врло слични системима религијског мишљења кроз историју и имају фрапантно много заједничких црта са црквеним организацијама, односно религијама духовним и световним.*“[173]

Професор Пашић уместо термина транзиција дефинише појам *систем моноорганизационе хијерархије*. „*То је одлика друштвено-економских и политичких система у којима је доследно и до краја укинут плурализам центара политичке моћи и самосталног одлучивања, и то како унутар појединих сегмената друштвених живота, тако и у друштвеном систему у његовом тоталитету*.“[174]

Н. Пашић је средином Деведесетих већ јасно видео како ће либерално-демократска негација неподржављеног „цивилног друштва“ користити само професионалним управљачима: „држави благостања“ и корпоратизму. Он одбацује „такав облик друштвено-економског и политичког устројства друштва који одређивања општег интереса препушта стихијном сударању парцијалних интереса на ‘слободном’ тржишту.“ Пашић је жестоки критичар надолазеће корпоративистичке струје мишљења, засноване на „*локалним прописима, институцији парцијалних интереса и нормативно утврђеним облицима и начину решавања супротности између представника државне бирократије, носилаца интереса приватног капитала и синдикалних организација и заједница. Тај тзв. 'организовани капитализам' који је нарочито успешно дефинисао Херберт Спенсер, представља једну врло значајну струју мишљења у савременим идеолошким конфронтацијама.*“[175] Идентификовањем глобалне опасности замене система моноорганизационе хијерархије дивљим ауторитарним корпоратизмом, Најдан Пашић се

172 Ibid. p. 7.

173 Ibid. p. 8.

174 Ibid. p. 11.

175 Ibid. p. 17

сврстао у планетарну теоријску елиту, међу ретке који антиципирају догађаје које, од доба писања ове студије, већ живимо у свим деловима планете.

Професор Пашић је и Србију упозоравао „*да су најопаснији парцијални интерес – ужи управљачки интереси оних који професионално и овлашћено изражавају и бране општи друштвени интерес. Уместо укидања свих облика економске и политичке репресије које је марксизам обећавао радничкој класи, развио се систем појачане интензивиране опресије, чији је циљ управо да спречи пројектовану еволуцију и да друштвену реалност 'реалног социјализма' сведе на велику социјалну утопију – највећу 'фантазију' нашег времена, – како констатује Лешек Колаковски. Узалудан ће остати сваки покушај да се свестраније и дубље сагледа суштина кризе светског система моноорганизационе хијерархије, који не придаје довољно значаја кардиналној историјској чињеници – формирању осамостаљених управљачких структура које су спремне да прихвате било коју заставу, било који формални програм друштвеног развоја, уколико је то пут и средство да се њихова владавина сачува.*“[176]

Политичко-управљачке структуре Пашић је означио као оне чији су привилеговани положај и витални интереси угрожени, „*и у Југославији, колевци идеја, па и целовитог пројекта самоуправне негације и супституције бирократске власти. И баш у овим критичним тренуцима кризе и распада постојећих система власти и управљања у целини, показало се колико је тај слој (нарочито његове челне групе и појединци) и спреман и способан да у тренуцима бродолома жртвује све - буквално све: дотадашње принципе, програм, основне циљеве и мерила вредности, само да би се 'одржао у седлу', да би и у новим условима и новом 'размештају снага' задржао у својим рукама, односно под својом контролом, командне пунктове државне управе и парадржавних организација са атрибутима државне власти.*“[177]

Пашић је опомињао и на набујали национализам и нациоцентризам, који су претили да потисну и да „*укину прокламовани*

176 Ibid. pp.17-18

177 Ibid. p. 26.

плурализам равноправних, демократски конституисаних субјеката политичког одлучивања. Зато борба за 'национални барјак' постаје средишна тачка и главни предмет политичке борбе уопште! У таквим условима, у таквој 'политичкој клими' све политичке струје и партије које претендују на већи утицај у бирачком телу и коначно, на освајање демократске парламентарне већине, постају nolens-volens националистичке и укључују се у бесомучно лицитирање мистификованим и фетишизираним 'националним интересима', и у демагошку игру додворивања распаљеној националној мегаломанији."[178]

За аутора су ова Пашићева разматрања система моноорганизационе хијерархије драгоцена интелектуална оставштина за будућност српским политолозима, који тек треба да граде чврсту српску државу коју и даље не видимо на историјском обзорју ни 2012., а вероватно ни наредних година. Најдан Пашић нам је обратио пажњу и на „несавладану тенденцију рестаурације ауторитарног монополизма", и на „политичко једноумље" (стр. 27), а онда и на „*несавладани (несавладиви) пут: од партијске до правне државе* (стр. 44).

Пашић такође сматра да „*природи телеократских система одговара политички систем моноорганизационе хијерархије, тј. систем усмерен на укидање самосталности свих друштвених субјеката који су део државне структуре, усмерен на њихово претварање у 'трансмисије' владајуће партије, у организационе полуге преко којих партијско - државни врх подређује својој контроли и утицају све области друштвене активности и идејног живота друштва.*"[179]

Најдан Пашић сматра кључним елементом будућег друштвено-политичког развоја друштва *Глобалну социјалну идентификацију* и сматра како друштва транзиције пате „*од исте основне слабости, од високог степена аномије у друштву. Оне имају корене и у прошлости* (*утицај спољних фактора већи од унутрашњег развоја, друштвени односи се своде на узак круг асоцијација, непосредно везаних, за живот појединца у локалној заједници и одсуство гло-*

178 Ibid. p. 27.

179 Ibid. p. 58.

балне инзтеграције на ширем друштвеном плану) *...А демократска плурализација субјеката слободног одлучивања грађана и њихових асоцијација о свим питањима друштвеног развоја постаје главни садржај политичког живота и друштвеног живота уопште. Грађанин треба да буде политички конституисани грађанин, слободна свестрано социјализирана људска личност, окосница деетатизованог цивилног друштва.*"[180]

Професор Пашић је поновним залагањем за активну и пресудну улогу грађанина у друштву, и у то у годинама када је социјализам доживео историјски фијаско, исказао своју научничку зрелост, храброст, решеност да упркос свему увек буде кадар за антиципацију, па и увереност да ће у 21. столећу поново ојачати идеја истинског друштвеног и политичког самоуправљања. Њему су, од средине Деведесетих, дале за прво и све снажније планетарне тенденције *хоризонталних структура*. Аутор стога и наводи Пашићеву кратку дефиницију овог појма конкретне друштвене утопије, покушане од Педесетих прошлог столећа и у Југославији, под ауторитарним надзором Титовог стаљинистичког система. „*Појам самоуправљање, сама реч самоуправљање* (*self-management, autogestion, самоуправљање), итд. релативно је скоријег датума и његове интерпретације од почетка крећу се од схватања самоуправљања као конкретног облика ограничавања аутократске власти капитала у предузећу и у економском животу уопште, до схватања овог појма као термина којим се означава глобална демократска алтернатива систему аутократске владавине.*"[181]

180 **Видети**: Најдан Пашић, *Историјски фијаско система моноорганизационе хијерархије. Године распада* (*1987-1992*)", p. 171.

181 Ibid. p. 172.

Четврто поглавље

Четврти Клан Србије - Слободан Милошевић и Мирјана Марковић

IV. 1. Дискретни параполитички *Spiritus movens* српског нео-стаљинистичког идеолошког пројекта – професор Мирјана Марковић

Период после Устава 1974. је суштински за поимање догађаја у Србији између 1979. и 1987., То је период успона моћи „Клана Милошевић-Марковић". Те године, доба када Милошевићева политичка екипа креће с њим ка власти, представљају кључ за поимање свих потоњих догађаја у Србији и на простору Југославије. Професор Мирјана Милошевић-Марковић, социолог по вокацији, и њено окружење су, у ствари, обавили огромни рад идеолошког „чишћења", најпре на разини Београда, а касније и читаве Србије. Она и њена визија друштва отворили су политички пут Милошевићу. Професор Мирјана Марковић и њена идеолошка „ергела" младих из УК ССО су зачетници и родоначелници нове номенклатуре у Србији, суштински доминантне и 2012. у српском друштву „које тежи европским интеграцијама."

Управо она, од самог почетка политичке активности (засноване на заверама), лансира идеју да ће њен супруг постати нови Тито Југославије. Њена екипа на крају успева да затре сваки траг иначе крхке демократије унутар Партије, као и да промене читав њен ток. Мирјана Милошевић-Марковић је архитекта свих политичких слепих улица у које је запала Србија на крају њених операција. Србија је и дан-данас у слободном паду и понирању, политички, друштвено, културно, економски, цивилизацијски.

Пре свега захваљујући акцијама идеолошке екипе професорке Марковић-Милошевић, Слободан Милошевић је успео да се до-

могне власти и промени курс Партије и државе. Дуго је њена екипа остајала дискретна и тиме непозната у јавном мнењу. И радила је истовремено интензивно, подржавајући готово фанатично Милошевића у напорима да преузме власт у Партији.

Мирјана Марковић и њена Група били су окупљени у окрињу Универзитетског комитета СК. Код њих је постојао суштински идеолошки и интелектуални континуитет са титоистичким режимом и нескривена инспирација Титом, па се нису устезали да тај дух шире Универзитетом. Милошевић је у томе био потпуно сагласан са екипом своје супруге.

Бројни су људи из окружења Ивана Стамболића, тадашњег „газде" Србије, који су потцењивали ову тајанствену политичку групускулу. Идеолошки млади тим професора Марковић је у почетку „држао језик за зубима" и делао, а професор Марковић-Милошевић је лично и непрестано учвршћивала своје редове новим универзитетским кадровима.

Те године идеолошког залета ове групускуле са београдског Универзитета, барем до краја 1987., јесу и први идеолошки успеси Мирјане Марковић на политичкој сцени Србије спрам „анти-социјалистичких снага на Универзитету". То је и тренутак *историје садашњости* Србије који можемо да сматрамо круцијалним за започињање политичког пута „новог Тита" – Слободана Милошевића. Ова прва победа биће од пресудне важности потом у тоталном освајању Државе, све до идеолошког и интелектуалног „чишћења" различитих врста кадрова и функционера. Но, читава ова активност Мирјане Марковић-Милошевић, „Слобиног Суслова", показаће се на крају као регресивно идеолошко дело, нео-стаљинистичка акција која је, још једном у XX столећу, омела Србију да се запути у либерални развој.

Иза, готово браће, Ивана Стамболића и Слободана Милошевића, у сенци, од самог почетка њиховог пријатељства, завршеног трагичном ликвидацијом Ивана Стамболића, налази се Мирјана Милошевић. Она је истински *prime mover, архитекта зла* (по М. Кнежевићу, и она је су-креаторка политичког пројекта званог Слободан Милошевић. Чак је и читава трагична историја Србије између 1979. и 2000. под утицајем идеја ове жене, на први поглед веома

благе, тихе, пријатне. Некадашњи секретар Универзитетског комитета, Милош Кнежевић, дефинише Мирјану Марковић као „*срце мрака*“. Кнежевић је кредибилан сведок, јер је Осамдесетих, до бучног разлаза са њеном линијом, током више од две године на раду у УК (у другом мандату Мире Марковић) и добро ју је упознао.

Већина српских аналитичара и данас има визију догађаја из овог периода која може да се карактерише као симплицистичка. Њихова знатижељност се готово редовно зауставља на догађајима из јесени 1987., на два дана Осме седнице српске Партије, када су Иван Стамболић и његова екипа поражени од друге партијске фракције, Милошевићеве. А у том стадијуму догађаја, све што је креирала Мирјана Марковић са својим супругом, већ је било одиграно у српској политици.

У нашој анализи тог периода, који се протеже од 1979., преко 1982., до 1987., нарочито је важно обраћање пажње на домен српске *мета-политике,*тако омиљене дисциплине српских политичара одувек. Не мислимо на теорије завере, већ на унутарпартијске борбе у окриљу београдске Партије, која је мало позната широј јавности, и свету.

Утицај на Слободана Милошевића не може се, наравно, објаснити само логичним утицајем међу супружницима. Постоји још једна димензија и други мотиви и покретачи иза тога, постоји *мистериозна интелектуалка* др Мирјана Марковић. Придајући јој посебну пажњу и њена улога у свим политичким догађањима овог доба може лакше и убедљивије да се растумачи. Нагласимо и да је могуће да се осветле знатно боље но досад њене истинске активности и одговорности у српској политици, а оне су и даље прикривене, уз видно устезање истраживача који се крију иза процене недовољне историјске дистанце. Период 1979. -1987. је, поменули смо већ, кључни за „Милошевићеве године“ у Србији. А она и њена идеолошка екипа, уски круг кадрова са Универзитета, истински су пионири „Милошевићеве ствари“.

Пре но што је почела да предаје социологију на Универзитету у Београду, Мирјана Марковић је одбранила докторску дисертацију на Универзитету у Нишу, код професора Љубише Митровића,

1979.[182] Теза др Мирјане Марковић бави се темом школовања радничке класе уз рад, што је било мода у домену националног образовања Седамдесетих и почетком Осамдесетих. Мира Марковић је тада под идеолошким снажним и нескривеним утицајем Титовог идеолога Едварда Кардеља, уједно и главног теоретичара југословенског социјализма, као и под утицајем Стипа Шувара, нове марксистичко-лењинистичке звезде Хрватске.[183]

Када Мирјана Марковић улази на Универзитет као предавач, још није напунила 40. Најпре је деташирана у одсек за туризам, на Природно-математичком факултету.Човек који јој је „начинио пролаз" на факултет је професор Слободан Унковић (са надимком „Келнер"), који ће јој остати лојалан све до њиховог пада 2000. И са овог факултета Мирјана Марковић почиње да организује своју групу, свој лоби, и на крају и сопствени Клан. Када се домогне чланства УК, то ће представљати нову етапу у дугом настојању освајања власти у Србији.

Универзитетски комитет (УК) СК Београда био је важна карика у функционисању политичког система тог времена. То је такође и резервоар кадрова, „нове крви Партије". Знало се одавно- бити члан УК СК значило је пуно за политичко и друштвено промовисање младих кадрова. Бити у том телу значило је и да сте на листи Номенклатуре режима, да вас чека осигурана будућност. Универзитетски комитет заседа у истом здању као и градска Партија, на Студентском тргу (где је данас и седиште наследника СК-Социјалистичке партије Србије). Њега чини 30 чланова, од чега двадесетак универзитетских професора, који су одабрани преко делегатског система на свим факултетима који заједно чине Универзитет у Београду. И професор социологије на ПМФ-у, Мирјана Марковић, је члан УК. Шира јавност је Седамдсесетих још не познаје, а непознат је широј јавности и њен супруг, Слободан Мило-

182 Многи спекулишу како је докторирала код професора Данила-Даче Марковића, који ће касније постати део њене идеолошке екипе, али је то нетачно. Она никада није објаснила зашто је морала да оде у Ниш за одбрану тезе, када је живела одувек у Београду, где је и завршила факултет.

183 Прво радно место Мирјана Марковић је раднички универзитет „Ђуро Салај", један од марксистичких центара Београда. Ова врста институције била је раширена и учествовала је у идеолошком образовању. радничке класе пре свега, и у њега су долазили и радници на марксистичка предавања.

шевић, иако је генерални директор моћне „Београбанке“ (УББ), у којој ради од 1973.[184]

И после смрти Тита, 1980., Мирјана Марковић је *Mrs Nobody.* Њен лични стил обележава дискреција у свему што чини. Више јој одговара остајање у сенци, *low profile,* где се осећа лагодно и има значајнију слободу акције. У УК успева да задобије временом стратегијски положај у Идеолошкој комисији. То је једно од кључних кадровских места међу свим комисијама које чине Комитет. Јасно је да Мирјана Марковић ту доспева најпре захваљујући свом супругу, који је интимни пријатељ и протеже Ивана Стамболића, српског Премијера. Управо је утицај Стамболића њој отворио врата УК.

IV. 2. Појава кланова у окриљу српске Партије

Међу комунистичким активистима на Универзитету често се нађу политичке анализе које не могу да се читају у штампи. Почетком осамдесетих у Београду, говори се о формирању *четири Клана* који својим мрежама људи покривају читаву политичку сцену Србије.

1. *Клан Дража Марковић* – чини га „стара гарда“ Партије. Драгослав – Дражa Марковић је тада шеф Партије, као и Председник Србије (тада називан: Председник Председништва), веран Титу, „чистач“ српских „либерала“ 1972., стриц Мирјане Марковић. Око њега су углавном чланови ЦК, апарат професионалаца у Партији, сви они који би могли да изгубе све привилегије, о којима је почео први да говори Иван Стамболић, а нарочито његово окружење. То су структуре које, излажењем на политичку сцену, неће за собом оставити осећање туговања, који ће брзо утонути у тотални заборав. Осим Драже Марковића, изузетно веште политичке „звери“ и лукавог шумадијског политичара, поменути сценарио о другим члановима Клана се тако и одиграо, па су сви ти људи одавно

184 У архиви РТС-а може да се пронађе видео запис са једним од првих Милошевићевих појављивања на телевизији, средином Седамдесетих. Тада је лансирао, први пут у Србији и СФРЈ, израз „промене“, који ће 20 година касније бити окупљач борбе управо против Милошевића као Председника Србије.

тотално заборављени од јавног мнења, али и од савремене српске историје.[185]

Први политички конфликт српске номенклатуре почетком Осамдесетих, догађа се упрасво на мета-политичкој разини између клана Ивана Стамболића и клана Драже Марковића. Српску политичку сцену у то време компликују и неслагања кланова Ивана Стамболића и Драже Марковића. Обојица се нису баш волела, да еуфемистички искажемо заправо њихову међусобну нетрпељивост. Било је уочљиво да Дражa Марковић увек има примедбе на иступе И. Стамболића на сесијама врха Партије и Државе.[186]

Дражa Марковић је био против избора Милошевића за шефа Партије. После Осме седнице он осуђује национал-шовинизам у Србији, Милошевићев популизам и догматизам. Одмах после Осме седнице, за разлику од претходне ситуације, када је био оквалификован као „српски националиста и унитариста", на изборима, јавно, он је свуда осуђиван као „*издајица српског народа, човек који је анационалан, који је служио другима у Југославији ради сопствене каријере*." [187]

2. Клан Иван Стамболић – предводи га српски Премијер, човек будућности, бранитељ српских интереса на федералном нивоу, такозвано либерално крило у Партији, што је термин који ипак спада у *contradictio in adiecto*, када се говори о комунистима. У њему је неколицина одважних и поштених интелектуалаца, попут Петра-Пјера Живадиновића, Весне Јањић, Миле Коругић, Шпира Галовића, и других, који су кичма Стамболићеве политичке опције. Али, Иван Стамболић чини, у часу формирања Кланова у Србији, лош иницијални избор, бирајући људе који ће га касније и зверски убити. "*Стамболић има две руке. Лева је Буца Павловић, интелектуалац, претходник Коштунице својим владањем, јер он не излази*

185 Ако упоредимо српске политичке дуете које су представљали Иван Стамболић с једне стране, и Дражa Марковић с друге, лако увиђамо интелектуални сраз у односу на Марка Никезића и Латинке Перовић деценију раније.

186 „*На састанцима Дражa Марковић често почиње своја излагања реченицом која каже да се не саглашава са мном, али све што изговара потом каже да је сагласан са мном. Имао је потребу да каже како се не саглашава са мном*" (И. Стамболић, стр. 133)

187 **У:** Дражa Марковић, *Дисконтинуитет*, RadioFree Europe, са Бранком Михајловић.

из свог кабинета, он гунђа, веома је тих. Друга рука, то је рука исуканог мача – Милошевић. Дакле, један је идеолог и теоретичар, а други, Слоба, оперативац за све практичне ствари у Партији."[188]

Међутим, ове две руке нису се подносиле, од самог почетка. Док Иван Стамболић није чак ни могао да замисли да Милошевић и његова супруга имају некакве друге планове, и то без њега, јасно је да Клан Ивана Стамболића улази у све као губитник у самом зачетку трке за власт у Србији. Милошевић, наиме, почиње истовремено изградњу сопствене структуре *Четвртог Клана,* и то истог момента када му Иван Стамболић делегира део власти. Стамболић се љуто преварио у двама најважнијим изборима – Милошевићу и Мирјани Марковић. Најпре зато што је брачни пар идеолошки убеђени титоистички менталитет (мада је, руку на срце, и И. Стамболић титоиста). Нису националисти, како би могло да се поверује, већ једноставно веома ауторитарни и просто заљубљени у криптополитику. Тај детаљ је својство њихове политике, а они ће то показати у наредним годинама-управо изванредан таленат за умеће *крипто-политичког.*

3. *Клан Милош Минић* - бивши министар спољних послова СФРЈ, убеђени и неизлечиви титоиста, човек за најтајније задатке које му је поверавао Тито за Србију још од Седамдесетих, најчистији специмен старе сталињистичке гарде српских комуниста. Клан је средином Седамдесетих одиграо кључну улогу у обезбеђивању албанског-шиптарског пута у сецесију. Минић је, са својим кланом, у коме су и војвођански и шиптарски аутономаши и сецесионисти, међу најзаслужнијим Србима који су утабали шиптарски сецесионистички пут, који на почетку 21. столећа „књижи" другу албанску државу у Европи – *Косову*. Нема јасније оптужбе против Минића од његових активности против „Плаве књиге", свеобухватне анализе албанских-шиптарских радова на разграђивању

188 Српски народ никада није опростио пуковнику Милошу Минићу ни недостојну улогу републичког тужиоца на суђењу генералу Дражи Михаиловићу, вођи снага Југословенске војске у отаџбини и великом Титовом противнику. Генерал Михаиловић је у мају 1946. и стрељан, а Милош Минић никада није објаснио јавности шта су Титови егзекутори учинили са његовим посмртним остацима. И ово је једна од илустрација менталног профила верних следбеника Тита и фанатичности читавих генерација тоталитарно задојених, које су и у смрт односиле информације попут ове о судбини тела генерала Михаиловића.

Србије, коју су бриљантно сачинили наши најугледнији политолози. Ипак, у време када се распламсавају борбе за власт, после Титове смрти, Минић више није толико моћан, на заласку је, и нико заправо не цени његова вишедеценијска упињања да, верно као пас, служи Титовој линији, веома често против српских националних интереса. Милош Минић одиграо је, дакле, историјски срамну улогу у гушењу рада на тзв. „Плавој књизи", 1976., када је стао уз Албанце-Шиптаре, наспрам прецизне анализе стања односа са Косметом. Анализу су израдили најбољи српски стручњаци, предвођени професорима Најданом Пашићем и Радославом Ратковићем. У раду су учествовали, поред осталих и: В. Марковић, М. Драшковић, М. Зечевић, Л. Марковић, Вукашин Стамболић. Чак ни наслов ове анализе није уопште био повокативан: *СР Србија и аутономне области које јој припадају.* Минић је, са највишим номенклатурним шиптарским руководиоцима (међу којима је и Фадиљ Хоџа) потпуно игнорисао основне закључке ове анализе: „*Албанци не желе да Република Србија уређује:*

1. Заштиту људи и животиња против епидемија;
2. *Заштиту културних споменика од националне важности;*
3. *Радне односе;*
4. *Здравствено осигурање и пензију;*
5. *Режим вода.*"[189]

Иван Стамболић је говорио како „*не поштује пуно Минића*." Нису му се допадале Минићеве „*загриженост, тврдоћа, као и веома бизарна искључивост*," као ни то да је био „*на страни Албанаца, са њима*" (Стамболић, стр. 113).

4. *Клан Слоба и Мира* – Четврти Клан је брзо стасао, четири године по Титовој смрти. Клан је практично настао под шињелом Ивана Стамболића. Милошевић и Марковићева успевају да начине импресиван напредак у четири године делатности Клана. Многи су

189 Српски народ никада није опростио пуковнику Милошу Минићу ни недостојну улогу републичког тужиоца на суђењу генералу Дражи Михаиловићу, вођи снага Југословенске војске у отаџбини и великом Титовом противнику. Генерал Михаиловић је у мају 1946. и стрељан, а Милош Минић никада није објаснио јавности шта су Титови егзекутори учинили са његовим посмртним остацима. И ово је једна од илустрација менталног профила верних следбеника Тита и фанатичности читавих генерација тоталитарно задојених, које су и у смрт односиле информације попут ове о судбини тела генерала Михаиловића.

се најпре зачудили појави „Клана Слобе и Мире“. *Четврти клан* се појављује у време колективног руководства.[190]

Мада супругу Слободана Милошевића јавност још не познаје, она неуморно ради на формирању чврсте екипе „дугопругаша“. Сви њени људи припремају се у тишини, успут јачајући своје редове и планирају будућност Србије.

Одлика *Четвртог Клана* је да је сачињен од два дела, два под-Клана: *Клана Слобе* и *Клана Мире*. Стратегија Мирјане Марковић је „да хода у две колоне“, јер она има нешто другачије критеријуме за избор сарадника у односу на свог супруга. Они које она бира су интелектуалнијег профила и окренути су идеолошком раду, док је окружење Милошевића сачињено од прагматичнијих људи, окренутих бизнису. У *Клану Слоба* су најпре његове колеге економисти и банкари, његови сарадници из „Беобанке“, попут младог економисте Јурија Бајеца, који ће у једном тренутку постати и десна рука Мирјане Марковић-Милошевић.[191] Ту су се нашли и синови важних чланова титоистичке номенклатуре, попут Слободана Кораћа, сина генерала Душана Кораћа, или Михаило Црнобрња, син некадашњег Титовог шефа кабинета.[192] Уз ове младе је, а то ће бити и одлучујуће за прву фазу налета на власт, и група Титових генерала. Пре свега генерал Никола Љубичић, бивши шеф генералштаба Армије, најважнија Милошевићева „аквизиција,“ обзиром на његово велико искуство у раду са КОС-ом.Ту је и генерал Петар-Перица Грачанин, па генерал Ђоко Јованић. Постоје уз Милошевића и полицијске структуре, а нарочито тајне службе Армије и Полиције, али ће они дуго остати у сенци.

190 Има стручњака за српску номенклатуру, понајпре Милош Кнежевић, који сматрају да је Пети Клан онај генерала Николе Љубичића. Његова групација, ипак, није била тако јасно профилисана и склона отвореном делању сличном поменутим клановима, већ је реч о тврдим титоистима из војно-полицијских структура, који су из сенке делали у корист Милошевићевог Клана. Они су у ствари кључ успешног инсталирања Милошевића на власт, та група војних и полицијских тврдих стаљиниста.

191 Прилагодљив на све идеологије, Јурај Бајец ће се и касније придруживати моћним људима Србије. Као и Мира Марковић, добијао је, као професор, велику плату од Карића Деведесетих, помагао му је да се легално домогне некретнина, попут *Института за економску експертизу* на Новом Београду, а на крају је постао и саветник премијера Цветковића, до пада демократа 2012.

192 Професор Црнобрња се касније потпуно дистанцирао од Милошевића, да би на крају постао предавач економије на угледном канадском универзитету Мек Гил.

У Четвртом клану постоје и „кланчићи“: „*Шездесетосмаши*“ (Милорад Вучелић, Љубиша Ристић, и др.); „*Пожаревљани*“ (Стојиљковић, Жика Петровић и др.); *ССОЈ* (Хасановић, Триван, Анђелковић, Чигоја, цела група потоње „Нове демократије, и др.); *Бизнис-комунисти* (Перучић, Душко Михајловић, Шаренац, Јакнић, Томић „Симпо“, касније Зоран Чичак, Мирин бизнисмен- „Јуро бизнис ентерпрајз“); „*Прекодринци*“ (Мирко Мајановић, итд).

Све ове структуре помажу Милошевићу у првој фази заузећа власти, нарочито градњом мрежа у српској провинцији. Бројни генерални директори великих српских компанија по провинцији пришли су Милошевићу, који је брзо постао популаран међу титоистичким круговима Србије, који су и даље изузетно јаки. Док Словенци и Хрвати, па и Албанци-Шиптари и други широм Југославије, брзо заборављају титоизам, чак изражавају критику тог доба, Срби и даље исказују своју перверзну наклоност умрлом, а неумрлом, вођи Титу. И остаће титоисти и у грађанском рату, све до своје тоталне катастрофе и комадања Србије почетком новог миленијума. [193]

Истинска снага утицаја Милошевићевих присталица на коме је радио његов Клан, избиће на површину тек октобра 1987., током и после Осме седнице ЦК СКС. Тада ће Милошевић поразити до ногу Клан Ивана Стамболића, као претходно и његову „десну руку“ Драгишу-Буцу Павловића, који је Милошевића видно фрустрирао и бацао у интелектуални очај због сопствене интелектуалне инфериорности спрам главног Ивановог теоретичара.

Милошевићева „армија“ се у том периоду „обогаћује“ профилом људи без куражи и личног интелектуалног става, што је управо требало пару Милошевић-Марковић, како би Србију на крају редуковали на краљевство без реда и закона. Милошевић, који је изабран за члана ЦК 1982. године, истовремено постаје и председник Комисије за економске односе. Из овог периода, већина људи која га је упознала и радила са њим, сећа се његовог особитог личног стила и диференцираних ставова. Одавао је утисак веома савременог човека, веома отвореног, израженије технократски

193 И ово је једна од патолошких манифестација у бићу Срба, која завређује дубље анализе психоаналитичара и других стручњака.

расположеног од околине, који је у говору користио језик западних банкара.

Четврти Клан је најмлађи, а Мира Марковић обезбеђује својим мета-политичким раскошним талентом да њен политички лоби нема сметњи, али и да не смета супружничким заједничким напорима у успону на власт. Одакле проистиче истинска политика моћ њиховог Клана? Најпре из УК. Управо је УК идеално место за истрајни, а неометани рад каквим се бавила.

Мирјана Марковић је истински *spiritus movens,* док се Милошевић бави Партијом. То може да се сматра добром и интелигентном дистрибуцијом задатака у оквиру брачног пара. Њихов је циљ да власт заузму у партијским структурама постпено. Зато је и задатак Мирјане Марковић изузетно тежак – да екипа коју створи у УК постане истински генералштаб Клана. Али, 1982., када је Клан извојевао своју прву значајну победу-тест, Мира Марковић још није „газдарица" Универзитета, а Милошевић још увек није „газда" Партије и Државе. Преостаје још 5 година неуморних активности. Мирјана Марковић мора најпре да комплетира потчињавање УК, а потом да нападне на Градски комитет, па да тријумфално докрајчи ЦК. Њен тим ће стрпљиво, али као багер, кренути на све те институције.

Сукоб са Милошевићем започела је Стамболићева група, пре но што је Иван Стамболић и сам постао жртва. У УК са Кланом Мира-Слоба почео је преко групе људи, независно од групе око Буце Павловића, Радмила Кљајића и других. Контакт са Стамболићевом групом постаје тада тежак. Клан професорке Мирјане Марковић на нивоу УК је био без координације са Стамболићем, што у политици пре тога никад није виђено. И сукоб је окончан пре Осме седнице. Заправо је у тајности сукоб почео 1986., а трајао до јуна 1987 (док је Осма седница одржана тек у октобру 1987.)

Суштина сукоба била је у самом УК. Најјача промилошевићевска група управо се налазила у УК. Сама Мира Марковић инсталирала се ту још 1985. Суштина поимања читаве технологије власти групе Мирјане Марковић јесте састав УК из периода 1986-88. За тог мандата, Клан је елиминисао Ивицу Стамболића и постао је суверен у Србији на три нивоа: УК, ГК, ЦК.

Та, најмоћнија група, потом одашиље из УК своје кадрове свуда. То је истинско место рођења промена у Србији са доласком Милошевића и његовог Клана. Мира Марковић је тада постала члан идеолошке комисије УК СК, захваљујући утицају Ивана Стамболића, Милошевића и његовог клана. То је најважнија комисија. Познаваоци Клана увек наглашавају и да је ово историјско чврсто језгро нешто друго од оних који су им се тек касније придруживали. Мира је градила своју моћ постепено, преко тзв. „случајева". Најважнији су били: расправа о марксистичком образовању на Универзитету, концепција часописа „Гледишта", лист „Студент", са различитим главним уредницима које смењују.

IV. 3. А ко су „Мирини људи"?

Ко су људи које овако почињу да називају у Београду 1982? Најпре, различите генерације присталица професорке Марковић. Веома „млади марксистички вукови", али и искусни кадрови Партије, већина признатих професора. Међу Професоркином генерацијом и још старијих, фигуришу професори Универзитета у Београду: Владимир Штамбук, Јагош Пурић, Радош Смиљковић, Петар Шкундрић, Никола Ристић, Пеђа Марковић (са Медицинског факултета, Милошевићев лекар), Јовашевић, Божа Драшковић (извршни секретар УК 1982-84).

Међу младима, које ће Београђани назвати мало касније „*Младотурцима*", су: Жељко Симић, Снежана Алексић, Зоран Тодоровић - Кундак, Небојша Маљковић, Александар Јерков, Горан Гнус, Ратко Кнежевић, Тахир Хасановић. Касније им се, у другој фази, придружују и: Спасоје Анђелић, Александар Денда, Жарко Чигоја, Горан Триван, Зоран Чичак, Владан Алимпијевић, и други. Идеолог „Младотурака" је Зоран Тодоровић-Кундак, који потиче из екстремно сиромашне сељачке породице из околине Шапца.[194]

194 Према сведочењу Илије Рапајића, некадашњег члана Информативне службе Градског комитета СК, кућа Тодоровићевих родитеља, коју је са њим једном приликом посетио, имала је земљани под, како су куће грађене још у 19. столећу. А у последњој фази своје политичке каријере, Тодоровић је куповао на хиљаде хектара земље. Мало се зна да је и аутор збирке песама „Имам, да те немам".

Већ у првој фази своје политичке активности, Зоран Тодоровић Кундак се истицао енергијом и одлучношћу. Привукао је одмах пажњу својом девизом: „*Сва средства су дозвољена, и ми морамо да контролишемо сваку суштинску институцију, нарочито финансијску*“. Апсолутно лојалан Мирјани Марковић, Тодоровић је спреман на све, пошто познаје крајњи циљ – потпуно заузеће власти.[195]

Милош Кнежевић, бивши извршни секретар за идеологију у УК (до јуна 1987., када је елиминисан у сукобу са Мириним „Кланом“) изузетни је аналитичар система завера у Партији. Он тумачи неке суштинске принципе организације и окружења Милошевића и Марковићеве: „*Слоба зна шта ради. Милошевићев режим подсећао је на послушничку и следбеничку машинерију. Његови најближи људи били су крајње лојални и спремни на извршавање свих наређења шефа. Неки међу њима су и дан-данас неприступачни и мало познати јавности. Милошевић није прихватао никакав савет, чак и најобавештенијих и најкорисних, ни од кога. Он није подносио своје саветнике, ма како мудри били. Милошевић је слушао само ехо сопствених речи и сугестије своје супруге, свог алтер ега. Милошевићево окружење врвело је од сервилних хипокрита, без иницијативе, и површних и лоших политичара. Једини начин да се добију високе политичке функције био је да се докаже слепа верност, готово страствена. Брачни пар Милошевић није подносио никога ко се показивао превише независним, ко се усуђивао да изрази другачије мишљење, или лично размишљање. Онај ко се супротстављао вољи Слободана Милошевића и Мирјане Марковић, остављан је по страни, замењен је, елиминисан са политичке сцене. Претеривања, процеси, скандали, и аферe обележавају тај период. Неки висококотирани људи у Милошевићевом окружењу мистериозно су умрли, или убијени. Идентитет, каријера присталица, познатих под именом „милошевићевци“ – били су помно надзирани када су се пели на лествици. Милошевић је био претерано обазрив политичар.*“[196]

Наравно, Клан Слоба и Мира еволуираће током свог пута ка апсолутној власти. Неке присталице се одвајају од Клана, дру-

195 Из те пионирске фазе борбе, у Београду се сећају чувене претње: „*Боље је да се заразиш сидом, него да ти Кундак постане непријатељ*“.

196 **Видети:** Милош Кнежевић, „Епоха Милошевић“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, 2001, стр..137.

ге га одбијају, треће прелазе у други клан. Треба ипак запамтити суштинску разлику између онога што је названо чврстим језгром, или „фетусом Клана“ (попут Зорана Тодоровића) и личности које су дошле касније. Има мириса револуционарног прохујалих времена у начину Мирјане Марковић да приступи проблему заузећа власти. Она је некако наликовала првим хришћанима у катакомбама у Риму, не би ли обављали свој обред. Ни она није превише показивала оно што чини, скривала је своје намере, све до тренутка када је била сигурна да ће заузети институције које је циљала после бројних завера. На пример, Мирјана Марковић је остала тиха 1982., јер је Иван Стамболић био јачи од њене екипе. Уосталом, у то доба ју је Иван Стамболић чак штитио, као и њену „идеолошку ергелу“ у УК. Постојало је и наређење: не дирати у Миру! Иако је УК представљао за режим апарат од огромне важности, готово да нема координације са Стамболићем и његовим тимом. То је стога што је Мира Марковић супруга Слободана Милошевића, па је имала толику слободу акције и такву аутономију.

IV. 4. „Архитекта“ технологије преузимања власти у Партији учвршћује свој фронт

Не треба заборавити да Савез комуниста Србије (СКС) контролише читаво политичко и друштвено поље Србије. Партија и даље остаје моћна, чак и моћнија од свих политичких институција земље (које се називају „друштвено политичке организације“). Иван Стамболић препушта Универзитет, значајно поље друштвено-политичког утицаја, на милост Мирјани Марковић, јер још не сумња ни у шта непланирано. Како би могло да се замисли како ова жена, супруга његовог најбољег пријатеља и најближег сарадника, спрема заверу против њега? Штавише, Стамболић је преокупиран сукобом са Кланом Драже Марковића, који је симбол читаве титоистичке генерације, „старих“ које И. Стамболић жели да пензионише, како би убрзао реформе.

Међутим, Мирјана Марковић зна, од времена смрти Тита, да ће покушати да наметне свог супруга као новог Тита „за једну брат-

ску и јединствену Југославију". Сви они који познају брачни пар с почетка њихове борбе за власт говоре како је он „неспособан да изађе ван хоризоната Тита". И нема сумње – обоје су убеђени титоисти.[197] Исти тај Иван Стамболић, иако одавно породични пријатељ, могао је још да послужи и Мира ће га напасти само једном, када буде сигурна у своју победу.

Стратегија Мире Марковић подсећа у том смислу на америчку доктрину, која је названа "the American Way of War" – амерички начин војевања. Састоји се у дугом периоду гомилања војног материјала и трупа, све до тренутка када се дође до процене да нагомилано гарантује стопроцентну победу. Њена стратегија је, дакле, савремена, и интегрише и дугорочно коришћење медија. Када започиње своје операције у УК, она још нема и штампу и телевизију иза себе. Медији су у то време прилично отворени, чак и критични према руководиоцима.Та атмосфера делимично је заслуга Ивана Стамболића, иако овакве тврдње из јавности треба узимати са извесном резервом, јер штампу и ТВ контролише Партија, па се то никако не може поредити са слободом штампе у либералном друштву.[198] Ипак, уочљиво је да управо у овом периоду штампа у Србији осваја слободу изражавања.

Мирјана Марковић и Слободан Милошевић желе да могу да рачунају и на медије током коначне битке у будућности, из перспективе те 1982. и даље врло далеке битке. Но, Мира Марковић тада чини напоре да и у медијима окупи симпатизере, па тако на медијској сцени уочава три кључне личности: Живорада-Жику Миновића из „Политике", великог „кардељевца," Душана Митевића из Телевизије Београд, који ће постати касније генерални директор РТБ и који ће се показати као један од најинтелигентнијих учесника у плановима Мире Марковић и Милошевића, као и Ра-

197 У једном разговору са аутором, Милош Кнежевић каже: „*Идеја Мире Марковић да Слободан Милошевић преузме власт у Југославији рођена је у њеној глави знатно пре но што Петар Стамболић пренесе власт у Србији на свог сестрића, Ивицу Стамболића. Био је то 'Госпођин сан' да Слоба постане нови Тито*".

198 Ово уврежено мишљење опозиционих духова у Србији и Југославији о идеалном положају и слободи медија у либералним развијеним друштвима потом је у многоме промењено, а илузије су се распршиле, нарочито од почетка Деведесетих и ратова у Ираку, Авганистану, Србији. Како је једном и речено у америчким медијима: „*Слобода медија припада ономе ко је власник медија*".

томира Вица, новинара Радио Београда, касније такође генералног директора Радија, а на крају и министра информисања Србије.

Улога телевизијских слика показала се одлучујућом у овој стратегији заузимања власти и ова тема заслужује докторске тезе у будућности, велико обогаћење историје садашњости Србије, али и наше социологије и комуникологије у духу Режиса Дебреа (који је овај термин увео у савремену француску науку). Можемо чак да тврдимо како начин на који су се Мира Марковић и њена екипа служили медијима, нарочито телевизијом, открива велике таленте за медијску манипулацију. У том смислу, улога Душана Митевића, телевизијског новинара који је припадао чврстом идеолошком језгру тима Мире Марковић, има великог значаја за читав политички концепт брачног пара Милошевић. Митевић је знао како, а нарочито имао осећај за *моментум* коришћења телевизијских слика у јачању имица „новог Тита".

Иван Стамболић није имао некога попут Митевића у свом тиму. Исто тако, Стамболић није имао ни саветника за односе са јавношћу. Јавно мнење је због овог катастрофалног организационог пропуста и „рупе" у Стамболићевом тиму, формирала слику о њему као бонвивану, а о Милошевићу као о озбиљном човеку, домаћину, који не губи време по кафанама како то чини Стамболић, а увек сам плаћа своје рачуне.

У штампи и на Радију, Мирјана Марковић је успела такође да инфилтрира, у раној фази својих активности, своје људе, што се касније показало круцијалним потезом.

Поред оваквих потеза у јавности и медијима, Пар је био присталица крипто-политике, па су обично о свему важном одлучивали у свом неозвученом скромном стану. То, „скроман стан", трособан иначе, односи се на време пре селидбе у резиденцију на Дедињу. У раној фази Милошевић и супруга одлучују да не делају кроз форму колективног рада, као у време Тита, већ да иновирају радом „у двојцу." Брачни дијалог ће у потпуности заменити некадашње дуге расправе у телима Партије.[199]

Мира Марковић уводи још један метод рада: вечере које организује брачни пар Милошевић у свом дому. На вечере позива са-

199 **Видети:** Видосав Стевановић, „*Милошевић, један Епитаф*", Монтена, Подгорица, 2002, п.55.

мо проверене кадрове, али и кандидате за тај статус у оквиру тима. Бивши члан службе информисања ГК Београда, Илија Рапајић, о томе каже: „*У једном тренутку се појављује Милошевић, који није седео са нама, већ се налазио у другој соби стана. Он кратко разговара са нама, потом одлази у другу просторију. Мира је била та која се занимала за потребе тих младих људи*“. [200]

Током 1982., Мирјана Марковић и даље окупља своје снаге, своје идеолошке „паздаране“ и минуциозно се припрема за коначну битку, која се још не види на обзорју. Она гради своју моћ постепено, стрпљиво, помажући се такозваним „идеолошким случајевима“. То је, поред осталог, и нека врста интелектуалног тренинга, тестова и симулација пре самог идеолошког рата који је планирала. Ови случајеви, чак и не представљајући велику опасност за њене трупе „паздарана“, били су добре и корисне вежбе. За те циљеве Мира Марковић монтира више афера. Осамдесетих година многи су већ мислили у Србији да марксизам не би више требало да се предаје у школи, али је расправа већ, чинило се, завршена неколико година раније.

И часопис „Гледишта“ био је изложен критици из редова Партије. Већина из редакције часописа били су блиски Ивану Стамболићу, или су били његови симпатизери: Мила Коругић (извршни секретар ЦК СКС), Чедомир Чупић, Јован Бабић, Јовица Тркуља и други. Колико је противник близак Ивану Стамболићу опасан доказује и то што Мирјана Марковић шаље у идеолошки напад на „Гледишта“ бескомпромисног и чак политички крволочног према противницима, Зорана Тодоровића- Кундака. [201]

200 Разговор Илије Рапајића са аутором, априла 2003., у Београду.

201 Зоран Тодоровић-Кундак, идеолошка песница Мирјане Марковић, много касније успиње се у сам Врх Милошевићевог тима 1995. Осим тога, он је постао богати бизнисмен, а биће заустављен тек мистериозним убијањем усред Београда. У Аустрији је имао приватну компанију. Сарађује Деведесетих са фирмом *Сорех,* приватном компанијом бившег југо-министра Методи Смилевског, а почињао је да купује и на хиљаде хектара оранице по Војводини.

IV. 5. 171 субверзивни појам *Речника технологије* „Видика“ и „Студента“

Српској јавности, нарочито најмлађим генерацијама, готово је непозната итекако важна политичка епизода која се одиграва у Београду 1981-82, афера напада „идеолошких паздарана“ УК СК на редакције „Студента“ и „Видика“, непосредно инспирисаних и командованих уротничком партијском палицом Мирјане Марковић.

Као илустрацију атмосфере проузроковане идеолошким чисткама у Београду, одмах по Титовој смрти, подсећамо на, такође данас потпуно заборављена у Србији, два документа тог времена. Најпре *Речник технологије,* посебно издање часописа *Видици,* објављено почетком 1981.[202] Управо је то издање привукло пажњу Мире Марковић-Милошевић и она га је одабрала за мету своје прве акције јавне идеолошке чистке, коју врши потом њен нео-стаљинистички серкл на Универзитету.

Реакција „Видика“ одштампала је овај број, великог формата дневне „Борбе“, у малом броју примерака (процењује се између 60 и 80, мада тачан број никада није утврђен). Реч је о двобојном рукопису, формата А-3, дакле графички веома различит од свих других часописа. Овај број специјалних „Видика“- *Речника технологије* – у потпуности је урађен ручно, старинском технологијом. У начину израде лежала је и симболика садржаја – поруке часописа. То је протест против система, не само против деформисаног социјализма у Југославији, већ и против свих савремених система, који листом садрже многе елементе тлачења грађана.То је заправо протест против савремене цивилизације, која прети да изроди све нове и нове неслободе.

Речник технологије заправо је интелектуални догађај *par excellence* у Европи тог времена. Сам текст, распоређен на тридесетак страница великог новинског формата, са 171 појмом „Речника“,

202 Аутор се симболично одужује генерацији Студента“ и „Видика“, којој и сам припада, посвећујући им значајно место у свом мастер раду у Паризу, у *Школи високих студија друштвених наука* , EHESS (2003.), као и у докторској тези , на истој престижној Школи (2009.) **Видети и:** Zoran PETROVIĆ PIROĆANAC**,** *La Serbie et l'ascension de Slobodan Milosevic(1982-1992. Anatomie d'une autodégradation,* L'Harmattan, Paris, 2011.

несумњиво је међу најважнијим садржајима који су се појавили у социјалистичком свету непосредно по Титовој смрти. На филозофској разини, овај документ има даљи домет од свега што је било писано у дисидентским круговима Пољске, Чехословачке, Русије и Мађарске у том тренутку. О њему сед нигде није ништа чуло у то доба, разумљиво, јер је његова субверзивност истински надмашила сва дисидентска мишљења социјалистичког лагера. Језик који изражава овај особени протест младих Срба тог доба није баш лак, на моменте је „закукуљен и замумуљен", али се треба подсетити да је рукопис објављен 1981., у периоду у коме још нема потпуне слободе изражавања у пост-титовској Југославији. То је првенствени разлог што је и многим данашњим читаоцима *Речник технологије* делом неразумљив. Овај рукопис је имао задатак да говори, све пажљиво варајући партијске цензоре.

Током читаве 1981. „*Речник технологије*" не изазива никакву јавну реакцију, већ наилази на тотално прећуткивање. Мирјана Марковић га је, међу ретким официјелним интелектуалцима, брзо идентификовала као субверзиван и започела, са својим идеолошким следбеницима у окриљу УК СК, да га пажљиво анализује. Интелектуални плод овог рада њене „идеолошке полиције" коју је дискретно окупила, јесте *Анализа идеолошке оријентације часописа 'Видици' и недељника 'Студент'*. Реч је, међутим, о документу-фантому, који нико никада није потписао именом, али који је циркулисао по београдским миљеима. Документ је, ипак, аутентификован, али тек када је афера са „Видицима" и „Студентом" избила 1982., па су и аутори од тада постали поименце знани.

Занимљиво је такође да је ова значајна интелектуална епизода тог доба потпуно игнорисана од историчара и политолога у Србији, све до данас. Аутор је, међутим, убеђен да по свим узусима *школе историје садашњости*, овакав догађај представља драгоцени фрагмент у историји садашњости Србије, драгоценији од многих које су официјелни историчари, социолози, политолози и ини стручњаци инаугурисали за неизбежне за бележење за будућност. Овај рукопис у Србији је једини поновио in extenso, у свом књижевном делу *Сага о бициклисти,* Светислав Басара. То није случајно, јер је и Басара гравитирао редакцијама „Видика" и „Студента"

у то време, чак су га ове средине и лансирале у књижевну орбиту Србије.

Афера са „Видицима“ и „Студентом“ из 1981-1981. спада у важан догађај београдске микро-историје, од оне врсте која разоткрива улогу и место Мирјане Марковић-Милошевић и њене екипе „идеолошких паздарана“ у годинама припрема за долазак на власт у Србији супружничког и идеолошког пара, „српских Елене и Николауа“.

„*Речник технологије*“ је у својој издавачкој форми симбол одбијања савремене цивилизације и њених первертованих принципа. Он има, како смо рекли, наоко изглед рукописа из првих времена штампарије у Средњем веку, па је изузетан раритет, културни догађај првог реда. Редакција прецизира на крају „Глосара“ да је „посвећен Франку Базаљи“, италијанском психијатру-левичару, оснивачу психијатријске школе која је Седамдесетих заговарала тоталну слободу за менталне оболеле и затварање психијатријских азила у Италији. Франко Базаља је значајно утицао на леве интелектуалце читавог света Шездесетих, укључујући и српске и југословенске интелектуалце.

Порука „*Речника технологије*“ је јасна критика читаве савремене цивилизације. У њему се говори о отуђењу савременог човека и човечанства, па позива на промене друштвених односа и производње у свету, као и на мењање наших појединачних живота.

Интелектуалну снагу „*Речника технологије*“ је несумњиво снажно осетила комунистички идеолог Мирјана Марковић, тако да је она, све указује на то, поверовала да има посла са истинском „завером против система социјалистичког самоуправљања“. То је и знак интелектуалне слабости и ње, и њене екипе. Како онда убедити особу психолошког профила једне Мирјане Марковић да је рад на „*Речнику технологије*“ обавило тек неколико младих људи, који имају другачије светоназоре од њене екипе? Притом је „Речник“ прилично затворен и неразумљив читаоцу који нема продубљених знања у филозофији, дакле „осуђен“ је на читање у уском кругу образовних читалаца. Та димензија је вероватно имала бар делимичног утицаја и на одлуку да се одштампа тек стотинак примерака издања. Млади аутори „Речника технологије“ у том тренутку

свакако нису ни помишљали на реализовање завере против Партије, већ на глобалне еколошке проблеме, на хоризонталне структуре у друштву Пољака Ламентовича, Михњика и Куроња, какве је, на пример, овај аутор први пут срео у Гдањску, августа и септембра 1980., током протеста „Солидарношћи". Примећује се код ових младих утицај Базаље и Негрија, нео-анархизма, теоретичара „Црвених бригада", анархо-синдикализма масовних европских друштвених реакција младих спрам захукталог капитализма Седамдесетих.

Редакција „Видика" није из редова Партије на Универзитету. Главна уредница Славица Стојановић и истински *spiritus movens* часописа, Александар Петровић (данас, гле шта живот све може да изрежира! - угледни професор београдског Универзитета), предводе групу младих независних интелектуалаца са Универзитета. Поред осталих сарадника, ту су: Стево Шумоња, Томислав Лонгиновић, Стела Стојић, авангардни уметник фотографије Драган Папић,[203] млади писац Басара, и други. Већина може да се сврста у независне духове, леве тенденције, који се без комплекса интересују за либералне идеје које стижу из капиталистичког света.

Сваку редакцију часописа и недељника, њихове новинаре, контролише Партија. Председништво Универзитетског комитета Савеза социјалистичке омладине (ССО), које је издавач „Видика", делегира 11 чланова Издавачког савета. Чине га: Раде Булатовић (деценију касније дипломата, а две деценије касније и шеф обавештајне службе), Аца Дивац, Владимир Милановић, Боро Мишељић, Жарана Папић, професор Мирослав Печујлић,[204] Александар

203 Драган Папић је изузетна уметничка фигура Србије, ометан, нападан, игнорисан и од како се појавио на јавној сцени, до 2012. (вероватно и наредних година) најчешће и онемогућаван да своја дела понуди јавности. У време „*Речника технологије*" овај ингениозни уметнички стваралац, фотограф, и лансира управо преко „Видика" и „Студента" уметнички пројекат „Дечаци", који је прерастао у „Идоле". У време Бориса Тадића перверзно је васкрсао и отелотворио у политичкој перверзној форми председничког „првог круга" сарадника и саучесника у државним пословима, нарочито преко некадашњих „Идола" Шапера и Крстића, на велику жалост њиховог некадашњег творца Д. Папића.

204 Универзитетски професор, бивши члан највишег партијског тела државе, председништва ЦК СКЈ, са репутацијом умереног либералног марксисте, који је увек штитио младе од виших партијских инстанци. И у нападима против „Видика" и „Студента" није се устручавао да јасно стане уз младе, наспрам готово унисоног критиковања и претњи читаве партије.

Петровић, Гордан Ранитовић, Славица Стојановић, Стево Шумоња и професор Зоран Видаковић. Званично, „Видици“ су оцењени као „часопис за друштвена, културна и политичка питања“, либералне тенденције. Мирјана Марковић и њена екипа пажљиво их читају и добро уочавају да ће неминовно морати да интервенишу у одређеном тренутку, не би ли се часопис вратио изворном марксизму, како га она види.

IV. 6. Афера „Студент “

Афера око недељника „Студент“ такође је занимљива. Универзитетски недељник је у ствари био предмет жестоких критика у више наврата, између 1980. и 1988. „Студент“ је традиционално дисидентски настројен, левичарски интониран одувек, чак са натрухама младалачког анархизма и конкретних утопија. Његови уредници увек су успевали да забрину власти, ма каква била контрола коју су им наметале. Тешки напад Партије на „Студент“ догодио се у априлу 1980., неколико дана пре Титове смрти. Редакција се солидарише са нападаним, па смењеним, главним уредником Владаном Ђорђевићем, дајући колективну оставку. Тиме се млади новинари храбро суочавају са моћном градском Партијом.[205] Партија именује нову редакцију, али се веома брзо испоставља да ни нова екипа није послушна. Десило се још и горе - наредна „Студентова“ екипа упала је у режирани скандал Мирине групе, почетком 1982., заправо скандал иницијално везан за редакцију часописа „Видици“, која је у тесној сарадњи са „Студентом.“

205 Била је то тотална солидарност редакције са В. Ђорђевићем. Између осталих, оставку су дали: Р. Стојановић, В. Живојинов, М. Павловић, З. Петровић-Пироћанац, А. Гамсер, Ж. Симић (будући шеф кабинета С. Милошевића) и још неколико чланова редакције. Једини члан редакције који не даје оставку је Александар Јерков, данас професор Филолошког факултета у Београду. За тај гест добиће, веома брзо, од М. Марковић највероватније, Фулбрајтову стипендију. Аутор се сећа да је Јерков свој став образложио речима: „ *Ја не могу да дам оставку, јер морам да бринем о својој каријери*“. Поменимо и друге сараднике „Студента“ из 1980.: Б. Травица (бивши глодур), С. Гајевић, Н. Петровић, М. Комадина, А. Скит, М. Стојановић, Љ. Костандиновић Б. Алексић, М. Ристовић, Ж. Чигоја, М. Прокопијевић, Љ. Милојевић, М. Милићевић, М. Жуборски, В. Рупар, Љ. Сталетовић, С. Шкеровић, С. Новаков, З. Тарле, Д. Његован, З. Раичевић, Ј. Пламенац, М. Прибишић, М. Атанасковић и други.

Нико у Београду није предвидео овај напад екипе Мире Марковић, која бди над идеолошком чистотом Универзитета. Она је и уобразила како управо она треба да „стави шапу“ на универзитетски теоријски часопис „Видике“. Исту тенденцију идеолошки полицајци Мирјане Марковић су осетили и у „Студенту“, нарочито на уводничкој страни 2, посвећеној често коментарима важних друштвених феномена и догађаја. Страна 2 је од смрти Тита веома често трибина дивергентних мишљења у односу на званичну комунистичку линију. Исто тако је уочено у Универзитетском комитету Партије да две редакције тесно сарађују. На пример, главни уредник „Студента“, Боро Мишељић, истовремено је члан уредничког колегијума „Видика“, и управо он преноси „опасне“ текстове из „Видика“ у „Студенту“.

Сопственом иницијативом, идеолог Мирјана Марковић-Милошевић, одлучује да јавно реагује и заустави ту опасну групу, „класне непријатеље“ у окриљу Универзитета. Она формира анонимну групу за анализовање садржаја „Видика“ и „Студента“. Као резултат овог рада, млади идеолошки аналитичари јој предају документ насловљен „ *Анализа идеолошке оријентације часописа 'Видици' и листа 'Студент.*'“ Овај рад био је дуг, систематичан и минуциозан. Аналитичари су добро познавали Београд, оне који су писали за „Видике“ и „Студент“, а посебну пажњу посветили су ауторима „*Речника технологије*“, специјалног издања „Видика,“ које је највише боло очи Мирјани Милошевић и њеним *Младотурцима*.

IV. 7. Стаљинистичка *Анализа идеолошке оријентације „Видика“ и „Студента“* и разапињање на крст

У *Анализи* „Младотурака“ већ на почетку се јасно каже: „*Ова информација говори о идеолошким темељима активности једне групе окупљене око часописа 'Видици'. Ми смо употребили израз 'идеолошки темељи', јер је реч несумњиво о кохерентном и сутохтоном систему идеја, чија генеза јасно показује да је реч о уношењу*

елемената једне нове идеологије, са циљем да се да тумачење интегралне и тоталне стварности. Као што се зна, свака идеологија представља једну конкретну артикулацију раздробљене стварности, израз и тумачење Бића доживљеног код парцијализовсане друштвене свести као истину. Тиме ова нова идеологија није различита од них претходних. Оно што чини најважнију особеност овог система идеја, то што чини diferentia specifica њиховог учења и њиховог појављивања у јавности, то је њихова метафоричка страна, езоповски језик, кодирани језик.

Свака од кључних категорија је код чије се суштинско индиректно идеолошко значење схвата једино ако се открије кључ, ако се 'преведе' сваки од круцијалних појмова, и ако се пређе са једног наоког премештања значења синтагми и читавих реченица на истинско читање, стварно читање текстова. За то је главни задатак овог дела информације управо превођење и тумачење основних категорија, тачније потпуно разјашњавање мисли која треба да је скривена иза кодова како би опстајала.

Чини се потпуно невероватним да се у стадијуму развоја савремене идеолошке свести, то јест савременог развоја друштвених односа, у ситуацији у којој постоји јасно одређена одговорност средстава комуникација,под покровитељством једног часописа, током више од две године, из броја у број, развија и проповеда једна идеологија која није само не-марксистичка, већ је, штавише, отворено и агресивно анти-марксистичка. То је било могуће управо због поменутог рикривања, због скривеног језика. Али, ситуација није потпуно промењена са неколико отворених и скорашњих појављивања ове групе која дели исте идеологије.

Током тумачења, то јест тумачења основних појмова, ми ћемо се држати дефиниција које су други сами дали у броју 1-2 за 1981., који је назван 'Речник Технологије'. Тај број је заиста једна форма речника и представља тачку врхунца идеолошке акције ове групе, јер се овим речником врши преглед свих 'пројеката' претходних бројева, свих суштинских појмова и свих главних идеја. Због тога овај број има великог значаја за дефинитивну тврдњу и за популаризацију ове идеологије.

'Речник Технологије' је, како то говоре сами аутори, једна 'објава' у ствари, дефинитивна објективација једног погледа на свет, дубоко анти-хумана и анти-сцијалистичка, отворени позив на акцијху и отворена активност људ и сарадника који деле иста идеолошка мишљења. Због објава овог 'Речника'сведочи о крајњој демисртификацији технологије (стр.1), због тога она представља 'варварски циљ корозије', због тога та објава значи позив на крајње и безусловно решење.

Идеолошки тумачи *Речника* приљежно су начинили и листу суштинских категорија и појмова, тврдећи како и ова идеологија „поседује један *фонд афирмативних и негативних категорија*. Кључне афирмативне категорије су: *Воља, Личност, Апокалипса*. Кључне негативне категорије су: *Технологија, Огледало, Дечаци*. Задржимо се само на тумачењу технологије, Огледала и Дечака. Идолошки цензори УК показују у својој анализи да је појам *Технологија* лајт-мотив свих бројева „Видика" и да је она дефинисана као „*Производња форми* (стр. 24). Она је и „*Нови свет, амнезија (заборав), удвојени свет, свет наспрам света*." Технологија је, тумачи се даље, „*ништа друго до ли лажљив свет, свет химере, свет наспрам реалног света. То је сво постајање света од Декарта (од XVII столећа до напших дана*" (стр. 8), *то је свет институција, демократије, технике, хуманизма, свет у коме су основе фомирали системи: друштво у друштвеном систему, наука у научном систему, филозофија у филозофском систему. Овај свет, свет технике, свет зла, мржње, осакаћених и ограничених људи, свет лажи и превара, дакле лажљиви свет,, свет наспрам реалног света. Према реалном свету он се понаша као: Огледало- социо-политички систем.*"

Други кључни појам „Речника" јесте *Огледало. „Према истинском животу, Огледало само рефлектује истину, оглеало је фикција, одсјај, сенка стварности. Историјско остојање технологије је Институција. „Вавилонска кула чији зидови су Огледала. Између тих зидова, пријатно преграђене и заштићене, шетају се Технологије*" (стр. 10).

„Дакле", тумаче идеолошки полицајци Мирјане Марковић, „као што је технологија један код за друштво, тако је и огледало код за институцију, за систем, то јест за било коју организацију...

Између огледала се налазе сви они који служе институцији, то јест систему: *Технологије*. Технологије су „хијерархијски мајмуни"(стр. 24).

„Синоним за Технологије су *Дечаци (технолози) – одговорни, научници, филозофи, уметници.* Зашто су Технолози Дечаци? Једноставно зато што нису доспели до зрелости, зато што су недовољно зрели да могу да се називају људима. Технолози као Дечаци су људске личности вечно спречене и због тих разлога *нижа људска раса. „Технологија се сматра производом Дечака"* (стр. 6), јер су управо ту опажа и манифестује разлика *између* две врсте јасно раздвојених људи: између Дечака и Личности.

Личност - члан групе бициклиста окупљених око часописа „Видици". Мада је ово први афирмативни појам, потпуно је јасно да се аутори ових текстова сматрају Личностима. Личности су сви ти људи који се налазе ван институције-система, који су „одгонетнули" Технологију (друштво) и који се налазе с друге стране Огледала (система). „У Институцији нема Личности, већ само Технологија, или Дечака" (стр. 5), једноставно зато што „Дечаци поштују правила игре које намеће Институција" (стр. 8) и „Личност не поштује правила игре". А основна правила су *закон* и *морал. "Закон је ограничавање Личности. Живот у хармонији са законом потврђује Технологију и анулира Вољу".* За Вољу, *„Личност, нема закона у животу"*. (стр. 8)

Личности и Дечаци су две јасно растављене људске расе. Воља да се сломи огледало - *жеља да се сруши друштвени систем*. Разлика између Личности и Дечака доводи нас до другог афирмативног појма, *Воље.* Вољу поседује само Личност,

Док Дечаци поседују арбитрарну моћ. Воља се формира у тренутку када човек постаје *свестан* Технологије (друштва), када постаје свестан да њега ограничава управо друштво. Он онда долази до воље да сломи огледало (*систем*).

„Видици" су дефинисани управо тако (стр. 4): „'Видици' су воља да се сломи огледало", „да се сруши систем, све институције и све што је Технологија (друштво) и тако се 'докрајчи'". Исто као што Варвари уништавају све на свом путу, тако Личности разарају апсолутно све што постоји. *Личност разара друштво.*

„Друштво је медијум (медијатор), медијација Дечака једних са другима у једног идола, јер Дечаци могу једино да настају у Друштву (стр. 6).

2. *Личност разара Човечанство*. Личност није хумана, јер човечанство је производ „Антропологија је име *западног зла названог хуманизам*. Хуманизам, арбитрарна моћ, егоизам и зло су синоними". (стр. 26)

3. *Личности убијају Дечаке*. Како су Идоли идоли живота, они морају да буду сломљени" (стр. 6) Убиство Дечака (технолога, одговорних, научника, уметника) не представља никакво зло, јер Дечаци нису људи: „ти људи *нису живи јер су они продали своју душу* Великом Инквизитору.Технологу је потребан Варварин који би га убио и тако му подарио живот" (стр. 24)

4. *Личност обара демократију*. Демократија је, такође, изум Дечака, којим се одржава систем (институције) и ограничава Личност. Демократија није ништа друго до „сума арбитрарних особених моћи - јер, то је јасно,

5. *Личности разарају сваку науку, сваку цивилизацију.* Синоними за науку, то јест за разум, су: ђаво (7), страшило (7), инквизиција (9), звер (8), Франкештајн (8), мржња (11).

Апокалипса је одлучујући моменат у остварењу „пројекта" редакције „Видици"... Као што је Речник Технологије, као објава, у облику Јеванђеља, Апокалипса је представљена графички у часопису као Дирерови „Четири Витеза Апокалипсе". Велика инквизиција је друштвенополитичка организација. Велики инквизитор - врховни шеф - друштвено-политичке организације."

Аналитичари констатују и да је чињеница да је главни и одговорни уредник Студента" један од чланова „чврстог језгра" ове групе. „Она наставља своју јавну активност објављујући текстове на страни 2, најважнијој у „Студенту". У тим текстовима отворено се позива (међу онима који су нашли „кључ") „*на обарање система заснованог на Уставу, и на радикални обрачун са свим идеолошким противницима* тзв Технолози). Та активност се развија у континуитету, из броја у број, постајући све агресивнија и све отворенија. „Цитирају се карактеристични делови уводника, од броја 18, до

двоброја 26-27. У броју 18. ће уводничар, члан редакције „Видика“, Слободан Шкеровић, тврдити „да проблеми друштва нису и проблеми личности“. Он одбија „*свако решење у окриљу система за проблеме финансирања 'Студента', одбијајући на крају и сам систем.*“ Шкеровићу, као Личности, „јасно не треба друштвено-политички систем (огледало), нити економска стабилизација функционисања тог система, јер је стабилизација „неопходна да се ојача и утера у оквир закона стање већ постојеће корупције, тј, пропаст, што је фарса смишљена управо да се ништа не би остварило“.

Главни уредник „Студента“ Боро Мишељић је у свему перманентна мета аналитичара из редова Мирјане Марковић у *Анализи. „Боро Мишељић, природно, савесно обавља свој део посла и број 22/23 објављује текст 'Објављујем комунизам', чији се аутор потписао псеудонимом 'Марко Броз'. У том тексту прави се јасна дистинкција између ове групе која дели слилчне идеје и која се назвала communis. Такође говорећи језиком шифара подвлачи се овде теза да је члан communis-а одговоран само својој заједници, а не друштву.“*

Број 25 такође објављује уводник (стр. 2) где се потврђује, под плаштом тумачења догађаја у Пољској, идеологија ломљења огледала. Ту се тврди, без двосмислености, како сви проблеми могу да се реше једно разарањем друштвеног система, масакром Дечака и афирмацијом Личности. Ево карактеристичног пасажа: „*Неизбежно питање: има ли у свету такве армије која је кадра да трајно осигура зид са ОГЛЕДАЛОМ КОЈЕ МОРА ДА СЕ РАЗБИЈЕ? Да ли комитети* (Партије) *могу да униште наду? Нада мора да сломи ОГЛЕДАЛО. Напетошћ је у ствари у огледалу!*“ - Зоран Петровић Пироћанац.“

„Имајући у виду све склоности редакције 'Видика' према теорији деструкције друштвено-политичког система, редакција „Студент“ практично конкретизује те проблеме у својим текстовима. Треба нагласити да није случајно што се у 'Видицима' , број 8, у текстовима о кризи институције, откривању огледала, појављују и текстови о Пољској. Конкретни приступ је конструисан у 'Студенту', касније, када се криза у Пољској погоршава. Истовремено, 'Студент' повећава критику 'феномена и стања' у нашем друштву.

Чак су неки проблеми, који су могли да буду с правом критиковани (и који је требало да буду критиковани) критиковани с лажних позција, без истинске марксистичке анализе.У ствари, они су анализовани с идеолошких позиција редакције 'Видици'. Та критика Партије види своју кулминациону тачку са 'Писмом Централном комитету Савеза комуниста Југославије.' Главни циљ Писма није реафирмација Коминформа, већ покушај дискредитовања Председништва и главних руководилаца наше земље, што је у сладу са идеолошком оријентацијом 'Видика'. “

Идеолошки неприкосновени шеф Мирјана Марковић сматрала је да је овим инцидентима са младима окупљеним у „Видицима“ и „Студенту“ дошло до „агресивног упада на сцену групе са заједничким идејама, који доводи до фронталног и радикалног напада на друштвено-политички систем, до нескривеног позива, чак отвореног, на рушење социјалистичког друштва и радничког самоуправљања“.

У тренутку када Мирјана Марковић одлучује да јавно пређе у акцију, у тренутку почетка расправа између птужених младих и Партије, обелодањују се и имена у београдској штампи. Екипу аналитичара су сачињавали: Жељко Симић (потоњи шеф кабинета С. Милошевића), Александар Денда, Александар Јерков, Горан Гнус (председник ССО на Универзитету), Владан Алимпијевић (новинар „Студента“), Ратко Кнежевић (много касније политичар у Црној Гори, а данас избеглица пред М. Ђукановићем у Лондону) и Слободан Антонић. Могуће је да је листа и дужа, али главни актери су овде побројани.

Данас сјајан социолог, професор Универзитета, либералних и антиглобалистичких схватања, ноћна мора, са Запада финансираних, НВО и њихових лидера, попут Соње Бисерко, у својој младости, у време ове интелектуалне хајке лидер мрачне аналитичке групе, је главни аутор стаљинистичке *Анализе* – студент Слободан Антонић. Иако веома млад, Антонић је веома добро и приљежно, „као матор комуниста“ просто „избушио“ текстове из два београдска универзизетска листа, које је Мирјана Марковић довела у питање. Аутори *Анализе*, пре свих Антонић, помажу шефици, а резултат је памфлет достојан најмрачнијих времена стаљинистичког

СССР-а. На двадесетак страница, Антонић и његови сарадници сецирају све објављено у „Студенту“ и „Видицима“ за више од године. „Анализа“ је у добром делу и профилисана као речник – заправо Мира Марковић напада својим контра-речником!

Када је посао окончан, професор Мирјана Марковић организује, крајем јануара 1982., састанак комисија за информисање и за идеолошки раде УК и Градске конференције ССО Београда. На том скупу је „Анализа“ угледала дан и постала стварна идеолошка алатка екипе Мирјане Марковић, која није физички присутна на скупу, али њена екипа јесте. Организација младих, ССО, је пука делегација УК Партије и Мирјана Марковић унапред зна да ће победити. Важно је да кадрови Универзитета гласају према директиви, како већ имају обичај да чине. Оба универзитетска гласила су изложедна правом суђењу, а читава полемика је брижно предата у београдску шптампу и ТВ. Дискурси „дрвеног језика“ су поново подсећали на старе дане стаљинизма у Београду. Бранко Глигорић, председник Комисије за идеолошки рад ССО Београда подсећа: „*Ја не мислим да се под плаштом плурализма самоуправних интереса може чинити хвала идеолошког плурализма, утолико више што су неке струје неприхваљиве у социјалистичком самоуправном систему, и чак у тоталној контрадикцији са овим системом. Они не нуде никакву перспективу младима*“.[206]

Горан Гнус, председник УК ССО, један од аналитичара, изјавио је током дискусије да су иницијативу критике започели студенти Филолошког факултета. Гнус је детаљно информисао о садржају текстова у „Видицима“ и „Студенту“: „*Реч је о кохерентном и веома особеном идеолошком систему који, својим јасним метафорама, својим езоповским језиком и криптованим језиком у сваком броју, у сваком тексту,позива на 'ломљење огледала', тј. на рушење система. Идентификује се једна визија света, дубоко анти-хуманистичка, која негира све постојеће, и позива отворено на рушење и агресивност*“.[207]

Ретки су они који су се отворено супротставили оптужбама Екипе Мирјане Марковић, која остаје и даље невидљива. Један од

206 **Видети:** *Политика, Борба, Вечерње Новости,*итд., крај јануара 1982.

207 **Видети:** *Вечерње Новости, Политика, Борба*, 4-5 фебруар 1982.

чланова Издавачког савета „Видика“, у Београду тих година веома омиљени и слободоумни, данас потпуно заборављени и покојни интелектуалац Александар Постоловић, дрзнуо се да одбије све оптужбе, током наредне седнице посвећене *Анализи.* Слободан Антонић, тада студент Филозофског факултета у Београду, оштро одговара Постоловићу: „*То је оптужница, овај састанак је оптужница. Не може да се води дијалог са људима које су написали овакве ствари. И многе друге особе су такође незадовољне у многим тачкама, али оне желе да граде, а не да руше. Овај идеолошки систем је потпуно развијен, а рад ставља у праксу теоријске основе.*“[208]

IV. 8. Терминатор -Координација ССРН, интелектуална полиција Универзитета, vs. „Самостална новинарска радионица“

Медији су увек сладокусци у полемикама око напада на „Видике“ и „Студента“, а екипа Мирјане Марковић жели да прошири фронт напада. Стога реагује, почетком фебруара 1982. „важна друштвена институција“, номенклатурна песница- Секција за информисање ССРН. Треба додати да Секција за информисање чини део суштинске институције за функционисање комунистичке власти. У срцу Социјалистичког савеза Београда, као и Србије, постоји *Координација*, право срце номенклатуре.[209] Они поседују моћ апсолутног одлучивања и често су управо ти који концентришу истинску власт. У Координацији Мира Марковић треба да тестира свој идеолошки и политички утицај, ако успе да Социјалистички савез покрене на реаговање. Но, није у питању само ова Координација. И комисије Централног комитета Партије занимају професорку Мирјану Марковић, јер су то функције од великог значаја за велике

208 **Видети:** *Политика, Вечерње Новости, Борба, ЗУМ Репортер*, почетком марта 1982.

209 Подсетимо: ово тело заседа у Београду једном недељно и окупља: градоначелника Београда, шефа градске владе, шефа београдске полиције, шефа Државне безбедности и председника Социјалистичког савеза. Део сталне екипе је и један професионални запослени, кога називају *кадровиком.*Често су на састанке позивани и други највиши руководиоци Републике, као морални и политички ауторитети.

подухвате које је започела у походу на потпуну власт у Србији. И управо из тих комисија је проистекла и подршка за сечу омладинске штампе у Београду. Очито је да је у комисијама било њених људи, јер неће проћи пуно времена, само пет година, па ће те комисије постати пуки механизми личне власти Мирјане Марковић и Слободана Милошевића.

То је резервна армија коју Партија активира из чврстог језгра УК. *Секција за информисање* се активира у тренуцима када треба „запуцати" на идеолошког непријатеља тешким наоружањем. У тим биткама учествују представници Партије, а њихова је функција да задају *coups de grâce* (милосрдне ударце). [210] Овом приликом они ће саучествовати у удару на недисциплиновану омладинску штампу. Током седнице, напади против штампе младих су све жешћи. Учесници су, поред представника ГК ССРН, и представници младих са Универзитета, чланови оптужених редакција, као и чланови Издавачких савета. Учесници исказују различите концепције марксизма, демократије и самоуправљања и те разлике боду у очи и током расправе се још наглашавају. Таква ситуација доказује и како је политичка ситуација у редовима Партије и Државе нестабилна. Никаква фракција у Партији нема потпуну контролу власти. *Клан Слобе и Мире* је још увек далеко од тога да у рукама има све полуге власти. У сваком случају, за Мирјану Марковић су овакве расправе изузетно корисне вежбе, у којима се пуца „бојевом муницијом".

Један од учесника, Борислав Васић, секретар Универзитетске конференције ССО, сматра да су обе редакције веома затворене и виде садашњост утопистички, превише нереално, као и да су заробљенице примарног анархизма. Александар Денда, коаутор *Анализе,* каже: „*Тенденције које се манифестују и оптирају за расправе изван организованих снага, не могу да буду позитивне. Занимљиво је видети омладинску организацију која по први пут иницира једну расправу о идеолошкој оријентацији своје штампе. Нека такозвана 'Аутономна радионица' пропагира неприхватљиве идеје и идеологије на дужи период.*"[211]

210 Тим изразом Французи називају чин хуманог убијања коња који је незлечиво повређен у трци.

211 **Видети:** „Политика", „Експрес" „Новости", почетак марта 1982.

Александар Денда мисли на *Слободну новинарску радионицу*, за коју је *Рајзер*, чувени француски цртач и карикатуриста, угледни екологиста, нацртао лого у лику стрип јунака *Le Gros dégueulasse* („Одвратног дебељка“) како чита новине. Била је то група независних новинара из Београда, бивших новинара из редакције „Студента“ и „Видика“, који су после колективне оставке у „Студенту“ организовале дотад невиђену новинарску јавну форму „Новина уживо“. Место тих перформанса био је Студентски културни центар, и трајао је неколико месеци, крајем 1980. и почетком 1981.

Табу теме које је ова новинарска група покретала „живим“ новинским издањима и представљањем вести пред публиком, привлачила је пуно гледалаца. Једно од издања која су запамћена у београдској јавности било је учешће у јавној расправи о слободи медија, по први пут, калуђера Амфилохија Радовића, као и кошаркашке побуњене звезде Љубодрага Симоновића Дуција. „Слободна новинарска радоница“ била је чак позвана на гостовање једног свог уздања и у Загреб, на Филозофски факултет, почетком 1981. Пред 1.000 студената београдски новинари су својим темама зазвали исто велико занимање као и у Београду. Једна од тема је било провокативно показивање слајдова са ројалистичког народног скупа српске дијаспоре у манастиру Нова Грачаница, у Либертвилу, у околини Чикага.

Свеж и бескомпромисан приступ у „Живим новинама“ убрзо је процењен у партијским круговима као субверзиван, потенцијално бунцијски, па су функционери УК Партије наредили директору и секретару СКЦ-а, Љубомиру Кљакићу и Милораду Вучелићу, да укину новинарске перформансе, без даљих расправљања.[212]

212 Љубомир Кљакић (такође бивши глодур „Студента“), директор СКЦ-а, је чак позван код Председника ЦК СКС, Тихомира Влашкалића, поводом активности „Самосталне новинарске радионице“. Директни повод био је не потпуно успешни перформанс новинара 27. марта 1981., обележавање 40. година тог историјског догађаја у Београду. Новинари, који су привукли и друге грађане по улицама града, нису успели да изведу и потпуну реконструкцију вожње аутентичног моторцикла, какав познајемо са историјске фотографије, са ликовима и заставама на њему, јер нису пронашли такав моторцикл у Београду. Рута реконструисаних демонстрација је била од СКЦ-а до Калемегдана, где је полиција легитимисала учеснике и на томе се све завршило, без икакве репресије. На састанку код Тихомира Влашкалића, мучна и забринута атмосфера је релаксирана тек када је на Влашкалићево питање Љ. Кљакићу, ко су ти организатори, он навео неколико имена бивших новинара „Студента“,

И овај смели експеримент ширења хоризоната у Србији, ма колико скромних домета, ипак спада у значајни моменат београдске историје садашњости. Нарочито стога што је и у другим доменима било мноштво у сличних догађања Осамдесетих, како у Београду, тако у читавој Србији. Они су пређуткивани од хроничара, од историчара, политолога, историчара уметности, социолога, „Праксисоваца", од многих који није требало да заборављају те коцкице мозаика *историје садашњости* Србије. Зато и поклањамо пажњу оваквим догађајима, јер су *Анализа* против „Студента" и „Видика", или кратка делатност „Слободне новинарске радионице", или пројекат „Дечаци" и „Идоли", важни барем исто толико колико и седнице Врха Партије, операција „Зајам за Србију", или борбе партијских кланова унутар СК Србије тог доба.

Поменимо и имена актера авангардног новинарског покушаја искакања из света тотално контролисане штампе у Београду, 1980-1981: Владан Ђорђевић, бивши главни уредник „Студента",[213] као и његови сарадници из редакције, Оливера Ђурђевић, Радмила Стојановић, Веселинка Заставниковић, Душан Гамсер, Озренка Поповић, Миша Павловић, Владан Живојинов, Владимир Јовићевић-Јов, Раде Марковић-Маца, Никола Костандиновић, Бранко Гаврић, Томислав Лонгиновић, Влада Марковић, Стево Батић, З. Петровић-Пироћанац, и други.

Међу учесницима у јавној расправи коју је сазвао Социјалистички савез Београда, међу ретким храбрим интелектуалцима ко-

међу којима је био и бивши уредник Владан Живојинов, Влашкалићев блиски рођак. **Љубомир Кљакић, у казивању аутору, 2011**.

213 Владан Ђорђевић, „Влада-Маркс", је био једно од најталентованијих младих српских новинарских пера, који је прескупо платио слободни дух младости. Читавог живота, од 1980. године, мистериозно му није дозвољавано да се бави новинарством. Нигде на југословенском простору није могао да заврши студије. „Хлеб" је зарађивао дуги низ година као шофер палестинске дипломатске делегације у Београду, а потом и као професор енглеског језика Јапанцима у Београду. И другим колегиницама и колегама те генерације, а и потоњих, писање у „Студенту" је такође злокобно висило над главом у стаљинистичкимструктурама пост-титоистичке власти у Србији. Тај „грех" им је деценијама загорчавао живот невидљивим препрекама да се, већина њих, нормално бави новинарском професијом. Бројни су и некадашњи млади новинари којима је читав живот упропашћен оваквим невидљивим забранама бављења новинарством, али и другим пословима. У Немачкој Седамдесетих таква мера названа је *berufsverbot,* а односила се на репресију над њиховим ултралевичарима и терористима попут Рудија Дучкеа и симпатизерима Фракције Црвене Армије.

ји су одбијали завереничке операције Мирјане Марковић, био је и универзитетски професор и важан партијски теоретичар и члан највиших партијских тела, Миросав Печујлић. Он не скрива своју несагласност са ставовима групе Мирјане Марковић. „*Ми морамо да одбијемо овај антидемократски поступак. Спор није између омладинских новина и саме омладине, већ између неколико функционера омладине који олако оптужују своје другове. Ми смо против заоштравања једног поступка започетог на тако преваран начин. Овај сукоб је луксуз који и друге ставља у погон*“.[214]

Чланови двеју редакција нису пуно говорили. С. Петровић, М. Петровић, Г. Ранитовић, Б. Мишељић, С. Стојановић, добро су разумели како не могу богзна шта да учине, те да је осуда начињена знатно пре но што су се „Аналитичари“ Мирјане Марковић изразили јавно. Било је свима јасно да ће неки функционери бити елиминисани, а да ће се Мирјана Марковић домоћи оба универзитетска гласила, тако важних УК Партије. Обе редакције су објавиле два саопштења, као и два права на одговор, које такође вреди цитирати као важно сведочење времена. Редакција „Студента“ је заправо већ била потучена, јер су је „субјективне и организовне снаге“ Мирјане Марковић дубоко инфилтрирале.

Чврсто језгро листа, сведено на Бора Мишељића, Ангелину Марковић и Гордана Ранитовића, јавно одговара комунистичкој номенклатури у том саопштењу, из кога извлачимо пасаж који добро очитује политичку и социјалну ситуацију 1982. „*Ако смо сагласни како 'Студент', својом историјском оријентацијом, мора да буде трибина младе, критичке и креативне интелигенције- може ли се замерати критичност?- чак и када прелази границе које лимитирају осталу штампу, не пориче ли онада:* (нека нам је дозвољено овде да цитирамо једног од највећих новинара, Алберта Лондра) *'Ја остајем убеђен да новинар није неко дете из хора и да његова улога није да хода испред процесије бацајући латице ружа. Наш задатак није да се сврстамо уз некога, још мање да делимо правду. Наш задатак је да покажемо на ране нашим пером.*'

Економски проблеми са којима је земља суочена већ неколико година, ојачали су етатизам. Држава постаје интервенциони-

214 **Видети:** *Вечерње Новости, Политика, Борба*, 4-5 фебруар 1982.

стичка, и сузбија свако самоуправљање. Управљање прелази у руке државе (бирократије-прецизније), и напушта руке радника. Као последица, оно што остаје објективно у земљи је оно што се тиче норми: Устав, закони СФРЈ, Програм СКЈ ...Проблеми нашег друштва тичу се свих нас (посебно младих): грађани морају да буду политизовани и да се не задовољавају аплаудирањем на конференцијама и скупштинама, већ морају да активно доприносе, и да показују тако своју умешаност. Млада генерација (посебно радничка класа) је маргинализована и искључена из основних друштвенигх активности. Јасно је да ови форуми поричу сваки облик друштвеног организовања. Они се ослањају на најниже друштвене класе, само да би били изабрани и ни најмање се за то не брину изван изборних периода. Против тога смо се ми побунили: против асимилације између организација и форума, против злоупотребе и манипулације.“ [215]

Према *Анализи,* рад уредника „Видика“ могао би да се процењује и по броју година робије које би могли да добију. У ситуацији када су готово закуцани за зид, новинари пишу: „ *Реченица-'зид мора да се сруши и оконча историја'- значи да основа отуђења чији је симбол зид* (*човек се преображава, према историји, било у металисовано лице, било у привремено, било у пролетера који треба 'да се убије'како би се ослободио*) *мора да се докине. Огледало представља стварност. Може да се каже како се изуми и рад остварују у технологији, али људи тамо губе свој људски каракетер. Једино се рачуна њихова вредност у историјском току, или на тржишту...*„[216]

Почетак удара на стаљинистичку номенклатуру комуниста је, дакле, извршила група из „Видика“ и „Студента“, на челу са Сашом Петровићем, уредником. Овај заборављени интелектуални подухват европског и светског значаја, авангарда је Србије у свим деценијама од краја Другог светског рата. Спада у ред делатности српских надреалиста између два рата. Важан догађај као и Ђиласова „Нова класа“, заправо је по храбрости на интелектуалној висини Ђиласовог рада, доказ како потоње генерације „одржавају ритам

215 **Видети:** *Репортер*, март 1982.

216 **Видети:** *Репортер*, март 1982.

умности", па га чак и превазилазе. Евоцирање неостаљинистичке харанге на младе независне мислиоце у новинама је омаж генерацијама између Седамдесетих и Деведесетих, у којима је било највише оних којима је стаљинистичка номенклатура смрсила животне конце и упропастила животе.

У два месеца жестоких расправа, почетком 1982., УК, иза кога се још увек скривала професор Мирјана Марковић, почистио је читаву једну обећавајући генерацију. Цитирни делови текстова били су тек редукована форма садржаја објављених у „Студенту" и „Видицима". Друга очитост била је да су Мирјана Марковић и њена „идеолошка ергела" веома добро уочили опасност коју су представљали млади нонконформисти. Омогућавање да наставе представљало би велики ризик за комунисте са Универзитета. Неважно је што је „Студент" штампао само 8.000 примерака недељно, а „Видици" 4.000 примерака месечно, они су ипак имали јак утицај на интелигенцију. Оцењени су као вирус који треба да се елиминише. Зато је Мирјана Марковић била немилосрдна.

Главни стратег и мислилац ове групе непоћудних спрам номенклатуре Александар Петровић, у највећем делу и аутор „Речника Технологије", после три деценије ће, као професор на Филолошком факултету, овако сагледати идеју и време: „*Ми смо тражили да имамо везе са светом и нешто ново, попут неке врсте синтезе. Желели смо да ослободимо енергије. Ослобођење је суштина. Желели смо и слободан свет. Ми смо били велика шанса, али нико није желео ту либерализацију духа. А нападачи су се разликовали само по облицима репресије коју су примењивали. Универзитет то смо ми, и ми смо његова деца. Нови талас, то су 'Идоли', рок-група, коју је створио уметник Драган Папић. А онда су нас срушили. Разлог због кога су нас напали је превасходно идеолошки. Реч је била о другачијем размишљању, о експлозији после пада диктатора Тита. Они су желели да сломе нашу ативност. Било им је потребно експериментално поље како би легитимисали своју компетентност идеолога. Они су дуго припремали тај ударац, била је то велика завера, невидљива операција којом су се домогли Државе и власти већ почетком Осамдесетих. Разорили су нас. Никоме није дата никаква шанса у животу. После нас, није више било тако креативне*

групе у Београду током дуго времена. Остајали су само стерилни епигони, попут Александра Јеркова и компаније.

'Анализа' је текст са нејасном мотивацијом. Она напада једно филозофско дело. Зашто? Мотив је искључиво идеолошки и они желе да га демонстрирају. Њима је потребно експериментално поље како би легитимисали саме себе као компетентне идеологе. То се дуго крчкало, као конспирација. Из тог миљеа њихових дискусија произилази овај напад. Први циљ режима је репресија против оваквих снага. То је било јединство које траје готово до наших дана. Нападали су нас и већ чувени филозофи епохе. И то је заправо блок континуитета до наших дана. И сви су се ујединили у репресији над нама: Иван Стамболић, Дража Марковић, Мира Марковић, Милош Минић, Слобини људи, професори 'дисиденти'- 'Праксисовци. Реч је била о другачијем начину размишљања, о експлозији после пада диктатора. Током 1982., на седници ЦК, Дража Марковић критикује 'Речник технологије', у 'Политици'. Но, то није нека кристална кугла у којој ћеш видети све што ће се догодити. Ми смо везани за корене и идентитет.“[217]

„Ми смо тражили повезаност са светом и нешто ново, као снагу синтезе, па су нас сломили“. 'Анализа' има јасан мотив, напада филозофско дело. Мотив је еминентно идеолошки, и хоће да га демонстрирају. Треба им полигон да себе легитимишу као компетентне идеологе. Конспирација око тих намера је била велика. 'Анализа је добрим делом интонирана као речник, а Мира напада својим речником.

Ми смо били велика шанса, али, нико није хтео то ослобођење. Они су се једино разликовали по облицима репресије коју су применили. Невидљиву операцију која се одиграва предузимају још почетком Осамдесетих. Види се лажна спрега Милошевић-Стамболић. 'Анализа' даје могућност да се на симболичком нивоу прочита све што се догађало касније. Људи су ту 'Анализу' писали, и нису нестали са нестанком Милошевића. А Запад има потпуно лажну слику о тим догађајима, као и већина грађана у Србији, чак и данас.“[218]

217 Из разговора са аутором, у Београду, априла 2003.

218 Др проф. Александар Петровић, у разговорима са аутором, Београд 2011.

Српске комунистичке власти су почетком Осамдесетих примењивале већ видљиву операцију. Сви људи који су писали „Анализу," у првом идеолошком продору који је Мира Марковић демонстрирала у јавности, јесу група уротника који су, међутим, људе у „Видицима" сматрали уротницима. Они имају сопствени језик: *завера, огледало, непријатељ*. Мирослав Печујлић је говорио овом аутору да је Мира Марковић започела свој успон 1982-3. „*Национална струја узела је власт*". То је знатно пре Осме седнице, потпуно је невидљиво је јавности у то време. Фронтални „храбри" напад српске интелигенције на субверзивце „Видика" и „Студента" је заправо похвала интелектуалним квалитетима младим и усамљенима наспрам комунистичке номенклатуре.

Операција аутора-егзекутора *Анализе,* под дискретном командом професорке Мирјане Марковић, први је идеолошки продор нео-стаљинистичких снага у пост-титовској Србији. „Велика мајсторица" ове идеолошке старо-нове церемоније технологије власти ће се тек неколико година касније појавити у српској јавности, а београдски политичари ће је открити у пуном налету. Иступство с почетка 1982. је и показало постојање завереника у окриљу Партије. Уосталом, то се проналази у самом речнику њихове *Анализе.* У њој и говоре стално о *завери, огледалу, непријатељу.* **„***Анализа идеолошке оријентације часописа 'Видици' и недељника 'Студент'"*, имала је за главни циљ репресију над независним снагама уоченим на Универзитету, над онима који су различито мислили. Са семантичког становишта, *Анализа* једнако омогућује да се тумачи све што ће се касније догађати у Србији и у ком правцу ће се одвијати номенклатурне мене.

Не заборавимо ни учешће идеолошког тима Ивана Стамболића на страни напада на „Речник Технологије" и групу око „Видика" и Студента". То је такође неочекивано за многе, нарочито за оне истраживаче који и данас романтично виде личност и дело И. Стамболића, свакако због његове худе личне судбине, заборављајући да је и он сам изашао испод шињела. Баш као Милошевић испод његовог, И. Стамболић је раније претходно ижђикљао испод стаљинистичког шињела свога ујака, Петра Стамболића. Афера са *Речником* и понашање И. Стамболића преко његових идеолога савршен су доказ о суштински подударном идеолошком профилу

Стамболића и Милошевића, о припадности тоталитарном систему мишљења и концепта државе и номенклатуре.

Но, срамота понашања титоистичких српских политичара је нешто знатно разумљивије од ставова београдских филозофа и социолога, већ чувених у свету због припадности „Праксису", попут професора Михајла Марковића, Љубомира Тадића и Свете Стојановића. Са репутацијом либералних мислилаца ипак им није сметало да се успротиве ставовима и делатностима „Речника" и текстовима у „Студенту". Наспрам младих окупљених око „Видика " и „Студента", који су искрено веровали да својим ставовима представљају велику шансу за Србију, стајали су други интелектуални кругови, попут „праксисоваца", али и политичког света, који су сви редом категорички одбијали њихове слободне ставове и љутито реаговали на либертерске елементе мишљења, које је без устезања нудила јавности млада београдска интелигенција. Заправо је ово интелектуално суђење окупило под заставу све политичаре, филозофе, социологе и ине, који су ипак припадали, на разне начине, режиму. Разликовали су се једино по степеновању репресије коју су предлагали као мере против оптужене групе. [219]

IV. 9. "Дечаци" и „Идоли" – уметнички пројекти Драгана Папића у Врху пост-комунистичке номенклатуре као „Маљчики 2.0"

Несвакидашња уметничка појава Србије и Југоистока Европе, Драган Папић, креатор је идеје „Дечаци" - „Идоли". Већ више

219 На несрећу, видимо и у 2012. како Срби (али и други који у њој живе) спречавају своју Србију да постане поново слободоумна, либерална и успешна држава. У бројним изборним циклусима после пада Милошевића 2000., победе односе они који нису прогресисти, у преводу нису истински напредни. Припадници суштински репресивних и корумпираних политичких снага су и даље победници. Србија и даље хрли у суноврат, деценијама, још од Великог рата 1914. Очигледно је и да саучесници и аутори *Анализе* из 1982. нису ишчезли са политике позорнице, већ деценију и по по паду брачно-политичког дуета Милошевић-Марковић. Нео-стаљинистички конзервативци у новим одеждама су активнији но икад у Србији 2012, захваљујући и перверзној подршци „Европе". То је *Блок Континуитета* који је успео не само да преживи, већ и да се темељно консолидује, тај фатални блок српске худе судбине.

од три деценије свој уметнички и истраживачки живот води у полуилегали. Нема ни помена његовог дела и остварених идеја ни у једној локалној историји уметности краја комунизма. Просечни уметници, нарочито просечни критичари уметности тог доба, „харају“ сценом и даље, намећући и до данас сумњиве критеријуме важног и квалитетног у уметности тог доба.

Драган Папић овако описује суштину активности „Видика“ и „Студента“ из Осамдесетих, као један од тадашњих активних креативих актера. „*Идеја је била да је баш 'Фигура овоплоћење Зла' у случају фамозног 'Разбијеног огледала'/'Речника технологије') – ЗЛО ТЕХНОЛОГИЈЕ ! Саша Петровић, па и моја маленкост уз њега, је био 'Унабомбер пре Унабомбера' и 'Зерзан пре Зерзана'. Нажалост, тада је испрепадана партијска Номенклатура у његовом Манифесту препознала 'најаву свога краја', па су експресно забранили број, растурили редакцију 'Видика' - практично 'дали ногу' Саши Петровићу и Славици Стојановић. Постоји и мој 'фотографски доказ' да је то излагано у СКЦ-у , мада нема евиденције у СКЦ-овој документацији, о мојим изложбама - нестало као да никада није ни постојало. Овде је реч о мојој првој самосталној изложби која се звала 'Документа 79-80. Нажалост, валидних трагова (каталог, позивница, неки приказ, итд.), ничега нема.*“ Папић овим примером судбине изложбе поткрепљује мисао да *свака историја, па и историја уметности, није „Договорно Сећање“, већ „Систем Заборављања“*.[220]

Папићев уметнички подухват „*Дечаци*“ имао је за циљ, према ауторима *Анализе,* да покаже на практичном примеру почетак конкретног идола. Тај пројекат је зачет на афирмисању једне музичке групе, дотад потпуно непознате, преко различитих медија: писањем имена групе по зидовима: објављивањем фотографија, снимањем плоче у „Видицима“.[221] “Идоли“ је требало да послуже као

220 Из разговора аутора са Драганом Папићем у Београду, 2010-2012.

221 „Мозак“ пројекта „Идоли“, уметнички фотограф Драган Папић, чврсто је повезан са редакцијом „Видика“ и „Студента“. Он је ту идеју зачео, па су фотографије „Дечака“ најпре објављене у „Студенту“ и „Видицима“. Организовао је и писање графита по београдским зидовима и његове фотографије су практично илустровале овај подухват. Д. Папић је у ту сврху и окупио неколико београдских младића, који се баш нису ни одликовали у то време великим солидним музичким знањем, (осим Влада Дивљана), а уз њега су и Шапер, Крстић и други. По старом српском обичају, данас видимо и у овом

група око које окупља део младе генерације и нове музичке групе које су се појавиле у Београду и другде. Но, временом, припадници групе „Идоли“ постају и сами свесни своје важности у музичком свету и међу фановима, па ће се на крају потпуно одвојити и дистанцирати од редакције Видици“ и Драгана Папића, наставивши сопствени пут. Тако је редакција „Видика“ изгубила прилику да пројекат изведе до краја, да уз потпуну практичну контролу музичке групе оствари своје „пројекције“.

Аутор те премијере, у читавом социјалистичком свету планете, почетком Осамдесетих, данас каже: „*Моћ је флуидна, па ми метафорички приказујемо да то није тако. Питање је моћи. 'Дечаци' су замишљени као корпорација, те 1980-81. Она је подразумевала да у себи садржи и издавачку кућу, и филмску кућу, и музичку продукцију. Тако је замишљено то што је названо УРОПАД- Удружење за реафирмацију преписке путем писама и разгледница. Срђан Шапер је чак отишао у СО Савски венац и пријавио ово Удружење. То је истина о генези идеје.*“ [222]

Д. Папић је желео да незрели *Дечаци* створе спектакл, најпре медијски, а потом и политички. То су оперативно започели „Студент“ и „Видици“, а трећи омладински лист Београда, НОН, прикључио се готово две године касније. „*На жалост, идеја је успела 101%. Узети су за идеју људи без квалитета, па са њима можеш да учиниш све. 'Дечаци' су 'најуспешнији' пројекат у последњих 50 година. 'Дечаци су метафора и симбол, али одражавају структуру власти. То видимо и у 2012. На крају, уз њих ће бити: Тадић, Бобићке, Ђилас.*“[223]

Драган Папић је у почетку, 1980.-81., приказивао апсурдност званичних институција. Није ишао до краја, па је словеначка група *Лајбах* потом преузела неке делове пројекта, направили су свој програм и тако активно доприносили уништењу Југославије,

домену покушаје ревизионизма пројекта, па се у медијима повремено чује и прочита како су сасвим други људи (неки и из Босне) осмислили читав пројекат. На срећу, има довољно сведока који су у то време гравитирали „Видицима“ и „Студенту“, па овакве новоконструисане лажи ипак не могу да се „запате“. Иза свега је био само Драган Папић.

222 Из разговора аутора са Драганом Папићем, у јесен 2011. у Београду .

223 Из разговора аутора са Драганом Папићем у Београду, у пролеће 2012.

по његовом уверењу. Папић се најпре бавио ликовном уметношћу („тада су ме називали фотографом, јер сам истраживао у области фотографије“). Касније, незадовољан могућностима графике и фотографије, почео је да ради са људима, а ту активност сматрао је врстом „нове уметности“, јер је свој рад проверавао кроз мас-медије, пре свега кроз новине, музику.

Креативни вођа пројекта „Дечаци и „Идоли,“ Папић, радио је са овим младићима упорно, објављивао њихове фотографије најпре у „Видицима.“ Знао је да људи који раде с јавношћу, као што је то естрада, познају проблем дисоцијације личности у сусрету с масама. На тим масовкама долази до деловања под ограниченом урачунљивошћу, тако да, у ствари, цео „имиџ“, цео пројект, може да падне зато што, на пример, није довољно поверовано у њега. „*Сви ти маспројекти су једна колективна манипулација и дезинформација која, тек кроз реализацију, постаје нешто објективно и реално. Цео пројект 'Дечака' ('Идола') био је намера да се симулира илузија о томе како су у питању млади супер музичари, супер интелектуалци који су већ познати! Међутим, манипулишући јавност, они себе манипулишу повратно и то стварно и постају. Да ли је то позитивно, или негативно? Могао бих то да мерим по успешности пројекта - 'Идоли' су успешан пројект.*“[224]

Папић је са „Идолима“ престао да ради 1982. јер им, како је сам рекао, „више није био потребан“. Радио је с њима, пре свега, због пројекта ‘Дечаци’, који није био стриктно везан за музику. „Идоли“ су постали сами себи довољни, а Папић је изражавао бојазан за њих, пошто су се комерцијализовали.

Недељник „Репортер“, лист који је такође често на удару партијских идеолошких полицајаца Осамдесетих, објављује тачно на прву годишњицу Титове смрти, велики интервју са Драганом Папићем.[225] По први пут у „великој штампи“ јавност сазнаје неке детаље активности Д. Папића и причу о „Идолима“. „*Заправо, ја сам радио на пројекту који се звао 'Дечаци'. Изабрао сам три младића-то су Срђан, Крле и Влада- и почео да радим на једном пројекту,*

224 Ibid.

225 **Видети:** Интервју:Драган Папић, „Промене долазе изнутра“, аутора Зорана Симића**, у:** *Репортер*, 4. мај 1981.

на некој врсти њиховог експонирања, са намером да их учиним познатим. Из тога је, касније, када је већ довољно учињено на публицитету, направљена музичка група која је, баш захваљујући том интензивном раду на дорађивању њихових личности, имала велику пробитачност...'Имиц' је сувише уско одређивање оног о чему говорим, чиме се бавим. Није у питању само физиономија, понашање, гестови, него је то дубљи процес који заиста задире у личност, у начин размишљања. Са 'Дечацима' сам радио интензивно годину дана. Ми смо проводили ноћ и дан заједно, стварно смо стално били заједно, јако добро се познајемо. Поједноставићу: Крле, онај високи момак из 'Идола', он је јако пасиван, али зна шта хоће. Врло је интелигентан. С њим нисам ништа радио. Такав какав јесте, пасиван, он је одговарао мојој замисли. Таквог га је требало оставити. Али, то је било само у овом случају, јер их је било тројица и чинили су један савршен троугао. Онда, Влада, који је типичан југословенски музичар, који садржи квалитете Калембера, Бреговића и, можда, Чолића - заједно. Код њега је требало радити на кохезији личности, да он на неки начин све то скупи. А Срђан, он је, у ствари сада идејни вођа, нека интелектуална база 'Идола'. С њим сам највише радио, њега сам прво и упознао. Он је студирао медицину. Дружењем сам видео да је врло креативне рироде. Закључио сам, заправо, имао сам доста мука да бих га убедио да схвати како његово место није на медицини. И онда сам оценио, обзиром на његове креативне могућности, да би режија била добра за њега. „[226]

„Идоли“ су били квалитативно нова појава, нису имали пандана ни на Западу. То је био пројект који у себи најмање имао музичког. До септембра 1981., када је Папић још био с њима, група је све важне композиције већ лансирала. И “‘Мальчике“, и „Сакам те“, песме које је заволела читава Југославија. Папић у интервјуу за „Репортер“ указује на то да су идеолошки полицајци и њега маркирали као субверзивног и рискантног за утицај на младе. Тачно су уочили потенцијал Папића, и свих са којима је сарађивао, да у посттитовској Србији, али и читавој Југославији, он поседује креативни капацитет који може да предлаже многе идеје, опасне по петрификовасни и посустали самоуправни социјализам и комунистичку номенклатуру.

226 Ibid.

Папић и други млади око њега су другачије видели друштвени ангажман, у њему очито нигде није било помена руководеће улоге Партије. Из света дрвеног језика и стаљинистичке флоскуле о „руководећој улози СКЈ", Папић предлаже дугачији ангажман младих, најпре преко музике. „*'Мальчики' су њихови, наши, нашег младог човека и о томе се свашта лупа, соцреализам и остале глупости. То је само ангажованост пројекта у стварним условима у којима млади живе, са стварним друштвенополитичким системом и свим елементима који из њега произилазе. 'Мальчики' нису нити моја, нити ичија идеја посебно. Никоме нисам импутирао своје идеје, никоме наметао што није његово. Једини мој утицај је друштвенополитичка ангажованост, коју имам и следим у свим својим радовима. Сматрам да данас човек не може да се бави једном врстом уметности, а да иза ње не стоји врло јасан политички ангажман. Пун ми је оних уметника који су изловани у својим атељеима и лебде у неким просторима 'естетског'. Ова нова генерација мора да буде ангажована на врло очигледан начин, јер само очигледна ангажованост може довести до неких промена. То се десило са 'Идолима' и зато 'Мальчики' иритирају...*

У Београду има много неафирмисаних, а добрих група. Шта ће од њих бити? То зависи и од мојих покушаја да се створи нешто што сам, својевремено, радио са часописом Видици'; једна независна, алтернативна дискографска продукција, која не би подлегла комерцијалним факторима. Исто тако, све то зависи и од умешаности етаблираних дискографских продукција. Кад 'Југотон' или ПГП буду у стању да плоче избацују за месец дана, а вероватно ће ускоро бити принуђени на тако нешто, онда ће доћи до једног бума...то је једино за шта може да се каже да је непосредна последица рада 'Идола', 'Шарла', 'Оргазма', односно те прве генерације београдске нове музике. Пописао сам те групе на наступу у ЦКС-у: 'Дефектно ефектни', 'Урбана герила', 'Безобразно зелено', 'Паста', 'Зизи', 'Петар и зли вуци', 'Радничка контрола', 'Профил', 'Ероу кошуље'...то су све младићи од првог, другог усмерене, до, негде, друге године факултета.Све људи који раде с много ентузијазма. То су групе које ће негде крајем ове године већ имати плоче и неће бити нови 'Идоли', јер нових 'Идола' неће бити! Значај 'Идола' је у смислу 'прве ласте'."[227]

227 Ibid.

Д. Папић данас сматра да је добро што није успео у пројекту. „*Срећан сам за сваки неуспех, захвалан сам животу. Та дивља мисао, само да се изговори- али не даље од тога, потом настаје одговорност, које се очито нису бојали касније Шапер и компанија. Када сам, радећи на мом уметничком пројекту "Дечаци", 1980. од Шапера, Владе и Крлета* (Крстић, до лета 2012. саветник Председника Тадића - прим. а.) *затражио да направе 'соцреалистичку песму'* (*која ће се касније звати 'Маљчики', и у којој ја рецитујем ону блесаву рецитацију*), *наравно да је реч била о фарси. Данас ми кћи Сара каже да нико од клинаца то не капира. Нова, 'договорна историја' испрала је мозак онима који су се нечега сећали, а новим генерацијама напунила главе будалаштинама. Па, ваљда ови млађи верују, како смо ми* (*ја и 'Идоли'*) *заправо нека варијанта 'балканских козака', који изводе казачок за покојног педседника? Елем, трагично је, заправо, трагичније је - да поновљена фарса бива гротеска!*

Оно што сам пре 30 година замислио као уметничку фарсу, кроз коју ћемо критиковати (*а заправо, као у оном вицу са пензионером и Вијагром - подјебавати полу-лош систем*), *то се завршило као гротескна стварност: јер, док гледам "Шаперову марионету", Председника Табића, како вози комбајн, или како муља глибави хумус - радничким шакама-, не могу а да не помислим како се управо изводе 'Маљчики 2.0.'*

Но, ово не пишем да бих говорио о 'нашем, панкерском, новоталасном рату (*који је из-водила генерација из '80.-их, да би данас они, Рокери, владали овом Србијом ?).*" *Овога пута - није шала.*"[228]

228 Из писма аутору, пролеће 2012.

Пето поглавље

Глобални радови на покопу комунизма и разарање Југославије

V. 1. Улога Реганове администрације у историји садашњости Србије и Југославије

Итекако је долазак ултрадесне екипе Роналда Регана утицало на све што се дешавало потом у Источном блоку, па и Југославији. Крај је за Југославију био на обзорју још 1981. и интелектуални је плод делатности и *планирања сценарија тинк-тенк* екипа око Регана. Додајмо и чињеницу да моћне земље, попут САД, своје планове идејног и војног освајања подручја широм планете разрађују дугорочно, па тако и планови за југословенски простор, и Балкан генерално, свакако сежу још из касних Педесетих прошлог столећа. Још је Труманова администрација одлучила да подржи ренегатског југословенског комунисту Тита не би ли изазвали Стаљина, а циљ је био да се Совјети лише сфере утицаја на Јадрану. То је био паметан пут да САД осигурају опстанак режима који би послужио као магнет за напуштање совјетског блока и других земаља совјетског блока. Џон Кенеди је изјавио 1962.: „ *Војна помоћ Сједињених држава Југославији одговара стратегијским националним интересима Сједињених држава*“[229]

Тако 1978. на Светском конгресу социолога у Упсали, Збигњев Бжежински, професор социологије и својевремени саветник за националну безбедност америчког председника Картера, прорекао је распад Русије и Југославије. За Југославију је тврдио да је за њега одувек била артифицијална творевина, у чије су нездраве темеље биле уграђене дубоке међунационалне супротности, а не аутентични „југословенски национализам“. И од тада, до распа-

229 **Видети**: Heuser, *Western Containment Policies in the Cold War,* London, 1989.

да социјалистичке Југославије, стратегија САД иде ка томе да се разбуктају већ постојеће националне страсти које су много јаче од идеологије комунизма.

Претходно поменутом морамо да поклонимо дужну пажњу док говоримо о српској и југословенској номенклатури, јер су спољни сценаристи, свеукупно посматрано, били моћни колико и домаћи, ма колико физички далеки. Не треба занемарити те спољне „радове" на измени југословенског политичког система. Многи су желели да она пређе у капиталистички табор, као социјалистичка земља која је најотворенија тржишној привреди Запада. Како је писао оштроумни и безбедносно изузетно образовани амерички универзитетски професор Шон Герваси: „**Реган и југо-номенклатура прекрцавају комунисте у капитализам и припремају их за капиталистичку власт Осамдесетих.**"

Ево неких америчких политичких намера које су значајно утицале на стварање нове капиталистичке класе у Србији, као и у околним земљама од средине Деведесетих. Основне теме у Југославији биле су одувек независност и привреда. Југославија је била у средишту својеврсне игре **„***tug of war***"** (надвлачења конопца). Совјети су прижељкивали њено инкорпорисање у СССР, Запад је настојао да је уведе- са другим земљама Источне Европе и Балкана- „у Европу", тј. *у светску капиталистичку економију*". У 1985., Џин Киркпатрик, амерички амбасадор, именује нову стратегију, која је ишла знатно даље од *containment*-а, као „Реганову доктрину". Према класификованим документима које је добио часопис „Covert Action", Америка усваја сличну стратегију према државама Источне Европе, укључујући ту и Југославију.

Упркос традиционалном југословенском политичком и војном несврставању и наглашено екстензивним трговинским односима са САД и Европском заједницом, Реганова администрација је непријатељски кренула на СФРЈ. Заправо је циљала југословенску економију у документу категорисаном као „Secret Sensitive" из 1984. У питању је била *Директива националне безбедности* (National Security Decision Directive, NSDD 133) насловљена „United States Policy towards Yugoslavia". Цензурисана верзија овог документа декласификована је 1990. и у многоме је у складу са претходним

документом *National Security Decision Directive(NSDD 54) on Eastern Europe,* објављеним у септембру 1982., Када је декласификована, *NSDD 133* је и даље остала значајно цензурисана, са више од две трећине оригиналног текста који је затамњен.

Те 1982. изгледа да је регион стабилан, а Берлински зид ће остати још седам година. Његови циљеви укључивали су „*проширене напоре да промовише 'тиху револуцију' за обарање комунистичких влада и партија*", притом реинтегришући земље Источне Европе у орбиту Светског тржишта.[230] Циљ политике САД, каже се у декласификованом делу документа „*биће да промовише тенденцију ка једној економској југословенској структури оријентисаној ка тржишту и да развија америчке економске односе са Југославијом тако да јача свије везе са индустријским демократијама*". Дакле, јасно је да се говори о преласку у капитализам. Означена као *тајни*, уз декласификовање кроз благу цензуру 1990., ова Директива позива на напоре да се промовише, „тиха револуција" ради обарања комунистичких влада и партија. Именујући земље Источне Европе, Директива пропушта да помене и Југославију. Механизми садрже клаузулу најповлашћеније нације, помоћ ММФ-а, репрограмирање дуга, културне и образовне размене, програме информисања, посете на високом нивоу.[231]

Но, оба документа ипак откривају једну консистентну политичку логику. „*Првенствени дугорочни амерички циљ у Источној Европи био је да* (*цензурисано*) *олакша њену евентуалну ре-интеграцију у Европску заједницу нација*". Како је то немогуће све док источноевропске државе остају под комунистичким руковођењем, суштински амерички циљ захтева деституисање комунистичких влада. Импликација да се оконча са совјетским утицајем проширује се на најобазривије могуће речи у Директиви NSDD 133. „ *Циљ политике САД према Југославији биће да промовише тренд ка ефикасној, тржишно оријентисаној југословенској економској структури...*(*и*) *да прошири економске односе САД са Југославијом тако*

230 **Видети:** Sean Gervasi, „Germany, US and the Yugoslav Crisis," *Covert Action Quarterly*, No.43, Winter 1992-93.

231 **Nota Bene**: *Secret Sensitive* је појам који означава да је велики део информација заснован на пресретнутим комуникацијама, или открива постојање поверљивих веза са грађанима, или организацијама одређене земље.

да од тога имају користи обе земље и које ће ојачати везе Југославије са индустријализованим демократијама".

Амерички циљ за Југославију био је врло сличан ономе за Бугарску, Чехословачку, ДДР, Мађарску, Пољску и Румунију: капиталистичка трансформација. Листа инструмената политике описане у *Директиви NSDD 54* за промовисање промене у Источној Европи, може да помогне у попуњавању неколиких празнина у документу *NSDD 133* који је значајно цензурисан када говори о Југославији. Механизми укључују статус најповлашћеније нације, кредитну политику, асистенцију ММФ, репрограмирање дугова, културне и образовне размене, информативне програме, посете на високом нивоу, и рестрикције око дипломатског и конзуларног персонала. И у овом документу, неколико тема било је потпуно, или делимично, избрисано гумицом из ове декласификоване верзије. Чак и данас значајни делови америчке политике у региону, посебно у Југославији, остају тајна.

Крајем Седамдесетих, Југословени су живели много боље од већине у Португалу, Шпанији, Турској, и деловима Грчке. Овај економски успех био је круцијалан за смањење регионалних и етничких тензија. Нека врста савезништва опстаје током Осамдесетих. Због југословенске „buffer" позиције, Американци имају посебан интерес за стабилност. Упркос нелагодности са комунистичким „савезником", нова Реганова администрација одржава везу, надајући се да ће искористити растућу нестабилност Југославије како би васпоставила владу која им више одговара.

Ричард Портес, главни економски саветник ЕУ у то доба, бележи: „*Запад мора да гради на такав начин да убеди власти да не скрећу од правца својих базичних политика".* За тај циљ планери траже још веће и иреверзибилније 'реформе' у Источној Европи: отварање према светској економији, и према западном систему; либерализацију цена; приватизацију; стабилизовање државних финансија и националних монета. „*Ове реформе требало би да обележе дефинитивно излажење из социјалистичке планске привреде",* рекао је Портес.

Владе Чехословачке, Мађарске и Пољске приступају готово потпуно, док се Бугарска и Румунија придружују парцијално.

У јануару 1989., Анте Марковић је именован за савезног премијера. САД пожурују да антиципирају кооперативни однос. „Познат као неко ко је за тржишно оријентисане реформе", Марковића ББЦ описује као „*вашингтонског најбољег савезника у Југославији*". У јесен 1989., непосредно пре пада Берлинског зида, Анте Марковић посећује Буша Старијег у Белој Кући. *The New York Times* пише да је „*председник изразио добродошлицу верности Г. Марковића економској реформи оријентисаној ка тржишту и градњи демократског плурализма*". Марковић тражи „*асистецију Сједињених држава како би створили политике и економске промене чему се противи тврда линија унутар КП*". Он тражи пакет суштинске помоћи од 1 милијарде долара, како би ставио у функцију банкарски систем, и више од 3 милијарде долара зајма од Светске банке. Обећава реформе, али упозорава да ће „*ове реформе донети социјалне проблеме, укључујући раст незапослености од 20% и претњу растућом етничком и политичком тензијом између шест република и двеју аутономних региона.*"

Канадски економиста Мишел Шосудовски слови за жестоког критичара савременог капитализма, тј. америчког неоколонијализма, који се непрестанио острвљује на економско енергетске суверенитете малих народа и држава савременог света.[232] Шосудовски сматра да су кроз своју доминацију над глобалним финансијским системом, западне силе, предвођене САД-ом, настављајући своје колективне и индивидуалне „ стратегијске интересе" помогле од почетка Осамдесетих прошлог столећа да се југословенска економија баци на колена, доприносећи покретању лаганог врења етничких и социјалних конфликата. Југословенске реформе, усвојене у више етапа од почетка Осамдесетих, а наметнуте од кредитора Београда, „*изазвали су економско и политичко пустошење који воде у дезинтегравију индустријског сектора и комадање југословенске државе благостања.*"[233]

232 Код нас се погрешно изговара његово презиме као Чосудовски, мада је канадски професор порреклом из квебешког дела земље, па му је матерњи језик француски, а лично је аутору својевремено потврдио да је правилан изговор презимена Шосудовски (фр.СН изговара се као Ш).

233 **Видети:** Michel Chossudovsky, **in**: quarterly *Otherwise*,Wyoming, Illinois, fall 1996.

Доктрина Реган управља америчку нацију у улози *ширења слободе* (*extending freedom)*,* не само, како је то чинила *доктрина Труман,* да је штити. Нација је управљена, према речима Роналда Регана, против тиранije, **„***in whatever form, wheter of the left, or the right".* Али он, као задрти антикомуниста, пре свега мисли на борбу против марксистичко - лењинистичких влада, а разне форме интервенција су посвећене најпре тим режимима.

Искусни амерички дипломата и универзитетски професор, Ворен Цимерман, био је сведок (а и готово отворени саветник Алије Изетбеговића) почетка грађанског рата у Југославији и почетка краја југо-социјализма.[234] После престанка дипломатске каријере, објавио је 1996 есеј у коме пише: „*САД, наравно никада нису биле заинтересоване за Титову хетеродоксну идеологију. Америчка политика према Југославији у читавом Хладном рату може да се сумира у четири речи: независност, јединство, територијални интегритет. Амерички интереси укључивали су следеће*:

- *Пост-948 независност Југославије од СССР-а било је велико постигнуће Запада. Њен повратак у совјетски табор допринео би поразу Запада.*
- Југославија би могла да буде пример за друге источноевропске комунистичке земље забринуте за попуштање московске узде.
- Запад је морао да покаже да ће независност бити награђена.
- Југославија је географски била важна, граничивши се са две НАТО савезнице (Италијом и Грчком) и имајући дугу обалску линију на Јадрану."[235]

Осамдесетих је, каже Цимерман, радикално промењен југословенски конекст. Најпре Титовом смрћу 1980. Аутократа је осигурао је да никакав нови аутократа не може да га наследи. Устав из 1974. је наметнуо колективно председништво међу републикама. Но, Цимарман клизи из објективног научног посматрања пробле-

234 Ворен Зимерман (Zimmermann) је био сарадник *New School for Social Research*, и предавач на *European studies* at the *Paul H. Nitze School of Advanced International Studies of Johns Hopkins University*. Био је у три наврата амбасадор САД, као и шеф америчке делегације на бечким скуповима CSCE Follow-Up Meeting (1986-89). Био је амбасадор САД у СР Југославији од 1989. до 1992.

235 **Видети:** Warren Zimmermann, **„**Yugoslavia: 1989-1996. Background: 1945-1989"

ма у идеолошки став-модлу коју су примењивали сви западни посматрачи и пише: *Не само да нема јаког лидера, већ је доминантној етничкој групи, Србима, порекнута перспектива виртуалне хегемоније коју су уживали током међуратног периода. Тако је начињена основа за озбиљно српско незадовољство. Други фактор био је колапс совјетског царства у Источној Европи, за којим је следио колапс и самог Совјетског савеза.*"[236] Срби су, дакле, „уживали виртуелну хегемонију" у Југославији, па је зато почео рат(sic!) Зато је највероватније, Вашингтон, посредством Цимермана, „пуцкао" Изетбеговића на крваву сецесију и придружио се Исламској конференцији у послу разбијања Југославије!

Но, овде нема простора за подробније улажење у улогу САД у избијању сукоба у Југославији, па се задржимо на даље Цимермановo виђење краја комунистичке Југославије. Ти „катаклизмички догађаји", каже Цимерман, одузели су важну улогу коју је Југославија заузимала у источно-западној равнотежи. „*Више није било могуће тврђење да је југословенско јединство и територијални интегритет суштинско за америчке виталне безбедносне интересе. Основа за четрдесетогодишњи консензус између америчке администрације и Конгреса није била више у оптицају. Сада је било могуће за чланове Конгреса да изолују и унапреде специфичне аспекте политике према Југославији, попут људских права, или етничке преференције или несклоности. Са Совјетским савезом који треба да покупи комадиће разломљене Југославије, било је такође мање рационалности да се Југославија одржи заједно. Избором Џорџа Буша за председника 1988., америчка политика према Југославији ушла је сукцесивно у три кратке и екстремно динамичне фазе – косовска фаза, фаза сецесије и босанска фаза.*"[237]

Порука коју је Цимерман донео југословенским властима приликом ступања на дужност као нови амерички амбасадор у пролеће 1989., била је „*да ће САД наставити да подржавају јединство, територијални интегритет и независност Југославије. Ипак, друге теме су постале растуће важне. Демократизација је, на пример, журно примењивана у Пољској, Чехословачкој и Мађарској; економска помоћ у Источној Европи зависила би од напретка*

236 Ibid.

237 Ibid.

ка демократији.[238] То је значило упозорење да САД неће подржати јединство на штету демократије, или силом. Људска права била би у том случају америчка најважнија тема, а развој ка тржишној економији важан тест. Цимерман је указао и на актуелност теме од великог значаја за Сједињене државе- тероризма, јер је Југославија заштитила познате терористе (Абу Нидал, Карлос, Абу Абас). Американци су отворено указали и да без совјетског противника, „*било која наметнута претња силом да се заштити Југославија била би још незнатнија у новој политици но што је била у старој.*"

Око новог приступа Југославији Конгрес се није супротставио, али је, уз наглашенију популистичку оријентацију, био мање посвећен јединству него Бушова администрација. Од 1989. до избора 1990. Анте Марковић је за Вашингтон био симбол југословенског јединства и тржишне привреде, који је сматран „чврстим заступником западне економије.[239] Међутим, Републички избори 1990., општеприхваћени у САД, довели су на власт у републикама националисте разних боја.

Цимерман на крају указује на значајни интелектуални капацитет америчких дипломата који су се занимали за наш простор и добро познавали Титову Југославију. „*Апарат креирања политике у америчкој влади срећом је имао на врху значајну експертизу о Југославији. Иглбергер, заменик државног секретара, служио је 8 година као дипломата у земљи, четири као амбасадор. Брент Скоукрофт, Бушов саветник за националну безбедност, служио је у Београду као помоћни ваздухопловни аташе. Ја сам био четврти амерички амбасадор у низу који је био каријерни службеник спољних послова и који је служио у два маха у Југославији. И сам Буш је посетио Југославију и имао позитивна сећања на њу. Ова експертиза је углавном постигнута у Титовом периоду. Она је била укорењена у снажном веровању да би нестабилност и насиље дошли после растакања југословенског јединства. Сада, међутим, очување југословенског јединства значило је нешто другачије. По први пут, југословенско јединство је било изазивано изнутра, а не споља. Дефинисао сам америчку позицију у говору, 28. маја 1990.: 'We hope that no*

238 Ibid.

239 Анте Марковић је посетио САД октобра 1989. Срео се са Бушом, са државним секретаром Бејкером, секретаром финансија Бредијем, секретаром трговине Мосбахером, са неколико конгресних лидера и америчким бизнисменима и банкарима.

constituent unit of Yugoslavia will seriously consider separation, just as we hope that no consideration will be given to using force to preserve unity.' Није поменута нити призивана никаква сила."[240]

V. 2. „Нафташко" планирање сценарије распада совјетског блока и социјализма

Школски пример темељне и дубинске анализе развоја једне номенклатуре и предвиђања њених могућих еволуција остварио је амерички стручњак *Данијел Јергин (Yergin),* својевремени председник *Cambridge Energy Research* Associates (CERA), на челу експертског тима, који се бавио „*испоручивањем критичког знања и независним анализама о енергетским тржиштима, геополитици, индустријским трендовима и стратегијом*. „Ова екипа сматрана је, већ почетком Осамдесетих, ауторитетом у домену међународне политике и енергије. Стручњаци у CERA (Cambridge Energy Research Associates) почели су да примењују сценарија средином Осамдесетих, како на енергетске теме, тако и на шира политичка и економска питања. Теме су укључивале цене нафте и природног гаса, електричну енергију, будућност Мексика и Латинске Америке, Блиски Исток, еколошке политике, економску, политичку и друштвену промену у Европи, и приватизацију и глобалне економске перспективе.

Заједно са *Тејн Густафсоном* из истог *think tank-a,* објавио је Јергин 1993. године значајну књигу „Русија 2010" („*Russia 2010*"), у којој је разрадио могуће сценарије развоја пост-хладноратовске Русије. Ово неопходно штиво за све стручњаке за геополитику, али и за ширу јавност, нашем читаоцу представљаће изузетно занимљив систем размишљања западног квалитетног аналитичара. У земљи попут наше, у којој ни у једној дисциплини државне политике и даље не постоји систематичан, темељан и интелигентан приступ антиципирању догађаја, итекако се може поучити из оваквог штива

240 **Видети:** Warren Zimmermann, **„**Yugoslavia: 1989-1996. Background: 1945-1989"

методологији рада у обезбеђивању безбедности државе и проналажењу модуса за успешну заштиту националних интереса.[241]

Појам *планирање сценарија* је мала илустрација таквог озбиљног приступа, какав се изразито уочава у књизи Јергина и Густафсона. *„Промишљање незамисливог"* и *„безначајна спекулација"* су суштински за планирање сценарија. Супротставите искуство групе која је користила планирање сценарија, *Royal Dutch Shell,* у антиципирању снага промене у Совјетском Савезу. *Планирање сценарија* је било, у ствари, развијано раних Седамдесетих од планера компаније *Шел*, који су често несмотрено упадали у мањкавости конвенционалног предвиђања. Индустрија нафте оперише дугорочним инвестицијама, чија животна способност може драматично да буде погођена политичким, економским, социјалним и технолошким променама. Пука екстраполација можда је могла да функционише Шездесетих година, када је свака година значила више раста од претходне године, али је то изгледало као рецепт за катастрофу када су почеле Седамдесете. Тражећи алтернативу, ови планери су изграђивали технику сценарија коју су *Херман Кан* (*Kahn*) и други стратегијски експерти развили у корпорацији *RAND* за промишљање, кроз теме које укључују нуклеарна оружја и будуће нуклеарно војевање. Резултат је био *планирање сценарија*, које је понудило пут за процену стратегије, и тестирање одлука о инвестицијама- као и разјашњење ризика и неизвесности. Као део припреме за будућност планери *Шела* применили су планирање сценарија не само на енергетски бизнис, већ и на шире глобалне, политичке, економске и друштвене трендове. Совјетски Савез био је једна тема. У 1984., години пре но што је Горбачов дошао на власт, изрази *„без промене"* и *„још тога истог,"* били су конвенционалне дијагнозе широм света о совјетском систему. Али, мала група у *Шелу*, уз помоћ неколицине инсајдера, одлучила је да постави питања: *„шта ако?"* Да ли би радикална реформа могла да задеси Совјетски Савез? И шта би могли да буду резултати? Одговор је, после једногодишњег рада, био сценарио *„Надмудривање Русије"*, у коме би млађе руководство дошло на власт и почело да доноси одлучујуће економске и политичке промене.

241 **Видети**: YERGIN Daniel &GUSTAFSON Thane, *Russia 2010, The CERA Report,* New York, Random House, 1993.

Јавно расправљање о сценарију донело би подсмехе, обзиром на опште понашање у то време у односу на перспективе Совјетског Савеза. Ипак, у оквиру процеса сценарија, није било казне за „играње“ незамисливим. Од тада су догађаји показали да је *„Надмудривање Русије“* било боља путна мапа него многе друге за „нову руску револуцију“. Ово је осмислио и водио Питер Шварц (Schwartz), водећи планер сценарија. Он је био стимулисан да постави питања „шта ако“, преко кључева које је покупио у Мађарској, а потом креативно управљао развојем сценарија. Једини практични совјетолог у *Шеловом* тиму била је *Анђела Стент*, професор на универзитету Џорџтаун, виши сарадник *CERA*, као и сарадник у раду на књизи „Русија 2010“. Као и код других сценарија, „Надмудривање Русије“ није била академска вежба. Оно је утицало на стратегију Запада, Америке пре свега.

Како је један од јавности познатијих стручњака, Џозеф Станислау (Stanislaw), директор истраживања у *CERA,* рекао: *„Веома је тешко планирање и мишљење унапред када је промена у руци. Каткад, чак и ако промишљате незамисливо, догађаји се крећу пре но што сте довршили вашу мисао. Навика и ризик су да се намећу правила из старог поретка. Планирање сценарија не нуди безбедносни покривач појединачног предвиђања. Оно што нешто чини јесте стварање веродостојних 'прича будућности'. То оспособљава човека да покупи сигнале и проналази кључеве за будућност. Они такође идентификују кључне беочуге које посматрате дуж пута“.*[242]

Циљ приступа планирања сценарија није да се одлучи који је сценарио исправан, већ пре да се изнађе језик разговора о будућности - и начин да се придружи игри. Ту нема „правог“одговора.

242 Џозеф А.Станислау (*Stanislaw*) је оснивач саветничке компаније *The JA Stanislaw Group, LLC*, специјализоване за стратегијско промишљање, одрживост и еколошки значајно инвестирање у енергију и технологију. Он је и независни виши саветник компаније Deloitte за домен енергије и праксе одрживости, чистих и нових технологија, одрживи развој, иницијативе и иновације око коришћења угљеника. Др Станислау је и један од тројице оснивача *Cambridge Energy Research Associates* 1983., а водио је и не-америчке активности од 1997., као први човек и извршни службеник тог *тинк тенка*. **Видети**: *The Commanding Heights: The Battle for the World Economy*, Simon & Schuster, 1998. *Energy Economics: Growth, Resources, and Policies*, Cambridge University Press, 1981(coauthor).

Сценарији су приче које се уче, а процес рада кроз њих, експериментисање њима, је исто толико важан колико и закључци.

Два оригинална мислиоца који су водили развој планирања сценарија у *Шелу* били су Е. В. Њуланд (Newland) и Пјер Век (Wack), чији нагласак у планирању сценарија је на процесу учења. Они су најпре били забринути што је тако снажан утицај претходне деценије на умове виших менаџера, да би промена могла да се нађе међу њима пре но што би могли и да је препознају. Стога су планери развили *алтернативу конвенционалном предвиђању,* оном које би променило *„микрокозам"* менаџера – њихове менталне слике и виђења будућности- и учинили их пријемчивијим на различите погледе и индикаторе промене.[243]

Техника анализе названа *Scenario Planning - Thinking the untinkable*, развијена је, дакле, у „Ројал Дач Шелу" и другим великим западним компанијама. У 1985., годину пре доласка Горбачова на власт, сви експерти за комунизам су тврдили: „без промена", и „*more of the same*". То је конвенционална дијагноза у читавом свету совјетског система. Годину касније, одговор је био сценарио „*Greening of Russia*", у коме један млађи лидершип долази на власт и започиње увођење одлучујућих економских и политичких промена.

Група за промишљање, CERA (Cambridge Energhy Research Associates), почиње да примењује технику *планирања сценарија* (*scenario planning*) са енергетским темама и проширеним политичким и економским питањима. Теме укључују: нафту, гас, електричну енергију. CERA започиње свој посао на промени у екс - СССР-у 1985., када постаје очигледно да би западне компаније могле да буду кадре да уђу у совјетску привреду као нешто више до ли пуки трговински партнер. CERA бира 2010. као фокусну тачку сценарија. Те године би истекло 25 година од доласка Горбачова на власт. *Building blocks* за ове сценарије су: *1. „Политички: бучне реперкусије пада комунизма; 2. Економски: шок-таласи који произилазе из раскида централизоване 'командне провреде'; 3. Руска потрага, као нације, за идентитетом, и у свету, после цепања Совјетског савеза*".

243 **Видети**: YERGIN Daniel &GUSTAFSON Thane, *Russia 2010, The CERA Report,* New York, Random House, 1993.

Слику режима је савршено дао руски карикатуриста Сисејев који је, у 1980., објавио у совјетској штампи цртеж који је представљао магаре које тегли бедна колица накрцана ракетама СС-20. То је контрадикција између снаге с једне стране, и беде с друге.

Шесто поглавље

Транзиција ка капитализму

VI.1. Социјална судбина номенклатуре у узаврелој транзицији

Посткомунистичка друштва живе, већ према случајевима, од 1989., или 1991., процес „транзиције". Криза или транзиција, прекид или континуитет, речи или реалности? Крај комунизма проузроковао је поплаву слика, метафора реченичких обрта, који су, сви, настојали да подрже дискурс „транзиције". Члан Пољске Академије наука Јацек Василевски и Мадлен Чимишкиан објавили су 1994. у „Ревији компаративних студија Исток-Запад", студију „Номеклатура: ка каквој друштвеној судбини?" Аутори се позивају на колеге Јадвигу Станискис (J. Staniszkis) у Пољској и Елмера Ханкиса (E. Hankiss) у Мађарској, који су током заласка комунизма у Централној и Источној Европи, формулисали хипотезу о *конверзији моћи.* Реч је о феномену да је део комунистичке елите, схватајући да је еволуција социјализма совјетског типа претила њеном ауторитету и друштвеном статусу, настојао да конвертује своју политичку улогу и административну власт у економски капитал. Друга хипотеза је названа „ништа се није променило", и она допуњује у неком смислу прву, док се трећа – „номенклатура, жртва револуције" – томе супротставља. [244]

Први циљ студије Василевског и Чимишкијанове био је у разматрању позиције коју заузимају бивши чланови номенклатуре и одређивање главних трајекторија чланова номенклатуре како

244 **Видети**: Jadwiga Staniszkis, „Patterns of Change in Eastern Europe", in P.R. Weilemenn, G. Brunner, R.L. Tokes (eds.), Upheaval against the Plan, Berg, Oxford-New York, 1991, pp. 5-26 ; Elemer Hankiss, „Reforms and the Conversion of Power „ , **in** Ibid., pp. 27-39. **Видети и први део** J. Staniszkis, The Dynamics of the Breakthrough in Eastern Europe, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-Oxford, 1991

би прешли са својих функција из 1988. у оне из 1993. Тако може генерално да се скицира мобилност комунистичке номенклатуре у оквиру пост-комунистичке Европе. Други циљ је било поређење судбине номенклатуре у трима екс-комунистичким земљама у транзицији.[245] Станискисова и Ханкис показали су да је део комунистичке елите, схватајући да је социјализам совјетског типа претио њеном ауторитету и друштвеном статусу, настојао да конвертује своју политичку улогу и административну моћ у економски капитал.[246]

Према Ханкису, тај процес је, у Мађарској, имао све аспекте формирања друштвене класе: „*Одсад је ван сваке сумње да се управо рађа нова управљачка класа, нека врста крупне буржоазије, у овој земљи.Она окупља, или ће, према јасној вероватноћи, окупљати четири друштвене групе*: прво, *најдинамичније чланове младе генерације кадаровске олигархије;* друго, *људе истог типа, произишлих из највиших и средњих-високих статуса државне бирократије;* треће, *категорија менаџера*, тј. *директора великих државних предузећа и пољопривредних задруга* (они које називају „црвеним баронима“ и „зеленим баронима“) и, четврто, *најпросперитетније елементе новог слоја предузимача, као и чланове њихових породица*“.[247]

Станискисова осу свог промишљања установљује на патолошким облицима приватизације државног сектора, започете већ у другој половини осамдесетих година, која је циљала на „трансформисање номенклатуриста у власнике“.[248] Овај процес, који она квалификује као *политички капитализам,* састојао се у извлачењу више из своје позиције у административној или владавинској сфери, како би се створила нека приватна, или полуприватна фирма,

245 **Видети:** Jacek Wasilewski, Tchimichkian Madeleine**.** La nomenklatura: vers quel destin social **?, In:** *Revue d'études comparatives Est- Ouest***,** Volume 25, 1994, N°4. pp. 33 - 46.

246 У Србија се то десило на готово идентичан начин, што доказује историодност система, без обзира на наш мекши систем „самоуправљања“.

247 **Видети:** E. Hankiss, *East European Alternatives*, op. cit., p. 240.

248 **Видети:** Jacek Wasilewski, Tchimichkian Madeleine**.** La nomenklatura: vers quel destin social **?. In:** *Revue d'études comparatives Est- Ouest***,** Volume 25, 1994, N°4. pp. 33 - 46.

функционишући у оквиру неког јавног предузећа, или у тесној сарадњи са њом.[249]

Приватне задруге усмерене ка профиту, по Станискисовој, допринеле су повећавању ефикасности државних фирми уз које су биле везане. С друге стране, оне су делале по свом нахођењу: у ствари, користиле су бесплатно њихове машине и користиле се њиховим мрежама веза у администрацији и економији, али су сви добици извучени из производних активности остајале у приватним рукама.

У трима државама, Мађарској, Пољској, Русији, резултати у истраживању су идентични: *номенклатуира је успела да се интегрише у пост-комунистички систем, постајући у њему привилегована категорија у чисто економским појмовима.* Она је присвојила активе пре и него што је и започела масовна приватизација и тако је могла да ојача своју економску моћ у пост-комунистичкој Европи.

Комплементарна првој, теза „*ништа се није променило*" нарочито има подршку радикала и десне опозиције, који стају против принципа мирне револуције у Источној Европи, политичке промене видео као површне и ограничавајуће на више ешалоне власти.

„*Политика друштвеног помирења коју је водио Јанош Кадар, која је у другој економији играла улогу сигурносног вентила, изазвала је, већ од Седамдесетих, израњање у Мађарској широког слоја квази-предузимача.У овој земљи, процес ослобађања номенклатуре користио је „ идеолошка" оправдања знатно пре пада старог режима. У Пољској, где је традиционално постојао један релативно широк приватни сектор (пољопривреда), али где није било речи о званичном одобравању друге економије мађарског типа, праксе везане за полиитчки капитализам су жестоко критиковане од друштва и безусловно осуђиване.*

У Русији, ослобађање номенклатуре је следило различите путеве: иста еволуција као у Мађарској и Пољској се догодила неколико година касније, али је била ометана од регионалних и репу-

249 За детаљну анализу механизама политичког капитализма, **видети**: *The Dynamics of the Breakthrough in Eastern Europe,* op. cit., pp. 38-72.

бличких структура власти, истовремено ригиднијих, али и аутономнијих, које су се на крају убациле у мреже мафијашког типа.“[250]

Структура номенклатуре у Пољској, Мађарској и Русији (1988), указује и на једну фрапантну чињеницу: док у Пољској економска номенклатура чини најбројнију групу, готово укупну трећину, у Русији је једва представљена, а у Мађарској представља тек једну од осам особа. У Пољској, дакле, економски представници имају највећу тежину у номенклатури транзиционог друштва, а у Русији су то представници медија и културе, њих је готово трећина. У Мађарској је врло слична ситуација као у Русији. Уосталом, табела структуре номенклатуре која следи је довољно убедљива.

1. *Партија*: *чланови и функционери Централног комитета;*
2. *Партија*: *регионални апарат;*
3. *Централна администрација и судски апарат;*
4. *Регионална администрација;*
5. *Масовне организације*;
6. *Привреда*;
7. *Мас медији, наука и култура.*[251]

Пољак Јацек Василевски (Wasilewski) такође класификује и изабране путеве чланова комунистичких номенклатура за одлазак из њих.

Итинерер 1.: Од номенклатуре до приватног предузећа; Итинерер 2.: од номенклатуре до политике; Итинерер 3.: Од номенклатуре до управних функција у државном сектору економије; Итинерер 4: Од номенклатуре до превремене пензије, или до инфериорних друштвених класа.[252]

Занимљива је, и у многоме применљива на највећи број социјалистичких земаља, па и на Србију, *Типологија пост-комунистичке судбине номенклатуре*, коју је успоставио Василевски:

1. Приватно предузеће;
2. Политика;
3. Приватно предузеће и политика;

250 **Видети:** Jacek Wasilewski, Tchimichkian Madeleine**, „**La nomenklatura: vers quel destin social ?“, **In:** *Revue d'études comparatives Est- Ouest***,** Volume 25, 1994, N°4. pp. 33 - 46.

251 Ibid.

252 **Видети:** Wasilewski Jacek, La nomenklatura : vers quel destin social **?.** In: *Revue d'études comparatives Est- Ouest***,**Volume 25.

4. Менаџери јавног сектора;
5. Стандардно запослење;
6. Превремена пензија/ инфериорне класе;
7. Пензија.

Од седам сегмената, приватно предузеће и политика су детерминантни фактори.

Најпре су ту номенклатуристи који су отишли ка приватном сектору, сачували функције у политици, или државној економији, или су отишли у пензију. Категорија „политика“ укључује шефове политичких странака, чланове Парламента и високе фунцкионере централне и регионалне администрације. Категорија „ менаџери јавног сектора“ је аналогна стратуму економске номенклатуре (директори и кадрови великих државних предузећа). Ту треба додати одговорне из света културе (ректоре универзитета, директоре аудио-визуелних медија, штампе, издавачких кућа, итд.), од часа када припадају јавној служби. Категорија „превремена пензија“, или припадање дефаворизованој класи“ укључује готово искључиво особе које су, из здравствених разлога, или у већој мери везани за своју професионалну браншу, отишли у пензију пре времена. Мануелни радници и незапослени чине врло мали проценат. Група „предузеће и политика“ окупља оне који истовремено врше приватне економске активности и политичке функције. Категорија „стандардно запослење“ представља све оне који упражњавају неко занимање тренутно и неспособни су, због недостатка других квалификација, да га промене. У највећем броју, њу чине техничари и службеници. Пропорција запослених са средњим нивоом је занемарујућа. Категорија „пензионисани“ покрива особе које су напустиле радно место због година и не врше никакву професионалну, политичку, или економску функцију.

Истраживање је открило мало познату чињеницу: велики део некадашње елите- пропорција ту варира од четвртине у Пољској, до трећине у Русији - заузимају данас радно место „обичног“ типа. Највероватније је да су се такве особе једноставно вратиле професији коју су обављале пре постављења на номенклатурне позиције.[253]

253 У свим земљама, не само представници упокојене економске елите, већ и носиоци високих функција у Партији, влади, регионалној администрацији, медијима и масовним организацијама, кренули су ка приватном предузећу.

У Мађарској и Пољској, три стратума некадашње елите (*апарат КП, економска номенклатура и културна елита*) готово су у потпуности уклоњени из „чисто“ политичке сфере. У Русији, међутим, барем трећина партијских апаратчика и даље задржавају функције одлучивања у политичким институцијама. *У Русији је функционисао пуки механизам репродуковања некадашњег политичког капитала у нови политички капитал*. У Мађарској и Пољској је тај феномен лимитиранији: само је неколицина некадашњих титулара политичких функција, а да нису били чланови партије, наставила да игра улогу у тој области.

У анализираним земљама, номенклатура је користила разна средства за очување свог високог социјалног ранга. Нарочито је приватни сектор био нови пут друштвеног, професионалног и материјалног промовисања. Било би чудно да номенклатура то не искористи, тим пре што је имала на располагању адуте: образовање, искуство управљања, приступ информацији и личним везама.

У Русији је нова политичка класа, сасвим природно, регрутована међу екс-комунистима који су још активни. Опозиционе групе у Русији нису имали институционално искуство, а њихови ефективи су били претанки за формирање језгрса одакле ће изронити касније нови политичари.

За пољску и руску (а мање мађарску) некадашњу елиту, начин да напусте номенклатуру а да истовремено мање више сачувају исте прерогативе, састојао се у приступању - или остајању - у доминантну групу државног сектора економије. И у том сектору су се структуре радикално промениле. Од додатка партији-држави који је подређен политичким директивама, почео је да слуша тржишне законе. Еволуирао је и статус директора великих државних предузећа: они више нису функцонери који зависе директно од политичких инстанци, већ плаћени предузимачи, које регрутује Држава.

За многе представнике елите, врло је могуће да је чин поновног проналажења старог посла био схваћен пре као олакшање него као свргнуће, истинско ослобођење коме су тежили, обзиром на приморавајући и тешки аспект политичког комунистичког живота.

Упркос разликама забележеним у ритму, стратегији, току и главним актерима транзиције, структурални механизми, ипак у многоме идентични, или врло слични у земљама Блока, па и шире, у Југославији, изгледа да се настављају умногоме у тим друштвима и имају знатно продуженије ефекте но што се признаје, закључује Јацек Василевски своју изузетну студију. [254]

VI. 2. Континуитет циркулисања и репродуковања елите и у транзицији

Аутори Хенли-Андерсен-Јершов, у тематском броју часописа *Теорија и Друштво,* „Обнова и критика у социјалној теорији", 1995., објављују своја истраживања под насловом „Старо вино у новој боци? Проток и репродукција руских елита, 1983-1993." [255] На примеру Пољске аутори су описали наметање стаљинистичког система у земљама Источне Европе, засновано на 5 типова акција које су преузели комунистички победници после Другог светског рата:

„1. *Успостављање политичког монопола партије легитимисаног принципима марксизма-лењинизма;* 2. *Израда механизма политичког одобравања за носиоце свих стратегијских позиција у политичком, економском, медијском, културном и интелектуалном животу* (*механизам који је касније постао знан као „номенклатурни систем*"); 3.*Национализација привреде, централизација ресурса и њихова алокација кроз механизам централног планирања* (*редистрибутивна економија*); 4. *Терор и полицијска репресија против противника новог система;* 5. *Масовна и централно оркестрирана пропаганда која спира мозак друштву, како би задобила контролу над умовима и душама народа.*"[256]

254 **Видети:** Wasilewski Jacek, La nomenklatura : vers quel destin social ?**.** In: *Revue d'études comparatives Est- Ouest***,**Volume 25, 1994, N°4. pp. 33-46.

255 **Видети**: Hanley-Yershove -Andersen: „Russia - Old wine in a new bottle? The Circulation and reproduction of Russian elites, 1983-1993. „ In: Theory and Society, 1995.

256 *Ibid.* p. 670**.**

Хенли-Андерсен-Јершов дали су и класификацију *шест типова елите*: три категорије унутар старе елите, три унутар нове. Комунистичку номенклатуру у терминалној фази тог типа друштва, крајем Деведесетих прошлог столећа, која се у почетку састојала од 8 страта носилаца високих позиција које контролише Партија, аутори су поделили на следећи начин:

1. *Стара политичка елита*: партијски функционери, законодавци, државни и владини управљачи, водећи регионални управљачи, лидери масовних организација, и врхунски представници спољне службе;
2. *Стара економска елита*: директори и заменици директора највећих предузећа;
3. *Стара културна елита*: људи који одлучују у медијима, науци, образовању и култури;
4. *Нова политичка елита* (из 1993): састоји се од функционера на високим положајима у влади и регионалној администрацији, и посланика у Парламенту;
5. *Нова економска елита* (из 1993): то је хетерогена категорија, која се састоји од 3 сегмента пост-комунистичке економије: директори и заменици директора великих државних предузећа, председници и вице-председници великих кооператива (који се потом сматрају не-државним сектором), и власници, високи извршни службеници, и њихови заменици у приватном сектору. Последња категорија укључује репертоар разноликих статуса власништва, које је индивидуално поседовано, компаније ограничене одговорности, џоинт-венчерс, *tock companies*, итд.;
6. *Нова културна елита* (из 1993): састављена од људи који држе позиције сличне културној секцији номенклатуре: лидери медија, академске и културне организације.“ [257]

Нашој *радиографији српске номенклатуре и политичке класе* свакако најдрагоценији део истраживања аутора Хенли-Андерсен-Јершов јесте *класификација страте старе елите комунистичке номенклатуре*. Оне су следеће:

257 Ibid. p. 679.

1. *Апарат нивоа Централног комитета*;
2. *Нижи партијски апарат* (нпр.секретаријати на нивоу војводства у Пољској);
3. *Законодавци, руководећи државни и владини функционери*;
4. *Водећи државни администратори* на нивоу војводства;
5. *Лидери масовних организација* централног нивоа;
6. *Економска елита*: директори и заменици директора највећих предузећа;
7. *Културна елита*: носиоци (високих функција у културним масмедијским и академским институцијама;
8. *Виши ешалони спољне службе* (амбасадори, заменици шефова мисија, представници у међународним организацијама).

Аутори кроз истраживање социјалистичких друштава у периоду од једне деценије закључују да је време државног социјализма у Источној Европи, „*насупрот марксистичкој идеологији, породило привилеговану социјалну касту кадру да преноси своје привилегије кроз наредне генерације. Овај феномен је јединствен за Русију.*“ [258] Јасно произилази да су ствари суштински тако стајале и код осталих из „лагера,“ али и у Југославији.

Док је више од трећине номенклатуре у Русији 1988. (а слични подаци су и за остале земље Блока) имало родитеље који су и сами били административни званичници, то открива суштински број само-репродукованих међу елитом, посебно за земљу која је заговарала да нема доминантну класу. Посебно је занимљиво да способност да се њихов статус преноси кроз генерације није умањена са колапсом КП и појавом тржишта. Она се чак и увећала. *Деца-кадрови* (*cadre kids*) ће бити бројнија међу елитом из 1993. него што су фигурисала међу елитом 1988. То индикује да је *елита моћи* била кадра да репродукује саму себе кроз генерације до значајног обима у доба комунизма. Чак ни транзиција у посткомунизам то није променила. Циркулисање и репродуковање елите нису, дакле, били међусобно искључиви процеси.

Политички капитал наставља да игра најважнију улогу у регрутовању посткомунистичких елита, тврде такође ови аутори.

258 Ibid. pp. 663-665.

Културни капитал (П. Бурдије) био је важна детерминанта статуса елите током комунистичког периода и тако остаје и у посткомунизму. Институционалне промене, међутим, увећале су вредност техничког обучавања у процесима регрутовања елите, па је она технички спремнија него 1988.

Хенли-Андерсен-Јершов закључују и да се класични случај конверзије моћи дешава када се „чиста" политичка моћ конвертује у „чисти" економски капитал. Практичне илустрације очите су у руском друштву од времена Јељцина, када се многи млађани бивши комсомолци од апаратчика издижу до доларских милијардера. Ходорковски и ини у Русији су такви примери. Ти специмени бивших комуниста привучених зовом западне декаденције и могућношћу брзог обогаћивања готово да су појели Русију. Било је потребно да се језгро бивше номененклатуре, оличено у војнобезбедбносним обновљеним структурама (примерице КГБ у ФСБ) осови на ноге и почне да ставља под контролу „соло-играче" попут Ходорковског. Поменути тајкун је чак био спреман да прода гасна и нафтна налазишта Американцима, у чему га је директно спречила „екипа" под командом Путина, што је невероватно разбеснело амерички естаблишмент, који је већ потпуно рачунао да је коначно продро у Сибир.[259]

У тематском броју часописа „Теорија и Друштво",(„Обнова и критика у социјалној теорији", 1995) аутори Гил Ејал и Елеонор Таунсли пишу о социјалном саставу комунистичке номенклатуре, уз поређења (и они) Русије, Пољске и Мађарске.[260] Ејал и Таунсли такође се баве питањем „номенклатуре", и појам тумаче описно: у говору Источне Европе, тврде, то значи, „јесу ли комунисти још на власти?". Почетком Деведесетих дубоко асоцијативан појам номенклатуре у политичкој имагинацији Источне Европе дефинише

259 У Србији, све поштујући огромне разлике у димензијама, код поређења са Русијом, сећамо се финансијских подухвата ЈУЛ-а, али и СПС-а, и тенденције да све ресурсе држе под својом контролом. Личности попут Ненада Ђорђевића, миљеника Мире Марковић, или Драгана Тодоровића Кундака, брзо су узлетели, али и брзо нестали са те сцене. После 2000. финансијско-економска сцена је знатно прекомпонована, јер су стигли и „демократскли тајкуни", па су се измешали са комунистичким, да бисмо на крају добили „српску тајкунску салату 2012"- праву српску папазјанију новобогаташа.

260 **Видети:** Gyl Eyal/ Eleanor Townsley, "The social composition of the Communist nomenklatura. A Comparison of Russia, Poland and Hungary", **In**: *Theory and Society*, 1995., p. 689.

се као: „ *руководећа класа СССР-а*“, „*нова велика буржоазија,*“ „*контра-селекција,*“ „*стара корупција,*“ *мреже патронаже*“. Све то значи „континуално, мада прикривено постојање прошлости у оквиру садашњости.“ Стара номенклатура репродуковала се у новим историјским околностима. „*Наше централно емпиријско питање је зато: да ли је комунистичка номенклатура само-репродуктивна група и, ако је тако, је ли она била кадра да саму себе репродукује чак и после пада комунизма?* [261]

За одговор на ова питања, аутори сматрају да је потребно да се зна каква је врста социолошке „животиње“ номенклатура била. И сматрају да је „*статус номенклатуре као социолошке категорије и даље далеко од тога да буде јасан, мада је прилично лако да се емпиријски лоцира, зато што су источноевропске комунистичке партије држале листе номенклатурних позиција. Номенклатура, с друге стране, јесте проблематична јер, обзиром на аксиом свемоћне социјалистичке државе, она обухвата питање аутономије цивилног друштва.*“[262]

Номенклатура је теоретисана као „the rulling bureaucratic estate”, што је појам који је индиковао њено готово феудално порекло у комунистичком поретку. [263] Чланови номенклатуре прилично су слични у земљама Источног блока: у највећем броју били су мушкарци, средњих година, добро образовани, и чланови Комунистичке партије. Чланови номенклатуре били су типично старости од 35 година, или старији, када су се придружили номенклатури. Готово монопол у приступу номенклатури уживали су особе високо бнелитног порекла у Русији. Међу њима, 58.6 одсто имали су очеве који су били чланови елите, менаџери нижег ступња, или професионалци. Партијска елита изгубила је пуно од свог приступа највишим ешалонима економије у транзицији. Ови аутори и даље сматрају да је, у Русији, значајна пропорција нове економске елите била, пет година раније, из редова апаратчика.[264]

261 Ibid. p.723.

262 Ibid. p. 724.

263 Под појмом “estate”, аутори подразумевају свештенство, клер.

264 **Видети:** Konrad and Syelenyi's, *The Intellectuals on the Road to Class ower,* N.Y. Harcourt- Brace, 1979, pp. 186/207 .

Номенклатура је проблематична и стога што, обзиром на аксиом о свемоћној социјалистичкој држави, обухвата питање аутономије цивилног друштва.[265] Номенклатура је теоризована и као „*владајући бирократски сталеж*" (имање, иметак), име које индикује њено готово феудално порекло у комунистичком поретку ранга.

У овом истраживању три номенклатуре Источног блока, чланови номенклатуре били су слични: били су у највећем броју *мушкарци, средовечни, доброобразовани, и чланови КП.*[266] Имали су, типично, 35 година, или били старији, када су се придружили номенклатури (баш као млади које доводи Ђинђић 2001-прим. а.)[267]

Интересантно је упоредити резултате истраживања у Југославији из 1967., које је пласирао 1973. Богдан Денић. Ту политичку елиту карактерисали су: партијски стаж у СКЈ и положај у партизанској хијерархији крајем Другог светског рата. Те 1967., у политичкој елити било је 24 одсто оних који су у КПЈ ступили пре 1941., а 28 одсто оних који су у КПЈ ступили до 1944., што чини 52 одсто чланова политичке елите из предратног и ратног периода. Међу најистакнутијим руководиоцима СКЈ било је чак 92 одсто који су у КП ступили пре 1944., док је међу врховним привредним руководиоцима комуниста из ратног периода било 23 одсто, а у просвети и култури 30 одсто.

Белгијски раднички активиста Жорж Гезенек у свом тексту „Самоуправна Југославија", уочио је и занимљиве детаље из југословеске праксе тог доба „*Једна анкета загребачког 'Данаса' показује да је у 1988. 'СКЈ бројао мање од 30 одсто радника. Он је већински формиран од директора, кадрова по предузећима и администрацијама. Радници говоре: 'Све што комунисти умеју да чине, јесте да заузму добра места'*". [268] Сасвим је сигурно да ће неко будуће емпиријско истраживање показати да међу припадницима данашње елите у Србији (као и у Хрватској, Словенији и другим

265 Ibid., p. 724

266 Ibid., p.731.

267 Ibid., p.734.

268 Georges Guezennec, *La Yougoslavie autogestionnaire***, цитирано у:** Michel Collon: *Pokeur Menteur***,** EPO, Belgique,1998.

екс-југо-република) има доста оних „кооптираних“ из социјализма, који су били чланови СКЈ.

VI. 3. О номенклатурним класификацијама транзицијске номенклатуре

Посткомунистичка друштва живе, према случајевима, од 1989., или од 1991., процес „транзиције“, сматра и Едвард Свидерски, истраживач са Универзитета у Фрибургу (Институт Источне Европе), један од оштроумних сведока краја комунизма. Свидерски сматра да је тај период (есеј је из 1996.) „*подстакао прегршт слика, метафора, реченичких обрта, који, сви, на крају подржавају дискурс 'транзиције'*.“ Он се пита је ли на историјској сцени „*смртоносна криза, или криза идентитета*?“

Први смисао речи „криза“ је медицинског порекла. По Свидерском, то је „*стање болесног организма који може да склизне ка смрти, или ка излечењу.*“[269] Предмет његовог истраживања је продужена агонија комунизма, „лагана смрт институционалног система (партија, командна економија, итд.)“. Како се та „системска“ криза чинило да ће трајати, неки посматрачи (на Истоку, као и на Западу) очитовали су „*други тип агоније и кризе, кризу идентитета, или вредности: слику дезоријентисаности, моралне амбиваленттности личности, коју су они пројектовали на неки колективитет у потрази за смислом и реперима*.“[270] Ако је агонија система лагана, мора ли она да се растумачи преживљавањем менталитета и понашања у сукобу са „повратком цивилизацији“ коју је пад комунизма требало да омогући, пита Свидерски. Зар истинска криза није пре она „културе“ пост-комунистичких земаља? Горбачов је то назвао „стагнацијом реално постојећег социјализма“. Почетком Деведесетих, перспектива пада комунизма у Русији, имала је веома горак смисао за многе људе. Они су видели како пројекат идеологије социјалистичког начина живота испарава, али им је требало још и да признају да је то стигло још 1917. са „културном револуци-

269 **Видети**: Martin E. Malia, *The Soviet Tragedy: A History of Socialism in Russia, 1917-1991*, 1994.

270 Ibid.

јом", раскидом са револуционарном културом уз коју је тесно ишла изолација „капиталистичког" света.

Свидерски указује на још једну кризу, ону друштвених наука које су окупљене под знаком „совјетологија" и наводи америчког историчара Мартина Малиу који преузима једну слику којом се пре тога инспирисао Александар Солжењицин, како би описао стање совјетског друштва у ери „реалнопостојећег" социјализма, појам *рушевина* (décombres). Солжењицин је мислио на широко поље крхотина које препокривају територију СССР-а и народних демократија, а Малиа констатује друге (рушевине) у простору концепата и теорија „совјетолошких" друштвених наука, првенствено мислећи на економију, политологију, социологију, са заједничким претком, историјом).[271]

Од краја Осамдесетих, а нарочито после самоуништења режима у децембру 1991., совјетолози нису били спремни да антиципирају догађаје- ни мање, ни више, уосталом, од инстанци у Кремљу, или на високим местима Партије широм Блока. Свидерски се пита зашто је то било тако, пет година после распада СССР-а. Он сматра да „*констатација методолошког неуспеха ових дисциплина тежи да ојача перцепцију ширине 'кризе' и комплексности процеса који се означавају, погрешно, или с правом, као 'транзиција. Јер, ако се данас тврди како је 'криза комунизма тотална криза која обухвата све аспекте живота истовремено', зар се тиме не признаје како нам недостаје теорија кадра да покаже своју 'тоталност', ако ништа друго оно ради бољег разумевања његовог обрушавања, да не говоримо о његовом реконституисању*".[272]

Свидерски у речима-огледалима види јасно моралну кризу бивших социјалистичких друштава. А чак и ако у том контексту идеја тоталитета покрене покрет духа ка слици „тоталитарног система", често се уочава (Малиа, А. Валицки, Л. Колаковски, З. Бжежински, итд.) „*како ту слику већ одавно поричу у западној совјетологији. Механизми функционисања и прилагођавања 'система елаборисани су преко једне 'акултуралне' теорије социјалног*

271 **Видети**: Martin E. Malia, The Soviet Tragedy: A History of Socialism in Russia, 1917-1991, 1994.

272 Ibid.

(*Чарлс Тејлор*), *у најширем она о 'модернизацији која постулише скуп „структуралних" трансформација које сва култура треба да претрпи.*"[273]

У совјетском систему, то би требало да значи како је идеологија у културама земаља совјетског света играла само секундарну експликативну улогу. На Истоку је, чим су *перестројка* и *гласност* ослободили језике, слика тоталитаризма била преузета од интелигенције како би описала природу система који је тада већ мањкав. За разлику од већине западних посматрача, интелигенција на Истоку схватала је тоталитарни систем као сасвим „културни" (требало је да се схвати неуспех легитимације система заснованог на обећању). Обећање у пораженом систему је било формулисано „*у име идеје добробити личности у друштву*." Његова криза и крајњи неуспех сведоче о претераној природи, а на крају и „*деструктивној природи ове идеје*".[274] 'Сидерски закључује: „*Ничег зачуђујућег за многе на Истоку* (*на пр. Хавел, Михњик, Конрад, Мамардашвили,* итд.) *Транзиција значи истраживање или поновно откривање истинске' идеје личности и друштвеног добра. Криза која мотивише ову запитаност тако изгледа да је стварно морална криза.*"[275]

273 Ibid.

274 „ *Јесте ли довољно храбри да се суочите са свакодневицом Осамдесетих*"? Тако друштвена игра „Колејка" (ред за чекање при куповини- прим.а.), лансирана 2012. У Пољској, позива играче да учествују у игри који личи на славни „Монополи", али су овде правила комунистичка, каква су била у Пољској пре пада Берлинског зида. Аутори игре сарађивали су са Институтом пољског националног сећања (IPN), са циљем забаве, али и подучавања историји садашњости у доба комунизма. *Колејка* је ред у коме се сатима чекало за куповину свега, од основних животних намирница, попут меса, до намештаја. У „Колејки" је победник онај ко купи све производе са своје листе, био то путер, тоалет папир, цигарете, или бензин. Илуструјући сналажења упражњавана у то доба, специјалне карте омогућују да се уштеди време: „један пријатељ" из КП отвара врата специјалних продавница за апаратчике, једна „мама са дететом у наручју" позајмљује га другој породици како би прошла испред свих у реду. То је неизбежни елемент комунистичког доба. Правила игре омогућују и да се купује на црно, али то кошта дупло од официјалне цене. Све ово иде са фотографијама из тог доба: особе у редовима,испред радње, празне полице, или пролазници који задовољно носе неки пакет, ролне тоалет папира наређане на канапу. Игра ће се користити и као додатно помаало за часов историје у гимназијама. **У:** „Le Monopoly communiste, ou 'le jeu de société le plus embêtant au monde' ", *Le Monde*, 11. 07. 2012.

275 **Видети:** Edward M. Swiderski, „Crise ou transition?, " Universitas Friburgensis, mars 1996. Institut de l' Europe de l Est

Седмо поглавље

Номенклатурна окупација пројектованих, или како се влада Србијом Деведесетих

VII.1. Паукова мрежа нове транзиционе номенклатуре

У магазину „Дуга“ је 1993. објављен оглед о српској номенклатури и графички прикази врхушке Србије и различитих лобија који омогућују функционисање олигархијске власти. Био је то истраживачки подухват који се тада убрајао у утопијске, јер је друштвена сцена Србије већ 1992. била потпуно „нормализована“ и практично је завршена прва фаза процеса устоличења новог друштвеног устројства. Писање о том својеврсном „новом феудализму,“ били су тога свесни аутори анализе, неће ни за јоту изменити неминовни ток дуго припреманог пројекта. Неће, у догледној будућности, али разлога за писање ипак је било. Већ 1993. је важно да се о својствима новостарог поретка упознају генерације најмлађих нараштаја, они који ће, надали су се, темељним припремањем будуће српске алтернативе и целовите стратегије за наредни век временом истиснути владајући поредак. Наредним генерацијама предстоје бројне љуте интелектуалне, политичке и социјалне битке које морају да резултирају поразом катастрофалне стратегије олигархијског врха српске државе. Стратегијска регресија српске државе за седам година, уверени су стратегијски аналитичари из БИНЕ, можда ће се исправљати седам наредних деценија. И све то због пројектованих личности које су ову катастрофу поспешиле за само седам година.[276]

276 **Видети:** „Систем спојених судова олигархије“, *Дуга,*1993. Аутор ове премијерне анализеу Србији, З.Петровић-Пироћанац, потписао је у *Дуги* и своје сараднике из Агенције БИНА, *Тим за истраживање политичких и социјалних ризика*: Томислава Кресовића, Весну Хаџивуковић, Бора Мишељића и Мирослава Зељуга, дизајнера Тима.

У овој анализи српске номенлатуре без оклевања смо се упустили у поређења са руском номенклатуром, уверени у суштинску историодност двају феномена, без обзира и на разлике и варијације, У септембру 1993. у Њујорку се појавила и значајна књига Д. Јергина и Т. Густафсона, *„Русија 2010 и шта то значи за свет".* Ова темељна студија руског друштва и предвиђања различитих концепција будуће Русије фасцинирали су, пре свега, великом подударношћу процеса и снага на сценама Русије и Србије. За београдски мали стратегијски Тим је Јергинова „Русија 2010" била још једна потврда да су некадашње совјетско и југословенско друштво, поред свих разлика, историодна, са истог идеолошког појила и ивора. Књига је значила директни подстрек за расправу о српској номенклатури у прочишћеној форми, јер су многи процеси у току протеклих година Милошевићевог режима окончани.

Једна од илустрација о запањујућој сличности процеса у Русији и Србији из поменутог дела потиче из 1988. „Руски званични бруто национални производ је смањен за више од трећине од 1988. У међувремену, жестока борба за власт, власништво и дохотке, је у току. Сви су умешани- стари комесари и нови предузимач, биши људи КГБ - и бивши дисиденти. Владини функционери служе истовремено у одборима приватних компанија. Скорашњи емигранти, који су отишли под подругљивим оком тајне полиције, враћају се да помогну почетак биотехнолошких компанија, док генерали, који су провели своје професионалне животе припремајући се за борбу против САД, сада праве телекомуникационе послове са америчким инвеститорима. Бивши чланови комунистичког апарата постали су одушевљени конвертити капитализма и воде приватне послове. Каткад се чини да сваки Рус има барем три различите бизнис-карте."[277]

Ко је и само летимично пратио преносе из српске Скупштине Деведесетих, увиђао је да су слични феномени већ јавна тајна у Србији: бивши министри отварају фирме у иностранству, намештају међусобно послове, тешко да се нађе човек са власти а да истовремено није у приватном бизнису. Речју, једно бесрамно черупање остатака ојађене Србије.

277 **Видети**: Daniel Yergin, Tane Gustafson, Russia 2010 And What It Means for the World, The CERA Report, Random House, New York, 1993, p.p. 6-7

Два наоко неважна догађаја на српској сцени симболизују у пуном сјају вечност и младост комунистичке номенклатуре, опет повезујући Москву и Београд. Истакнути борац Осме седнице, Дача Марковић, инаугурисан је у члана Руске Академије наука. Потом је супруга Председника Србије, Мирјана Марковић, гостовала у Руској Академији наука, одржала предавање и чак била примљена од Патријарха Русије. Као социолог-марксиста без научног опуса, као Милошевићева супруга у улози Елене Чаушеску, у аудијенцији је, као тврда комунисткиња из Београда, код руског Патријарха. И овај мали детаљ са комунистичког излета до Москве, илуструје сличности двеју номенклатура, јер Богољуб Карић, који је „цар" Београда и „кнез" Москве, симбол је испреплетености политике и криминализоване привреде у овим системима, хранитељ Академија, цркава, па чак и држава. Олигархије се препознају и међусобно подржавају. [278] Српски номенклатуристи су громогласно објавили Москвом да су они у Београду итекако живи, живљи него икада, а у последње време и богатији, пошто су легализовањем мафије у Србији просто очерупали српски народ.[279]

Амалгам припадника старог поретка, младих социјалистичких јуноша, бескрупулозних бизнисмена блиских људима из режима, започео је нову фазу српске номенклатуре, која је већ 1992/1993 окончала период погубних и катастрофалних делатности по српски народ и његову будућност. Свом народу режирали су бесомучно батинање, бичевање и мучење светским рекордом ифлације, црним тржиштем, потпуном криминализацијом друштва, невиђеном метеорском пљачком друштвених предузећа и исисавањем преосталих девизних резерви грађана. Најпре газда Језда, а потом и Дафина, оставили су пустош иза себе, док су бизнисмени Карићи, добивши одговорнији задатак, треба ипак признати, успели да на светској сцени трансакција, осигурају режиму између 5 и 6 милијарди долара.[280]

278 Још један значајни припадник *Номенклатуре* из Београда, такође убеђени комуниста Михаило Марковић, у то време походи Москву.

279 **Видети:** Зоран Петровић Пироћанац, „Номенклатурна окупација пројекованих, или како се влада Србијом,", *Држава,* март/април 1994.

280 Ibid.

Уз овог најкрупнијег српског богаташа, иначе блиског сарадника и саветника Председника Милошевића, човека који има огроман утицај на кадровску политику режима, на оперативној финансијско-трансакцијској сцени налазе се и друге „ситније рибе". Прототип за овај специмен српске номенклатуре је бивши потпредседник српске владе Слободан Прохаска. У сећању је његов чувени потез- најпре оставка на функцију у влади и потом експресно отварање фирме на Кипру, омиљеном оф-шор фискалном рају наше номенклатуре.[281] Прохаскини клонови, бар неколико стотина њих, распоређени су од Кипра, преко Москве, до свих великих финансијских центара планете. Тамо у широком дијапазону трансакција оплођују српске паре за сопствене номенклатурне потребе.

Они који су Србији увели санкције од 1993., иначе директни наредбодавци српској номенклатури, и у овом детаљу исказују симпатије према пуленима: без икаквих проблема већ од 1991., а многе индиције говоре о процесу који се уочава још од средине Осамдесетих, у сефове својих банака гомилају стотине милиона, чак и милијарде долара из Србије. И у самој Русији, међу педесетак хиљада грађана Србије на привременом раду, Деведесетих је неколико хиљада бизнисмена различитих калибара, који су извукли паре из земље, како би њима оперисали на слободном тржишту. Поступак би био сасвим оправдан када би постојали икакви механизми који тај капитал обезбеђују и гарантују његов повратак када престане блокада Србије. Међутим, механизми не постоје и зато ће се тек мрвице ових милијарди долара вратити власницима у земљи. Огроман део тих пара занавек је отишао у руке одабраних.[282]

„Вануату- пореска лука у Тихом океану" и сличне пацифичке дестинације, како је стајало на луксузним рекламним публикацијама, привукла је многе српске бизнисмене, директотре увозно извозних фирми, новер номенклатуристе већ лагано осипајуће српске

281 **Видети:** Зоран Петровић Пироћанац, „Номеклатурна окупација пројектованих, или како се влада Србијом", *Држава,* март/април 1994.

282 **Видети:** З. Петровић Пироћанац, „Српске паре на Пацифику", **у**: *НИН,* 22.08.1997. Уредништво НИН-а је објавило само део текста, вероватно процењујући да је то граница до које је редакција могла да иде у храбрости. Иначе, интегрална верзија је била насловљена „Вануату као реформска оријентација Србије", и објављена је у књизи З. Петровића Пироћанца, *Суноврат, Од 'Велике' до мале Србије1991-2000,* Југоисток, Београд, 2000.

државе.“ Млада република на североистоку од Аустралије и западно од архипелага Фиђи, са 83 острва укупне дужине 900км“ био је порески рај за бизнис оф-шор компаније, један од најпривлачнијих сналажљивим бизнисменима из транзиционих социјалистичких држава попут Србије.[283]

Истински проблем у вези са причом о пореским рајевима настаје када се има на уму да су све велике српске компаније почетком Деведесетих полако прелазиле у руке, као власништво, способних комунистичких директора, нових капиталиста Србије. Илустративан је пример моћне компаније „Инекс“, на челу са бившим шофером, који ће се успети до места генералног директора. У транзиционо време је листа акционара и власника „Инекса“, некадашње моћне друштвене фирме, са милијардама долара капитала, постала магловита категорија. Сви кључни документи највероватније су склоњени ван земље. Запослени у „Инексу“ су сматрали да би западне банке и владе свакако могле лако да доставе у Београд све податке о стању „Инекса“ и његовим новим власницима, који су се, од партијских секретара и функционера, елегантно трансформисали у крупне капиталисте, остварујући „реформску оријентацију“ владајуће номенлатуре. Запад је могао да то каже и о „Инексу“, и о бројним српским фирмама, које су гусарски приватизоване, али Запад то неће. Радије пушта да српски капитал отплови на „острва среће“ у раним архипелазима, попут Вануатуа. Разумљиво, јер је слабљење наше државе на овај начин ефикасан метод, можда успешнији од војних и политичких притисака Србије под санкцијама од почетка лета 1993.[284]

283 Будући да сви подаци у оваквим фискалним рајевима о компанија и власницима пристиглих пара остају најстрожије чуване тајне, банкаре уопште не интересује јесу ли паре стигле из трансакције око наводне градње државне библиотеке у Москви (150 милиона долара несталих у овој операцији), нити јесу ли то паре које су неки кинески руководећи Срби зарадили продајући оружје и униформе Петом корпусу у време битке за Бихаћ. Није важно ни је ли ту одлежао неко време новац за који лабуристи оптужују конзервативце у В. Британији да су га Срби инвестирали (преко фирме Коље Љубичића, сина генерала Љубичића, Trentmoor), како би помогли побољшање Милошевићевог имица на Острву). **Видети**: З. Петровић Пироћанац, *Суноврат, Од ‘Велике’ до мале Србије1991-2000,* Југоисток, Београд, 2000., стр. 280-286.

284 **Видети:** З. Петровић Пироћанац, „*Српске паре на Пацифику*“, *НИН,* 22. 08. 1997.

VII. 2. Криза економског самоуправљања, бег пара номенклатуре у капитализам

Социолог, бивши члан федералног врха, професор Мирослав Печујлић, крстио је нове облике монопола власништва, који су уочени већ крајем Титове владавине, *необирократизам* (децентрализовани бирократизам) и *технократизам.* [285] Партија на власти је током деценија политизовала сву економску активност, желећи да апсолутно држи монопол у свим елементима. Тај монопол био је главни узрок економске калварије земље. [286] Енглеска новинарка и историчарка, Нора Белоф, проучавала је структурне проблеме самоуправног система током своје посете Србији, 1983-1984. Она је и назвала ово идеолошко југословенско експериментисање *Self-mismanagement,* само-лоше управљање.[287]

Пример резултата деструкције система је поменути новац који је изашао из земље у правцу фискалних рајева у читавом свету, новац који почиње лагано да се поново појављује крајем владавине Стамболића, потом и Милошевића, као и у другим републикама. Феномен је започео у титоистичкој епохи, крајем Шездесетих. Тито је дозволио отварање бројних компанија широм света, а оне су биле тотално независне од земље, и њима се управљало по капиталистичким правилима, наравно. Први инспектор југословенских девиза који је контролисао активности трговинске мреже у иностранству, др Костадин Пушара, начинио је 1972. извештај о ситуацији лично Титу, савезном премијеру Џемалу Биједићу, као и првом федералном полицајцу Станету Доланцу. Пушара је у извештај унео "*чињенице и доказе по питању илегалног трансфера Капитала ван земље и о субверзији економске моћи земље*". Само дан после извештаја, чак 13 југословенских генералних директора је побегло из земље, а фискалне контроле у иностранству су укинуте. Федерална инспекција девиза је већ од 1972. процењивала да су

285 **Видети:** М. ПЕЧУЈЛИЋ, "*Социологија између револуције и апологије*"**,** Институт за политичке студије, ФПН, 1973.

286 **Видети**: Lj. SIRC, *The Yugoslav Economy Under Self-Managment,* MacMillan, London, 1979**.**

287 **Видети:** N. BELLOF, „Self-Mismanagement in Yugoslavia," *Survey,* Vol. 28, No.3(122), autumn, 1984, pp.63-65.

у Западној Европи, САД и Аустралији, као и у представништвима у земљама Истока, све ове фирме стваране као приватна предузећа. Формално су биле на име особа из Југославије, али су те особе водиле послове под другим именом у односу на нашу земљу. То је практично значило да је већ од 1971. започет тихи процес приватизације свих југословенских добара у свету. У Југославији, међутим, није било трагова у билансима компанија. Федерална Инспекција девиза је тај капитал процењивала у периоду 1972-74. на око 12 милијарди долара. Економиста Пушара је подсећао својевремено како је ова вредност морала да буде упетостручена до 2007.[288]

И ко су онда били ти нови југословенски, дакле и српски, капиталисти, које је Београд (мислимо на Савезну владу) делегирао широм света од 1971? Професор Пушара је и сачинио њихов портрет.„*Генерални директори били су верни чланови Партије, везани за обавештајне структуре Државе. Документи о регистрацији тих југословенских компанија били су на њихова имена. Биле су то личности које је образовала УДБА, и на сопствено име су контролисалре комплетну структуру и мрежу извозних компанија 'Тенекс','Инекс', Центротекстил','Југометал','ИНА','Искра','Енергоинвест', 'Енергопројект', 'Астра', 'Македонијаекспорт'.*“[289]

288 **Видети:** Zoran PETROVIĆ, Anatomie d'une auto-dégradation. La Serbie et l'ascension de Slobodan Milosevic (1982-1992). THÈSE présentée et soutenue publiquement en vue de l'obtention du grade de Docteur de l'EHESS**,** Soutenue le 03 Juin 2009.

289 **Видети**: Костадин Пушара, „Пад гиганта-успон тајкуна“ Политика, 14. 10. 2007. Било је чак и предузећа у Багдаду, до октобра 2002. Бројне комунистичке фирме на Западу Осамдесетих и Деведесетих формирале су нову капиталистичку класу у Србији и другде у екс-Југославији данас. Тај „клуб капиталистичких скоројевића,“ то су људи комунистичке номенклатуре. У Србији су то, између осталих син генерала Љубичића, базиран у Лондону, Милошевићев брат Боривоје, син генерала Хамовића у Лондону и Луксембургу, или Зоран Дракулић, банкарски кадар Борке Вучић, на Кипру.

VII. 3. Пљачкање народа „Зајмом за препород“ и ношењем девиза на Кипар и у фискалне рајеве

Према бројним економским проценама, српска држава имала је спољни дуг од око 30 милијарди долара, у тренутку обарања Милошевића, у јесен 2000. Политички волунтаризам произвео је на крају економски волунтаризам. *Зајам за привредни препород Србије* био је један од економских „изума“ режимских Милошевићевих економиста, заправо вид пљачке сопственог народа. Председник Председништва ЦК СКС, и председник Комисије за економску реформу, Слободан Милошевић, започиње јавни зајам у мају 1989. Зајам је „замишљен да би започео нови инвестициони циклус у вредности од једне милијарде долара.“[290] Јавни зајам је лансиран са таласом „догађања народа“. Режиму је била потребна значајна финансијска ињекција која би новој српској номенклатури омогућила јачање позиције у међујугословенским обрачунима. Нова српска политичка елита је овај Зајам признала као лепу прилику да се снабде тврдим валутама, упркос ограничењима због моћне функције федералне државе на монетарном и финансијског плану.

Креатор и иницијатор Зајма био је Миодраг Зечевић, интимус породице Милошевић, генерални директор Француско-југословенске банке у Паризу. Он је био и члан Административног савета Београдске банке у периоду 1979.-1982., са Милошевићем као генералним директором.[291] Миодраг Зечевић има једноставну идеју: треба доћи до мало новца користећи пробуђени српски национализам, нарочито међу дијаспором.[292] Званично је Милошевић

290 **Видети**: „7 највећих пљачки Милошевићевог режима“, *Дуга*, специјално издање, бр.1, Београд, април 2001, стр. 5.

293 **„**У породичној и партијској монографији, ‘Срце је на левој страни’, коју је написала Мирјана Марковић 1998., њена фотографија са М. Зечевићем има посебно место. На самом почетку књиге, одмах после њене и Слободанове фотографије у периоду првих година брака, прва фотографије је показује са М. Зечевићем, како седе у једном кафеу у Фонтенблоу, 1987., опуштени, задовољни, срећни. Било је то време када је Милошевић стигао на врх, када је он тријумфално окончао Осму седницу.“ **У:** Р. Грујић, Н. Стефановић, „7 највећих пљачки Милошевићевог режима“, *Дуга,* 2001., стр. 5.

292 М. Зечевић је 1989. јавно лансирао предлог да Скупштина Србије именује Милошевића за Председника Председништва Србије, што је и учињено у мају 1989.

дао предлог, а Зечевић је означио суму од једне милијарде долара, и око 250 милиона немачких марака, у динарима, за прикупљање. Сви медији учествују у овој акцији, а пре свих Телевизија Београд и „Политика".

Водитељ ДневникаТелевизије Београд, Горан Милић, представља телевизијским гледаоцима чек на милион долара, који је платио један Србин из дијаспоре.[293] „Политика" приљежно бележи све велике прилоге за Зајам, промовишући „борце за српску ствар." Еуфорија која је створена изгледала је огромна и имао се утисак у јавности како ће сума бити превазиђена у периоду од годину дана који је предвидео режим.

Човек одговоран за јавни Зајам био је председник оранизације бораца Србије (СУБНОР), Михаило Швабић. Главни носилац банкарских послова који су се тицали Зајма била је Београдска банка и њен генерални директор, Борка Вучић, банкарка од поверења Слободана Милошевића, у многим стварима и његова учитељица у банкарским вештинама раније. Беобанка је гарантовала свим великодушним Србима атрактивну годишњу камату од 10 до 15%.

Медијска асистенција достигла је размере хистерије. Међутим, новац уопште није притицао како су желели креатори ове акције Државе. За годину дана, само 4% суме је сакупљено, тачно 41.3 милиона долара. Режим схвата да патриотизам није довољан и почиње са применом државних и партијских мера, које су подразумевале обавезне квоте које треба да уплаћују државна предузећа. Но, инфлација значајно умањује тако уплаћене суме динара.

У јесен 1990., режим започиње причу о „великом инвестиционом циклусу", па се Зајам продужава на две године. И поред свих напора, резулат је било 40 милиона долара и 41 милион немачких марака у динарима. Свеукупно, финансијски резултат јавног Зајма било је око 120 милиона долара.[294] Чак је и Милошевић признао да

293 Видети: Р. Грујић, Н. Стефановић, „7 највећих пљачки Милошевићевог режима", стр. 5.

294 У књизи *Економија деструкције- велика пљачка народ*а, економиста Млађан Динкић је написао: "*Реална контра-вредност у девизама, уплаћена у динарима била је много већа (обзиром на чињеницу да су уплате вршене сукцесивно) и била је око 130 милиона немачких марака.*" ***Цитирано у:*** *„7 највећих пљачки Милошевићевог режима*", стр. 6.

је „сума била мало мања него што је предвиђено, али да је новац пласирсан у добро планиране инвестиције.“[295]

А где су отишли милиони из јавног Зајма за обнову Србије? Динарски део је раздељен предузећима која су предложила „живе“ пројекте, развојне пројекте и инвестиције високе акумулације, који ће омогућити да се врло брзо реализују добијени кредити. Преведедно на језик свакидашњице, то значи да су део у динарима потрошили „економски џинови“, велика предузећа која су традиционално представљала највеће финансијске рупе српске привреде. Други корисници, попут приватне компаније „Вујић“, добро су профитирали од инфлације. „Вујић“ је добила динарски зајам за који је компанија могла да себи купи 1,75 милиона немачких марака, а могла је да врати читав кредит за само 150 000 марака, у динарима. Друге компаније су такође профитирале од овог Зајма: „Генекс“, РК „Београд“, аутоиндустрија „Црвена застава“ и „Симпо.“[296]

Динарски део овог кредита био је делом коришћен за финансирање демонстрација „догађања народа“[297]

Крајем 1994., динарски део Зајма, који је обезвређен захваљујући галопирајућој инфлацији у Србији, био је ревалоризован. Није то више била сума од 130, већ од само 40 милиона немачких марака. Држава је тако покрала сопствени народ за износ од више од 120 милиона марака.

Пред саме изборе у децембру 1990., Милошевић се налази пред зидом социјалног незадовољства, а привредно стање у Србији је катастрофално. Милошевић даје знак за нову финансијску акцију- упад у монетарни систем федералне државе, незаконитом емисијом „сивог новца“, коју изводе Народна банка Србије и Народна банка Војводине. Све је координисано са финансијском полицијом Србије (СДК), и министарством финансија Србије и министром Јованом Зебићем. Српски режим испумпава из савезне касе у сопствене фондове суму од 18, 3 милијарди динара, што је

295 **Видети**: Р. Грујић, Н. Стефановић, „7 највећих пљачки Милошевићевог режима.“

296 Ibid.

297 „*Претпоставља се да је половина скупљених девиза за Зајам завршила на рачунима Београдске банке на Кипру, и у Anglo-Yugoslav bank у Лондону, са неповољним каматама*“. Op. cit., стр. 6.

тада око 1,5 милијарди долара. Овом акцијом Милошевић практично купује гласове радника и пензионера на изборима од 9. и 23. децембра 1990., када Социјалистичка партија и Милошевић освајају 65, 34% гласова.

Рачун за ову нову пљачку стигао је одмах по изборима. Званични курс марке према динару од 1:7, промењен је већ у јануару 1991., на 1:9. То је значило сахрањивање реформског програма Анте Марковића. Ова операција српског режима је добродошла у Хрватској и Словенији, који је узимају за мотив за радикализацију њихових сепаратистичких операција. Притом је преко 1.500 српских фирми под стечајем, а то је очекивало и највећи број предузећа у технолошки заосталој, нереструктуисаној Србији, где се очекивало још стотине хиљада људи без посла.[298]

Режим трансформише, после изборне победе 20. 12. 1991., девизну штедњу у рачуноводствени дуг, у „стару девизну штедњу". Овим ударом Држава легализује пљачку од готово 7.5 милијарди марака које су депоновали грађани Србије. Залеђивање штедње девиза представља прву фазу сценарија који је режим предвидео за банкарске трансакције између Београда и Кипра. Борка Вучић је одлучивала о курсу српског новца тих година, преко филијале Београдске банке (COBY). Сви девизни приливи од српског извоза (посебно: малине, воће, дрво, електрична енергија, челик, итд.) и од новца српских компанија зарађеног у земљама Блиског Истока и Африке, завршавао је у Београдској банци на Кипру, уместо да стигне у Народну банку у Београд.[299]

Током 1992.-1993., српска хиперинфлација порађа пирамидалне банке. Ова нова акција, коју контролише званични Београд, извлачи око 2 милијарде марака од грађана, обећавајући веома високе месечне камате онима који штеде девизе. „Дафимент банка", у којој је генерални директор Дафина Милановић, као и „Југоскандик банка", коју води Јездимир Васиљевић, биле су у оба случаја најрепрезентативнији примери ове нове бедне операције Милоше-

298 З. Петровић Пироћанац, Реч на Митингу против петокраке, Трг Републике, 4. 06. 1991. **У**: *Суноврат,* стр. 16.

299 На Кипру је било и на хиљаде приватних рачуна офшор фирми. Они су припадали српским компанијама, али су били регистровани на имена директора и њихових људи од поверења.

вићевог режима пауперизовања сопственог народа. Ова два привредна криминалца уживали су тоталну заштиту режима у њиховој великој пљачки Србије. Логично је да је највећи део опљачканих сума одлазило Милошевићевом режиму.

Познати београдски новинар Драган Влаховић није дочекао, као ни Србија, 2012. разрешење чвора приче „како су појединци из државног врха демократске државе - Србије, по свему судећи, опљачкали своју земљу и њене грађане за најмање четири милијарде долара, уз свесрдну помоћ појединаца из друге демократске земље, данас пуноправног члана ЕУ- Кипра и, наравно, уз помоћ појединих моћника из Америке и Европске уније.“[300] Д. Влаховић је веома убедљиво образложио у књизи-досијеу економског злочина против српске државе, да су актери пљачке чланови и старе социјалистичке, и нове постоктобарске номенклатуре. Влаховић је у мноштву доказа понудио и званичне извештаје Тужилаштва Хашког трибунала, као и необјављене извештаје и писма Карле дел Понте. А у ишчезавање 4 милијарде долара српке државе били су умешани и органи власти: Србије, Кипра, Грчке, САД, Велике Британије, Русије и других земаља. Те паре, и данас огромне (а уз више од две деценије камата за лежање негде у свету, још знатно веће) изнете су из Србије 1990.[301]

300 **Видети:** Драган Влаховић, *Демократска пљачка Србије. Економија деструкције-примена у пракси*, „Глас доо“, Београд, 2005.

301 Драган Влаховић је тврдио 2005.: “*Када би се српска јавност покренула и приморала државне органе да поведу свеобухватну истрагу у земљи и иностранству и најзад, окрену акцију за повраћај новца, тај новац, или барем његова трећина-око милијарду и по долара- био би враћен Србији. То је мишљење и британских адвоката специјалиста за ту област, али и финансијског експерта Карле дел Понте, која је знатижељно питала наше људе зашто не траже од Кипрана да врате новац Србији.*“ **У**: „Демократска пљачка Србије. Економија деструкције-примена у пракси“.

VII. 4. Паукова мрежа нове номенклатуре: систем спојених судова олигархије

„Уместо у шведском, живећемо у француском социјализму. Француски комунисти у капитализму имају све: од банака и медија, до пољопривредних гиганата, фабрика и научних института- за њих нема зиме, иако им се чланство перманентно осипа – остаје довољно људи за кључна места, без обзира на то којим партијама припадају и какве приче причају"– процена је *Тима за истраживање политичких и социјалних ризика* агенције Бина.[302] Бриљантна радиографија власти у комунистичком друштву Восленског поседовала је валидност и убедљивост обрасца за све социјалистичке земље, ма колико се неке међу њима, попут Југославије, трудиле да убеде светску јавност у демократичност свог система у односу на онај централни, совјетски. У 1992. је дошло време да се неки озбиљан познавалац социјал-комунизма лати пера и напише наставак „Номенклатуре". занимљиву слику нове фазе комунистичког подмлатка, биолошких и идеолошких настављача иделогије која је владала добрим делом света и Европе током деценија, као и политичку концепцију која је подразумевала вечито остајање на кормилу власти. Репертоар примера био је задивљујући, од Чешке и Словачке, Источне Немачке, Пољске, Румуније. Бугарске, Албаније, Мађарске, па до бивше Југославије. Ипак, богатство форми вештине да се прилагоди новом добу, са новом маском, а све чувајући основне полуге власти – репресивни апарат и новац, и овога пута били би далеко највеће на српском тлу.

Парламентаризам у Србији започели су политички дисиденти праксисовско-меморандумске структуре, комунистички конвертити и сама комунистичка олигархија која мења своју политичку архитектуру како би преживела последице рушења комунизма. Ову анализу не заваравају периферни феномени који повремено

302 Овако је Брана Косовић у „Дуги" редакцијски „опремио" текст о Новој Номенклатури у Србији, који је апсолутно прећутан у српској јавности, иако је први пут нешто слично објављено у медијима у време Милошевића. *Тим за истраживање политичких и социјалних ризика* агенције БИНА радио је, до средине 1995., у саставу: З. Петровић Пироћанац, Боро Мишељић, Весна Хаџивуковић, Томислав Кресовић, Мирослав Зељуг-дизајн.

успевају да се наметну као лажна суштина, пре свега захваљујући снази медија у рукама социјал-комунистичке нове номенклатуре. У средишту ове шеме је групица идеолога, која је *spiritus movens* наопако постављене националне идеологије која је доживела потпуни фијаско и сада безуспешно покушава да се ишчупа из цивилизацијског живог блата. Реч је о групи која је политичарима понудила националну, уместо комунистичке идеологије.

Тако је Србија добила само нову идеју, а остала без националног државног програма који би (ре)дефинисао националне интересе и послужио као основа дугорочне стратегије остварења тих интереса. Идеолози српског пројекта у сенци били су Михајло Марковић, Добрица Ћосић и Љубомир Тадић, који су постали стожери меморандумовске и праксисовске номенклатуре, која чини есенцију врха позиције и опозиције.

Одмах до њих су груписани центри финансијске моћи- ударне групације старог система опремљеног спољним ознакама наводног новог доба. На њиховом удару су најпре стратешке гране српске привреде, оно мало преосталог функционишућег система, у мору криминализоване привреде која више не може да избегне тотални колапс. Владајућа странка је задржала кључне привредне полуге: електродистрибуцију, нафтну индустрију, земљиште. Социјалистичка партија у својим рукама има *преостале паре*. Како ове у Србији, тако и оне у оф-шор рајевима попут Кипра, Кајманских острва, али и Кине. Унутрашња организација номенклатуре је корпоративистичка, дефинисана као систем спојених судова олигархије. Новац, медији и и делегирање ауторитета политичког врха одређује дистрибуцију утицаја и структуре власти.

Долази и до прекрцавања кадрова и капитала. Њихови идеолози (Михајло Марковић, пре свих) чак су измислили и неке нове партије, помоћнике у послу даљег одржавања њихове владавине. За то је пример комунистичког интелектуалца Чедомира Мирковића најилустративнији. Реч је о несуђеној партији замишљеној пре првих вишепартијских избора у Србији, у којој су академици Марковић, Тадић, Ћосић, те професор Светозар Стојановић , и група око њих, желели да виде угледнике прохујалих деценија, „грешнике“ и отпаднике попут Коче Поповића, Латинке Перовић, Мирка Тепавца, Боре Павловића и сличних. Пошто су их поброја-

не личности, кажу познаваоци ових кругова у Београду, са презиром одбиле, Марковић и другови су, са великим закашњењем (али за такве работе никада није превише касно) формирали утешну (а неутешну) резервну варијанту са Мирковићем и људима за све врсте специјалних задатака, попут Александра Прље и Ратомира Вица. Папазјанија на политичкој сцени то је тек привидно. Има ту и те како монолитног реда. Најважније је да све буде уверљиво, па се на сцену гурају и подржавају десетине фантомских партија, које имају тек толико чланова колико их се појави на прес конференцији у МПЦ-у, у Београду.

Анализе показују да на српској политичкој сцени нема уистину нових снага. Чињеница да је неко напустио једно тоталитарно схватање, не значи да је напустио тоталитарно поимање власти. Ни у једној странци не постоје ни трагови унутарпартијске демократије и толеранције и све разлике у мишљењу се изроде у непомирљиве сукобе, тако да мноштво партија даје само привид разнолиости и све заједно имају функцију одвраћања пажње са суштине, заваравање јавности и перманентно разводњавање енергије беса и разочараности намагарченога народа. Гро политичких фактора на сцени имају функцију замајавања, док идеолози владајућег система марковићевског погледа на политику и друштво, обављају своје „историјске радове"- прекрцавање верника пређашњег система у (уверени су они) привремене воде правог капитализма. Владајућа гарнитура историјски прекрцава капитале у ово доба, осигурава их од многих жељних руку које би да се домогну дела те опљачкане ловине.[303]

Овај лукаво замишљени подухват социјалисти спроводе, мора им се признати, прилично успешно. Помажу им, свако на свој начин, и Шешељ, и демократи, и СКПЈ, СДП, и Крунски савет, и војска и полиција, али и многи угледни појединци у друштву, убачени у разне опозиционе формације, са задужењем да противнике разбијају изнутра.[304] У том послу очувања власти (а ако очувају

303 Већ тешко болесног совјетског лидера Јурија Андропова су бринуле технолошке промене и каскање за капитализмом, а нашу комунистичку номенклатуру само како да прекрца паре напоље, да се припреми за капитализам у улози нових феудалаца Србије.

304 *„Данас готово сви опозициони лидери, јавно или прећутно, признају српском Председнику наводну умешност владања, наводну сјајну стратегију у битка-*

паре, очували су и власт), властодршци се не либе свакаквих савезништава. Они добро знају да Запад не интересује има ли, или нема, на српској земљи демократије. Запад ће трговати и водити бизнис са онима који овде држе паре и пристају на све услове. За њих је знатно боље ово што се управо чини - концентрација новца у што мањем броју руку, на криминалан начин. Зато се метеорски, наочиглед, формира нова класа, *les nouveaux riches*, скоројевићи који преконоћ постају богати. Њих нема више од 10%, баш како је то правило у потпуно криминализованим режимима, у којима се учвршћује чврста рука, апсолутна власт новца, корупција, безакоње, отимачина и све замисливе пљачке.

СПС власт функционише као корпоративна структура која користи нацију као идеологију, а новац и црно тржиште као средство власти. Повезивањем великих јавних предузећа, монополних система са приватним финансијским организацијама, СПС остварује пуну контролу над званичним и црним тржиштем новца, која се више и не могу јасно разграничити. [305] И опет аналитичара могу да заварају појаве које су добиле пропусницу за улазак у круг новобогаташа. Има ту и оних који у биографији немају додирних тачака са бившим режимом, али су то свакако одабрани специмени за одавање опште слике рађања сасвим новог, капиталистичког друштва. Појаве попут Карића, Језде, Дафине и сличних, илустрација су вештине режима да ову перверзну и дубоко антипатриотску игру успешно води. Када се дубље загребе, увек се долази до чврсте основе, кичме номенклатуре. Најважнији су они стари, добро скривени од јавности, који на нервозну хиперфинансијску сцену истурују своје блиске, или их комбинују са пажљиво одабраним заступницима. „Стари“ су свуда, како у СПС-у, тако и у СКПЈ, Армији, а просто врве и у редовима опозиције.

ма са Европом. Не узбуђује их глупост моралних и интелектуалних идиота који ову јадну јавност убеђују како ће оборити Европу на колена, а не кажу да ће то настојати да остваре претварањем Србије у колектив кљастих и осакаћених, који ће на улици једни друге поздрављати чувеним: 'Добар дан, све ће то народ позлатити“. **Видети**: З. Петровић Пироћанац, Коментар на Б-92, октобар 1991, **у**: *Суноврат*, ст. 21-22.

305 Члан Извршног одбора Главног одбора СПС, Томислав Раичевић, даје изјаву 1992: '*Две трећине нашег прихода остварује се привредним активностима и издавањем простора за бизнис. Без Војводине, СПС поседује 25 фирми агенција са ограниченом одговорношћу, чији профит финансира 114 локалних одбора СПС, са 750 запослених*“. **Цитирано у:** З. Славујевић и С. Михајловић, „Два огледа о легитимитету,“ стр. 109, фуснота 3.

Није реч ни о каквој интерној теорији завере, међусрпској ујдурми. Приче о српству, српским интересима и сличне флоскуле, овде су једино у функцији раније поменутог циља- да се свим расположивим техникама власт учврсти и сачува и за наредни период. За тај циљ истуриће се и искомплексирани марксиста- Војислав Шешељ, вешто дизајниран од врха номенклатуре за успешно слуђивање обманутог народа. С друге стране, ова номенклатурна братија, коју чврсто везују економски интереси, уз посао учвршћивања власти, одлучно истрајава и на суштински колаборационистичкој политици, пре свега играјући очекивану игру америчке политике.

Опет загребавши испод површине номенклатурне сцене, са запрепашћењем се долази до закључка да су водећи људи на сцени- под америчким утицајем, од академика Марковића и његових „праксисоваца," до Шешеља, који је крајем 1990. године нудио своје добровољце Американцима за рат против Ирака (sic!). Није за потцењивање ни Милошевићево америчко банкарско искуство, баш налик Горбачовљевом енглеском искуству својевремено. Феномен Шешељ овде је нарочито занимљив. Војвода је четничку титулу добио од склеротичног војводе Ђујића, а то никоме није било чудно. Ђујић, који је под потпуном контролом Стејт департмента, никада не би могао да Шешеља прогласи војводом, да то нису аминовали Американци.[306]

Наравно, протагонистима српског јада и довршавања пљачке није ни мало важно до којих ће димензија на крају Србија бити сведена. Димензије властитог финансијског краљевства надокнадиће им губитак територија и пропаст отаџбине. Они сматрају да ће им Запад за многе геостратегијске услуге, омогућити да склоњени капитал пласирају и оплоде код њих. Зато је и могуће да милиони марака сваког дана одлазе у западне банке, на најпримитивнији начин: са улица, у торбама.

306 Шешељ је, убеђен је овај аутор и данас, био у почетку амерички пројекат, мада се некима чини да је у тој операцији била пресудна југословенска служба безбедности. Јесте и она то хтела, због добро смишљеног разбуцавања опозиције, али су Американци то урачунали у своје шире планове и једноставно је све било добро уклопљено. Игру Стејт департмента одиграли су и армијски кругови, генерали који су слободно шетали Београдом, уместо да су били осуђени за велеиздају.

Размишљајући о примерима за овакво понашање и стратегију наших властодржаца, социјал-комуниста и мафије, која из сенке вуче потезе, имали смо пред очима и тактику француских комуниста. У номенклатури се тиме вероватно највише бавио др Богдан Трифуновић, који је на социјалистичким питањима и докторирао у Француској. Вероватно му је помогао и др Миодраг Зечевић, Милошевићев интимус и председник *Banque franco-yougoslave* у Паризу. Од француских комуниста су српски номенклатуристи свакако научили како финансијски успешно живети у капитализму. Јер, француски комунисти имају све у капитализму: од банака, преко пољопривредних гиганата, фабрика, института. За њих нема зиме, без обзира на перманентно осипање чланства. Принцип француских другова социјалистима-комунистима у Србији је свакако најдрагоценије на планетарној разини.[307]

VII. 5. Јергинове руске пауке у српском случају

Велике операције прекрцавања капитала на сигурно, ван Србије, садржавале су и планове да, када све олује у Србији прођу, то јест када тотални крах протутњи српским градовима и горама, и остави непоправљиве ужасе, тај капитал ће се вратити на згаришта као ињекција за обнову привреде, за будућу Србију. Понекад ће тај новац доносити странци који ће у ствари заступати домаћег власника, номенклатурну зверку, а понекад ће се и сами пљачкаши сопствене отаџбине појавити са намерама спасилаца.

Овај детаљ је још један од бројних из домена метода Јергина, *thinking the unthinkable, промишљање незамисливог*. Чланови српске номенклатуре су, изгледа, у стању да надиђу и много више од

307 Има и оцена склонијих политици СПС, које сматрају како социјалисти своју парламентарну владавину настоје да комбинују и организују и по моделу деголистичке Француске из 1958., и по искуствима чистог партијског поимања државе и власти. Овај аутор ипак сматра да је владајућа номенклатура претворила Парламент у то доба у луткарско позориште, место мануелног изгласавања закона који производи тзв. институционалну диктатуру. На несрећу, у време после Милошевића, досовске странке, па и свежа пост-досовска већина у јесен 2012.,, као да се конгенитално понашају, готово истоветно претходницима на власти, са тенденцијом да добијемо и још једну варијанту злохуде институционалне партитократије.

онога што и њихова руска номенклатурна браћа успевају. Још у *Новој класи*, култ-књизи међу либералима и либералним марксистима од Педесетих до наших дана, Милован Ђилас пружио је дефиницију друштва у коме још обитавамо. „*Више него било шта друго, суштински аспект савременог комунизма је постојање једне нове класе власника и експлоататора,*“ писао је Ђилас. Модификована форма ове номенклатуре разара српско друштво и данас. Иако важи за доброг прогнозера, Ђилас чини велику грешку следећим предвиђањем: „*Када нова класа напусти историјску сцену- а то ће се десити- она ће оставити мање жаљења него све класе које су јој претходиле.*“

Српска номенклатура већ се измигољила из те најављене опасности, прилагодила се времену и чак учврстила позиције. Она је почетком Деведесетих, у доба транзиције, виталнија и богатија него неколико година раније. Штавише, готово као нус-активност обавила је посао потпуног разарања истинске опозиције. Оно што је парламентарна опозиција, изузев радикала Томислава Николића (без пројектованог Шешеља) и Коштуничиних демократа, било је потпуно ридикулизовано. Негативна селекција била је императивни принцип моделара са стране, који су добро схватили да је најважније само применити оно што је код Срба већ ухватило корена: имплантирати им, од врха до дна, све најнеквалитетније. Зато се и дешавало да народ никако не успева, бар и на час, да изненади номенклатуру, а камо ли да је доведе до стања страха. Сурови и перфидни „официри номенклатуре“ иду даље у свом походу гурања Србије у провалију. У раље владајуће клике упадају и жестоки дојучерашњи опозиционари, предводници омладинских гибања '91, доскорашњи „осветници српства“.

Сизерен Милошевић смеје им се из своје столице Краља Гордогана.[308] Он мора да зна да је прекрцавање капитала обављено и да његови „чауши“ довршавају прекрцавање кадрова, али нема његове видљиве борбе против оваквих операција. Светли изузетак је Милошевићева једина успешна акција искорењивања мита и корупције. После неколико недеља истраге, марта 1993. ухапшени су

308 Алузија на представу „Краљ Гордоган“, позоришни текст хрватског и париског надреалисте Радована Ившића, жестоки подсмех свим тоталитаризмима свих епоха човечанства.

министар српске владе Сава Влајковић, и Веклимир Михајловић из сектора индустрије у влади. Оптужени су за злоупотребу службеног положаја и изнуђену провизију од 2.115 000 марака (у „надувавању" цена нафте). Влајковић и Михајловић осуђени су на по четири године робије.[309]

На Милошевићеву лађу номенклатуре укрцавају се и „опозиционари" који су стргли маске и не либе се, притом пресрећни, да „умарширају у институције", без икаквих моралних дилема (тако су и пројектовани) што учествују у најпрљавијим работама које је један режим на овом простору чинио против сопственог народа. Државна опозиција, *пројектована опозиција*, у шта спада већина опозиционих формација, не може да сакрије пут од пројекта до етаблиране опозиције. Уз скуте моћном Милошевићу моћи ће и да се домогну неких мрвица богатства и моћи.

Баш као и Јељцин у Русији, Милошевић за тимове западних аналитичара важи за *prime mover* фигуру.[310] Слободан Милошевић је, у доброј мери синхронизован акцијом светских медија, био устоличен за *prime mover* личност српско-југословенске сцене. На начин сличан успону Леха Валенсе почетком Осамдесетих, грађена је стрпљиво слика о човеку који предводи српски народ. Од партијског активисте Градског комитета Београда, уздигнут је на ниво вође. Да ли је баш све тако случајно и је ли Милошевић само дете среће? Тешко. И он је одабран, и њему је крчен пут, управо њему је западни медијски систем одлучујуће помагао у сваком кризном тренутку, па и онда када су га наоко најогорченије нападали. Из иностранства су форсиране погрешне опозиционе личности и дискредитована је истинска опозиција. Како су аутору говорили пријатељи у Њујорку, фебруару 1994., већ од маја 1993. ретко ко у америчким медијима нападао је још „балканског касапина".

309 Дневник „Курир", у тексту који се бавио проблемом корупције, „За 19 година није пао ниједан министар", цинично закључује: „*Од те 1993. Србија је имала 10 влада и у њима 251 члана. Сви до једног су на слободи*". **У:** *Курир,* 30.09. 2012.

310 Термин означава у политици „*актера кадрог да модификује правила игре кадрог да мења начин на моји се развијају одговарајући сценарији*". У такозваном *развоју сценарија*, техници развоја могућих опција у региону, или земљи која је предмет анализе тимова за планирање, квалификатив *prime mover* је врхунско признање. Он означава нсумњивог човека број 1. одређене политичке ситуације.

Многи и данас сматрају да је Милошевић тада и заслужио да га не нападају, јер је, наводно, био максимално кооперативан против интереса Срба из БиХ, од оне ђурђевданске ноћи на Палама 1993., до дискретног пристајања на даље опасно нагомилавање снага и технике НАТО-а уз границе Србије 1994. [311] С друге стране, објективност и довољна историјска дистанца налажу да се помене како је тај тешки дијалог на Палама за Ђурђевдан 1993. још знатно судбинскији за целокупни српски народ него што се данас уврежено мисли. Милошевић и Ћосић су знали да је преко 70% територије БиХ под контролом Срба кулминациона политичка тачка, да је то била најбоља позиција за преговое и потписивање најповољнијег споразума. И овај аутор данас сматра да би пристанак Караџића и врха РС донео бољу позицију Србима у БиХ од онога што им се касније збивало уз пркосно не. Извесно је такође да је од тог догађаја позиција Милошевића и Србије непрестано деградирана, све до његовог киднаповања и одвођења у Хаг, као и трагичног краја. Уз другачији ђурђевдански исход преговора Срби би, највероватније, у знатној мери избегли Калварију 1999. Избегли би у много чему и суђење целокупној српској држави, и осуде врха српске државе и војске, коју су силе НАТО пакта извојевале успостављајући бизарни ad hoc суд, који и 2012. у много чему фрапантно крши постулате, и англосаксонског, и континенталног, права садашњице.

Српска јавост нагађала је годинама да ли Председник Србије упорно „нит' ромори, нит' говори“ у изузетно тешким тренуцима за српски народ, зато што је истински мудар, или је то ћутање Сфинге већ последица емотивне тупости према рођеном народу и безобзирне перфидности, болесне особине да се по сваку цену увек и једино буде на неприкосновеном врху. Уочљиво је и несорно да су *Prime mover* и његови *играчи* (*players*), докрајчивали посао по перверзној схеми западних тимова за планирање. Милошевићеви партијски активисти на терену су држали највећи број приватних компанија иза којих је директно, или индиректно, Партија. Директно, или посредно, контролисали су све ТВ и радио станице у земљи, а дистрибуције ТВ и радио фреквенција само потврђују не-

311 Мисли се на тешке и непријатне преговоре на Палама, око Ђурђевдана 1993., када Милошевић и Ћосић нису ни претњама успели да убеде Караџића и друге руководиоцеРепублике Српске да пристану на Венс-Овенов план.

промењену оријентацију номенклатуре да земљу држи под аудиовизулном паском. Да је кормило чврсто у социјал-комунистичким шапама говори и податак да је око 200 великих и средњих предузећа Србије у то време под њиховом контролом.

Српска варијација номенклатуре исказује се проширивањем експлоатације на средњи слој и интелигенцију. И у Србији ће, све је говорило у то време, ако нико не спречи погубни правац, живети огромна већина пауперизованог и клошаризованог становништва, и номенклатурна богаташка мањина. Политичко-финансијска „елита" је током санкција непрестано обављала једини прави извоз из Србије- износила је девизе.

Још један Јергинов опис СССР-а је користан за компарацију са Србијом: „ *Најважнији нови ресурс за моћ је новац- посебно тврда валута. Како је умрла стара планска привреда, тако је улога новца расла генерално коз целу руску привреду, тако и његова важност као политичког инструмента. Ово може да поприми легитимне форме, као опорезивање, кредитна и монетарна политика, буџети и политичке контрибуције, или нелегитимне, попут подмићивања, корупције и избегавања пореза*."[312] И у руској и у српској номенклатури уочава се ипак да је много новог новца и свежег статуса власника некретнина и капитала и даље, директно или индиректно, *израслина политичке позиције*. То је оно што Руси називају *приватизација номенклатуре*.

Што се Србије тиче, у тој приватизацији прилично складно учествују и чисти настављачи бољшевичке прошлости, и јахачи Осме седнице, и аутентични посленици нове српске мафије, као и острашћени конвертити капитализма (махом из реда комунистичке номенклатуре). Нађе се, наравно, и по који специмен пословично проституисане српске интелигенције, осведочени подрепаши сваког режима, од Титовог до Милошевићевог доба. Тај зачуђујући стрвинарски амалгам окупља јасан интерес: трансформисање земље у истинско приватно власништво одабраних. Рећи за њих „елита", а не употребити знаке навода, логички је немогућа операција. Принцип *негативне селекције* онемогућио је стварање истинске елите у Србији и допринео тријумфу ових нишчих.

312 **Видети**: Daniel Yergin and Tane Gustafson, Russia 2010 And What It Means for the World,The CERA Report, 1993., p. 52.

Колико је бројна српска номенклатура? Тешко је одговорити, али се опет треба ослањати на компарацију са руским случајем. У ССР-у је било око 3 милиона чланова номенклатура (убрајањем и чланова породица), што чини 1,5 одсто становништва. Као непоуздану процену за Србију могли бисмо да се усудимо да поменемо бројку од 50. 000, али би у најужем кругу финансијско-политичке моћи могло да буде тек 1.000 до 2.000 људи. Јергин процењује да је совјетска „елита" бројала неколико десетина хиљада људи. „*Они су, под комунизмом, држали кључне послове и све у свему водили земљу. Комунизам је отишао, али номенклатура већином остаје на месту, а њени чланови стварају своју позицију у новом друштву. Типичан пример је бивши комунистички партијски функционер, који ствара деоничарско друштво са неколицином својих бивших колега, који су и даље у влади, и који су ту деоничари. Он од њих добија лиценце за извоз дрвене грађе. То купује по ниској државној цени од другог екс колеге и деоничара, који је случајно директор локалног комбината и пулпе. Сви се они заједно обогаћују у савременом довођењу на сцену старог 'породичног круга'*".[313]

Од чврстог језгра власти, до наводне опозиције, врви од верних присталица новог феудализма Милошевићеве номенклатуре. Са скупштинских говорница се чују примери те бесрамне праксе. У овим криминалним активностима често чујемо имена бивших извршних секретара, а сада водећих учитеља демократије (демократи, или ДЕМОКРАДИ, како поспрдно говоре Руси за ову фелу).[314] У Србији опет бивши секретари СК постају лидери независних синдиката, независних удружења новинара, уредници напрасно независних гласила. Од министарстава Владе, преко „Политике", „Студија Б", „Борбе", све сами борци за демократију, а заправо кандидати за по неку мрвицу у номенклатури. Стаљин је ову врсту назвао на Пленуму ЦК 1937. „подофицирима" и „официрима", помагачима режима. Руку под руку са припадницима и чуварима старог поретка, „политичари опозиције" заправо обезбеђују неометано функционисање номенклатуре. Сви они су, на различите начине, добили „бефел" из студиозних кухиња за *планирање сценарија*. Не говоримо овде ни о каквој теорији завере, јер

313 Ibid., p. 53

314 Ibid.

су у питању конкретни послови и јасни задаци стручњака, пука методологија рада осмишљена у неком од западних *think tank* тимова. Смисао тих активности је обезбеђивање проходности стратешких и економских комбинација на прагу 21. столећа на овом простору. Пројектовани лидер, *prime mover* Милошевић, и пројектована опозиција, тзв. *players,* као и пројектовани рат Србима. Све то су предрадње за успешно дисциплиновање недисциплинованих и анархичних Срба у овом осетљивом геополитичком простору. За све остале нације око Срба у суседству, осмишљене су и номенклатуре и ситуације које мање боле и остављају краткорочније последице.

VII. 6. Моћне Координације Осамдесетих

Једном седмично одржавана је седница тзв. Координације, политичког тела кога нема ни у каквом Уставу, а од највишег је значаја у друштву, главног дистибутера моћи у комунистичкој номенклатури. *Координација* је место филтрације свих кадрова, политичких и привредних. Она има два нивоа: републички и града Београда. У градској Координацији заседају, у Милошевићево време, на пример: градоначелник Београда Александар Бакочевић (промовисан у генерала у време бомбардовања 1999.), председник градске владе Милорад Унковић, шеф полиције Београда Никола Чурчић, као и шеф ДБ. Ту је и председник Привредне коморе, а перманентно је присутан и професионални службеник ССРН-а, кога зову *кадровик*. Њих је више, заправо, и сви су чланови Председништва ССРН-а. Једино у овом телу нема Армије. Позива се и известан број људи из Партије који су задужени за привреду. Чак и Слободан Милошевић такође, када постоји посебна потреба за његовим присуством, долази на ове сесије.

Сви делегирани чланови Партије и Социјалистичког савеза одлучују о свим важним питањима друштва, а све њихове одлуке извршавају се потом без расправе. То стога што су чланови овог тела пажљиво одабрани за те послове, увек од великог поверења руководства Партије и Државе. Сви ови људи имали су на радном месту тзв. телефоне „специјалце“ за међусобну комуникацију. Де-

сетак личности из Координације водили су државне послове, а не идеолошке. Зависно од теме, позивани су и додатни људи. На пример, ако се расправља о Телевизији Београд, позива се Душан Митевић, као и генерални директор ТВ Београд. Сви ти људи су једнаки у дискусијама на седницама Координације.

Српска Координација називана је популарно и „родитељски састанак". На пример, ако присуствује Душан Чкребић, он на састанак понекад позива и Петра Стамболића, који није формално члан, али чије се мишљење уважава. Има и „политичких калибара," попут Драже Марковића, потом генерала Николе Љубичића и других. Тело чини 12 људи, предвођених Иваном Стамболићем. Између осталог, чланови једне Координације Србије били су: Шоба Маринковић, Петар Васиљевић из „Бео-банке", Мирослав Ђилас, Тоша Ћеленковић, Михаило Црнобрња, Бошко Живковић. Састанци су држани једном недељно, а сазивач је био Председник ССРН. У унутарњој структури Партије, УКТ је кључ система."[315]

У срцу овог веома дискретног политичког феномена, чију активност јавно мнење уопште не познаје, смештена је *Група за политичко-идеолошки рад*. Та пракса постаје перманентна чим је Иван Стамболић дошао на чело СКС. Тако може да се каже и да је Иван Стамболић уједно особа која је сама створила свој будући пораз. Све што ће му се десити на политчком плану створено је у оваквој врсти институција, управо у Координацији. Комисија касније прелази у Ботићеву улицу, а у граду су њени чланови називани „Група из Ботићеве." Група је сачињена од идеолога града Београда, Републике, секретаријата Партије, главних уредника најважнијих медија. Веома се води рачуна о интелектуалном квалитету тог тела и настојало се да се окупе најбоље снаге Партије.[316] *Идеолошка Координација* је кључни фактор у Србији, и из ње проистиче *Ужа Координација,* која је неформална наоко, са Слободаном Милошевићем и другима. Идеолози су свакако њена моторна снага и њен извор идеја и инспирација. У великом судару Милошевићеве и Стамболићеве струје, може се такође констатовати да је *Идеолошка комисија* прва изазвала тај сукоб. Ту ригидну струју правоверних кому-

315 Из разговора аутора са Брацом Грубачићем, некадашњим директором издавачке куће „Младост", у оквиру припреме тезе у Паризу, 4. 11. 2004.

316 Из разговора аутора са Др Душаном Јањићем, у Београду 2008.

ниста представљају Душан Митевић, Слободан Милошевић, а из савезне Партије онда и Стипе Шувар, хрватски идеолог, делегиран у Председништво СКЈ.

Осамдесетих се састанци Координације, дакле, одржавају у Београду, Републици, Федерацији. У то *мета-политичко тело* Федерације улазили су: шеф савезне Државе, шеф савезне Партије, представник Армије, Стане Доланц са својим Одбором за заштиту уставног поретка. И унутар свих других институционалних структура земље, попут синдиката, итд., постоји и *координација.* У јуну 1986., XIII Конгрес СКЈ имао је и тзв. *Уже координационо тело (УКТ)*

А како функционишу у једнопартијском систему кадрови Координације, те како се њихова политика реализује на терену, може да илуструје и једна од бројних афера са медијима Осамдесетих у Србији, афера око листа „Репортер.“ Београдски слободоумни „Репортер“ је доживео калварију због бројних разлога, поред осталог и због хрватског писца Мирослава Крлеже. Никола Милошевић, универзитетски професор књижевности, изазива велики скандал у Београду, говорећи на једној трибини у Дому омладине, пред препуном салом, о односу Стаљина и Лењина и тврди да је Стаљин био пљачкаш банака. Проблеми су настали и због париског разговора са Стаљиновим секретаром Борисом Бажановим (који је изнео и податак о Лењину као сифилистичару) и гдањским интевјуом са Лехом Валенсом, З. Петровића Пироћанца, а проблеми су настали такође и због веристичких репортажа „Репортера“ са Космета.

Због слободног изражавања и генералног духа „Репортера“, била је покренута читава структура против „Репортера“: Градски комитет СК, ССРН, ЦК, тражили су конкретну акцију и конкретне мере против „Репортера“. Тражило се да Партија да јасне директиве у том смислу. Извршни секретар ЦК СКС, Момчило Бањак, тада има посао информисања, што је изузетно важна функција у Партији. Ту је и Шпиро Галовић, секретар за идеологију, који је идеолошки доприносио мерама против „Репортера“. У ССРН-у је Божидар-Божа Богдановић, а секретар Комисије је новинар Слободан Јовановић. То су најзаједљивији и најнеугоднији људи, како о њима сведоче бројни новинари.[317]

317 Из разговора са Зораном Богавцем, главним уредником „Репортера“, 2004. и 2005. у Београду.

Момчило Бањак је једном на Скупштини Социјалистичког савеза рекао: „*Ту негде постоји једна новина у којој влада тотална анархија, не зна се ко пије, а ко плаћа. Међутим, на крају ћемо сазнати ко то плаћа*“. [318] Бањак је тврда, стаљинистичка линија Партије, веома „гадан“ човек. А један од идеолога Партије, интелектуалац Првослав Ралић, на оригиналан начин је претио, уз дозу хумора: „*Можете ви да се смејете колико хоћете, али ће Ралић заиграти и пред вашом кућом*“.[319] Текстови о Косову и Метохији, у „Репортеру“ пре свега, били су разлог због којих је Иван Стамболић организовао у свом кабинету 1981. састанак са свим главним уредницима медија. Он тада каже новинарима: „*Јел' сви хоћете да ратујете? Да вам ја поделим пушке, сместа, и онда идите, ратујте! Зашто узнемиравате народ?*“[320] У то време, Партија „лупа“ највише по штампи и врши највећи притисак на недељник „Илустрована Политика“. Ударе на штампу воде искључиво „либерали“ Ивана Стамболића.

VII. 7. Милошевићев круг: фингирање система моћи и Слоба као нови Тито

Идеја да Милошевић узме власт у Југославији зачела се у глави Мирјане Марковић знатно пре тренутка када је Петар Стамболић предао власт Ивану Стамболићу. Говоримо о „Госпођином сну да Слоба постане нови Тито“ (М. Кнежевић). На једној вечери у ресторану “Цвијета Зузорић“ на Калемегдану, раних Деведесетих, Мирјана Марковић је одржала идеолошким пријатељима говор, па поред осталог рекла и: „*Мој Слоба биће председник Југославије*“.[321] То је тренутак када се ова опција већ консолидовала у власти. И у том периоду, читава идеолошка екипа око ње, и она сама, нису били кадри да изађу из оквира Титовог хоризонта. Тито је за њих обоје, Слободана Милошевића и Мирјану Марковић, био идеал

318 Ibid.

319 Ibid.

320 Ibid.

321 Сведочење Илије Рапајића, бившег активисте ГК СК, аутору, 2003.

власти и моћи. Били су убеђени титоисти. Илузија је у питању код свих аналитичара који сматрају да је Милошевић био једна идеолошка опција, а његова супруга друга. Међутим, брачни пар је на крају показао и да не поседује довољне интелектуалне ширине за ново доба, или како би рекли Французи, нису поседовали довољну „*интелектуалну густину личности*".

Истовремено, све је видљивији Стамболићев генерални политички став – млак и млохав. Србија је у неповољном положају у Федерацији. Иван Стамболић је морао да плати тај цех. Два пута га не бирају за Председника СИВ-а, иако је ред на српског кандидата у Федерацији. То се никада пре није догађало у СФРЈ. Тако фрустрације код српских комуниста доводе и до политичке смене. Режим је био потрошен. Нови руководиоци, нова партијска и државна номенклатура, су тврђи, оперативнији кадрови. Зато те моћне структуре доводе на власт у Србији Милошевићеву „екипу".

Генерали Никола Љубичић, Ђоко Јованић, Петар Грачанин, и други из „старе гарде", као и обавештајне цивилне и војне структуре, фигуришу уз Милошевића у походу на лидерску позицију у Србији и објашњавају његове победе. „Омладинцу" Зорану Анђелковићу Бакију обраћа се секретар Милошевић на заседању Председништва ЦК СКС 1986.: „ *Ја сам израчунао 10 гласова наспрам 9, за кога ти гласаш, да ставим то на гласање*". Анђелковић постаје кључна личност, онај ко прелама, и он пресеца „Гордијев чвор" : „*Ја, као члан омладине, морам да будем на страни старих револуционара* ".

Седница Идеолошке комисије Градског комитета СК, почетком јуна 1987., одржана је на тражење Мирјане Марковић и представљала је почетак завршних операција за устоличење нове комунистичке номенклатуре у Србији.[322] Ни Иван Стамболић није отворено био против иницијативе Милошевићеве супруге и дискутовао је о Дражи Марковићу. На гласању у УК, приступило се обрачуну са једним од извршних секретара УК, непослушним Милошем Кнежевићем, који је добио 9 гласова, а 21 члан Идеолошке комисије гласао је против. То је био Кнежевићев крај. Чак и Иван Стамболић био је тада против њега. Око 50 Милошевићевих људи

322 Практично је „епоха Милошевић" трајала од 1986., до јуна 2001.

успело је да вештачки произведе (како се тада говорило- „на ца и бу“), на мусолинијевски начин, своју већину на Седници. Та долазећа нова номенклатура Партије била је „дресирана“ да углавном галами, иако није имала право гласа, нити је тебало да присуствује седници. Брујање и хукање је био њихов стил јавног рада и на тај начин су газили све противнике концепције Мирјане Марковић.

VII. 8. Олигархијска, охлократска, плутократска власт „новокомпонованих богаташа“ слепљених уз политичку номенклатуру Србије 1990-2000

Период велике кризе српске државе последње деценије 20. столећа је и период преласка из класичног унипартизма (СКС), у плурипартизам. СПС је партија континуитета са СКС. Између осталог, Социјалистичка партија наслеђује власништво и кадрове. Тај период је „*легура президенцијализма и пропорционализма*“ (Вучина Васовић). Професор Милан Матић то време језгровито дефинише као период „*одлука без потписа, мешање у сферу одбране, проглашавање ванредног стања, могућност стварања уредбе са законском снагом. Поред тога, положај шефа државе је значајно ојачан начином његовог избора (директног).* “ [323] СПС-ЈУЛ осовина описивана је врло инвентивно међу политолозима и социолозима Србије током Милошевићеве владавине и многим другим епитетима, јер је била: „некомпетентност и најгора сервилност“ (Подунавац), „са тенденцијама султанизма“. Владимир Гоати ту тенденцију тумачи карактеристикама султанских режима: 1. Нејасне границе између режима и државе; 2. Персонализам; 3. Уставна хипокризија. Политичка недорађеност тог система видљива је и кроз профил управљачког стратума, нове номенклатуре. Слој управљача је нехомоген и могу се уочити 3 под-слоја: *политократи, бирократи и економски управљачи.*

Милошевићево вођство државом еманира наглашеном „династичком тенденцијом“, са институционализацијом брачног пара.

323 **Видети**: Милан Матић, *Политички систем*, стр. 345.

Он је председник СПС, а Мирјана Марковић председница ЈУЛ-а, а од 1998. уласком у коалицију и прављењем заједничке владе. Милошевић такође на себе преузима и одговорност преговора са међународном заједницом, у име СР Југославије, о кризи у Босни и Хрватској, од 1992., до 1995., иако је то противуставно, како дефинише Устав из 1992. Као Председник Високог савета одбране, од почетка 1998., до краја тог мандата, 2000., никада није сазвао ово тело, упркос чињеници да је 1999. био у рату са НАТО-м. СПС је, уз агресивно присуство ЈУЛ-а (које је чланство странке углавном сматрало уљезом, штетном политичком групом и еманацијом непотизма), тотално „колонизовао" државну организацију, нарочито Армију и полицију.[324]

Комунистичка елита титоизма својевремено је била веома сужена, а Тито је одлучивао о свему, и сам. Око Тита су гравитирали *извршни органи* који врше организационе послове, и њима је Тито дозвољавао да се релативно богате, много мање него што се то дешавало после његове смрти. И Милошевић је наставио са сличном праксом. Код њега није постојало признавање оних који одлучују на врху, као што је Тито уредио односе. Чак и директоре у провинцији именовао је непосредно Милошевић.[325]

Распадом СССР-а и Источног блока, као и распадом Југославије, наоко је са сцене сишла и Номенклатура ових суштински историјских политичких система. У бившим социјалистичким земљама упада у очи да су „унуци комунизма", деца и унуци номенклатурних властодржаца, итекако присутни и у транзиционој фази на путу ка потпуном капитализму. И више нема Центра – све је фрагментизовано. Када се стигло до времена Милошевића, није могло да се говори само о његовој форми непотизма, већ и о другим елементима, делимично о клијентелизму, али ни то није једини механизам. Друштво је суштински још подељеније од тог најчешће примећиваног вида расцепканости. Српски комунисти почетком Деведесетих снажно држе власт у својим рукама. Медији су тако-

324 У периоду 1987-2000, Милошевић је кумулисао следеће функције: Председник СР Србије (1987-1990); Председник РС (1990-1997); Председик СРЈ (1997-2000); Председник СПС све време, (осим 1991-2, када је председник Борисав Јовић), чак и после пораза 2000.

325 Милован Ђилас је називао оне који одлучују у Врху- *стратегијска елита*. *Тактичка оперативна елита* је била она која извршава.

ће под њиховом потпуном контролом. Ниједна партија у Србији не брине се за питања модернизовања земље. Све групе црпу са извора дела националне баштине, традиције схваћене редукционистички. Другачије лице Србије је скривено, суспрегнуто. А својство Београда одувек су биле либералне идеје. Тада почиње и лагано промишљање Србије без комунистичке власти.[326]

326 Помоћ Запада Милошевићевој номенклатури почетком рата у Југославије је видљива Деведесетих. Чланови Милошевићеве структуре власти, на пример, лако добијају америчке и друге западне визе, упркос званичним санкцијама које су Американци наметнули свима који су радили за Милошевића. Улазне визе добијали су без ограничења, на годину дана. То је било незамисливо за смртнике у Србији. Независни новинари нису добијали визе, или врло ретко, али људи са РТС-а - у свако доба. Чланови Грађанског савеза, и из СПС-а, тада немају никаквих потешкоћа за набавку виза.

Осмо поглавље

Пост-милошевићевска епоха

VIII. 1. Снаге номенклатурног континуитета и тајкуни девастирају Србију 2001 -2012

Зашто се настављају непрестане кризе у Србији и после доласка ДОС-а на власт? ДОС није имао историјске куражи да начини брешу, да докрајчи српски крипто-комунизам, тотално деформисани систем, мафиозо стадијум социјализма. Иако са апсолутном већином у Скупштини, ДОС није кренуо у доношење закона за формирање фундаменталних закона демократскго друштва. Није било закона о денационализацији, реституцији, деконфискацији, није било Уставотворне скупштине. Зато је Србија и данас, 2012., а биће и наредних година, у суноврату, као од Деведесетих и времена грађанског рата. Елита истинских нових лидера је малобројна.

Огромна су очекивања грађана Србије била после пада Милошевићевог режима 2000. Ентузијазам на бројним демонстрацијама против лоше српске номенклатуре донео је наду, па и уверење, да ће лидери опозиционих странака и бројних друштвених покрета другачије поимати своје улоге у држави, на власти, да ће истински, личним понашањем и етиком, стилом живота, уверити јавност како ће Србија оздравити и живот свих грађана на дужи рок постати неупоредиво пријатнији. И врло брзо јавност је, најпре збуњена, у неверици, почињао да схвата како готово да нема разлике у „квалитетима“ бивше и нове номенклатуре и политичке класе.

Илуструјемо ово, 2012. већ годинама уврежено, мишљење огромног дела српске јавности, разочаране неквалитетом српске политичке класе, аутентичним лондонским сведочанством о понашању политичара нове, демократске Србије. Јунаци приче су представници групускула у ДОС-у, политичких патуљака без озбиљног гласачког тела иза себе, људи који су мета-политичким играма

успели да се домогну значајног колача власти, иако су од српских гласача добили од 0,69% до 2,2% гласова. И за дивно чудо, баш у редовима тих пројектованих политичких кепеца, уз Ђинђића и етаблираних, јавља се заметак опасног политичко-социјалног канцера, који ће бити евидентан из нашег примера.

У Лондону је, фебруара 2001., Ђерђ Сорош, филозоф, мултимилијардер, помоћна подршка Стејт дипартмента за финансирање владиних пројеката широм Трећег света, домаћин групе српских интелектуалаца и политичара. Поред сталног „чврстог језгра" фондације у Београду, са Соњом Лихт на челу, ту су и представници медија, али и један потпредседник и један министар Ђинђићеве владе. Окупили су се да заједно промисле како ће даље радити *Фондација Сорош* у Србији, после октобарских промена 2000. Изузетно љубазни домаћин сместио је госте у, наравно, хотел са пет звездица.[327]

Ауторов извор информација, инсајдер из Лондона, запрепашћен због понашања неких чланова српске делегације, говори о састанку који је трајао готово осам часова, и коме је присуствовао и сам Ђерђ Сорош. И ту почиње серија скандалозног понашања неких од српских учесника. Они често шеткају око конференцијског округлог стола, неки се чак играју малим компјутерима, има и оних који пуно пута излазе из просторије. То су припадници српске интелигенције и нове номенклатуре, које Сорош гледа са неверицом. Гости из Београда присуствују скупу, уз непрестану звоњаву својих досадних и примитивно и непристојно укључених мобилних телефона. Чак и разговарају са Београдом јер су, ваљда незрело желе да то покажу скупу, врло важни, без њих вероватно Србија не може да функционише. Врхунац непристојности била је вечера у сомптуозној палати Ђерђа Сороша, у лондонском богаташком кварту Кенсингтону. Подразумева се да је домаћин, кога сви који су имали лични контакт са њим, описују као веома љубазног, предусретљивог, шармантног човека, српској делегацији приредио незаборавну вечеру. Шведски сто са репертоаром "од свих светских птица

327 „*Сорош кроз фондације и своје Институте Отворено друштво, сипа око 500 милиона долара годишње у организације у бившем совјетском свету. Џорџ Сорош је довољно богат да би купио сопствену спољну политику , но је ли мудро да му се допусти да је има?*" у: „Are George Soros' Billions Compromising U.S. Foreign Policy?," , *Forbes* , 9/09/2011.

млеко", те атмосфера дома Сороша, заслуживали су да гости из Београда поштеде домаћина барем једне непријатности у низу током посете. Запад стриктно забрањује пушење на јавном месту, на пријему, у кући, и мало је ређи да је неко непристојан ако тај грех учини. Неки од Београђана нестрпљиво су чак питали: „А, можемо ли овде да запалимо?"

Важније од помињања двојице министара српске владе Зорана Ђинђића у 2001. јесте питање генералног понашања српске политичке класе, дела нове номенклатуре. Сасвим је уобичајено да приватне делегације у посети приватној фирми узму дневнице током неког сусрета, или посла који обављају. Логично је да представници *Сорош фондације* из Београда, или Радија Б-92, добију дневницу. Али је било скандалозно и недопустиво *per definitionem* да чланови српске демократске владе буду гости приватне фирме, па ма она била јака у милијардама долара, какав је случај са Сорошем. И још гори скандал проистиче из реченог: када чланови српске владе узму дневнице (100 фунти дневно) од Сороша, и он им плати хотел и авионске карте.[328] Чак и у јадној, сиромашној, унезвереној од хаоса и лоповлука претходника, влади Промена, у једној Србији, такво понашање власти је скандалозно. У свету се добро знају узуси и домен дозвољеног и недозвољеног за државне чиновнике.[329] Апсолутно исто је када државни службеник у Србији, па ма он био Ђинђић, или његови потпредседник владе и министар, пристану на дневницу приватне компаније. Или, још јасније: док си на функцији министра Владе демократске Србије, док си официјелно део номенклатуре, немаш права да идеш у овакве приватне посете, немаш права да ти приватници плаћају авион, боравак, немаш права ни на какве дневнице, ни на какве бизнис-релације, јер у противном брукаш владу, а нарочито свој народ. Пара нема, али поноса у комуникацији са светом апсолутно мора да има.

328 Ову лондонску информацију могао би, из неких разлога, да демантује евентуално једино господин Сорош лично, у шта сумњам, јер мој јеврејски извор на самом догађају је веродостојан лондонски инсајдер.

329 Има и у свету случајева сличног заборављања правила, али када се такви ухвате на делу, изложени су јавној срамоти. Такав је био у Паризу у то време случај бившег министра спољних послова, Ролана Диме, коме су се умилеле ручно прављене ципеле од 12.000 франака (почетком 2001. то је износило преко 3.500 марака по пару), наравно из фонда приватне фирме, па му је озбиљно висио над главом затвор због корупције.

Ђинђић и Коштуница су у кратком периоду 2001.-2003. најважнији симболи нове номенклатуре у изградњи. Но, каква је то елита, кад нико од најважнијих људи српске државе, до данас, није имао икакав труст мозгова, групу за промишљање, *think tank*, или стручњаке који треба да предвиђају кризе и управљају њима. Уместо тога, бројни су припадници нове номенклатуре који буквално договарају међусобне послове (тзв. „диловање“), па чак и сарађују са криминалним круговима, са тајкунима и мешетарима однегованим још из времена Милошевића. Видно је и одсуство институција елите у правном систему Србије. И у 2012. је српски систем поприлично ауторитаран, а Срби и сви грађани остају његови затвореници и даље. Европи то почиње да смета и све су чешћи притисци на номенклатуру Србије да се коначно прене и ухвати институционални корак са светом.

Писмо Слободана Радуловића, насловљено "Сажета хронологија догађања у вези са преузимањем „Ц маркета," подељено је крајем марта 2011. новинарима на конференцији за штампу, коју су уприличили адвокати, Владимир Хоровиц и Биљана Деснича Петровић, правни заступници Радуловића. Поводом продаје „Делта Максија“ белгијској компанији „Делез“, Слободан Радуловић, дугогодишњи директор „Ц маркета", упутио је ово писмо заједно са документацијом на стотину европских адреса - свим надлежним одељењима у Комисији Европске Уније задуженим за монопол, корупцију, криминал, као и свим надлежним појединцима задуженим за пријем Србије у ЕУ. Копију дописа, као и друге детаље, Радуловић је проследио и председнику државе Борису Тадићу, као најодговорнијим институцијама државе Србије. [330]

Уз све релативизовање сведочанства гневног српског (избеглог од закона) бизнисмена, Слободана Радуловића, исповест остаје као питорескна слика досовског периода бизниса у Србији, 2001.-2012, што потврђује ауторову основну тезу о испреплетености комунистичких политичара и бизнисмена, и посткомунистичких бизнисмена и интереса. Једну од привилегованих приватизацији у Србији својевремено је омогућио и сам директор "Ц маркета", Радуловић, који је вештачки вредност фирме драстично

330 **Видети:** *Електронске Новине*, на Мрежи, 22/24/ 28. март 2011.

снизио, а после ове трансакције побегао у иностранство. И у јесен 2012. још увек је недоступан истражним органима Србије.

Но, исповест Радуловића, припадника тајкунских структура Србије у време рушења Милошевићевог режима (током кога је и он сам био важан директор), привукла је пажњу инстанци ЕУ. До данас није демантован у кључним тврдњама, и вредна је илустрација радиографије бизнис „елите" Србије, царствија најпримитивнијих, најмрачнијих и најнедопустивијих бизнис подухвата који творе привредно окружење Србије на издисају.[331] Радуловићу мора да се призна висок степен искрености приповести о времену после Милошевића, и ту уверљивост не умањује ни чињеница да је и израз разумљивог психолошког стања и животног ћорсокака избеглице који је побегао из Србије од полицијске потернице. Неспорна је, међутим, жеља Радуловића да се у Србији сазна ко су, и шта су све чинили, његови некадашњи партнери, којима и 2012. иде веома добро у анархичној, корумпираној и свеукупно неуређеној Србији, која и даље вапи за ефикасним леком, који можемо да назовемо српским IRS-ом (америчка пореска полиција-прим.а.).

Сви у Србији су већ деценијама свесни да неће бити успешне Србије, све док политичка класа не успе да нормализује новчане токове, да цивилизује све трансакције и чврсто не сазда нормалне привредне токове, пре свега обавезне дужничко-поверилачке односе какви постоје у свету. Овај задатак данас је још тежи у напорима политичке класе, јер се паралелно са српском дугогодишњом сведруштвеном кризом, у свету такође дешавају опасни и огромни поремећаји етичности светске управљачке и бизнис класе и елите, која се претвара у групације незајажљивих управљача, банкара, бизнисмена, који девастирају светску привреду, а грађане света у све већој мери, а некажњено, гурају у дужничка ропства.

Кратка приповест Слободана Радуловића, типична је за слику савременог поремећеног и алавог бизнис света. Радуловић је по-

331 Радуловић шаље, 28.03.2011., и писмо државном тужиоцу Црне Горе, Ранки Чарапић,. Он шокира тврдњама да је Влада Србије, на челу са Војиславом Коштуницом, преко Мирослава Мишковића (који је својевремено дао 8 милиона евра) и Милана Бека плаћала опозицију против Мила Ђукановића. Новац су од тајкуна, тврдио је Радуловић, примали из Србије: Андрија Мандић, Небојша Медојевић, Андрија Јовићевић, Предраг Поповић, Предраг Булатовић.

стао 1990. генерални директор „Ц-маркета“, највећег трговинског ланца у Србији до 2006. године. Мирослав Мишковић и Радуловић, са још седам људи, формирају клуб *Привредник,* познатији као „Клуб из Шекспирове“, који и данас практично управља Србијом. Преко Зорана Ђинђића Радуловић упознаје Милана Бека, који са богатим Србином из Швајцарске, Петром Димитријевићем**,** оснива трговачку фирму *Дибек.* Ђинђић моли Радуловића да упозна и помогне његовом познанику који је, као и Радуловић, из Херцег Новог. Захваљујући „Ц маркету“, *Дибек* постаје један од највећих увозника робе широке потрошње, што је Беку лично омогућило контакт и са владајућим структурама. Чак постаје и министар у Влади и особа од високог поверења Слободана Милошевића, који му поверава најсложенију операцију продаје *Телекома.* У то време Мишковић и Беко су огорчени и љути непријатељи. Беко касније, кад и Радуловић, постаје министар у Влади Мирка Марјановића.[332]

После промена режима 2000., Мишковић већ 2001., преко министра Душана Михајловића, плаћа део полиције. Радуловић, који улази у Нову демократију, странку Д. Михајловића, тврди: „*Михајловић ми је то правдао чињеницом да држава нема довољно пара, а да Мишковић плаћа полицију још из времена Влајка Стојиљковића.*“[333] На исти начин је Мишковић, тврди Радуловић, раније плаћао и тајну полицију Радета Марковића, а касније и Коштуничину полицију министра Драгана Јочића. „*Доласком Коштунице на власт почетком 2004. године, свима који смо се бавили пословањем у Србији било је јасно да Мирослав Мишковић добија приватну владу, која ће радити све што том човеку буде пословни интерес.*“[334]

Мишковићев основни циљ, тврди Радуловић , било је стварање монопола у продаји хране, који никако није могао да обезбеди без преотимања 25 % тржишног учешћа „Ц маркета“. Уз помоћ Владе Коштунице, Мишковић је издејствовао закључак Владе да „Ц маркет“ не сме да се прода Радуловићу. Током 2003. и 2004. године, Радуловић обнавља контакте са Миланом Беком, „*који се вратио у Србију, после егзила у који је побегао, а после политичког*

332 **Видети:** *Електронске Новине* , на Мрежи, 22. март 2011.

333 Ibid.

334 Ibid.

краха који је доживео, као носилац листе СПС-ЈУЛ на републичким изборима и демократских промена од 5. октобра 2000. године. У Србију се вратио и почео пословно да ради после убиства Зорана Ђинђића и доласком на власт Војислава Коштунице којег је он (Бе-ко) финансирао."[335]

Беко започиње прву приватизацију, уз помоћ корумпираних службеника државне администрације, приватизацију предузећа "Књаз Милош". „*Том приликом се потрудио да ми стави до знања да је целокупни државни апарат под његовом контролом, да има апсолутну контролу свих институција које су потребне за процес приватизације, укључујући и службу Државне безбедности, са којима је у блиским односима још из времена продаје Телекома. Тако се хвалио нама из 'Ц маркета' да је прислушкивао стан Мирољуба Лабуса, потпредседника Владе Србије и тако знао све шта се Лабус договарао са конкурентима, представницима фирме 'Данон'.*"[336]

Као првокласни инсајдер из света српске пословне номенклатуре, саздане од перверзне мешавине некадашњих директора комунистичких друштвених предузећа и изданака нових капиталиста, Радуловић не преза од тоталног разоткривања овог паралелног света, у многоме криминалног у свом начину функционисања у српском транзиционом друштву. Притом је Радуловић свестан да не може да избегне сопствено убрајање у овај свет, нити негативни суд српске јавности у крајњој инстанци. Радуловић чак тврди, после свих деценијских догађања, да **„***Мирослав Мишковић жели да, преко практично његове приватне владе, коју је формално водио Војислав Коштуница, успостави монопол у Србији и да му за то треба 'Ц маркет'...Тако ме је на састанак позвао и министар полиције Драган Јочић. На том састанку у просторијама министарства полиције, на коме су испред Владе били секретар Владе Дејан Михајлов, министар полиције Драган Јочић и шеф УБОПОК-а Младен Спасић, министар Јочић ми је директно запретио и упозорио да 'Ц маркет' не сме да купи ни једна страна фирма и да 'Ц маркет' може да купи само домаће предузеће које се бави том делатношћу, што је наравно могла да буде само 'Делта'. Пре тога је*

335 Ibid.

336 Ibid.

као упозорење и претњу, натерао шефа УБОПОК-а Младена Спасића да износи најстрашније лажи о мојим ћеркама, тврдећи да су то оперативни подаци полиције, мада нам је свима у тој канцеларији било јасно да Младен Спасић спроводи само наредбу Млађана Динкића, који је политички шеф Спасића, а како би Динкић испунио наредбу свог послодавца Мирослава Мишковића."[337]

Под сталним притиском, медијским и институционалним, схвативши озбиљно све претње државних функционера, свестан да је Влада донела одлуку да „Ц маркет" "поклони" „Делти", односно Мишковићу, Радуловић тражи сам хитан састанак са Беком**,** који му је **„***потврдио да те претње неће важити за њега, да је и он у финансијским аранжманима са странком премијера Коштунице, ДСС-ом и да све препустим њему, да је то све већ договорио са врхом државе и да ће му новац обезбедити 'Хипо' и 'Комерцијална банка' кроз кредите, а гаранције за те кредите ће бити његово власништво у 'Ц маркету' ! То је, иначе, модел, који ће Беко наставити да примењује и у свим осталим каснијим приватизацијама.***"**[338]

И шта је у јесен 2012. резултат свих ових сведочанстава? Готово никакав. И поред интервенција европских институција за борбу против криминала, и поред громогласних најава о откривању свих криминалних делатности српске номенклатуре испреплетене са тајкунским структурама, снаге континуитета безбедно броде политичким водама Србије. „Европа" није ни реч изговорила о томе какав став има према чињеници да је Динкић и у влади Дачића 2012. један од кључних министара. Европским борцима за декриминализовање бизниса. Чак ни „гаулајтеру" за европску Србију, стручњаку за нацисоидну државну пропаганду Јелку Кацину,[339] ни мало не смета што и у новом скупштинском сазиву Србије (2012-2016), седе, заштићени посланичким имунитетом, некадашњи министри и политичари који су добрано упетљани у многе највеће

337 Ibid.

338 Ibid.

339 Аутор сматра да не сме да се игнорише, па тиме и „пропере", срамна биографија овог словеначког еврократе, значајног по многим лажним информацијама лансираним током кратког сукоба Словеније са ЈНА, 1991. У Србији су његове фабриковане лажи о току сукоба, о федералној армији, многи стручњаци за политичку пропаганду назвали „производима словеначког Гебелса Јелка Кацина". Заправо је срамно и за Словенију, и за ЕУ, што човек такве биографије икога представља у Бриселу.

малверзације у држави, пре свега годинама помињани у криминалним приватизацијама (попут Влаховића, Цветковића, Михајлова, и бројних других). Је ли овакво ћутање европских посланика и политичара пред очитим докрајчивањем српске привреде и државе још један вид упорно потврђиване њихове „помоћи" у српским европским интеграцијама?[340]

VIII. 2. Верица Бараћ против „Невидљивих руку"

Како су само одахнули српски тајкуни и бројни политичари заступници немилосрдног и алавог либералног капитализма у Србији када су чули вест о смрти тврдоглаве и непоткупљиве Верице Бараћ, која је изгубила борбу за живот, у марту 2012. Чачанска правница, која је годинама била на челу неугодног *Савета за борбу против корупције,* није успела у свом животном циљу -да доживи да Србија постане држава кадра да дисциплинује и надвлада тајкуне и корумпиране политичаре. Дугогодишња борба против корупције, уз индиферентно „кибицовање" са стране готово целокупне политичке класе Србије, исцрпла је физичке снаге ове храбре Чачанке. Отишла је недовршена посла, али је несумњиво снажно и неустрашиво жигосала корумпирано време прошлих и ове деценије у Србији. Управо је рад њеног непоткупљивог Савета био оријентир инстанцама ЕУ да захтевају од Владе Србије, током 2012., да коначно крене у чишћење друштвеног ткива, једног од најзаражених корупцијом на европском тлу.

340 Постоји занимљиво поклапање политике САД и ЕУ према српским актерима политичких и економских догађања. Грађани Србије свакако се сећају дугих листа забрана путовања српских политичара и бизнисмена у време Милошевићевог режима. Исти ти забрањени специмени бившег режима аутоматски су од 2001. кооптирани на листе за пријеме по београдским амбасадама управо земаља које су исте личности прогласили раније непожељнима. Чим је ДОС дошао на власт, заборављене су забране. Српска јавност је од 2001. потпуно схватила, често фрапирана тиме, да Западу уопште није важан састав нове капиталистичке мапе Србије, нити их је узбуђивао често очити криминални досије тих бизнисмена. У пожељну номенклатуру су убрајани и највећи криминалци, а благонаклони су били и према новим именима новобогаташа који су произведени из амалгама старог режима и досовских присталица. Тиме су инаугурисали значајни сегмент бескомпромисних бораца за незајажљиви и погубни либерални капиталистички поредак у Србији, који ће даље пауперизовати земљу већ озбиљно урушену лошим економским управљањем у време полукапиталистичког Милошевићевог поретка.

Један од последњих Извештаја Савета за борбу против корупције који је водила Верица Бараћ, објављен је крајем септембра 2011. и односио се на притиске и контролу српских медија. Био је то заједнички рад са Повереником за информације Србије, Заштитником грађана и медијским удружењима. Медији, претежно контролисани управо од тајкунских и криминализованих бизнис-структура, махом су игнорисали овај извештај Савета, баш као и РТС и баш као и претходних година. И то упркос оцени јавности „*да су у њему први пут систематизовани и званично саопштени проблеми за које се већ годинама 'зна', и да је Савет направио први корак у разматрању препрека слободи медија и стварању демократске јавности у Србији.*“[341]

Извештај „екипе Бараћ“ показао је да су „проблеми медија у Србији и даље у домену невидљиве руке“, која њима управља. У чланку у „Данасу“, Верица Бараћ фокусира проблем медија: „*У Извештају Савета издвојили смо и анализирали ти аспекта овог проблема: нетранспарентност власништва, финансијски утицај државе на медије и улкогу РТС-а. Чак 18 великих медија у Србији је у власништву људи који се скривају иза оф-шор рачуна, или као параван користе особе које нису прави власници. Ова ситуација не само што онемогућава грађане да повежу садржаје у 'Вечерњим новостима' и на ТВ 'Авала' са интересима Милана Бека и Жељка Митровића, већ доводи и до незаконите концентрације...Скривено власништво и медијска концентрација су законом забрањени... Уместо да ради посао због кога је основана, РРА заправо учествује у кршењу закона...* “[342]

Власт у Србији за пропаганду, тврди Савет, годишње издваја најмање 15 милиона евра, уз шта иду додатна средства за рад медија, што досегне до барем 40 милиона евра. Те паре Савет види у важном сегменту „невидљиве руке“- агенцијама за односе с јавношћу (ПР) и продукцијским кућама. „ *Део државних институција и јавних предузећа редовно ангажује приватне ПР фирме, иако у свом саставу имају читаве службе задужене за исте послове. Најчешће сарађују са конгломератима иза којих стоје Срђан Шапер и Драган*

341 **Видети:** Верица Бараћ, „Невидљиве руке“, *Данас*, 14.10.2011.

342 Ibid.

Ђилас, а то су управо оне фирме које имају највредније послове са телевизијама и у прилици су да утичу и на оглашавање, и на уређивачку политику. Наравно, агенцију 'Профајлер тим', која је повезана са Александром Вучићем, редовно ангажују општине у којима је на власти СНС. Другим речима,имамо и законе који забрањују сукоб интгереса, забрањују политичким странкама да оснивају медије, имамо закон о финансирању политичких кампања, имамо прописе који регулишу јавне набавке услуга оглашавања, имамо и институције које ове законе спроводе и безброј стратегија. И опет се ради све оно што је забрањено."[343]

Извештај такође критикује понашање Владе по питањима медија. С једне стране, намеће се преношење скупштинских заседања (а пример ББЦ-ја показује да Телевизија сама може да бира када ће нешто преносити), „*а истовремено не реагује на чињеницу да РТС од 2008. не извршава законску обавезу јавности, Влади и Скупштини достави своје завршне рачуне. Савет је за потребе о медијима годину дана покушавао да од РТС- и добије документацију о њиховој сарадњи са ПР и продукцијским кућама. Упркос налозима Повереника за информације, до данас нисмо добили тражене податке. Директор РТС-а* (А. Тијанић-прим. а.) *је платио казну због непоступања по налогу Повереника, новцем грађана којима је петходно ускратио информације о пословању јавног сервиса.*"[344]

Осим Тијанића и РТС-а, Савет за борбу потив корупције у свом Извештају из септембра 2011. јасно упире прстом на Срђана Шапера и његову агенцију „Мекен група". Агенција није задовољавајуће одговорила на питања Савета о свом пословању. „*Из Мекен групе покушали су да нам објасне да њихова сарадња са државним оганима и није тако велика, нити су везе Срђана Шапера са ДС важне. Након овог састанка, унели смо у извештај извод из интервјуа у ком председник Тадић објашњава како иза њега не стоји нико, сем тројице пијатеља, од којих је један Срђан Шапер.*"[345]

Савет помиње и агенцију '*А-медиа',* ексклузивног сарадника државних органа под контолом Г17 плус, чији је директор То-

343 Ibid.

344 Ibid.

345 Ibid.

мислав Дамњановић, члан те странке. Верица Бараћ је у тексту у дневном листу „Данас“ оставила је последњом реченицом и јасну поруку друштву и политичкој класи. „ *'Невидљива рука' заправо је врло видљива.Треба само одбити да затворите очи.*“[346]

На спортском ТВ каналу, *СОС канал,* Верица Бараћ 2010. обраћа пажњу и на националне ресурсе, о којима готово нико у политичкој класи Србије готово никад и не говори, а никада тако савесно и јасно. „*Ради се о инфрастуктури, ради се о најважнијем, о националним ресурсима ове државе. Ради се о чињеници да је код нас на снази закон о концесијама, који утврђује да се такве ствари-национални ресурси, не продају, него се дају под концесију. И то се не поштује. И што је највећи проблем, ја не верујем да то људе у медијима не интересује, верујем да знају значај те теме, да они желе да прочитају одлуку владе, да прочитају образложени предлог Министарства. Јер, сви се питају шта се у ствари то ради. Међутим, таква је контрола успостављена, да тих питања уопште нема. Разне друге теме се набављају да то покрију. Чињеница потпуно нетранспарентног поступка, чињеница да је бивша министарка телекомуникација изнела такве озбиљне примедбе на то. Да ли сте видели да је неко реаговао*?“[347]

У последњем интервјуу Верица Бараћ говори за „ТВ специјал Данас“, телевизијско издање дневног листа „Данас“, који је имао наслов „Дођите на стадион“. Као у ретко којој другој медијској прилици, Верица Бараћ у разговору обухвата све најбитније проблеме српског друштва, сагледана кроз призму Савета за борбу против корупције. Она нас враћа на нерешена, чак ни истински започета решавања питања имовине у Србији, која данас гуше нашу земљу. „*А шта се дешава са јавном својином, која је продата у досадашњем процесу приватизације? Продате су све луке на Дунаву. Део њих је и јавна својина. Како ћете то да решите? Шта ћете да решите - Динкић је испродавао бање.* А оне су биле власништво ПИО фонда...*Ту је и део приче да ви нећете да уведете правила и стандарде. Морате да направите јасна правила - чије је нешто. То су основна својинска питања, претходна питања. Чије је нешто, па тај чије је може и да продаје. Или, ако хоћете да приватизујете,*

346 Ibid.

347 **Видети**: Интервју са Верицом Бараћ, СОС канал, 01.10. 2010.

онда морате тачно да утврдите: ко у томе шта може да продаји, по којој поцедури. Ако то не регулишете, онда ви у ствари правите простор за неке привилеговане појединце. То се посебно односи на клубове, јер је то увек било једно фино скривено место за разне политичке утицаје, заштићене појединце, итд. Код овог Ђурића („Партизан"- прим. а.) *то знамо из Ветеринарског завода, ту је чак и Врховни суд доносио одлуке које они нису поштовали. И никаквих проблема није било, јер код нас постоји тај апсурд да овлашћења постоје, на пример оно што власт има као овлашћења, то мора да се поклопи потпуно са одговорношћу. Ако се то не поклопи, имате онда системску корупцију, као код нас."*[348]

Бараћева инсистира на још једној карактеристици номенклатуре Србије, њеној повезаности са обавештајним структурама, које итекако играју и даље најважнију улогу у друштву, готово ништа мању од оне коју су имали у комунистичким временима. И Бараћева тврди: „*Оно што смо наследили је и спрега тајних служби, делова криминала, тајкуна, политичких странака, која је интересно потпуно повезана. И ми то питање нисмо отворили после 2000. године, и та спрега је најмоћнија у свему. Она је моћнија од сваке државне нституције и моћнија од сваког закона. Ту се ништа није променило. Могу се имена променити, али суштина функционисања, та спрега се никад није отворила.*

Последице тога су: на десетине нерешених политичких убистава до 2000., и после; то су сва та дешавања у институцијама, у приватизацији, у кретању новца, и у спорту- то су просто забрањене зоне. Институције се праве да имају малу моћ и то се ради на разне начине, кроз лоше законе, кроз одабир кадрова и механизме како се ти кадрови држе у послушности. Видите да су читави делови једног спектра остали у тој нетакнутој сфери... Неспорно је да се у фудбалу, у клубовима дешавају многе ствари, да се ту ради о великој имовини, на крају и о државним уделима...То је било и код великих друштвених предузећа. Претходно питање је било шта је уложила држава, шта је дошло из других извора, а онда се тачно утврди шта је чије. На пример, кад се продаје „Књаз Милош". Кад је прављено то предузеће, оно је добило и воду, добило је друштвене ресурсе. Све је било друштвено и нико није постављао питање. Кад

348 **Видети**: „ТВ специјал Данас", „*Дођите на стадион*", 16. 09. 2011.

идете у приватизацију, та питања треба претходно да одвојите. Једно је вода, која није у промету, а једно је продаја пуниоице. Да ли је онај који је купио пуниоицу, пошто није могао законски, фактички добио и воду? Као и кад је продат НИС, Руси су фактички на поклон добили и наше резерве нафте и гаса. Знате да је министар рекао да је то све отишло у пакету. То никако није могло да оде у пакету."[349]

О сценарију као у Хрватској (попут афере Иво Санадер, која би ипак могла да се заврши и хепиендом за бившег премијера), заправо о вероватноћи да се и у Србији пред лицем правде нађе неки овдашњи политичар високог ранга, Бараћева каже: „За разлику од Хрватске) *ми задуго нећемо имати институције способне да процесуирају такве ствари, Европу још дуго то неће занимати, јер имају друге свари које их занимају. Иначе би то било истовремено код нас, као то са Санадером, јер проблем са Хипо банком, на пример, и проток новца, постоји истовремено и код нас...Наша власт говори на сав глас да смо ми на европском путу, али она жели да тамо што касније стигнемо.*"[350]

О систематском уништавању некадашњих успешних друштвених предузећа, Верица Бараћ такође отворено, искрено и зналачки, упозорава српску јавност, у опроштајном јавном појављивању, само шест месеци пре смрти. „*Сада хоће да подржаве оно што су својевремено упропастили. Шта то значи? Да су дозволили блиским људима да извуку новац и капитал и сад их, наравно, врате на буџет, пошто су их упропастили. Сад се не поставља питање ко је упропастио одређену фабрику која је радила и имала своје тржиште, као Фабрика стакла, као 'Србoлек.' Ми смо годинама достављали Влади податке шта Нини*(приватник, купац те фабрике-прим.а.) *ради у 'Србoлеку'. И знали смо да ће то што ради довести до стечаја, то не може другачије да се заврши. Њему је Агенција за приватизацију, односно Влада, омогућила да одвуче 'Србoлек' у стечај. И сад видите како се у медијима каже није проблем што више нећемо производити нитроглицерин, ми ћемо га увозити. У добрим приватизацијама ми смо требало да производимо макар део онога што смо некад производили. Е, то је сад на-*

349 Ibid.

350 Ibid.

равно за увознички лоби још боље. То је само још једна ствар коју ће они да увозе. Наша приватизација је направљена по потреби одређене групе људи, то је ваљда сада јасно. Било је потребно да они оперу новац који је однет из ове државе, да узму предузећа где су их интересовале некретнине. Вероватно да ће се и у спорту завршити тако што ће они који су већ заинтересовани то претворити само у некретнине које њих интересују."[351]

VIII.3. Неуморно номенклатурно пљачкање Србије и у демократско време

Недељник НИН је 2011. објавио веома квалитетни фељтон „Како су нас опљачкали", који јавност упознаје са бројним мало познатим корисним чињеницама. На пример, да су „*најбогатији привредници у Србији и највећи дужници, за порезе и доприносе дугују 170 милијарди динара, а сва њихова дуговања износе више од невероватних 500 милијарди динара, односно око 5 милијарди евра. Водећи у дуговањима према држави и Пореској управи су Мирослав Мишковић, Милан Беко и Зоран Дракулић.*" [352]

НИН пише да су „*тајкуни и настали у време режима Слободана Милошевића, током Деведесетих, делом зато што су били привилеговани, делом због изостанка механизама контроле, неприлагођених новонасталим друштвеним условима. Праћена кадровским чисткама, реконструкција државе заснивана је по партократској линији. И нови слој богаташа регрутован је из технократско-управљачког слоја било из сфере привреде или политике. Та елита имала је увид у само тржиште и стварајући финансијску базу, исисавајући новац друштвених фирми пребацивала га на сопствене кроз нереалне вредности роба и услуга, део су давали за одржавање Милошевићевог режима, а највећи део узимали су за себе. То им је омогућило стварање таквих монопола да је њихову баријеру тешко пробити и постали су милијардери за кратко време.*„[353]

351 Ibid.

352 **Видети**: „Како су нас опљачкали" (3) НИН, број 3153, 02. 06. 2011.

353 Ibid.

У маленој и пауперизованој транзиционој Србији богатства богатих су још и већа у односу на обичне грађане него у друштвима у којима институције државе функционишу знатно нормалније. НИН је, на пример, проценио 2011. богатство двојице водећих бизнисмена, Мишковића и Бека, на око 500 милиона евра, „иако су претходних година помињане далеко веће суме." И наш гледни недељник пита: „Како је могуће за кратко време у сиромашној држави створити такве империје? Одговор на то питање већ готово деценију дугују правосудни, полицијски, порески и остали органи државе."[354]

Богаћење заопочиње током грађанског рата у Југославији Деведесетих, баш како то увек бива у смутна времена, свуда и увек у историји. Санкције су обогатиле сналажљиве бизнисмене, рат такође, па је дошла и наказна приватизација. „*По тој логици, стотине фабрика и хиљаде хектара земље куповане су за неколико марака, стварајући с друге стране радну масу суочену с пуким преживљавањем и потпуно зависну од воље власника фирми у којима су запослени. Пригрлили су послове које су некада обављале државно извозне фирме 'Генекс' и 'Инекс.*"[355] Нова класа богаташа, приватних предузетника, надвладава државу. Вук Хамовић, Зоран Дракулић и Војин Лазаревић преузели су послове филијала „Генекса" у иностранству.[356] Нови богаташи после 5. октобра 2000. у својим рукама држе српски новац, кључне људе на важним позицијама извршне власти, у банкарском сектору, као и синдикату. Започињу тако други чин приватизације. Финансирли су опозицију, а од 2001. добијали посебне повластице, чак су и закони њима прилагођени. Производ Милошевићевог режима, тајкуни су и у режиму Ђинђић-Коштуница важни тајкуни, који директно утичу на састав владе.[357]

354 Ibid.

355 Ibid.

356 Мишковићу је стан уједно фирма, онај у којем је до тада живео Слободан Милошевић. Милан Беко је министар и један је од твораца Закона о својинској трансформацији. Приватне фирме воде бизнис и буквално издржавају државу.

357 Запошљавају свега 45.000 људи, али је њихов утицај на управљање државе далеко већи. Беко и Мишковић помињани су као сувласници Луке Београд, Мишковић и Богољуб Карић везани су у родбинским везама. Ћерка Мишковића удата је за сина Сретена Карића. Карић, кога и данас прогањају због

Стјепан Гредељ, члан Савета за борбу против корупције, потврдио је за НИН кључну коруптивну улогу истражних органа, главних заштитника једне од највећих корупција европског континента протеклих година. "*Савет за борбу против корупције све је покушавао. Упозоравао да Миодраг Костић не сме да купи три шећеране за по три евра, да Милан Беко не сме да купи Луку Београд јер тај посао није легалан. Али, ништа није вредело. Како да пријавите то онима који су уплетени у мрежу са њима. Тужилаштво је морало током свих ових година макар на погрешан сигнал Савета да покрене истрагу, али истраге су изостајале и готово увек би се позивали на недостатак доказа*".[358]

Носталгичари лика и дела Зорана Ђинђића воле да цитирају сцене попут ове, у којој Ђинђић сусреће тајкуне, разне мешетаре и третира их баш као човека о коме пише и *НИН*, а за коју, наводно, постоје сведоци. „*Многи од њих су обијали праг Ђинђићевог кабинета, у покушају успостављања нових веза. Једног дана дошао сам на посао и у канцеларији ме је сачекао Ђорђе Ницовић. Питао сам, шта ви тражите ту, а он ми се обраћао као да смо дугогодишњи пријатељи. Тражио је састанак са Ђинђићем. Он је био само један од многобројних, због којих је Ђинђић захтевао од свих његових министара да избаце из кабинета све који се позивају на њега и познанство с њим тражећи услуге*", исповеда се извор НИН-а, наводно високо позиционирани члан Ђинђићевог кабинета.[359]

Какав степен узурпације положаја у Србији су постигли Мишковић и новобогаташи после пада Милошевића пластично илуструје интернетска герила Џулијана Асанжа. Његов „Викиликс" је, у стотинама хиљада дипломатских писама и анализа за Стејт департмент, „нагазио" и једну поруку америчке амбасаде у Београду 2007. године. Дипломате су послали депешу у Вашингтон, предлажући да се Мишковићу, власнику „Делта холдинга" забрани улазак у ту земљу, због тога што је богатство стекао „*на плећима грађана*

злоупотреба у „Мобтелу", један од Милошевићевих тајкуна, погрешио је што је желео у политику, као нова опозиција. Тајкуни су данас удружени у клуб *Привредник,* у којем су и Данко Ђунић, Жељко Митровић, Драган Томић, Миодраг Бабић и други важни бизнисмени Србије...**Видети у:** „Како су нас опљачкали" (3), *НИН,* број 3153, 02. 06. 2011.

358 **Видети:** Тања Николић Ђаковић, „Како су нас опљачкали" (3), *НИН*, број 3153, 02.06.2011

359 Ibid.

Србије, који су посртали током хиперинфлације". Ово није изненадило јавност. У вести агенције „Ројтерс", наводи се да је Мишковић уживао повлашћен положај, који му је омогућио да царину плаћа са 45 дана закашњења, што у условима хиперинфлације значи да је практично није ни плаћао.[360]

У постмилошевићевској ери су на државни, наш новац, атаковали и бројни политичари средње и млађе генерације, углавном некажњени, мада у јесен 2012. у Србији нова екипа на власти најављује бурни период хапшења (највероватније само углавном жртвованих, али не и најкрупнијих) личности најновије генерације политичке класе Србије, номенклатуре која је добрано саучествовала у пљачкању земље читаву деценију, а многи и две.[361]

Од 2011. у медијима је све учесталија тема *политичари у аферама.* Помињу се министарска имена попут: Оливер Дулић, Слободан Милосављевић, Мирко Цветковић, Предраг Марковић, Првослав Давинић, Предраг Бубало(поново је помињан и одмах по свом министровању, 2007.). Пружени су и занимљиви примери лошег рада министарстава и министара Србије, земље шампиона корупције у Европи. Тако је министар за заштиту животне средине, Оливер Дулић, сајт „Очистимо Србију" платио 25.000 евра. Рекламни пано је за 18 дана приказивања на турниру Serbia Open Дулићево министарство платило за Србију огромних 475.798 евра. Бивши министар трговине и услуга Слободан Милосављевић, издвојио је за веб портал „Национални бренд Србије" огромних 29.000 евра, а сајт ни годину дана касније није прорадио. Министар културе, Предраг Марковић, кадар Г 17 плус, у марту 2011. се такође нашао на удару медија: његова фирма „Стубови културе" добила је својевремено од Фонда за развој кредит од 100.000 евра у експресном року и по изузетно повољним условима. Велимир Илић, председник Нове Србије, суочио се са непријатном чињеницом да су његови кадрови, Шаранчић и Јоцић, осумњичени да су оштетили државу за више стотина милиона евра. Један потпредседник владе купио је својевремено хотел у Сокобањи. Постављано је и

360 **Извор**: Агенција „Бета", 2007.

361 Просветни радници током пролећног штрајка оптужили Владу Србије да „у буџету има 37 милиона евра за исправљање брљотина око сателита Првослава Давинића, некадашњег министра одбране, а нема за плате оних који нам школују децу."

питање улоге премијера Цветковића у спорним приватизацијама, потом како Дулић додељује послове, или ко је финансиран од Шарићевих пара?[362]

Да је корупција и изразита неосетљивост српске номенклатуре, читаве политичке класе, досегла размере да их региструје и Европа, потврђује и августовско писање 2012. угледног немачког недељника *Spiegel* (Огледало). Лист је писао о луксузним летовањима чланова српске номенклатуе и политичке класе, у време ескалације привредне кризе у Србији и пауперизације становништва. „*Док грађани Србије морају да штеде, политички врх живи у раскоши и луксузу, што воли и да покаже. Иако је Србија једна од најсиромашнијих земаља Европе, београдски листови су објавили фотографије које илуструју лагодан живот водећих* политичара“.[363] Немачки угледни недељник „Шпигел“ информише и о фотографијама лидера ЛДП, Чедомира Јовановића, чији одмор у Јужној Америци кошта више десетина хиљада евра, док просечна плата у Србији износи 400 евра. “Шпигел” помиње и луксузно летовање министра просвете Жарка Обрадовића у Турској „*док, с друге стране, у земљи, у којој је сваки трећи незапослен, све више људи и не помишља на било какав одмор*.“ Немачки недељник наглашава и вест „да се бивши председник Србије и председник опозиционе Демократске странке, Борис Тадић, уселио у луксузну вилу у којој станарина износи од 4.000 евра месечно.“ Станарину плаћа његова партија. Бивши министар одбране Драган Шутановац инвестирао је у изградњу стана у луксузном стамбеном насељу, а да није поднео доказ о пореклу новца. Истовремено, српска држава је дубоко задужена и бори се са буџетским дефицитом од 2,2 милијарде евра. На све то долазе стотине милиона евра губитака предузећа у власништву државе.” Новинар „Шпигла“ преноси и да је бивши министар спољних послова, Вук Јеремић, који зарађује око 1.000 евра и, према сопственим тврдњама, не располаже никаквом имовином, купио у Београду луксузни стан у вредности од пола милиона евра.[364]

362 **Видети**: „Како су нас опљачкали (4) - Политичари у аферама“, *НИН*, број 3154, 09. 06. 2011.

363 **Видети:** „Баханалије српских политичара у очима Европе“, *Политикс,* 31. август 2012.

364 Ibid.

VIII. 4. „Отпораши“ – левичарски плаћеници у ултрадесничарским потпиривањима револуција

Феномен омладинског и свенародног покрета „Отпор“, важан је и за ново компоновање кадрова и функција номенклатуре у српском друштву, у сутон Милошевићевог режима и на почетку досовског. За аутора је читав „пројекат“ био двоструки, права „дуална технологија власти“, баш као и производи савремене војне индустрије, који после коришћења у војне сврхе, буду примењени и за цивилну индустрију. „Отпор“ је изумљен у Ђинђићевим редовима, водили су га од почетка омладинци Демократске странке, а преузели су га добрано амерички Стејт департмент и Џорџ Сорош и друге сличне организације из САД. Нова номенклатура Србије замишљена је управо кроз конкретни пројекат Отпора, у коме је Вашингтерна видела идеални потенцијал за кадрове номенклатуре какве жели и за српски, као уосталом и за све друге просторе у које упадну

Млади активисти су делали као некада Титови „скојевци“, а када је уз помоћ стучњака Стејт департмента, Пентагона и цивилних обавештајних структура, Милошевић срушен, „Отпорашима“ је брзо додељена функција савремених „шпанских бораца“. У ДС-у изгледа није било расправа о сврсисходности делања „Отпора“, у пост-милошевићевској фази, за очите потребе америчке доктрине помагања напредовања НАТО пакта као сегмент ненасилних метода рушења недемократских режима широм планете. Логично објашњење је да су и Ђинђић и његови блиски сарадници сматрали у то време да су међународне активности „Отпора“ корисна светска вежбаоница, школа за образовање нових политичких кадрова за 21. столеће, који ће ускоро обављати и најважније послове у држави, дакле чинити део нове српске номенклатуре. Типично коминтерновски, а у наше доба - *вашингтерновски.*

Импресивни су неки од елемената технологије делања „Отпора“ у другој фази, инструментализованог у сврхе неоружаног свргавања режима широм планете. Американци су интелигентно

применили многа заборављена искуства из комунистичког света, из делатности пропагандних одељења Коминтерне, а та „левичарска обланда“ прохујалих времена показала се изузетно делотворном у њиховим бојним савременим операцијама широм света, које спадају у оно што се назива *operations other than wars.*[365]

„Отпораши“ су добро почели, а срамотно завршили. Логично, вашингтонски идеолошки дизајнери су их и помагали по свом вечитом рецепту - и „Отпор“ је *expandable*, *потрошив*. Аналитичари из Вашингтона, све те мултидисциплинарне екипе, планирали су сценарија (и овде уочавамо корисност метода *scenario planning* лансираног за СССР још крајем Седамдесетих) уз проучене психолошке колективне профиле српске млађарије, којима су претходила детаљна и дугогодишња испитивања јавног мнења агенција попут „Галупа“ и других локалних бранши сестринских фирми. Уочене су важне психолошке одлике српске омладине, узраста од 20 до 35 година, нарочито слоја склоног политичком активизму. Посебно урбани сегменти младих су, у очекиваним променама комунистичког режима Деведесетих, осетили сјајну шансу за личну, друштвену, политичку и економску промоцију. Паре и промоција били су најснажнији мотиви већини истакнутих специмена оваквог светоназора, а водећи људи иницијалног „Отпора“ управо су то демонстрирали. Скраћени пут до тог успеха, често метеорски, био им је на дохвату, и млади политички активисти ,који су гравитирали Демократској странци, у томе су и успевали. Уз помоћ, пре свега Зорана Ђинђића и његових блиских сарадника у странци, који су својим демонстрацијама динамичности, другачијег јавног наступања, чак и вестиментарним разликовањем од оних из Милошевићевог режима, снажно инспирисали младе да се устреме у брз успех још брже епохе у коју је загазила Србија.[366]

365 Елементи ових техника, које је успешно примењивала екипа „Отпора,“ имали су примену и 2011. и 2012. у још трајућем америчком новом регионалном пројекту имплантирања несигурности, хаоса и Ал Каиде у блискоисточном региону, под јавном шифром „Арапско пролеће“.

366 Свакако да будућим истаживачима тек предстоји да размотре дело Зорана Ђинђића и његов утицај на српску политику, али и на младе нараштаје. Било је мноштво негативних страна Ђинђићевог политичког делања у временима борбе против комунистичког стамболићевско- милошевићевског режима у Србији. Само као илустрацију поменимо овом приликом да је Ђинђић од Тита заправо преузео технологију вођења покрета, тако што је у врх довео „клинце“ без животног и професионалног искуства. Као Титови генерали и

Није смртни грех било то што је „Отпор“ прихватио помоћ са Запада у почетку, да је то било на ползу српског друштва. Морално неприхватљиво је било да се касније све ради под палицом те помоћи, на штету српске државе. Слободан Наумовић, истраживач са Филозофског факултета у Београду, неумољиво је и веома интелигентно радиографисао, а идеолошки „сахранио“, „Отпор“ у свом научном раду из 2006.[367] Наумовић најпре портретише студентски, тј. Народни покрет „Отпор“, те констатује да је за шест година (1998 - 2004) превалио „*динамичан развој од маргина српске политичке сцене до глобалне политичко-медијске звезде и 'главног српског извозног артикла'. За кратку историје садашњости покрета 'Отпор' значајна су финансијска средства уложена у њих, а процене говоре о сумама од више десетина милиона долара годишње на нивоу српске опозиције*.“ [368]

Отпор у новембру 2003. не успева да постане политичка партија, па нестаје са српске политичке сцене 2004. године, „утапајући се у Демократску странку, чији је пројекат био. Наумовић додаје да су“ 'продавање' овог идеолошког бренда помагале две не баш сасвим транспарентне организација за пренос револуционарног know-how-a, какве су *Centre for Applied Non-Violent Action and Strategies* (*CANVAS,*) и *Center for Non-Violent Resistance.* “[369]

пуковници у рату, у својим раним двадесетим, као идеолошки муџахедини Мирјане Марковић у УК ССО Осамдесетих, појављују се и код Ђинђића „специјалци“ у својим раним двадесетим, спремни да „гризу“ за Шефа безгранично, керберски, „да за њега убију и најрођенијег ако затреба.“ Драстични примери из тог доба су Чедомир Јовановић, Горан Весић, Срђа Поповић и други из ДС. Јовановић ће, на згражање озбиљних политичара по свету, постати и подпредседник српске владе Зорана Ђинђића. Чак ће и пре Шефа добити блиндирани аутомобил и чак више телохранитеља. Ђинђић (а ко други?) је у прочеље политичког живота Србије убацио Ч. Јовановића и тиме се одлучио за муџахединski и тоталитаристички начин управљања у маниру кинеске „банде четворке“, а не једног европског демократског концепта. Да не улазимо овом приликом у чињеницу да ти Ђинђићеви јуноше доносе са собом и нескривену склоност ка лагодном животу, ка *блинг-блинг* манирима, како то описују Французи. И то у потпуно осиромашеној Србији, на ивици банкрота и са огромном већином пауперизованог становништва. Да, Ђинђић је „лансирао“ и блинг-блинг генерацију политичара и бизнисмена у Србији, то не треба прећуткивати.

367 **Видети:** Слободан Наумовић, „‘Отпор! ‘ као постмодерни Фауст: друштвени покрет новог типа,традиција просвећеног реформизма и ‘изборна револуција’ у Србији“, *Филозофија и друштво*, 3/2006.

368 Ibid.

369 Ibid.

Један од бројних антиглобалистичких гласова на Интернету, *AnarchitexT*, открива нову етапу Отпора, у виду групе за ширење ненасилног отпора планетом. „*Српски покрет Отпор еволуирао је у Канвас - неку врсту консултације за потенцијалне револуционаре. У 2009., у Београду, Канвас је давао египатској групи младих, 6. Април, часове мирног протеста. Египћани су усвојили симбол стиснуте песнице, која се вијорила на Тахрир Скверу, епицентру каирских протеста. 'Нас Србе чини поносним то што су били надахнути оним што смо ми учинили, али је то сада њихова ствар.', рекао је Срђа Поповић, бивши лидер Отпора, који сада води Канвас* (*Центар за примењену ненасилну акцију и стратегије).*“[370]

„Отпор“ се, истовремено, дискретно идеолошки проституисао, удварајући се истовремено левичарској антиглобалистичкој оријентацији, али и пројекту доприношења ширења „меке моћи“ америчке глобалне доминације. Ми тим поводом постављамо и истраживачко питање: како је то могуће? Бројне су НВО и партије у Србији које у нашој средини остављају утисак припадности левици, чак и комуницирају званично са левим покретима Европе, са Социјалистичком интернационалом, а с друге стране добијају финансијску помоћ десничарских фондација Запада, чак екстремно десних у европском поимању левице и деснице, нарочито тамо где је главна кеса с новцем, у Америци. Овај идеолошки нонсенс нису српској јавности објаснили ни Грађанске иницијативе (са главним благајником дистрибуције пара за НВО у Србији, Миљенком Дерetом), ни Соња Бисерко, ни Соња Лихт, ни ини вишедеценијски корисници махом англосаксонских пара (које, додуше, никада не смрде!).[371]

370 **Видети**: AnarchitexT, by AnonymouysEGY

371 Сасвим је умесно поставити јавно и следећа питања. Како истакнута хрватска чланица „српске комунистичке библиотеке,“, Соња Бисерко, чланица Удружења за очување тековина НОБ-а, хладно сарађује са екстремнодесним донаторима из САД-а, доказаним уништитељима туђих ресурса по целој планети, као и слобода малих народа? Или, како ЛДП за потребе по Србији истиче Латинку Перовић као интелектуални барјак, а у свету без устезања тесно сарађује са десничарским политичким фомацијама, које се боре за интересе крупног капитала и негирају све што и замирише на лево? Још вишекако левичарска историчарка пристаје да њом манипулише „српска блинг-блинг партија“ данас, а да ни страшном Титу то није дозвољавала још пре 40 година?

Деловање америчких владиних, невладиних и паравладиних институција је многоструко. Велики је утицај организација попут *NED, NDI, IRI, USAID, USIP, Freedom House, OSI/Fund for an Open Society*, или мање познатих *AEI, ICNC*, као и утицај политичких и параполитичких личности (Мадлен Олбрајт, Др Данијел Сервер-USIP, Алберт Севалос-USAID/USIP, Данијел Келингерт-IRI, Џим Дентон- FH...), односно *експерата за „ненасилно рушење недемократских режима*" (Д. Шарп, пензионисани пуковник Р. Хелви, Др. П. Акерман).[372]

Иван Маровић (у Отпору прозван Кардељ), у српско-америчком документарцу објашњава настанак и његове симболе: „*Студенти Београдског и других универзитета окупили су се да расправе шта да се ради, јер је репресија била веома снажна ...професори су отпуштани, неки медији су затворени... Схватили смо да морамо да направимо покрет отпора као за време Другог светског рата, када су се припадници покрета отпора из свих земаља Европе борили против нацистичког окупатора... Не би требало да помињемо имена. Производ је занимљивији од оних који су га направили...То је могао да буде било ко од нас.*"[373] Деценију касније, „мали Кардељ" Отпора, Иван Маровић, већ је дубоко загазио у лагодни капиталистички живот, обезбеђен отпорашким радом за разне америчке мешетарске формације. Србима се у видео форми приказује (и он) у „блинг-блинг" верзији: у базену („успех, лова, пиће, рибе,") - „пензионисани револуционар".[374]

Важни амерички магазин Forbes пише 2011.: „*Отпор је био прималац значајних фондова од организација које су у вези са владом САД, попут National Endowment for Democracy (NED), International Republican Institute (IRI), и US Agency for International Development (USAID)... У новембру 2000., у чланку објављеном у „Њујорк*

372 Духовит је и тачан један од наслова у Наумовићевом раду: "*In Bed with NED*." Мало се у Србији зна шта је *National Endowment for Democracy*, формацију коју је директно основао Роналд Реган, један од најконзервативнијих и најмрачнијих америчких председника. NED представља један од бројних пропагандних механизама америчке државе, са планетарним радијусом дејства. Ова институција је менторисала и неколиким лидерима српске опозиције у протекле две деценије.

373 **Видети:** филм "Otpor: The Fight to Save Serbia", 52 мин., 2001. год., београдског режисера и документаристе Горана Радовановића.

374 **Видети:** *Blic*, 27.12.2011.

Тајмсу", Роџер Коен разговарао је са разним званичницима из америких организација о обиму америчке помоћи коју је добио Отпор. Пол Б. Мак Карти из вашингтонске централе NED-а, изјавио је да је Отпор добио највећи део од 3 милиона долара које је NED потрошио у Србији од септембра 1998, до октобра 2000. Истовремено, Мак Карти је сам водио серију састанака са Отпоровим лидерима у Подгорици, као и у Сигету и Будимпешти. Данијел Калингерт, званичник организације IRI, рекао је да је Отпор добио „део од 1.8 милиона долара" који је његов институт потрошио у земљи у 2000., али није спецификовао конкретне цифре. Рекао је и да се срео са лидерима Отпора 'седам до десет пута' у Црној Гори(тада Југославији) и Мађарској почетком октобра 2000."[375]

Циљ Отпора тумачи и Душан Косановић 2001. године: „*Прву поставу Отпора чине активисти Студентске уније, Студентске федерације и Покрета студената Србије, под координацијом Срђе Поповића, истакнутог члана Демократске странке, који је сазивао прве састанке и обезбеђивао неопходну инфраструктурну подршку. Свих двадесетак покретача Отпора су саборци из Студентског протеста 96/97. године, који нису ушли у Студентски политички клуб, трансфер листу студентских вођа у политичке странке, који су након протеста '96/97. основали Чедомир Јовановић и Чедомир Антић.*[376] *Током двогодишњег деловања, велики број покретача је из разних разлога напустио покрет, али та тема заслужује посебну анализу.*"[377]

375 **Видети**: "Serbian ousters of Milosevic make mark in Egypt," AP foreign, February 22, 2011.

376 Имењаци Антић и Јовановић су антиподни егземплари најмлађе генерације политичких активиста у Србији, који су се појавили у време студентских демонстрација 1996-7. Чедомир Антић је веома брзо показао отворену резервисаност према еманацијама политичког активизма струје Чедомира Јовановића. Ово компарирање двојице Чедомира је и од изузетне политичке симболике за политику будућност Србије, јер је реч о две умногоме различите визије будућности наше земље. С једне стране је Јовановић, јасно одређен као заступник интереса крупног капитала, склон „блинг-блинг" начину живота, тј. усредсређен на лагодан живот уз пуно пара, а са друге Др Антић, талентован научник, у свему децентан и скроман, коме смисао живота није у тежњи ка ономе што Французи називају les signes extérieures de la richesse, спољни знаци богатства, тј. новобогаташтву. Ова два примера младе Србије указују на путеве Србије у овом столећу. „Блинг-блинг," или мукотрпан рад на изградњи стабилне и успешне Србије.

377 **Цитирано у**: Слободан Наумовић, „'Отпор!' као постмодерни Фауст: друштвени покрет новог типа, традиција просвећеног реформизма и 'изборна револуција' у Србији", Филозофија и друштво, 3/2006.

Наумовић излаже више верзија инспирације за лого „Отпора"- песнице. Је ли узор ефектан својевремени лого терористичке Јеврејске лиге за одбрану (ЈДЛ)? Можда је то Словеначка *Боргезиа,* или пак штрајк студената на Харварду 1969. године, који помиње амерички антиратни активиста Церед Израел: "*Слика стиснуте песнице се први пут појавила током штрајка на Харварду,1969... Песницу су нацртали клинци из постидпломске школе дизајна. Појавила се на постерима пропраћена јасном листом захтева: противљење програму за обуку резервних официра на универзитету; против ширења медицинског факултета Харварда у радничко насеље (Харвард је истеривао људе из њихових домова)... Да ли Отпор само имитира симболе студентских протеста из прослости? Или се иза тога крије нека друга порука?"* (Israel, 2000.) Сви су, па и Наумовић, заборавили на инспирацију код куће, јер је готово истоветни симбол виђен у Београду, као лого X Конгреса СК Србије, одржаног у Београду 28. маја 1986. За овог аутора то је најближа варијанта „Отпоровом" симболу. Нема сумње да су пензионисани циаши и официри америчке војске, стручњаци који су обучавали активисте „Отпора" по Мађарској и другде, имали пред собом и лого X Конгреса СКС, и сугерисали српским „отпорашима" копирање тог титоистиког дизајна.

Администрација САД је интензивно трагала за локалним савезницима за свој подухват и водила 1998. године интензивне преговоре са лидерима српске опозиције, да их наговоре на јединствени политички фронт против Милошевића. Активирана је сарадња са представницима грађанских иницијатива, на ширењу знања о методима „*ненасилног отпора диктаторским режимима*".[378]

378 Наумовић наводи у својој студији: „*Тако је у октобру 1998. Србију посетио извесни Марек Казакијевец, 'пољски емигрант' повезан са 'мировним покретом из Калифорније, како би припаднике српских невладиних организација упознао са стратегијама и тактикама ненасилне борбе. Том приликом је Миљенку Дерети, извршном директору Грађанских иницијатива и истакнутом борцу против свега оног што је Милошевић представљао у српском друштву, уручио бурманско издање класичне Шарпове студије From Dictatorship to Democracy. Превод тог дела Дерета је издао у 4.500 примерака по завршетку НАТО бомбардовања* (*Spencer, Miller and Sharp 2001). Долазак Шарповог дела са пророчанским насловом у Србију још у јесен 1998., и то преко више канала (књигу су убрзо добили и отпораши), може се сматрати посредним доказом да је рушење диктатора"већ тада било међу регионалним циљевима администрације*."

Такво усмерење видљиво је и у Специјалном извештају УСИП (14. 04. 1999.), Радне групе за Балкан (The Balkans Working Group), и сведочењу Данијела Сервера пред америчком Комисијом за сигурност и сарадњу у Европи (USCSCE). О „демократизацији Југославије" кажу: *The United States, its allies, and partners need to focus on bringing about a democratic transition in Serbia, one based on free civic institutions and not on the empty ritual of elections that are neither free nor fair. Such a transition requires open media, free trade unions, unfettered universities, an independent judiciary, vigorous political parties, transparent and multiparty electoral commissions, and a web of NGOs devoted to the many serious issues that confront the people of Serbia... The United States government should increase sharply its support for democracy in Yugoslavia from the current level of about $18 million to $53 million this fiscal year as part of a broad diplomatic initiative aimed at developing alternatives to the authoritarian regime in Belgrade and broadening the West's range of contacts...*" [379]

У помагању ненасилног отпора планирано је: ангажовање утицајних западних и домаћих агенција за истраживање јавног мнења, обезбеђивање издашне финансијске помоћи (почев од 1998. и 1999.)

Но, после рушења Милошевића, лагано се урушава и „Отпор", па се међу спонзорима смишља његова квалитативно нова међународна улога. Тако су и основана два центра специјализована за „примењене ненасилне акције и стратегије" (Centre for Applied Non-Violent Action and Strategies CANVAS, у коме је ангажован Срђа Поповић),[380] односно „ненасилни отпор" (Center for Non-Violent

379 **Видети**: "Yugoslavia":Building Democratic Institutions, USIP Special Report, April 14 1999., p. 3; Цитирано у: Слободан Наумовић, „'Отпор! ' као постмодерни Фауст: друштвени покрет новог типа, традиција просвећеног реформизма и 'изборна револуција' у Србији", Филозофија и друштво, 3/2006.

380 На сајту CANVAS-а може се прочитати следеће кратко објашњење о карактеру и циљевима центра: „Centre for Applied Non-Violent Action and Strategies - or CANVAS represents an International network of trainers and consultants, established in 2003. Who we are: CANVAS trainers and consultants are worldwide recognized experts from three countries, with experience in battling for democracy in their own countries, and involved in knowledge transferring to six different democratic movements in the world. What we do: We at CANVAS deliver a refined knowledge on non-violent strategies and tactics, based on standardized and tested training programme, and the Leadership consultation program, in order to provide an overcome of the political conflicts." **Цитирано у**: Слободан Наумовић, „ 'Отпор! ' као постмодерни Фауст: друштвени покрет новог

Resistance, у коме су ангажовани Иван Маровић, Станко Лазендић и Александар Марић).[381] Оснивачи су 2004. били Срђа Поповић и Слободан Ђиновић, бивши чланови српског омладинског покрета Отпор. CANVAS је радио са активистима из преко 50 земаља, укључујући Иран, Зимбабве, Бурму, Венецуелу, Белорусију, Палестину, Западну Сахару, Западну Папуу, Еритреју, Азербејџан и Тонгу, а недавно и Тунис и Египат. **CANVAS** је непрофитна, невладина, образовна институција усредсређена на коришћење ненасилног конфликта ради промовисања људских права и демократију. Њена мисија је овако објашњена: „*Средиште рада CANVAS-a је пре ширење светом речи 'people power', него постизање победа над једним, или другим диктатором. Наша следећа велика мисија требало би очито да буде тумачење свету колико је моћно оруђе ненасилне борбе када је реч о постизању слободе, демократије и људских права.*“[382]

Под медијском заштитом новог, Ђинђићевог и Коштуничиног, режима у Србији, „Отпор“ ипак трпи и ударе тиме што понеки чланак у штампи проговори о њиховим активностима. Попут тврдње, годину дана после рушења Милошевића: „*Не заваравајмо се, невладине организације су, уколико имају добре везе са иностранством, врло профитабилан бизнис*.“[383] Новинар Момчило Петровић је у свом неумољивом маниру демаскирао многе активности активиста „Отпора“ и тиме им се веома замерио. „*На почетку су припадници овог покрета основаног у јесен 1998. године тврдили да 'Отпор' нема везе с политичким партијама... 'Отпор' су основали ветерани студентског протеста 1996/97. Идејни вођа је од почетка до дана данашњег био Срђа Поповић, студент биологије, данас посланик ДС у Скупштини Србије и саветник премијера Зорана Ђинђића за екологију... После објављивања текста о улози америчког пуковника Роберта Хелвија у формирању 'Отпора' и милионима долара уложеним у активност ове организације у Србији,*

типа, традиција просвећеног реформизма и 'изборна револуција' у Србији“, Филозофија и друштво, 3/2006.

381 Ibid.

382 **Видети**: AnarchitexT, by AnonymouysEGY, на Мрежи.

383 **Видети:** Зоран Б. Николић „Полако излазе истине о Отпору на видело!“ 19. 10. 2001,www.ANTIC.org

Иван Маровић, један од челника ове организације, на конференцији за новинаре изјавио је да је текст у 'Блиц Њузу 'наручен од стране оних којима сметају реформе у друштву'."[384]

У првом јунском броју 2007. године француског часописа „Le Nouvel Observateur", у тексту под насловом „Произвођачи револуција", се каже: „*Ови необични мисионари су Срби, Словаци, Украјинци, Грузијци, и сви имају заједничке и препознатљиве карактеристике, независно од националности: они заговарају гандијевску теорију ненасилне борбе против диктатора, говоре перфектно енглески, имају најбоље универзитетске дипломе (често америчке) и покровитељство међународних невладиних организација (најчешће америчких). Неки од њих носе титулу 'champions od freedom', којом их је частио лично Џорџ Буш.*"[385]

Највећа амбиција свих младих „Гевара", писао је француски недељник, била је да скину с власти најмоћнијег лидера бившег СССР, Владимира Путина. Према „Нувел обсерватеру", „*Београђанин Срђа Поповић, поседује успешан рецепт за свргавање диктатура и важи као организатор првог револуционарног покрета XXI века-'Отпора'. Поповић је отворио 'експертски кабинет за производњење револуција', невладину организацију 'Canvas Group' и веома је тражен као саветодавац, широм планете, чак и у Зимбабвеу. На питање колика је зарада у његовој НВО ,одговара лаконски да је то 'пословна тајна'.*[386] *Поповић каже да је тајна успешне револуције у парафразираном Лењиновском геслу: организација, организација и само организација.*"[387]

„Најважније од свега је имати у тој организацији врло младе људе, јер су *'храбри, ентузијасти и што полиција нема никаквог*

384 **Видети:** Момчило Петровић, Serbian News Network - SNN

385 **Видети:** *Le Nouvel Observateur*, juin 2007.

386 Пословна тајна је и зарада за видео игрицу „Много моћнија сила" („Force more powerful"), коју је Иван Маровић, један од чланова Центра, развио 2006. са америчком софтвер компанијом. У тој стратегији може се смењивати диктатор, корумпирани градоначелник.

387 Срђа Поповић је у јуну 2005. издао и књигу „Ненасилни Отпор у 50 тачака". Случајно, прво је изашла у САД, па потом и у Србији, а „аутори" путују по Америци и „држе предавања" како се „ненасилно уводи демократија". Прве примерке купили су Божидар Ђелић и председник Тадић, плативши за „специјални примерак" по 1.000 евра. Купили су је потом и остали истакнути чланови ДС номенклатуре.

утицаја на њих'. Млади немају децу, посао, немају шта да изгубе и чувају. Осим тога, '*кад год се неки диктаторски режим реши на обрачун са децом, он навлачи на себе страховит бес њихових родитеља, баба и деда, ујака и ујни, пријатеља... једном речју, много људи, чак имећу дотадашњим присталицама режима*", каже Поповић.

Један од рецепата за успешну побуну је да у прве редове демонстраната треба ставити младе девојке у белим мајицама и чекати мирно напад полиције. „*Ефекат је загарантован - и најмања кап крви на белој мајици врло је фотогенична, слике делују застрашујуће и обилазе свет - тако је режим врло лако дискредитован.*"[388]

Француском недељнику активисти покрета су још растумачили: „*Користимо класична револуционарна правила: илегална група не сме имати само једног вођу, у случају да је он ухапшен, цео посао пропада. Организује се колективно руковођење, задатке дели више особа које не знају до краја шта је мисија оног другог. Револуционари се такође уче да савлађују страх од полиције: на тајним састанцима организују се виртуелна хапшења и саслушања, млади се уче како да одговарају неодређено, како да се не буне и не љуте, да остану мирни, учтиви и насмешени, кога да зову у случају хапшења, којим адвокатима, којим новинама и којим невладиним организацијама ће да се обрате.*"[389]

Реакције антиглобалистичких група су, још од пионирских дана „Отпора", биле јасно негативне. Интернет-антиглобалисти Србије буквално су жигосали акције Отпораша од његових првих међународних акција, а и још раније, из доба када су открили ко финансијски и политички стоји иза организације. „*Хтели су да руше Мугабеа, Кастра, и Путина - Иван Маровић, сећате ли се? И још су се клели како их ЦИА није обучавала и финансирала да се боре против слободарских покрета и политичких система социјалне правде (широм света - али и код код куће) - а у корист Робовласничког неолибералног капитализма!... Као - „сами су напабирчили 50 милиона долара за кампању"*.

Најодвратнији људски изроди данас су комотно инкорпорисани у власт ненародног демократорског режима (ОК, неки су се

388 **Видети:** *Le Nouvel Observateur*, juin 2007.

389 Ibid.

повукли на Резервне Положаје, у ЛДП.) ДОС и ЗЕС и све странке у којима роваре Отпораши - европским културним стандардима прилагођене диктатуре које творе Подмукли Демократорски Систем, запакован у лицемерје формалне демократије којом теледириговано, кроз окупиране медије, адвертајзинг и Пи Ар агенције управљају НВО Јаничари!? „[390]

Др Дајана Џонстон, америчка антиглобалистичка активисткиња, добро знана и у Европи, пише да је један од америчких спонзора и финансијера ненасилних побуна у свету, NED, давао милионе долара и обуку у „методима ненасилне акције" мрежу младих активиста који себе називају „Отпор" (resistance), са јединим политичким програмом „да буду нормални" у западном смислу.[391] О обуци „Отпора" Дајана Џонстон пише: „*Обука и организовање било је лагана и скупа операција. Овај чланак своди како је то учињено и ко је био умешан. Док је NED тесно сарађивао са партијама српске опозиције, IRI је своју пажњу фокусирао на 'Отпор', који јењ служио као идеолошки и организациони backbone револуције. У марту (2000.- прим - З. П.), IRI је платио за више двадесетак лидера 'Отпора' да присуствују семинару о ненасилном отпору у хотелу 'Хилтон' у Будимпешти, на неколико стотина метара дуж Дунава од омиљеног хотела NDI, 'Мериот'.*

Током семинара, српски студенти прошли су обуку у областима попут: како организовати штрајк, како комуницирати са симболима, како превазићи страх и како умањити ауторитет диктаторског режима. Главни предавач био је пензионисани пуковник америчке армије, Роберт Хелви (Helvey), који је проучио методе ненасилног отпора широм света, укључујући оне коришћене у садашњој Бурми, те борбу за грађанска права на америчком Југу. Хелви, који је у два наврата служио у Вијетнаму, увео је активисте 'Отпора' у идеје америчког теоретичара Џина Шарпа (Sharp), кога је описао као 'Клаузевица ненасилног покрета', реферишући се на признатог пруског војног стратега.

'Отпорове' главне активности биле су: графити који охрабрују цинизам против оних на власти; масовна окупљања уз летке,

390 **Видети**: „*Отпорашки смрад (њихов и наш...)*," на Мрежи: dr nula.nemosterster sterster@gmail.com, February 1, 2011.

391 **Видети**: Diana Johnstone, *Fool's Crusade* , p. 257.

са заставама у корист страних(CNN) тимова камера; организовање студентских група; викање против владиних говорника на јавним догађајима; непријатељско испитивање владиних званичника и захтевање оставки; викање 'уа'. USAID је финансирао мајице, стикере, спрејеве са бојом, итд.

Или како Мајкл Добс (амерички новинар, познавалац Балкана – прим. З.П.П.) поставља: '*Амерички порески обвезници платили су за 5.000 кутија боје у спреју, који су користили студентски активисти да исписују анти-милошевићевске графите по зидовима широм Србије, и 2.5 милиона стикера са слоганом 'Тотов је', што је постало главни слоган револуције.*' (Dobbs op. cit.)[392]

Ментори Отпораша, разни стручњаци за ненасилно рушење режима по свету, „удробили" су заиста у своју технологију све и свашта, крадући идеје из више епоха. Једноставно су лепили у једну причу пуно тога наоко неспојивог. Ту је и језик хитлеровских активиста у Двадесетим у Немачкој, потом коминтерновске технике и њихов пропагандни језик из Четрдесетих (подстицање на ангажман за Шпански грађански рат), да би се у тој „Salade Macédonie" из вашингтонске кухиње нашли и савети за дејство у масама исламистичких теоретичара, чак и иранских мајстора за побуне народа против репресије режима, сугерисањем коришћења технике мазања лица и тела крвљу, како би се дизао адреналин и борбеност демонстраната. Палестинци, на пример, ту технику дуго користе у борби против Израелаца, с циљем придобијања светског јавног мнења.

Ови инструментализовани млади људи можда на почетку авантуре „Отпора" нису ни претпостављали у шта ће заправо улетети, да ће на крају постати праве гињоле у вештим играма разноликих мајстора за психолошке операције при америчкој армији и обавештајним службама. „Отпораши" су већ одавно разголићени и добрано су се избрукали у сопственом народу. Ни једна нација на свету не цени рад за интересе других. Неколицина активиста „Отпора" до данас се и обогатила својим услугама ширења револуционарних „ненасилних" идеја планетом.

392 Ibid.

Зоран Ђинђић и његови тадашњи сарадници имали су основну идеју да се кањењем у политичким активностима опозиције, заправо формирају кадрови-наследници нове номенклатуре у Србији, наредна генерација владајућих кадрова за ново столеће. Ђинђић је вероватно тада видео у овим младима и своје политичке наследнике, али није доживео да види у шта се све изродило, каква перверзија је наследила можда поштену и исправну почетну идеју заметка нове номенклатуре Србије.

На крају овог сегмента о потенцијалној номенклатури Србије из редова „Отпора", поменућемо и најважније: улогу и функцију америчког „специјалца" за „наметање америчке демократије планети", милијардера Џорџа Сороша.

У магазину „Форбс", из 2011., написано је и следеће: „*А 5. октобра 2000, у 'Булдожер револуцији', покрет који је делимично основао Џорџ Сорош, уклонио је Слободана Милошевића са власти. 'Лос Анђелес тајмс' је извештавао о Сорошовој улози, бележећи проблеме које би изазвало то да он добије превише значаја за своје активности. Обезбеђујући пуно новца већ постојећим, али борбеним групама за које је Сорош веровао да су 'про-демократске', укључујући и студентску групу Отпор, он је био кадар да обори владу у земљи.*"[393]

На конференцији за штампу 2003., Сорош је обзнанио своју умешаност, не само у побуни у Југославији, већ и у другим земљама. „*Непоходна је мобилизација цивилног сектора како би се обезбедили слободни и фер избори, јер тамо има пуно снага које су одлучне да фалсификују, или да спрече да избори буду слободни и фер.То је оно што смо учинили у Словачкој у време Владимира Мечијара, у Хрватској у време Фрање Туђмана, а у Југославији у време Милошевића*".[394]

Отпораши-плаћеници америчких операција „наметања демократије по свету" (по Моравчику), ударна бизнис-групускула око Срђе Поповића, наставили су до данас своје активности, где год се укаже потреба за њима. Америчка новинска глобална агенција *AP* обзнанила је у својој вести из 2011. и детаљ са демонстра-

393 **Видети**: „Are George Soros' Billions Compromising U.S. Foreign Policy?" , Forbes, 9/09/2011

394 Ibid.

ција у Египту: „*Била је ношена улицама Каира током револуције која је свргнула председника Хоснија Мубарака: црна застава са симболом, стиснуте беле песнице. Симбол отпора - српски про-демократски покрет који је срушио диктатора Слободана Милошевића - појавио се на најневероватнијем месту за један арапски устанак. Каткад мирне тактике љубитеља забаве балканских студентских револуционара биле су тако успешне да су они отворили радњу за менторство над другим протестним покретима у источној Европи, завереничку стратегију за успешне устанке у Грузији и Украјини. Сада они постају сила на Блиском Истоку.*“[395]

VIII. 5. Декаденција, квази-елите и контра-елите, метаполитика кварежи, по Милошу Кнежевићу

Милош Кнежевић, истакнути српски политолог, редак и драгоцени живући енциклопедиста српског друштва, обавио је значајни посао за будуће истраживаче српске *историје садашњости*, окупивши групу научних истраживача око теме о српској елити, коју је објавио часопис *Национални интерес*.[396] Из тематског броја часописа преузимамо одломке Кнежевићевог есеја. У српској политологији имамо тек неколико примера свеобухватног виђења мена нашег друштва у последњим деценијама. Ретко ко као Милош Кнежевић, са толиким даром, уме да „крсти“ бројне социјалне, политичке, геополитичке феномене, да се упушта у језичке играрије, и стварање разиграних неологизама и кованица у српској савременој политолошкој литератури.

М. Кнежевић најпре констатује темељно измењене друштвене односе у Србији „у секвенци од само неколико деценија“. Прва његова класификација тиче се елита и он их разврстава на: “*1. Елите самоуправних времена 2. Елите транзита 3. Елите транзиције.*“ Период *позног титоизма* је самоуправљање као „препла-

395 **Видети**: „Serbian ousters of Milosevic make mark in Egypt,” AP foreign, February 22, 2011.

396 **Видети:** „Деелитизовање и декаденција”, *Национални интерес*, Година VI, vol. 9 Број 3/2010. Институт за политичке студије.

вљујући облик друштвености", који „није имао алтернативу", „посвећен", „испуњава услове", „заживљава."[397]

Описујући доба револуционарне номенклатуре, Кнежевић га дефинише као *изградњу економски ојачаног и системом односа привилегованог врха средње класе - првобораца из врхушке-* слоја који је живео боље од других, али још увек није имао перспективу легитимног репродуковања и неограниченог стицања имовине. *Деловала је контрола, велики и активан капитал није био дозвољен* ('малверзације у привреди' и 'неоправдано богаћење'). *Економска елита* су били директори, привредни представници у иностранству и партијски повереници у државним и самоуправним предузећима.

Привилеговани управљачки слој: републичка и федерална, међурепубличка партијска олигархија, коју је ауторитетом и неодољивом силом увезивала харизмархијска моћ историјског вође и владара. *Елитност власти* је била компартијска припадност искусних *професионалних револуционара* и *апаратчика* . [398]

Етаблиран политички монизам је дефиниција за „партијску свевладу, сложени једнопартизам, осмочлану Партију у централним комитетима, вишеструка нациократија."

Политичку елиту у време Милошевића Милош Кнежевић је поделио на: „*етатистичку, национал-популистичку, либералну.*"

Елите транзиције карактеришу: *Деформисани транзициони ток; Ратни профитери*: настојали да задрже стечено богатство. Започињањем транзиције долази, по Кнежевићу, до *укрштања на правцима транзиције:* 1) дерегулисања делимично дириговане привреде на неолибералној платформи Вашингтонског консензуса- неповратни *повратак у капитализам,* или *транзиција ка капитализму*; 2) ослобађања потенцијала политичког плурализма развојем вишепартизма- *транзиција ка демократији;* 3) *геополитичка транзиција*: прихватање евроатлантског смера, приближавање Европској унији, евентуални улазак у НАТО (Србија са полу-Истока ка четврт- Западу)."[399]

397 Болдовани појмови до краја овог поглавља су интервенције З. П. П.

398 **Видети:** Милош Кнежевић, „Елите и контраелите недовршене транзиције„ , *Национални интерес*, Година VI, vol. 9 Број 3/2010. стр. 171-222

399 Ibid.

„Једнопартијску политичку елиту сменила је вишепартијска, изнутра такође широка и слојевита олигархијска структура (уз страну експертску, логистичку и финансијску помоћ, преузела неопходне полуге политичке и економске власти).

Опозиционо оријентисани делови друштвених елита из сфера науке, културе и уметности су искрено и страсно, уз неумерена надања, подржали и оправдали продемократску 'обојену' и 'баршунасту револуцију'. Други су, опет, на каријерни и аривистички начин спин-либерала, брзо и безочно преобразили сопствена уверења, да би до непрозирности затамнили претходни део сопствених биографија. Изгледало је као да је известан број нових идеолога и доктринара 'Велике промене' прескочио одређене животне фазе, и да се раскриљеним неолибералним параглајдером нежно спустио на џомбасто транзиционо тло 'нереформисане' Србије.“[400]

Транзиција власти, од октобра 2000., окончана је Ђинђићевим смакнућем, у марту 2003. године... Што се тиче делова старе номенклатуре, Милошевићеви тајкуни остали су без газде, али не и без капитала. Њихов капитал није био само склоњен, на Девичанска острва или на Кипар, него и инвестиран у земљи. Омлађени богатуни и 'џеп-сетери' буразереске приватизације у транзицији, поред незаситих малверзаната и свиклих корупционаша, регрутовали су се и из прислужних редова досовске олигигахије. Фракције власти и фракције капитала нашле су се у снажном профитном загрљају, мање испуњеним љубављу за демократију у повоју и благоутробље грађана Србије, а више обостраним згртачким страстима. Политократе су омогућиле новобогаташима и другим „контроверзним бизнисменима“ повољне тендере и аукцијске услове преузимања негдашњег друштвеног капитала. Партијску номенклатуру нове класе, заменила је *политекономска виша класа старих и нових богаташа, компрадора и медијских тајкуна*.[401]

Владајућу економску класу чини неколико самоповлашћених групација и слојева. Већина њих је изникла и израсла на монетаристичкој идеоекономској платформи фридманизма. Припадници финансијске олигархије препознају се у неколико надлежних

400 Ibid.

401 Ibid.

ресора Владе Србије и Народне банке Србије, али још више међу банкарима. у Србији творе својеврсну *банкократију*. Спрегнути са деловима политичке елите, они располажу флуктуирајућим капиталом и одређују стратегију његове оплодње."[402]

Моћне породице Србије су скоројевићске и кичерске, ослоњене на клановски непотизам и фамилијарност у расподели и вешто рођачко прикривање стечене и присвојене имовине. Дисперзија капитала на чланове породице требало би да онемогући његово одузимање у случају инкриминисања. Породична стабла, у ствари, засењују отимачину. Одатле, нова српска буржоазија, настала у низбрдичним етапама транзита и транзиције није узорна и продуктивна друштвена група од угледа (узорна класа или елита), нит спасоносни фактор национализације и приватизације, већ епохална изнудица прасласка, преласка и преображаја у неизвесној садашњости и још неизвеснијој будућности. Тиме је оснажена недоумица да ли вишеструка српска транзиција уопште има властиту елиту, или се ради о њеним привидима и сурогатима?[403]

Репродукција елита је заправо рециклирање 'нове класе' и остатака горње средње класе, то су партијска номенклатура и безбедносни сектор у који спадају тајне службе, државна безбедност, цивилни и војни обавештајни и контраобавештајни органи, као и органи јавног реда и мира, полиција. (Удбашка политика, тј. неуништива ОЗНА која напослетку „све дозна", БИА и сл.)...

Постоктобарска транзициона елита је „доминацију у Србији градила на оптимистичком типу *компензационе моћи.* Требало је што брже надокнадити мањкавости и отклонити слабости Милошевићевог раздобља. 'Ново време' није се осликавало само као различито, него и као битно. *Групација променаша* је обучена и образована у завршници Милошевићеве владавине као *контраелита,* или *паралелна елита,* али је на сцену масовно ступила тек после преокрета 2000. Она настоји да припадне свету глобализације и глобалног управљања и тако се и понаша. Понеки од њих већ су кооптирани и на раду у наднационалним, трансдржавним и макрорегионалним управљачким и експертским структурама, док

402 Ibid.

403 Ibid.

већи део функционише у ужим националним оквирима. *Коруптивно*, тј. кварежно својство њиховог статуса није лако видљиво, јер је уденуто у структуру тзв. *меке моћи*...Изгледа као да деловању тог типа кондициониране елите моћи у Србији нема повињавања и потчињавања спољашњем фактору (Хагу, Бриселу, Вашингтону, Берлину, Анкари, Сарајеву, Загребу...), јер се политички посао обавља добровољно, из убеђења, а не из присилно наметнутог погледа на свет. Ове елите промена, и саме резултате промена од 2000. , су *елите застоја и опадања, метаполитика кварежи.* Каква је елита која одушевљено учествује у *медиократији* и *театрократији?*[404] Баш онакве како их је портретисао ауторов пријатељ, одличан познавалац домаће и светске номенклатуе. „*Све што видимо на политичкој сцени Србије, само су међусобни дилови малих интересних група*".

VIII. 6. Дијагноза будућности српске политичке класе 2012-2022

Многи припадници Номенклатура социјализама Европе данас су пребогати тајкуни, или веома моћни индустријалци, банкари, свуда позиционисани уз власт и финансијску моћ. Када се задуби у пример Србије, а прошло је 12 година демократске власти, уочава се да победа демократских снага 2000. године није била чиста. Пре би се данас рекло да је победа Коштунице на изборима била изборно проблематична, као и да су се снаге Милошевићевог режима, номенклатура, свесно тактички повукли са власти, одвукавши знатна финансијска средства у иностранство. Комунистичка Номенклатура је, после пада Милошевића, у Србију током година по мало та средства враћала. Избегле паре добиле су у међувремену нове власнике, углавном „децу и унуке комунизма", физиолошко-политичке наследнике стубова первертованог социјализма, а те паре ће лагано пласирати као сопствени новац створен на Западу. Уз помоћ дела полицијских структура бившег система,

404 **Видети**: Милош Кнежевић, „Елите и контраелите недовршене транзиције, „ *Национални интерес*, Година VI, vol. 9 Број 3/2010. стр. 171-222

јединог који је успео да се у језгру сачува од „промена", ове снаге бивше номенклатуре очито се враћају на друштвену сцену Србије у другој деценији Трећег миленијума.

Обарање Милошевићевог режима 2000. године није, дакле, донело Србији социјално и политичко смирење. Бриге су, на против, мултипликоване. Њена привреда није оживљена, већ се додатно умртвљује, са очитом тенденцијом да у потпуности постане нова жртва процеса планетарне делокализације економија. „Међународна заједница" замазивала је очи Србији понижавајућим поклонима у виду контејнера за градску хигијену, половним, па и понеким новим аутобусима, или прикупљања пара за апарате у дечјим болницама, у режији најпре београдских дипломатских дама, а касније и вештих домаћих „пресипача шупљег у празно". Успут је предузимано да нови алави министри и влада учине све да оно мало профитабилних фабрика (цементара, фабрика дувана, и наменске индустрије) или распродају, или спрече да даље производе било шта што може да се извози.

Модерни „меки" Окупатори наметнули су *перверзни континуитет социјал-комунизма*, и „заливали" петокраке звезде једино у Србији. Сорошу и другим стејтдепартментским „архитектама отвореног друштва са затвореним мозгом", једино у Србији није ни ономад сметао симбол најопасније секте XX века. Уз то су перфидно ишколовали децу Титових углађених крвника и поставили их на важне позиције у досовској власти. Номенклатурна листа просто врви од деце стаљинистичких специмена, шпанских бораца, Титових Личана,Титових Црногораца, Титових Косовара, Титових Крајишника, (понеких) Титових Јевреја, (ретких) Титових Рома, Титових Мађара, Словака, Румуна, Титових Хрвата, и иних националности (а готово нигде Срба из Србије, уз свежи изузетак Председника Шумадинца, али тек 2012). Њихови делегати-наследници повремено се и дан-данас обраћају јавности у медијима, чак и са Бриона, узвикујући како су „поносни комунисти." *Кавијар - левица* поново јаше Србијом.

Србија је још исцрпљенија него у финалним данима владавине Милошевића и лидера ЈУЛ-а, јуришничке странке са помешаним елементима комунистичког организовања у предреволуци-

онано време, и секташког организовања. Али, поново се, од 2001., из познатих центара, лансирају опробане „вредности“ нетакнуте енкаведеовске бити безбедносне структуре земље. Најчвршћи континуитет овог раздрочканог система је оно што народ упрошћено и даље назива „*Удба*“. Њихови представници су у Влади, у министарствима, у медијима, полицији и војсци, на Универзитету. Њихова деца такође.

Заправо говоримо о слому социјалистичке идеје и бруталном тоњењу у дехуманизовани либерални капитализам. О томе нигде у српском друштву нису вођене довољно дубоке и дуготрајне расправе, па да из тога Србија изађе са што мање масница и угрувано-сти, са јасном представом какав ћемо капитализам да одаберемо за наш народ, јер капитализам се оваплоћује у читавом дијапазону савременог света, па је требало пажљиво одредити какав капитализам је најбољи за задругарски менталитет Срба. Зашто да Срби изаберу увек најгоре, најтеже, најкрвавије и оно што их додатно укуцава у потпалубље светских токова? То је први задатак који је требало да испуни истинска српска номенклатура у још једној у низу страћених деценија, оној пост-милошевићевске, досовске ере.

Присетимо се поновио и са каквом упорношћу су, још само пре три деценије, апологете „социјалистичког самоуправног друштва“ у Југославији настојали да убеде научнике по свету како је „југословенски пут“ социјализма аутохтон и другачији од оног у Блоку. А на крају те историјске епохе, која се урушила на трагичан начин, праћена ратом, бедом, социјалним очајем и безперспективношћу највећег дела српског становништава, показало се да је управо српска титоистичка номенклатура најжилавија, стаљинистичка, а притом најпријемчивија на ново капиталистичко доба најсуровијег дивљег либералног капитализма, који је намењен баш Србији, и баш уз безбедно идеолошко прекрцавање стаљинистичке номенклатуре.

И не само да је комунистичка номенклатура преживела у Србији, већ је ударна песница, баш каква је била совјетским комунистима, и нео-либералном капиталистичком систему који је наментут савременом свету. Заправо не знамо ко би у расточеном српском друштву, осим комуниста из старог номенклатурног по-

ретка, овако приљежно, усрдно, горљиво и убеђено, помагао данас установитељима нове безбедносне и економске архитектуре и геометрије света да „успоставе ред“ и у Србији.

Политичкој класи Србије, њеној номенклатури, треба стога непрестано указивати где се Србија налази. Судећи по нашем несрећном простору, све је страшнији јаз између света и Србије. Иза паравана наоко динамичних активности на српској политичкој сцени, када се боље завири, зјапи велика провалија суштинског непознавања светских токова, тенденција, законитости. Политичка класа Србије, бројне варијације једне исте титоистичко-стаљинистичке номенклатуре која опстаје на сцени, не жели да научи болне лекције. Као да воли запрепашћујући политички дилетантизам. Угледни париски професор отворено је говорио после 2001.: „*Коштуница, Ђинђић и остали српски лидери су највећи конзервативци, једноставно тиме што су конзерватори комунистичког система. Реформисти су вам лажни реформисти. Србији су нужне истинске промене, прави заокрет, а не ово што им је нуђено досад.*“ И 2012. је непромењено исто. Континуитет енергија прошлости дела несмањеном жустрином.

У Србији не постоји супротстављеност левице и деснице, већ то надомешта супростављеност у почетку ДС и ДСС, а данас ДС и СНС, са мудрим идеолошким муком СПС-а, који сигурно и лукаво иде, уз нове проценте гласачког тела на сваким новим изборима, у све значајнију политичку будућност. На сцени стварања нове номенклатуре одигравају се тек фракцијске борбе веома сличних политичких идеја. Разлике су знатно више у личним нетрпељивостима и личном надметању српских политичких лидера, политичке класе, него програмске. Србија је заробљена новим једнобразним мишљењем, на начин сличан ономе из комунистичког доба.

Из Европе су истовремено одавно уочљиви процеси с јасном тенденцијом светских фактора да се у Србији уведе нови вид државног капитализма. Србија ипак представља једину европску социјалистичку земљу која није трпела директну вишедеценијску репресију руског комунизма. Ти притисци, најчешће преко кредитора, ММФ и Светске банке, уродили су плодом. Социјалне теко-

вине, које су обавезни део савремених друштава и постигнућа која синдикати бране свуда где су нападнута, у Србији данас више готово не постоје. Тековине постоје искључиво за чланове номенклатуре, за чуваре старог система, који су и даље на власти у Србији.

Вратити се уназад у овом промишљању кризе, пре свега значи потпуно разоткривање најнепријатније истине Србије, која је, још од пре рата у Југославији, гурнута у такозвану *економски некорисну зону Европе*. У њој је и даље без наговештаја престанка казне. То је зона не-живота. То је брисани простор ужаса, тегоба, ђавольих мука, безперспективности, непрестаног ширења беде, еродирања социјалних постигнућа, тоњења у понор, суновраћивања у безизлаз. То је зона без дотока инвестиција, тврдоглава припрема за истинско дужничко ропство. Треба непрестано помињати безуспешност и неспособност такозване политичке елите земље протеклих деценија, и пре свега лидера Србије. Мало је рећи да су били дилетанти и незналице. Сетимо се Сун Цуове мудрости: „*Разумети другог и не чинити оно што очекује од вас.*“ Наша политичка класа, међутим, ни данас не мења поглед и визуру. Рене Дибо је уочио да „*тренд није судбина*. „ Српски политичари то не виде, бог-те-пита-зашто. Тренд српске пропасти они подржавају и данас, не трудећи се пуно да сагледају некакве пукотине у великим стратегијама планете, да се некако и Срби већ једном безбедније углаве, а да не настрадају. Јер, увек постоји маргина могућности за слабе и мале попут нас, и увек је могуће предложити симбиозу великима. Ко начини такав квалитативни искорак из менталне блокираности српске политичке елите, означиће и велику прекретницу и оздрављење Србије.

То европски пријатељи-критичари потврђују. Србија треба да се усредсреди и искорачи из конзервативизма друштва у коме још увек нема ни једне поштене државне институције, у глобалну заједницу. Наша још јасно недефинисана номенклатура, са претежним одликама привремености, веома касни. Хенри Кисинџер, велика лисица светске политике, често непријатни мудрац, написао је: “*Ми смо насукани између старих концепата политичког понашања и читаве нове концепције, између неадекватности нације-државе и израњајућег императива глобалне заједнице*“. Рекао је то још 1975., када је био државни секретар САД.

Аутор је притом уверен како у глобалној заједници - 2012. и у будућности постоје и знатно већи избори за малене народе да стекну безбедносно-финансијске кишобране, а да то нису они које нуде НАТО, ММФ и слични нањућени испоручитељи товара осиромашеног уранијума.

Девето поглавље

О пројектовању српске политичке класе

IX. 1. Панорамски поглед на тридесет година номенклатуре Србије, до 2013.

Тридесетогодишња политичка историја Србије, оне која започиње после Титове смрти и процесом разградње СФРЈ, обележили су понајвише Иван Стамболић, Слободан Милошевић и његов „Суслов", супруга Мирјана Марковић, уз помоћ њима верних присталица у Партији. Брачни пар је утемељивач нове номенлатуре у Србији, заузевши најпре Универзитетски комитет ССО, потом Градски комитет СК, а на крају и српску Партију. Тек по овим сложеним операцијама чишћења партијских редова од присталица Стамболићеве фракције у СК Србије, после 8 седнице наступиће и бројни други идеолошки и политички „радови на нормализацији" Србије.[405]

Елите су се, у време Милошевића, како их је видео политолог Винко Ђурић Деведесетих – стратези српске катастрофе, искристалисале на: 1**.** Политичку елиту; 2. Економску елиту (богати предузетници); 3. Полицијску елиту; 4. Културну елиту; 5. Интелектуалну елиту. 6. Тајкунску елиту (бивши ратни профитери).

405 У „нормализацију" су спадали и „фини радови" - фингирање настанка истинске вишепартијске Србије. Познаваоци политичких прилика после 8. Седнице, сећају се тзв. група „Сунце" и „Фонтана". Утицајни професори Универзитета, Алексић и Драшковић, као и партијски активисти блиски њима и Мирјани Марковић и Милошевићу, оперативно су спроводили задатак производње странака почетком Деведесетих. Тек ће се истражити колико је велика њихова улога у овој лукавој партијској операцији, у стварању партија деснице и левице, и националистичких партија, и какве су улоге обавештајних војних структура тадашње државе. Другу линију активности чине Слободан Вучетић, Миодраг Булатовић, Саво Иванчевић, који стварају такође нове политичке групације. На пример, „Патриотски фронт", „дисидентске" партије. Тако настаје и СДП са Чедом Мирковићем (једно време уз њега је и Војин Димитријевић, који са Мирковићем чак и наступа на презентацији партије), СДПС Моме Трајковића, што је много касније „пиратирао" Расим Љајић.

Лобији су се делили на: идеолошки, политички, финансијски, полицијски, културни. *Идеолошки лоби* су чинили: *националисти*, *мондијалисти*, *монархисти*. *Политички лоби* су се делили на*:* а) *Левицу, Центар, Десницу* ; б) *Исток- Запад*; *Финансијски лоби* на*: а) државни- легална привреда*; б) *пара-државни- нелегална привреда, сиво тржиште*.[406]

Војни лоби је такође подељен на:

а) Про-Исток;

б) Про-Запад.

Полицијски лоби комбинован је трима политичким опцијама*: ЈУЛ, СПС, СРС* (па у њега улазе политичари попут: З. Соколовића, В. Стојиљковића, В. Ђорђевића, П. Зековића, О. Стевановића, С. Миленковића, Б. Ђурића, Б. Лазића).

Културни лоби дели се на*:* а) Традиционалну културу; б) Кич, шунд културу.

Што се Партија тиче, рецимо да се у време Милошевића (а аутор под његовом епохом подразумева период 1986-2001) многи у његовим редовима буне против мирне поделе СКЈ, на социјалистичку и комунистичку, да би на крају Шеф (како је у комунистичкој хијерахији ословљаван Председник Партије и Државе) узео под своје новоосновану СПС. „Праксисовци“ су подржали СПС. Питање мртваца са имовином (СКЈ) је тада такође отворено. Тако се снаге одвајају у Србији на СПС (Милошевић) и СКПЈ (Мирјана Марковић), који има намеру да контролише војску. Они су, суштински, почетком Деведесетих, “кројачница“, за израду и свих других странака.

406 Пример за „дуалне активности“ политика-приватни бизнис, ако сте лојални Милошевићу, могао би да буде и Срђан Савић- министар у влади Радомана Божовића за спољну трговину (1992), који је један од многих Срба који већ тада имају седиште своје компаније на Кипру. Или негде другде, попут бившег заборављеног министра Прохаске, који да оставку и метеорски брзо отвори сопствену фиму у иностранству. Бизнис на линији Беч- Београд-Кипар, на пример, знатно напредује усред санкција против Србије, од 1993. Или Зоран Цветић, директор „Агроекспорта“, који се успешно бави и трговином нафте. Компанија је подељена на двоје, а Цветић постаје генерални директор. Компанија се бави широким спектом бизниса, чак продају кукуруз Македонији. Захваљујући Агенцији за процену цене капитала компанија, Цветић јефтино купује фирму Зоран Тодоровић „Кундак“ то све надзире из позадине, све до свог ликвидирања.

Време јачања Милошевића је и јачање његових кадрова, попут Радомана Божовића, Радослава Зеленовића, Милорада Вучелића, и других, војвођанских „Милошевићевих Црногораца", махом пореклом из Врбаса. И „праонице новца" започињу своје деловање у то време. Главни послови ове активности воде се у Војводини (Михаљ Кертес, „Синтелон", и многи други). Права мала класа капиталиста израста из тих активности. Важна линија је Војводина, због политичког задобијања Војводине од аутономиста, као и довођење Милошевића на власт, њега који се, на неки начин, истина је, супротставља рушењу земље, због чега су многи људи у том часу поверовали у спасилачку улогу Милошевића.

Друга структура власти у Србији коју обележавају промене у Савезу комуниста Србије, који ће се на крају овог периода прекрцати у новостворено име - Социјалистичка партија Србије, иде за Партијом, потоња је. То је полицијска стуктура, која јесте модернизована и у својим делатностима диверсификована, често флексибилнија од ранијих генерација. Коинцидира са доласком Јовице Станишића на власт. Паралелно са Партијом, и у српској полицији настају крупне промене, па генерација Јовице Станишића такође кроји свој успон, баш као и милошевићевци. То је већ генерација деце кадрова ДБ-а, међу којима, наравно, предњаче, као и дотад, „Црногорци". Уз децу безбедносних кадрова, како традиција налаже, иду и нарко бизнис, и шверц цигарета, вискија. Овој предузмљивој полицијској генерацији својим богатим искуством помагаће и наши људи по криминалним миљеима света, попут Радоњића из Њујорка (Готијев клан). На крају иде и трговина оружјем, значајан извор средстава за полицијске потребе. Новац прикупљен разноразним каналима пара полицијских делатности, користиће се и за куповину предузећа по Србији. Такав „ван-буџетски новац" служи и за награђивање људи лојалних њима, интелектуалаца, разних профила који су им из друштва потребни да буду уз њих. Опет су руководиоци могли да располажу, у име државе, „црним парама", имали су од режима carte blanche.

У сјајном филму Дарка Бајића, „Балканска правила" (1997), по сјајном сценарију Радослава Павловића, у дијалогу два „спавача" српског дела српске „Службе," онај старији открива млађем, наследнику „Службе", суштину: „*Сад ћу ти рећи који су наши си-*

драши, које људе плаћамо из Владе, које из полиције, које из војске, које из опозиције. На које људе рачунамо за десетак година да ће доћи на власт, ко су хомосексуалци, чије су жене немирне и чија су деца наркомани. И сви преко којих можемо да вршимо притисак, да ми изненадимо будућност, а не она нас. Ми пројектујемо будућност".

„Пандури" (*cops*) ће бити успешни и касније, у време најтежих санкција, од 1993. Те полицијске обавештајне структуре порођене су у најгоре време санкција. Одатле су изникла и официрска деца Цане Суботић, Миодраг Костић, Вук Хамовић, Војин Лазаревић, синови разних генерала КОС-а и других родова Војске, често школовани на Западу. Свеукупно, у гро случајева, деца комунистичке номенклатуре. Тада се појављују и Карић, Мишковић, Бекo, и ини. Из тих структура су потекли и главни курири, носиоци врећа са новцем у западне банке на Кипру и другде по Западу. Овај период кулминираће стварањем групације бизнисмена које је делегирала комунистичка власт за изузезетно важне послове „напољу". Суштину овог процеса, који се одвија у периоду распадања Србије, отеловљују разни службеници и повереници Службе државне безбедности, као и обавештајних војних структура (традиционално најповерљивијих и најлојалнијих) за најважније послове.[407]

Директори великих предузећа одранише су често бирани из редова савезног ДБ-а. Раде из великих земаља, из Немачке, Енглеске, Америке, имају пред собом раније освојена светска тржишта. То је канал, амбрела за младе кадрове. Они прате рад великих банака. Имају на располагању буџете од стотине милиона долара. Тада су ишли у „Инекс" и „Генекс" да пеку занат. Интелигентна и способна Борка Вучић их је слала у Либан (попут Дракулића), да уче. А када је дошао час званичног дисконтинуитета власти, отишли су дефинитивно из земље. Пред распад су ови специјално задужени

407 Невидљиве полицијско-војне структуре бившег режима успешно су извршиле прву транзицију капитала, а далековидост такве стратегије понекад се укаже на светлу дана до данас, када се сазна да је неки успешни бизнисмен заправо син, или унук, некадашњих моћних генерала или политичара. Старије генерације се сећају Јова Поповића, чувеног војног обавештајног шефа, који је и као пензионер „дрмао" „Партизаном". Оставио је за собом успешног сина, интелигентног Милана-Мишка Поповића, који се никада није појављивао у медијима, све док није закратко био супруг хрватске певачице Северине, а потом дао интервју од великог значаја за историју садашњости Југославије и Србије, Миломиру Марићу за „ТВ Хепи", почетком октобра 2012.

људи „откачили“ огромна средства из земље, а носећи их и гарантујући за њих, извршавали задатке Партије и истовремено измештали неопходни капитал за потоње време из све катастрофалније ситуације у земљи. Остали су у иностранству, а са тако осигураним великим средствима, почели да купују, са безбедне дистанце, све живо у Србији, али и напољу. И људе, наравно.

И веома брзо су се ови људи трансформисали у стварне власнике тих стотина милиона долара, марака. Замислимо само моћни „Генекс“ са 8-9 милијарди долара годишње. Њихови људи веома добро су познавали тржишта по свету, па су лако преузимали потом клијентелу из времена Југославије стару деценијама. Легализовани ратни профитери (има ту подоста и пензионера “Служби“) су номенклатурни изданци -наследници капитала „Генекса,“ „Инекса“ и сличних државних фирми: Шаренац, Љубичић јуниор, Боривоје Милошевић (Председников брат). Има експонираних и скривених кадрова, који су пред лом пребацили фирме на себе.

Наставак ове пионирске, „генексовско-инексовске“, реструктурисане групације комунистичких новокапиталиста биће израњање на сцену *тајкунске касте зреле Милошевићеве ере*, која ће се, опет, прелити касније у досовско доба**,** а 2012. и даље владати опљачканом Србијом.[408] То су поново синови кадрова ДБ-а (Мишковић и слични, на пример). Тајкун није самоникли човек у бизнису, наравно, већ по узусима комунистичких пројектних центара кадрова, човек кога су одабрале „службе“. Почетни задатак неколиких првих тајкуна био је да за оне који су га лансирали и помогли му уђе у процес приватизације, да кроз систем заправо дискретно плаћа њих. Тако су тајкуни поодавно преузели српску државу одавно. О том типу светских бизнисмена, о касти олоша, *охлократији,* писала је и италијанска ауторка Наполеони**.**[409] Слично као у Русији - тамо се поред рубље тражила „спољна рубља“, а у Србији тврда валута. Новац из криминала у српској приватизацији служи за куповину предузећа, а њим управља заправо држава. Тако израста слој нових капиталиста.[410]

408 Душан Ступар, бивши шеф ДБ Београда, данас поседује, поред осталог, готово све новине у Војводини, од Панчева на даље. Власник је, тврде новинарски извори, поред осталог и недељника „Актер“.

409 **Видети:** Loretta Napoleoni, *Rogue Economics: Capitalism's New Reality*, 2009.

410 Из разговора са Др Душаном Јањићем, 29.12.2011.

Ову групацију у све акције шаље систем, који све контролише - енергенте и храну. Слободан Милошевић, поменимо објективно и по неки његов добар потез, својевремено није дозвољавао тајкунима да потпуно контролишу енергенте. Анђелко Ковачевић је занимљив пример бизнисмена тог доба. Данас потпуно заборављени газда „Југооцеаније", био је и члан ЦК СКЈ, увозник нафте, југословенски представник у ФИФИ, кандидат за њеног председника. Подржавао је Анта Марковића против Милошевића. „Случајно" је погинуо у саобраћајки на Кипру, када је постао, тврдило се - безобразан, нестрпљив и „зинули му апетити". Невидљиве газде су га једноставно „одували". И они су, као већина масе народа, очекивали на почетку од Милошевића да све обнови, побољша, отвори друштво. У Бизнис-комунисте Милошевићеве епохе можемо да убројимо и: З. Перучића, Д. Михајловића, Шаренца, Јакнића, Томића („Симпо"), З. Чичка („Мириног човека" из фирме Euro Business Balkan Enterprise).

Хамовић и Лазаревић (потоњи је некада био саветник Филипа Вујановића) имају на почетку монополску позицију, али су били класични тајкуни. Њима је власт омогућавала да дођу до пара. Тајкунизација је потпуно под државном контролом, и горепоменути, и Мишковић, Беко, и други. Ови људи су углавном образовани, део су система, имају дугогодишње везе по свету. Образовање их ипак није обуздало у скоројевићким идеалима. Они тако не могу да одоле да не купе „златне шољице", „свилене гаће", теже у животу да се што пре домогну авиона, јахте (јер су то сањали гледајући такве сцене у филмовима), присвојили су идеале западних „бизнис-Шабана": кабаре, жене, кавијар, скупи сатови, итд. Креирају своје микро-светове, морал у том свету уопште не обитава. Заборавили су нови богаташи врло брзо и на Јовицу Станишића, Михаља Кертеса, а ови су тада још могли да их сместе иза решетака.

Држава има у пословима и „спаваче", као што су то били Језда и Дафина. Они су давали паре и држави, и опозицији, свима, свим странкама. Ђинђић је тако добио „Тојоту" од Дафине, Вук Драшковић за СПО 540.000 марака. Један од најстаријих демократских политичара је, каже урбана легенда, захтевао искључиво швајцарске франке од Језде, није хтео друге девизе, па је добио 200.000 „швај-

цараца". Човић је добио од Језде 400.000 марака, али их је и вратио, што је био редак случај тих година.

Браћа Карић, на челу са Богољубом, су особени феномен, у чијем корену је њихова природна спретност и таленат за бизнис. Ти људи се ослањају на државу, функционишу као такви, а да и нису формално државни. Улећу у празне просторе. Одржавају добре односе са владарима и њиховим женама и тако намичу огромне паре. Да је држава нормална, све би било у реду, свакако би људи попут Карића добро носили приватизацију.[411]

Тајкуни су бивши ратни профитери, попут поменутих, тандема Хамовића и Лазаревића, Бека,[412] Мишковића, Ђунића, Костића-Колета, који је почињао послове још са Радоманом Божовићем. Са огромним утицајем, временом су готово приватизовали државу, имали огроман утицај на државну политику, на владу. Чињеница је да је један анонимус из црногорске провинције, Шарић, постао један од најбогатијих у Србији. Међутим, истина је и да је Шарић платио својевремено све порезе уредно. Ко је иза њега, то је решење енигме коју није још увек обзнанила српска влада.[413]

Ствари еволуирају 1994., када режим ставља под тоталну контролу некада велике успешне фиме „Прогрес" и „Енергопројект", а уништена је „Беобанка." Тотални преокрет настаје у Србији 1996. „Службе" слабе, корупција цикља. Данас се заборавља и на занимљив детаљ да тада универзитетски професор прави Арка-

411 Доскорашњи саветник премијера Цветковића, професор Јурај Бајец, занимљив је продукт времена, доказ неуништивости и континуитета комунистичке номенклатуре. Био је очито и човек за улетање у празне просторе, „десна рука" Мире Марковић. Својевремено, у јеку правих отимачина власништва и некретнина по Београду, Бајец је правдао пред јавношћу отимање *Института за економске експертизе*, у који је упао Карић, са извесним Мухамедом Муљхаџом. Он је, тврдили су аутору својевремено запослени у Институту, попут директора Чолића, уништио све доказе против Карића и његове финансијске малверзације, тврдили су људи из Института (на челу са директором Чолићем). Ове Београђане избацивала је из њихове зграде екипа коју је предводио Карићев шеф обезбеђења, Мухамед Муљхаџа, Шиптар из Пећи (sic!) Бајец је био и председник борда *Предузетничке банке*, где се десила и афера са нестанком 11 милиона долара својевремено. Касније је, као и Мира Марковић, предавао, за велики хонорар, на Карићевом Универзитету.

412 Никада није истражена оптужба да је Милан Беко „ојадио" СПС, са којим је био близак Деведесетих, за бар 40 милиона марака.

413 **Видети:** филм Вука Јовановића „Свадба", о Шарићима.

ну партију - ССС, а он постаје први подпредседник. Појављују се јавно људи из Народне банке, СДК, „Генекса“, „Инекса“, полиције, привредног криминала. То је време од Милошевића до Ђинђића, до децембра 1992.[414] Новац се добија из криминала уз логику криминала. Такав новац је онда ушао у привредне токове, легално.

Иако је „Дуга“ својевремено објавила специјално издање „7 највећих пљачки Србије“, заправо смо претрпели 9 великих пљачки у режији елите Србије, 1988-2000: 1. Стара девизна штедња (пре рата 1991-1995); 2. Зајам за Србију; 3. Пирамидалне банке; 4. Упад у систем националног плаћања; 5. Пљачка преко функције генералних директора важних компанија (чланови ЈУЛ, СПС); 6. Пљачкање фондова за изградњу станова; 7. Упад у национални буџет (немачка марка по 6 динара, а у продаји - 30); 8. Екстрапрофит фирми у савезништву са режимом; 9. Перверзна приватизација - нерегуларним средствима.

Ствари, међутим, не постају једноставније, чистије, уређеније, ни после пада Милошевића, 5. октобра 2000. Један од главних фронтова нове власти био је и економски, заправо увођење нормалног привредног система, са уређеним економским амбијентом. Но, брзо је јавност увидела да формирање нове номенклатуре Србије, нових номенклатура, не иде како је народ прижељкивао. Међународна заједница је ушла да помогне и, занимљиво, разбуцали су најпре Војску и полицију, али се нису потрудили да инспиришу нове властодршце да уведу нормалан дужничко-поверилачки однос у управљање државом, што је педуслов било каквог демократски уређеног друштва. Уместо тога, већ убрзо после формирања Ђинђићеве демократске владе (са учешћем бројне коалиције, по бројности слично НАТО коалицији наспрам Србије 1999), ствари су почеле да се разводњавају. Сетимо се питорескног слогана из Ђинђићеве епохе: „*борба против мафије мафијашким средствима.*“ Онда је убијен Зоран Ђинђић, па су анемичну борбу против

414 Део оваквих прича забележен је у анализи екипе тимова из јавних извора, Др Душана Јањића, „*Организовани криминал и етнички сукоби на Западном Балкану*“. Поред осталих, у екипи аутора су и Будо Бабовић (Интерпол), и новинар Воја Туфегџић. Душко Михајловић касније, као министар полиције, прави „Белу књигу“, додавши само 2 клана више но што су Јањићеви одавно констатовали. Михајловић додаје Сурчински клан и Земунски - мада је то исто.

тајкунизације Србије наставиле све владе, до најновије владе Ивице Дачића и Александра Вучића.[415]

Но, да не буде за све крив Ђинђић у историји садашњости Србије. Кључни катастрофални политички феномен у режији владајуће политичке класе јесте оријентација на *системску корупцију*. Од времена Коштуничне владе до данас тај феномен је израстао у канцер. Логика партократије је тотално надкрилила државне интересе и системска корупција је модус некажњене корупције у друштву. Некадашњи руководилац УБОПОК-а, на међународном плану цењени стручњак за борбу против корупције, пуковник Јосип Богић то тумачи без длаке на језику: „*Корупција је у суштини коришћење државних ресурса у политичке сврхе, за партијске другове, за разне НВО, чак и за лична богаћења. И то се завршава овако: добијеш плату 10 000 евра, 2.000 за тебе, а 8.000 за Партију. И све је у складу са законом, или Уредбом, нема хапшења, ништа ти не могу. И замислите таквих 130 недодирљивих агенција, са платама чак и до 10 000 евра. Паре одлазе суштински у сврху корупције. И све је 'у складу са законом'. Костић купи шећерану за 3 марке, јер је донета Уредба и опет је то системски, а немогуће је хапшење. С друге стране, системска корупција је омогућавала елиминисање из посла циљаних бизнисмена, уз лажне оптужбе, недоказане, чиме људима наносиш огромну моралну, али и материјалну штету. Афере са Милетом Драгићем, Цајићем, Кнежевићем, изгледа да спадају у такве обрачуне. Примат партија над институцијама објашњава све недаће у српском друштву, и зато је системска корупција и даље на сцени.*“[416]

415 Аутор апсолутно не верује, у моментима завршавања рада на овој монографији, децембра 2012., да ће Дачићева влада саставити у раду период и приближан четворогодишњем мандату. Превише је и у овој влади трагова континуитета делатности штетних интересима српског народа и државе. За квалитативно неопходну другачију енергију темељних државотворних промена нужна је критична маса другачијег моралног кова српских лидера. То конкретно значи да имају однос према држави попут политичке генерације с почетка 20. столећа, попут Лазе Пачуа, на пример, или попут напора једног Михајла Пупина у борби за границе наше државе после Првог светског рата. Или, како Французи кажу: *Une autre qualité de la densité intellectuelle du personnage*- другачији квалитет интелектуалне густине личности.

416 Из разговора (насилно) пензионисаног полицијског пуковника Јосипа Богића са аутором, септембра 2012. У Београду.

Из периода владавине Бориса Тадића, нарочито у последње четири године демократске владе, настала је најновија генерација власти ДС, које оличавају две личности: Шапер (бивши) и Ђилас (садашње-будући). Кабинет председника Тадића запосели су Крстић и Шапер, поверљиви другари из младости, иначе некомпетентни за државне послове. Да није ових година у близини био и искусни и интелигентни Триво Инђић, пријатељ Председниковог оца (који га је вероватно и замолио да бди над сином), уз професора Мићуновића и професорку Загу Голубовић последњи из историјског језгра београдских „праксисоваца", вероватно би *damage control* („контрола штете") у Тадићевом кабинету била још неупоредиво тежа ових година.

Нагло су „ижђикљали" људи око Срђана Шапера, интимуса Бориса Тадића, првенствено због тога што већ раније „запаћена" мафија није на време схватила важност маркетиншког света као израњајућег резервоара нових пара. Мафија их је у почетку исупустила из вида, и *Идол Шапер-генерација* је релативно брзо израсла у велике важне факторе тадићевске технологије власти. Постали су видљива и те како опипљива стварна нова номенклатура Србије.

Маркетиншке агенције, ти ефикасни савремени апарати прања мозга становништву, дал' за прашак за прање веша, дал' за избор лидера власти, су, подсетимо, проистекле из света Драгана Сакана, гуруа, оца маркетинга у Србији, оснивача српске бранше чувене агенције „Сачи и Сачи", и још неколицине стручњака за маркетинг. Са Саканом су у почетку сви склапали послове, а он је запошљавао талентоване режисере, попут Туцка Димитријевића, Бориса Миљковића, М. Петровића. Помоћник му је био Иван Станковић, данас власник „Комуниса".

Психолог Драган Сакан није у уговоре стављао ставку да не могу да му отцепе неке наруџбине. Тако је Ђилас дошао до првог већег посла, „Лаки Страјк" кампање, Шапер је отео „Кока-Колу", кажу људи из света маркетинга, итд.[417] Но, Ђиласу од почетка бављења тим послом многи признају умешност да „намирише паре".

417 Када је аутор једном приликом запитао већ добрано застрашеног Сакана, сломљеног због свега што је доживео од ђака, шта су то и како његови ученици радили да га на крају потпуно униште на тржишту, овај му је узнемирено одговорио: „*Молим те да ме ништа не питаш, ти људи су спремни и да убију*! "

Градска легенда каже да је, чим је зарадио први новац, отишао у РТС, закупио за целу годину тзв. *минутаже* и на крају године инкасирао одличну зараду, јер је понестало минута за рекламирање, па су сви морали да долазе у његову фирму и купују их, наравно скупље.

Поредимо слободно судбину Драгана Сакана, о којој се понешто и зна у јавности, са судбинама хиљада радених грађана који су покушавали да изађу на крај са свеопштим криминалом у Србији, да у тим Танталовим мукама изборе пристојан живот, били немилосрдно гажени од алавих специмена света бизниса Србије. И то је тако још од почетка Осамдесетих, а пуно тога је остало исто и у 2012. Покушајмо да језгровито одговоримо на питање: шта је донело последњих 12 демократских година, после исто тако разорних 11 година епохе Милошевић? Имамо најпре нову генерацију *тајкуна*, комбиновану са оном из Милошевићевог доба (власници), потом *финансијере* (банкари), као и *актере у сивој и црној економији* (Шарић, итд.). Имамо *посреднике* (продају струју, гас). Посредничка структура се налази између и остварује профит, попут Лазаревића и Хамовића. Имамо и непрестане *афере*.

Мафију можемо да класификујемо такође у богатој палети: *енергетска мафија*, *стечајна, грађевинска* (стамбени простор, земљишта), *пољопривредна откупна*, *саобраћајна* (изградња путева, путарине), *медицинска*, *фармацеутск*а (вакцине), *универзитетска* (образовање, куповине диплома, приватни факултети - "Заврши и пали!"), *медијска* (давање агенцијских услуга, фреквценција), *књижевна* (продаја награда, кандидовање за награде, гасе старе, успостављају нове), *увозничка, ђубретарска* (30-40 депонија, отпад медицински, нуклеарни, итд.), *погребничка* (махинације са гробницама), *нарко-мафија*. У таквом окружењу потом треба градити нормалну државу.

А српска држава је веома близу банкроту. Зато је потребно непрестано се додатно задужује. Пример информације у „Максију" је индикативан: „За куповину преко 2.000 дин. одобрава се кредит на 6 месеци - тј на 180 дана за потрошаче." Можемо да претпоставимо колико тек Мишковић и слични онда дуго плаћају своје набавке док не „окрену" паре?

Човеку из Вршца је дошао у посету купац из Немачке, са супругом, који је већ послао капару за куповину имања од 250 хектара. „Мора да сте генерацијама стицали ово имање", констатује импресионирани Немац. Газда се насмеје: „Ма не, за само 2 године". Запрепашћени Немци побегли су главом без обзира из Вршца.[418]

Један од познатих тајкуна из Милошевићевог времена, Данко Ђунић, после 5. октобра иницира оснивање Клуба „Привредник." Данас су *људи из Шекспирове*, са Алексом Ґрујићем, бившим генералним директором „Југодрва" на челу, врло важни. Кључан човек за везе са Русима, преносилац порука. Привредни клуб је „јака екипа", јер су чланови у време транзиције и опште пљачке из тог периода изашли као купци и нови власници готово свега што је било за куповину у време приватизација.[419]

Тајкуни су данас људи са највећим дуговима у држави. Највероватније да ни Жељко Митровић није прави једини газда „Пинка", већ да још неки крупнији „играчи" стоје иза њега, играчи у сенци. Највише су јавно експонирани Мишковић и Ђунић. Мишковић је био потпредседник владе, а Ђунић савезни министар. Имали су тада моћ без пара, сада преко пара имају моћ. Економски прописи њима највише иду у прилог (попут Закона о дужницима). Скандалозно је и што је држава годинама уплаћивала допринос фирмама које нису уплаћивале доприносе за запослене. И тај списак је практично државна тајна. Бизнисмени ништа не плаћају, а уништили су притом све мале фирме.

Важно питање за данашње и будуће истраживаче српске историје садашњости јесте: како су страни интереси и службе одређивали критеријуме инструментализовања овдашњих кадрова, за наш терен, како су их пројектовали? И како су, готово редовно,

418 Из разговора са Владаном Динићем, власником недељника „Сведок", 03.01. 2012.

419 Чланови су и: Мирослав Мишковић, Миодраг Бабић, Милан Беко, Драган Томић, Жељко Митровић, Топлица Спасојевић, Драгољуб Вукадиновић, Никола Павичић, Андреј Јовановић, Бојан Миловановић, Миодраг Алексић, Драган Ђурић, Веселин Јевросимовић, Бранислав Ґрујић, Александар Влаховић, Миодраг Костић, Милија Бабовић... Видети у: „Портрет без рама: Данко Ђунић Ајфел," *Политика,*15. јануар 2012. Но, треба се запитати и о улози личности попут Божидара Ђелића, човека са везама по свету и доказаним жаром да „прави" велике паре и трансакције.

одабирали за овдашње радове инсталирања капитализма децу и унуке комунистичке номенклатуре?

Док су се комунистички синови, којима је комунистичка каста оставила у наслеђе почетне капитале и обезбедила их измештањем из анархичне и опљачкане Србије (а они су и највећи пљачкаши) измештали на резервне револуционарне положаје - усред Запада, и тамо бавили увећавањем капитала, засађен је паралелно по Србији нови засад пројектованих „биљчица“ са Запада - неколике невладине организације. Титулу прото-НВО организације држи *Хелсинки Воч* у Југославији, која се на нашем тлу први пут појавила средином Осамдесетих**.** Аустроугарски претендент на трон, Ото фон Хабсбург, једно време је био и шеф, да би делимично касније био упетљан и у кабинет Вацлава Хавела.

Историја Југословенске Хелсиншке организације, из које ће касније настати и српска бранша, показује нам да су прве радне групе биле словеначка и хрватска. У Београду су, у повољнијој политичкој средини од Љубљане и Загреба почетком Осамдесетих, своје активности започели и Демшар и Шекс. Због опортунизма и страха од режима, они се „покривају“ Хелсиншком декларацијом. Да би се избегла сувише очита присутност Ота фон Хабсбурга, све преузима потом новинарка Кристина фон Кол.[420] У том периоду долази до састанка Звонимира Чичка и Павла Имшировића, познатих дисидената из Загреба и Београда. Тања Петовар је, као још једно познато интелектуално име дисидентства, отишла из земље. Био је то период дискусија о томе како идеје Хелсинки воча проширити у Југославији. Борка Павићевић је била заменица почетног југословенског одбора. Све је замрло 1992-3, када је започео грађански рат. Тада се, међутим, истовремено и поставило питање реорганизовања, и тражила се погодна особа за челника. Тако се дошло до тога да су сви активисти гласали за познатог адвоката Владана Василијевића, крајем 1993.

Међутим, мистериозно је 1994. стигла вест да је сачињен *Хелсиншки одбор* са службеницом ССИП-а Соњом Бисерко на челу. Требало је да се одржи оснивачка Скупштина. Звонимиру Чичку

420 Аустријска дописница из Београда, иначе Швеђанка својевремено удата за Аустријанца, упамћена је по бурном ван-новинарском животу Осамдесетих у Београду.

је тада Кристина фон Кол рекла да није добро да се Хрвати мешају у Хелсиншки одбор у Србији.[421] Важан детаљ јесте да први Одбор у коме је деловао Имшировића и његови саборци, пре ове фазе, није био званично регистрован у Југославији. Тако се десило да је први организовани опозициони НВО глас основан тако што су људи са Запада, задужени за помоћ левим опозиционарима у Србији, истинским манипулацијама инфилтрирали у чврсто језгро Хелсинки воча Србија, службеницу комунистичког режима, који је повремено хапсио и слао на робију баш људе попут Павла Имшировића и другова, који су ову идеју и донели у земљу. Имшировић и активисти из његовог круга су једноставно одстрањени из *Хелсинки воча* још на почетку, без икаквог објашњења, а ова организација и 2012. дела, под палицом омиљеног лика Стејт департмента, а истовемено активисте про-комунистичког Друштва за одбрану тековина НОБ, Соње Бисерко. И у чему су онда они из централе моћне НВО *Хелсинки воч* различити од стаљинистичког светоназора партије Соње Бисерко, СКЈ ? Упадају у очи симболике и сличности у понижавајућем и колонијалистичком начину довођења својих кадрова на терен у мале земље, између Коминтерне Тридесетих и НВО газда данас. Некад Димитров, а у савремено доба Ото фон Хабсбург.[422] Оба извора су, свако у свом добу, добро плаћала, а Бисерко и њена екипа, попут других истакнутих фигура српских НВО, и даље живе опуштено од средстава које јој спонзори стављају на располагање још од почетка грађанског рата у Југославији.

Две су владајуће идеологије дошле са офанзивом НВО на Србију: *сорошизам* и *неолиберализам* (идеологија пропасти). Постоје још друга два аспекта, две категорије које не треба да губимо из вида у овој анализи: *клијентелисти* (задржавање покорности) и *суверенисти* (за независност).

Прича о кадровима НВО у Србији је заиста мапа кадрова нове глобалне Коминтерне-*Вашингтерне*. Све водеће фигуре значај-

421 Сведочење Павла Имшировића аутору, 2010. у Београду.

422 Аустроугарски претендент на престо Мителеуропе, Ото фон Хабсбург, неће се устезати да, када избије грађански рат у Југославији, у више наврата у медијима третира српски народ на отворено расистички начин. Између осталог, таква је и изјава за париски *Л'Фигаро,* 15. 08. 1991.“*Хрвати, који су цивилизовни део Европе, немају ничег заједничког са српским примитивизмом, са Балканом*“.

них невладиних организација у Србији су под паском вашингтонске нове, капиталистичке Коминтерне. То је важило и за угледног професора Правног факултета, др Војина Димитријевића који је руку на срце, један од ретких из ове моћне групускуле идеолошке вашингтерновске братије који је припадао по пореклу истинској грађанској Србији. То га међутим, није спречило да буде у сагласју, или да пређуткивањем дочекује западне политичке и правне силеџије који су финансирали све водеће српске НВО, па тако и његов Центар за људска права.[423] За Трећи и Четврти свет англосаксонски финансијери и наших најмоћнијих невладиних организација готово су пресликали својевремену методологију Стаљиновог рада за земље на које је рефлектовао, а неке идеолошки и политички освојио после Другог светског рата.

Ґро најознатијих НВО су, од почетка активирања у Србији, до данас, махом играле унапред одређене улоге бранитеља страних интереса у сопственој земљи. За те послове ангажовани су све сами марксисти комунистичке Србије, деца и унуци комунизма и војних структура: од „партизанке“ и „Беговице Београда и Србије“, Соње Бисерко, ћерке комунистичког шефа обавештајне службе СМИП-а, преко значајне фигуре Марксистичког центра Београда, Соње Лихт, потом Миљенка Дерете, из партизанске српске хрватске породице, Биљане Ковачевић-Вучо, ћерке Шпанског борца, Кори Удовички, ћерке Шпанског борца, Ивана Вејводе, сина Шпан-

423 *„ Ево, кажу да је био 'херој борбе за људска права'. Војин Димитријевић. А ја бих рекао да је био један од шампиона аутошовинизма. Из конформистичких разлога. Због потребе за сигурношћу. Сећам се - у пролеће 2002., добио сам позив да се појавим пред судом у Парми, како бих регулисао „право старатељства“ над мојим ћеркама, јер смо ја и А. већ живели одвојено. Пошто сам предао документе и захтев за визу у италијанској Амбасади - доживео сам шок: одбили су ми захтев, и узгред „запленили“ стари soggiorno (доказ да сам у Италији провео 22 године!). Када сам се обратио Војину, који је био школски друг мог оца, очекујући да ће ми изаћи у сусрет у заштити мојих ЉУДСКИХ ПРАВА, а пре свега помоћи у заштити 'дечјих права' моје деце, која су СВЕТИЊА - доживео сам шок! Војин ми се понудио да ме 'прошверцује' уз помоћ 'пријатеља у француској или аустријској амбасади'! Ја сам му рекао 'да немам намеру да се понашам као криминалац , јер је на мојој страни Међународно право'...и објаснио сам му да сам се њему обратио баш зато што је 'директор Центра за људска права. Он ми је одговорио (крајње пријатељски): 'Драгане, ЉУДСКА ПРАВА НЕ ПОСТОЈЕ“ - рекао ми је тада, пре 10 година. Више му се НИКАДА нисам обратио. Био сам шокиран. Он је тада био - ДИРЕКТОР СРПСКОГ ЦЕНТРА ЗА ЉУДСКА ПРАВА.“* (**Из писма аутору** Др. П. Агана, некадашњег породичног пријатеља проф. Димитријевића, 7. октобра 2012, поводом његове смрти.)

ског борца, и многих други левичарских кадрова, преобраћених у модену верзију марксиста-мондијалиста, у служби ултрадесничарских институција Вашингтерне. Да парафазирамо познату рекламну будалаштину са српске телевизије - запрепашћујуће и шашаво изгледа- али делује! [424]

Заиста је дошло до шизофрене историјске ситуације у Србији: деца Шпанских бораца постала су одлучни промотери и бранитеља страних интереса у Србији. Кори Удовички, беогадско дете са докторатом Јејла, постаје кадар ММФ-а, који је после демократских промена 2000. лобирао да она постане српски гувернер. А 1978-79, Кори Удовички је била динамична и горљива председница Комисије за идеолошки рад ССО Врачар, као и чланица ГК ССО. После промена 2000. најпре је сарадница министра Питића, потом Гуверенерка Народне банке, и потом и један од помоћника Генсека ОУН. Око избора 2012. Кори Удовички изненада се појавила у Београду, али овога пута није нигде изабрана, Борис Тадић је изгубио изборе.[425] Иван Вејвода, син „Шпанца" Ива Вејводе, данас је подпредседник Немачког Маршаловог фонда Сједињених држава, још једне институције Вашингтерне данас у свету.[426]

424 На пример, Миљенко Дерета (а и Лихтова, саветодавно) су годинама били главне фигуре за дистрибуцију пара не-владиним организацијама у Србији. И у Коминтерни су благајници увек били кадрови од највишег поверења, а тако је и данас у Вашингтерни. Очигледно је њихова функција слична фукцији коју имају и они који добијају америчке паре у Русији, са циљем разбијања Путиновог режима. Те послове обављају у Русији многи који су у совјетској комунистичкој хијерархији били комсомолска генерација, па постали крупни капиталисти, чак и олигарси. У Србији бивши комунистички кадрови саучествују у инсталирању Србима најсуровијег вида капитализма. Као да је најзначајнијим личностима српског НВО света готово конгенитални порив ширење револуција за туђе интересе, у традицији Шпанских бораца за рачун Коминтерне.

425 Какви су ти кадрови који прате апарат нове српске номенлатуре? Како је све могло и у време Ђинђића, а не само у Милошевићево, како су се и људи демократије разметали и трошили наше паре, као горди чланови нове номенклатуре? На пример, помоћница Кори Удовички, министра енергетике, била је саветница за медије, добила је у Београду службени стан, плаћено путовање за читаву породицу, трошкове за превоз намештаја, јер је живела у Америци.

426 Родитељи деце „Шпанаца" из Србије и Југославије највероватније не би данас били поносни што им наследници, иако њихове титуле међународно звонко звуче, раде за Вашингтерну. Мада су, с друге стране, и њихови родитељи Четрдесетих били у служби Коминтерне и у Шпанији.

IX. 2. Достижни новац као суштина разорних привредних делатности у Србији, по Ненаду Калуђеровићу

Потпуно незапажено у јавности у Београду делује одиторска кућа „Софител одитор", чији је власник економиста Ненад Калуђеровић. Уз дозволу аутора , у ову студију уврстили смо делове његових још необјављених анализа репертоара криминогених привредних активности у Србији протеклих деценија, која се наставља и 2012.[427] Калуђеровићева указивања на методе рада тајкунских и других економских делатности драгоцено допуњују указивања у овој студији на вишедеценијска разорна (привредна) дејства слоја економских новокапиталистичких „лидера" Србије.

Калуђеровић јасним анализама илуструје дубину разарања економског ткива државе и друштва (видети графиконе на крају студије). Из рукописа у припреми најпре помињемо Калуђеровићев кључни појам, *достижни новац* (*attainable money*), који је у истраживањима ове области у Србији, колико нам је познато, први пут употребљен. Термин се односи на улогу изворног механизма прања новца, а представља новчану масу у којој је садржан новац који је предмет детекције. „*Не може се за сигурно знати колико је опраног новца, али се може изнаћи начин утврђивања колика је количина новца која је била предмет прања кроз фазе прања. У свим радњама (корацима), технике управљања новчаном масом, непознаница је била новчана маса, односно,* ***нечији достижни циљ****. Зато је употреба термина "достижност" описана као* ***придев коме се тежи****. Он представља за учесника у прању новца* ***циљ****, за легислативу* ***висину коју треба контролисати****, за организатора је* ***расположиви износ,*** *а за локацију је* ***новчана маса****.*"[428]

Достижни новац Калуђеровић дефинише као „непознату новчану масу коју треба истражити кроз: познате и непознате технике прања новца, методе прања и кроз примене постојећих

427 Детаљна анализа Н. Калуђеровића припрема се за издавање, засад под радним насловом *Достижни новац у улози механизма прања, 2010, механизми прања новца у Србији.*

428 Ibid.

дефиниција. Истраживач није полицајац, али као научник мора у најситнијим детаљима поставити путању траженог циља, уз уважавање свих перипетија: где су јој извори и где се она прикрива-односно сече.“[429]

У прању новца је, за економисте, садржана радња, али никада није показан извор његовог порекла, количина опраног новца, као и како се експонира. Немогућност откривања ове појаве лежи у чињеници што се увек тражи тачка где је новац завршио, а извори остају недовољно испитани и ризик препуштен власницима.

Економиста Н. Калуђеровић проучава присуство механизма прања новца у Србији обрађујући четири примера, за које тврди како представљају „*иницијалну окосницу богаћења на илегалним основама пословања.*“ *Механизми прања новца су највећег саучесника и своје упориште нашли преко банкарских радњи обављања финансијског тржишта. Ту активност су чинили*: ***пласмани, дознаке, кредити, куповина и продаја девиза, залози*** и сл. *Када се банкарска радња примени на новчану масу у којој је садржан новац непознатог порекла, симулирану документацију, илегално девизно тржиште и неевидентирану имовину, онда се креативно вежу и чине механизам који има само један циљ - да се прикрије стварна суштина финансијских трансакција.*“[430] За своје истраживања Н. Калуђеровић је ово и назвао „достижни новац“, што је за легални финасијски систем-прање новца.

Истраживања су обављена на темељима обновљеног финансијског система, односно на конкретним примерима постојања елемената прања новца у Србији, уз уважавање међународне дефиниције прања новца.[431] *Имајући у виду ова истраживања, проблем прања новца смо истраживали кроз примену основне дефиниције прања новца, која је међународни одбор за борбу против прања нов-*

429 Ibid.

430 Ibid.

431 Служба друштвеног књиговодства, СДК, била је у саставу Народне банке Југославије. До 1995., преко СДК се обављао цели платни промет на територији бивше СФРЈ (касније, од 1992., у саставу СРЈ). СДК је престала да обавља екстерне контроле од 1996. године. Функцију платног промета је пренела на пословне банке од 1995. године, док су самостално банке преузеле улогу платног промета за привреду у другој половини 2002. Фус-нота Н. Калуђеровића.

ца FATF обелоданио. Околности које наводе на прикривање стварних намера располагања новчаном масом је појава параленог финансијског тржишта. Та чињеница је свесно прећуткивана, па су чак централна монетарна власт и банке својом политиком девизних курсева одобравале то стање. То је потврда да појава прања новца представља глобални проблем, на који ни Србија није била имуна."[432]

Калуђеровић упозорава да истраживања детекције постојања прања новца у Србији нису никад комплетна, ако се не наведу основна обележја која су чинила позадину прања новца. „*Амбијент у коме је организовано паралелно финансијско тржиште у раду је представљало саобраћајницу где се налази* ***достижни новац****, односно, његово постојање у сфери откривања механизма прања новца. Зато предрадња у прању новца, у свим операцијама пословних комбинација исказаних и кроз редослед њиховог дешавања (корака), чини значајну карику којом се доказује веза између достижног новца у јавном догађају и његовог сељења у тајни догађај. Зато је у истраживању запажено да непознаница која се налази између границе два финансијка система чини „****достижна****" готовина. У истраживању она представља максимални износ еквивалентне вредности потенцијалног опраног новца или износа новца који се мора детектовати као извор прања.*„[433]

Прање новца је, каже даље Калуђеровић, као појам историјски везан за мафију, у САД. Гангстери су овим махинацијама зарађивали огроман новац у готовини, изнудом, проституцијом, коцкањем и продајом пића. „*Ту готовину убацивали су у систем за своје позиционирање и ширење.* „*Када се осврне на кратак историјат, појава прања новца у свету пре и сада има заједничку црту - учесници желе да се брзо обогате, да се избегне легитимитет у раду, да су у тим пословима регрутују учесници шаролике прошло-*

432 Калуђеровић се позива на међународну институцију *Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)* (*Радна група за финансијску акцију о прању новца*), формирану 1989. у оквиру земаља Г7. FATF су међувладина тела, чији је циљ развијање и промовисање међународног одговора за борбу против прања новца. Further readings, Lilley, Peter. 2003. Dirty Dealing: The Untold Truth about Global Money Laundering. 2d ed. Sterling, Va.: Kogan Page.

433 Видети: Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF).

сти, да је систем и легислатива једне националне економије у сфери борбе против прања новца није била заокружена.„[434]

Историја прања новца у Србији је везана за истражне радње које су спроводиле надлежне службе , али тек када је начињена огромна материјална штета по грађанство и зајдницу. Као пример, Калуђеровић наводи штету коју су „Дафимент Банка“ а.д . Београд и „Југоскандик“ доо Београд направили заједници и грађанству.[435] Као наслеђе имамо предузећа са нејасним индетификационим подацима. Таква предузећа су после кратког периода пословања гашена, а њихов број мери се хиљадама субјекта у период после 1996., до 2005 године. Ту акцију је наставила да спроводи АПР 6 . Зато је она спровела ликвидацију више од 300 привредних субјеката, који су само формално евидентирани. Више од 1/3 ових предузћа немају нити су имали, иједног запосленог. Учестала прања новца у Србији везана су за појаву штедно-кредитних задруга и фантомских предузећа.[436]

„*После 2005. године се отвореније писало о прању новца, али само са становишта утаје пореза као кривично дело. Касније су уследиле стручни чланци од 2006. године, који су се на научним основама бавили проблематиком прања новца у Србију и као глобални проблем у борби против организованог тероризма. Нигде се није истицало у стручној литературе где су извори прања новца, шта је оранизациона и историјска претпоставка појаве прања новца у Србији*.„[437]

Прање новца се, по Калуђеровићу, често јавља у три корака**:** 1. *готовина је уведена у финансијски систем,* неким средствима („пласманом“); 2. *обављање сложених финансијских трансакција,* како би се камуфлирали нелегални извор („слојеви“), и 3. *стицање*

434 Ненад Калуђеровић, *Достижни новац у улози механизма прања, 2010, механизми прања новца у Србији*, студија у припреми.

435 Ibid.

436 Интернет новине Српска дијаспора www.српскадијаспора.инфо/вест.асп?ид=1952, Како је Настала и Пропала Дафимент Банка, Објављено 29,04,2001. ,

437 **Видети:** Народна Банка Србије: о сервисирању дуга Дафимент и Југоскандик банке www.krediti.rs/clanci/rec-narodne-banke-Srbije-o-servisiranju-duga-dafiment-i-jugoskandik-banke/

*богатства***,** категорисано од трансакција на нелегалним средствима („интеграција“).

„*У домаћој литератури често је обелодањивана дефиниција прања новца као 'начин претварања легалног новца у илегални, и илегалног новца у легални'. Она је продукт истражних (истражних органа МУП-а) лица која су се бавила овим проблемом и описивала их у својим службеним белешкама. Појму прања новца треба додати обележја као што су фалсификовање финансијских докумената, манипулације у систему међубанкарских трансакција. и сл. Недостатак већини дефиниција прања новца је тај што не даје одговор где је иницијална новчана маса, одакле она потиче, њену путању, форме прикривања, односно, њену достижну вредност. Прање новца обухвата делатности усмерене на прикривање имовинске користи остварене криминалним делом, укључивање, депоновање и располагањемтим предметима (новцем, вредносним папирима, улозима, драгуљима и др.), уз стварање привида легалне стечености тих предмета.*“[438]

IX. 3. Докрајчена српска војска

ЈНА, као интегрални део комунистичке номенклатуре у Југославији, какву смо познавали деценијама, била је клон совјетске армије. Њом, али и читавом државом, чак и СКЈ-ом, управљала је малена екипа обавештајних официра, устројена по строгим принципима совјетске војне обавештајне службе ГРУ. Само таквом војничком организацијом, која је беспоговорно извршавала Маршалову политику, Тито може да захвали својој дуговечној владавини. Без ГРУ-овских ђака у ЈНА, Јосип Броз не би пуно саставио на власти. Свака анализа остатака данашње српске Војске, мора да полази од совјетизованог ЈНА, са тоталитарним вођом на челу.

Иван Гошњак, потом Вељко Кадијевић, Никола Љубичић, Бранко Мамула, сви значајни генерали ЈНА током деценија – сви

438 Појам потиче од енглеске речи *money laundering*, што значи легализација капитала стеченог криминалном делатношћу, односно, финансијске трансакције ради прикривања стварног порекла новца и других облика капитала на тржишту.

су били припадници Титове преторијанске гарде. Највише користи било је из њихових делатности за друге нације. Срби су били васпитани да не буду Срби. Тако је Митеран Осамдесетих, када је дошао у Београд као шеф Социјалистичке партије, зачуђено упитао дописника „Л' Монда" из Београда, Пола Јанковића: „*Шта се то догодило са Србима? Нико у Београду не желио да буде Србин.*"[439]

Аутор жели да нагласи и историјску чињеницу која се пречесто занемарује: Југословенска народна армија никада није била српска идеја. Титова идеја ЈНА је била отворени комунистичко-стаљинистички пројекат прекидања српске историје. Не малу улогу у свему имала је намера да се релативизују херојства српске Војске у Првом светском рату, као и да се прикрије истина о геноциду над Србима из Другог светског рата, те да се нови, послератни Срби, деценијама одгајају тако да се не сећају, да не буду више Срби, већ једино Југословени, док су све друге нације итекако неговале и чак митомански надувавале националне вредности и историју.

У СФРЈ је увек, међутим, наглашавано како су Срби у Титовој војсци имали процентуално највећи број официра, али се редовно заборављало и то да су Хрвати, Словенци, Црногорци, били најчешће на кључним командним позицијама. Србе је у једном тренутку на челу Армије (практично и на челу КОС-а) представљао један Титов посилни, генерал Никола Љубичић, алије до тога дошло тек крајем Брозовог самовлашћа, када су многи шавови СФРЈ већ били попуцали и никакав генерал није могао да важи за аутортет за све нације. Чак и операције у Хрватској, почетком грађанског рата, 1991-2, имале су на челу Хрвате(шеф ваздухопловства), или Словенце(командант везе) и јасно је да су циљеви такве стаљинистичке Армије и у том моменту били да што више Срба изгине у таквом концепту операција, као и да српски војници стекну лош имиц. На Западу су тврдили да је бројчана доминација у официрском кору од 70 до 80 одсто на страни Срба Седамдесетих, нарочито у Генералштабу, да многи не-Срби сматрају ЈНА доминантно српском институцијом.[440]

439 Бивши министар спољних послова Србије, Бранко Микашиновић, у разговорима са аутором 1995-6. По Павлу Јанковићу, на француском Митеран изговара: „*Qu'est-ce que deviennent ces Serbes? Personne à Belgrade veut être Serbe.*"

440 **Видети**: Marko Milivojevic, John B. Allock& Pierre Maurer, eds., *Yugoslavia's Security Dilemmas: Armed Forces. National Defence and Foreign Policy,* Berg, Oxford, 1988, Chapter 1.

ЈНА је била институција уз коју се главнокомандујући, Врховни командант Јосип Броз Тито, најбоље осећао и за њу имао највише афинитета. Она је за њега била последњи гарант и чувар револуције коју је креирао и извео. То је јасно рекао у децембарском говору 1971., који је начинио пут репресији хрватског пролећа наредне године: „*Ту је такође питање улоге армије у очувању тековина наше револуције. Мада је њена примарна задаћа да брани нашу земљу од спољних непријатеља, наша армија такође треба да брани тековине наше револуције унутар земље,ако то буде неопходно. Не може бити другачије...ако дође до пуцања, армија је такође тамо. То би требало да свима буде јасно...*“[441]

Тито је користио 1966. ЈНА (КОС, пре свега) да се ослободи Александра Ранковића и очисти СДБ. Овај развој, који је учинио некадашњег шефа КОС-а, генерал-пуковника Ивана Мишковића, шефом СДБ-а у периоду 1966-1973, био је без преседана у комунистичком свету, а посебно је у Совјетском савезу био непознат. Да подсетимо да је И. Мишковић, шеф КОС-а од 1963, био кључни играч у интригама које су окруживале склањање Ранковића 1966. Он је и сам смењен 1973., када је Тито закључио да је имао још једног Ранковића у својим рукама. [442] Када је Тито политички разорио Србе пре више од 40 година, поставио је црногорске обавештајне и војнообавештајне кадрове као „кербере“ да надзиру Србе. У постмилошевићевско време, саветник Коштунице, црногорски кадар Никитовић, тајанствено је успевао да Црногорци из ДБ-а поново надзиру Србију и Србе, слабије у интензитету, али по Брозовој матрици.

Почетком Осамдесетих, КОС, са својих 2.000 запослених, везао се у офанзивну службу, јер је 77 одсто његове формације било оперативно, а само 23 одсто бирократија и руководство. Иван Стамболић је забележио тим поводом: „*За КОС Седамдесетих, непријатељи су били: либерали, анархо-либерали, ултралевичари, чланови студентских покрета, чланови клера, интелектуалци и страни шпијуни*.“[443]

441 **Цитирано у:** Stankovic, op. cit., p. 35.

442 **Видети:** Adam Roberts, *Nations in Arms: The Theory and Practice of Territorial Defence,* Second Edition, Macmillan, London, 1986, p. 204.

443 **Видети:** Иван Стамболић, *Жртве*, Стр. 246-247.

У 1974., други догађај без преседана догодио се тако што је ЈНА генерал-пуковник Фрањо Херљевић постао федерални секретар унутрашњих послова у наредних 10 година, тако дајући Армији пуну политичку контролу над СДБ-ом, над свим федералним парамилитарним снагама, као и над свим федералним полицијским снагама. Снага Армије се додатно проширила када је задобила пуну оперативну контролу над Територијалном одбраном, преко стварања савета територијалне одбране у федералном Секретаријату за народну одбрану, одмах по Титовој смрти у мају 1980 ?[444] Армија је свемоћна у југословенској комунистичкој номенклатури, што мисле и многи аналитичари са Запада. „*Федерални секретаријат за народну одбрану, на пример, троши више од 50% свих владиних трошкова*.“[445]

Тито је, неколико година раније савршено изразио југословенску позицију, пре свега војну коју оличава војна номенклатура, када је војној делегацији Чехословачке рекао,1975: „*Формално, ми нисмо чланови Варшавског пакта, али ако би ствар социјализма, комунизма, радничке класе, били угрожени, ми знамо где стојимо... ми имамо заједничке циљеве са Совјетским савезом*“.[446]

Ту је садржана политичка реалност и самоувереност Тита иза којег стоје пре свега груовски профилисани војни кадрови. На Западу је Стејт департмент тих година све више оперисао полуистинама и испуњавањем жеља. У децембру 1975., недуго пошто је Тито изрекао пред Чесима поменути коментар, Хелмут Соненфелд, помоћник Хенрија Кисинџера, рекао је на скупу америчких амбасадора у Европи: „*У Југославији, ми и Западни Европљани, а заиста и источни Европљани, имамо интерес који се приближава виталном за нас у настављању независности Југославије од совјетске доминације... било какво враћање Југославије у совјетску орбиту представљало би велико назадовање за Запад. Тако да смо*

444 Створен 1968., као део система Општенародне одбране, и после совјетске инвазије на Чехословачку, ОНО је повремена милиција од милион људи, четири пута већа од редовне ЈНА. До 1980, ОНО је била ван оперативне контроле ЈНА.

445 **Видети**: Pedro Ramet, *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1963- 1983,* Indiana University Press, Bloomington, 1984.

446 **Видети у**: Pavlowitch, op.cit., p.120.

забринути шта ће се догодити када Тито нестане, и то нас у многоме забрињава."[447]

Бивши амерички амбасадор у Југославији, Лоренс Силберман, осетио је Титов презир и за америчку политику и западне вредности када је записао: „*Yugoslavia sees the United States as a milk cow rather than a bull- all teats and no horns.*" [448]

Крајем Осамдесетих, КОС открива илегалне албанске групе, али и словеначке, панк-нацисте, али се националистичке појаве дефинишу као „провизорни национализам, војнички и увежен споља у Армију". То су стручњаци проценили као озбиљан синдром занемаривања саме функције Управе безбедности министарства одбране. Она је осиромашена кадровима, а у својим компетенцијама није се усуђивала, у безбедносним проверама, да иду даље од чина капетана. Готово сви озбиљни случајеви стављања у опасност безбедности Армије и СФРЈ, решавали су се у кабинету. КОС није уопште могао ни да додирне високе официре, посебно генерале и адмирале, у периоду Бранка Мамуле, и Вељка Кадијевића.

У посттитовским годинама, када је започело дугогодишње „кување" по Југославији, идеолошка „стара гарда" у Србији, пре свега војна номенклатура, мислила је да ће преко Милошевића држати своје позиције у друштву. Генерали КОС-а, преторијанци комунистичког режима, чврсто језгро титоистичког режима, и друге службе, изабрали су Милошевића за лидера. Потпуно су промашили, јер нису схватали шта се дешавало у свету, какви су процеси били у току, да је био нужан заокрет из комунизма-стаљинизма у социјал-демократију. Како и да схвате, кад је већина била врло скромног образовања и уских интелектуалних капацитета (Грачанин, Љубичић) незаинтересовани за ширење хоризоната знања.[449]

Учвршћивањем Милошевића на власти настављен је процес пропадања српске војске, њено отворено урушавање, уз покуша-

447 Sonnenfeldt quoted in: Robert L. Farlow, „US Interests and Policy Options in the Balkans", in Phillip A. Petersen, ed., *Soviet Policy in the Post-Tito Balkans,* Studies in Communist Affairs, Vol., 4, US Air Force, Washington D.C., 1978, pp. 37-8.

448 **Видети:** Laurence Silberman, „Yugoslavia's 'Old' Communism: Europe's Fiddler on the Roof", *Foreign Policy,* Spring 1977, p. 16.

449 На Осмој седници, по Ивану Стамболићу, Армија је добрано допринела атмосфери против њега и сматрао је да је то свесно чињено, да је заправо адмирал Мамула то свесно учинио.

је да полиција преузме ту функцију. Почетком сукоба у Хрватској 1991. било је многих примера истинске војне неспособности и хаотичности у Армиј. Тих месеци долазило је до бројних протеста резервиста због уочљивог „непријатељског бомбардовања" авијације ЈНА по положајима федералне Армије. Многи су већ заборавили на честе случајеве „пријатељске ватре," наводне грешке у бомбардовању наших снага од авиона ЈНА. О томе могу да сведоче родитељи и родбина бројних погинулих српских војника, нарочито Крагујевчана и Ваљеваца 1991. у Славонији. Никаква истрага никада није обављена, али многи учесници рата и данас тврде да су авиони намерно навођени на наше борце, у време док су неки важни високи официри, Хрвати и Словенци претежно, водили сегменте операција управо у непосредној вези са овим кобним грешкама бомбардовања сопсдтвених јединица.

Друга варијанта збуњујућих догађаја на Славонском ратишту 1991. биле су и потпуно неоправдане и неразумне операције, укључујући и сам начин опсаде Вуковара, које немају никакве додирне тачке са српским ратним кодом, са традицијом витештва, храбрости, достојанства, чојства.[450] Иоле разумевања логике ратних дејстава говори да су операције Вуковар, Дубровник итд., били изведени у циљу медијске демонизације Срба (мада су око Дубровника невојничка понашања исказивали махом Црногорци Ђукановића и Булатовића, тада још увек јединствених „младих црногорских лавова, уверених комуниста," идеолошких производа Мирјане Марковић и Слободана Милошевића.

Финале дуготрајног процеса докрајчивања српске Војске десило се после доласка ДОС-а на власт. И пост-комунистичка номенклатура дала је одлучан допринос овом срамном процесу докрајчивања војне моћи Србије, о коме ће се пуно говорити и у српској будућности, јер ће године у којима ми живимо неизбежно бити означене као период међу најцрњим временима српске вој-

450 Аутор је био присутан, као ратни извештач, на славонском ратишту 1991., и сведочи о бесмислено распусним и невојничким понашањима, очито храбреним од неких војних старешина, који су, опет вероватно, храбрени од петоколонашког Врха Армије. Једном француском камерману (La Cinq), људи из батерије хаубица код Вуковара су понудили да опале по граду, и учинили су то, без икакве прецизне наредбе за икакву мету. Тек тако, у правцу града, да буде „лепша" слика страној телевизији. И то је случајно, и то је српски начин војевања?

ске. Аутор је уверен у ову оцену, у јесен 2012., у дане када Србија закаснело и килаво обележава војне подухвате непревазиђене генерације наших предака, недосежних у моралном, политичком и патриотском смислу, див-предака из Првог и Другог балканског и Првог светског рата.

Тешко је да се пронађе еквивалентно аутодеструктивно понашање неке номенклатуре у свету према једном од суштинских симбола суверенитета сваке нације- војним снагама. Српска војска је 2012., после читаве две деценије планског растакања, најпре од Милошевићевог режима, па онда од ДОС-а, доведена у јадно стање. Тачно је писао аутор „Таблоида", очигледно аутентични инсајдер Армије, који се потписује као „пуковник Милан Јовановић" [451]: „*Водеће личности из Министарства одбране и Војске Србије, али и друге личности из државног врха, одговорне су за дугогодишњи шверц наоружања и војне опреме, за корупцију и пљачку, превару и лажна приказивања сарадње са страним партнерима, а уз помоћ најодговорнијих људи из државног врха и Министарства одбране, чиме су директно нанели огромну материјалну и нематеријалну штету која је процењена на неколико десетина милиона долара! Највећи део средства, наоружања и војне опреме, чија је продаја одобрена поверљивим актима Министарства одбране, криминалним каналима завршио је у рукама албанске армије на Косову!* "[452]

Ради потпуно објективности, морамо да приметимо како „пуковник Милан Јовановић" није у својим анализама уопште улазио у пеиод пре ДОС-а, када је концепт Милошевићеве екипе на власти упорно форсирао концепт развијања полицијских снага на уштрб Војске. Милошевић није презао ни од мера које су готово отворено понижавале Војску, на пример модернизујући нападно

451 Иако су свих ових година многи у нашој јавности настојали дља потцене и омаловаже бројна истраживања *Таблоида*, многе тврдње новинара овог листа показале су се итекако истиниктим, поузданим материјалом за будуће бројне истраге против људи који су подривали Србију. Истраживања *Таблоидовог* војног аналитичара, или групе стручњака који се крију иза псеудонима „Пуковник Јовановић", поткрепљена су аутентичним документима, датумима, бројевима и шифрама, а обухватила су главнину ове организоване велеиздаје, која несметано раздире Србију годинама.

452 У Резолуцији 1244 и Кумановском споразуму јасно стоји да се ОВК мора разоружати. Међутим, стварност је сасвим другачија. По процени америчких стручњака на КиМ, и поред готово свакодневног пристизања НВО, после рата а након разоружања ОВК-а, остало је преко 400.000 дугих цеви!

полицијске снаге и обучавајући и опремајући специјалне јединице за репресију над домаћим живљем, истовремено остављајући Војску да тавори, често излажући официрски кадар понижавајућим ситуацијама. Бројни официри су тако на крају чак бивали принуђени да неподношљиву економску тог времена ублажавају пристајањем да са својим породицама станују у самим касарнама, уз војнике који су служили војни рок.

Исто тако, Милошевићева екипа је неразумно превремено пензионисала официре у најбољим годинама. Случај за историју српских кретенизујућих одлука је и превремено пензионисање генерала Боровића, једног од најшколованијих официра српске Војске током рата са НАТО агресорима. Генерал Боровић је водио најуспешнију, ингениозну делатност овог неравноправног рата, јединице које су током свих дана агресије магарчиле непријатељске авионе, успешно им потурајући макете нашег војног потенцијала. Ова срамота НАТО стратега сигурно ће се у будућности проучавати на војним академија по целом свету, јер је истога реда као и енглеско магарчење Немаца 1940. током „Блица". Али, међу Србима се та традиционална инвентивност српског војника другачије вреднује. Уместо да после рата такви људи образују снаге за будућност српске Војске, њих -превремено пензионишу, како су учинили са генералом Боровићем и другима. Тако су Милошевић и сарадници лепо припремили терен за тоталне чистке српске Војске од 2001., уз присуство бројних војних саветника нове власти из редова управо оних који су по Србији и Космету немилосрдно бацали бомбе са осиомашеним уранијумом.

Американци су притом у последњих 12 година, систематски стварали војску независне *Косове*, која данас располаже одлично обученом и опремљеном активном војском говоре званични шиптарски и западни подаци, 47.250 војника.[453] За 48 сати *Косова* може да формира војску од 120.000 бораца. У случају сукоба са Србима, и оних 15.000 припадника међународних снага (у ствари, НАТО), били би у истом строју са Шиптарима, а планирани су и још многи војници, који би се сјурили на евентуално војиште.[454] САД, а онда

453 **Видети:** Пуковник Милан Јовановић, „Војска Србије 2012, Велепродајом до велеиздаје," *Таблоид,* бр. 254, 15 март 2012.

454 Ibid.

и Немачка, Турска, Албанија и Швајцарска дале су велики допринос у обуци, обједињавању и стварању јединствене терористичке војске, тзв. Ослободилачке војске Косова (ОВК). Завршну глазуру Косовској албанској војсци данас је дала Турска. Комплетни официрски кадар, некадашње терористичке ОВК, обучаван је у базама Војске Турске.[455]

Мапа Велике Албаније обухвата и нове српске крајеве на Југу: Прешево, Бујановац, Медвеђу, али и Топлицу и Јабланицу, Врање, Лесковац, све до Ниша, потом и простор Западне Македоније, север Грчке, север Црне Горе. Што ће рећи да ни мало није нереално размишљање које је аутор својевремено јавно саопштио у једној емисији на ТВ Војводине, да ће, буду ли Албанци и Шиптари наставили овакве активности и разраду стратегијских планова, највероватније, у не тако далекој будућности, доћи до рата са њима. Но, овога пута неће у рату бити само Срби, већ сви на Балкану којима је албански народ јасно показао да рефлектује и на делове њихових територија: Црногорци, Македонци, Грци, можда и Бугари.[456]

У кратком салду номенклатурних промена у Србији у периоду 1982-2012, међу најдрастичније спадају промене у српској Армији, нарочито после периода НАТО бомбардовања Србије осиромашеним ураном 1999. и пада Милошевића. Војска је, од 2001., усмеравана, и димензионисана од енглеске војске, за рачун Амери-

455 **Видети**: сајт ТВ Војводине, Емисије „Документи“, ауторке Ержебет Рељин-Тот, 2011.

456 У овоме годинама предњачи двонедељник „Таблоид“ Милована Бркића. И поред озбиљних примедби због начина на који лист често говори о људима о којима пише, лепећи „жртвама“ најчешће етикете недоказаних сексуалних оријентација, разне форме промискуитета, недоказаних изопачених понашања, што је углавном домен апсолутне приватности, листу мора да се признају и значајне позитивне стране. Ово је несумњиво најхрабрији медиј у Србији од доласка ДОС-а на власт. Далеко највећи проценат тачних важних података о тоталној корупцији у Србији свих ових година, објављен је управо у „Таблоиду“. Многи традиционално важнији и моћнији, али неутешно информативно импотентни медији, нису се усуђивали ни да заподену причу о многим, свеприсутним, случајевима очитих крупних малверзација и крађа у друштву. „Таблоид“ је то упорно чинио, и наставља да чини и крајем 2012., уз често чуђење познавалаца друштва и медије, одакле толика кураж Бркићу и сарадницима, одакле им толика енергија да се, поред излагања разним опасностима када се дрзну да нападну моћне нове капиталисте Србије, годинама вуку по српским судовима, непрестано утуживани у све новим случајевима. „Инсајдер“ се на Б-92 прославио новинарском храброшћу често китећи се, а не цитирајући, „Таблоидовим“ открићима, попут теме фудбалске мафије.

канаца, тврде инсајдери који су се у последњој деценији оглашавали тим поводом у српским медијима.[457] За то су овде наводно били задужени генерали Морбик и Холандс, а њихово присуство датира још од времена када је министар војни постао Борис Тадић. Циљ западних војних планера сценарија је био да српска Војска постане дефинитивно неупотребљива за ефикасну одбрамбену намену. Чак до мере неупотребљивости у случају конфликта са Албанцима-Шиптарима (и Албанијом, која је већ нападала наше снаге у региону Ђеравица и по другим тачкама Космета, 1999). НАТО снаге готово не скривају да желе да српска Војска буде слабија од Косовског корпуса. Наша војска не сме да контролише било шта, па тако ни линију Прешево- Бујановац -Медвеђа, ту битну ваздушну линију од 60 км правца Бујановац- бугарска граница, јер је то интересна зона САД, коју Американци држе преко Бугарске, да тако праве састанак са Турском. Знајмо да је то зона упада на балкански простор и Турака крајем 14. века, али и Хитлера 1941., дакле стратегијска тачка позната одвајкада, чије контролисање обезбеђује и приступање енергетским изворима.

Политичка класа Србије, нова номенклатурна постава, од 2001. је непрестано слабила капацитете одбрамбене моћи Војске. Још увек је нерасветљена и стратегија топљења тенкова и дугих дугих цеви. У некој будућој истрази оваквих операција јавност ће свакако бити изненађена шта је све претопљено у смедеревској железари протекле деценије. И, занимљиво: чим су ти послови куртализања од „непотебне гвожђурије“ завршени, “а у питању су биле велике количине челика, на чије место треба да дође ново оружје НАТО-а које ћемо куповати “за паре од којих отпадају уши“, Американци су се повукли из Смедерева. Или, шта ће се све открити у истрази о разбуцавању нашег нуклеарног института у Винчи, када је неуобичајеном брзином наметнутом из САД, Србија послала у иностранство свој цдлокупни нуклеарни материјал? Има ли у свету још једног таквог случаја неодговорног, чак инфантилног понашања номенклатгуе према очитим националним интересима?

457 У тиму су, како тврди „Таблоид“, поред осталих, били и историчар Др Бојан Димитријевић, потпуковник Горан Десанчић, Милан Бјелица- начелник кабинета министра одбране, заменик начелника Генералштаба, који води кадровску политику у војсци, и други.

Главни разорни удар на Војску, климакс тих активности, започео је 2006., када демократе преузимају власт и доводе екипу генерала Здравка Поноша за начелника Генералштаба. То је био официр који се није калио у војничкој каријери као трупни официр, без обзира на компјутерска знања. Непознавање трупе није препорука за руковођење армијом ни за једног генерала на планети, па ни за српског.[458] Под Поношем је, током 2006., изведенас драстична реформа војске.

Од средине Седамдесетих је трајао западни рад на коначном пребацивању СФРЈ у западну зону, што је био процес започет још 1948., у време сукоба Тита и Стаљина. На томе су, унутар комунистичког система Југославије, дуго радили, најпре Словенци и Хрвати, Јанез Становник у ОУН пре свих, потом Туђман преко Немаца.[459] Немачкој су Американци дозвољавали по тим плановима да се спусти само до Сплита. Остало су САД узеле за себе, целу обалу Јадрана, од Виса на северу, до Отрантских врата на југу. Наша војска не сме данас никако да угрози базу „Бондстил“ и Косовски корпус, па САД практично уцењују Србију са те три општине на Југу. Намера је и одвајање Срба од осталих православних народа региона, пре свега од Грчке и Македоније. НАТО се поставио управо између. Американци, заправо, сматрају да је Србија непоуздана земља, да не сме да контролише обе стране обала Дунава, иако под својим суверенитетом, међу свим подунавским земљама, држи најдужу етапу пловног тока Дунава, од око 767 км.

Да смо стабилна и нормалнија земља, да имамо квалитетну номенклатуру и политичку класу, ми бисмо знатно ојачали Војску. Један значајни српски генерал оштро је оценио то срозавање Војске. „ *А где је опрема? Секу се тенкови и друго наоружање. Од класичне обуке прелази се на западни систем обуке. Ту дужност обављао је генерал Петар Ћорнаков, који је на челу Управе као начелник. Његови резултати у раду са војницима и питомцима, оцене квалитета обуке су свуда*: 1. *Официри као менаџери, у рукавицама,*

458 Српски генерал, један у низу превремено пензионисаних, у разговору са аутором, Београд, пролеће 2012.

459 Током рата у Југославији, израелско-амерички обавештајни стручњак Јосеф Бодански говорио је аутору, у згради Конгреса у Вашингтону, у лето 1996., о томе како су Немци из Коловог окружења припремили Туђмана за вођу хрватске сецесије, придодајући му аутентично усташки део у том покрету.

не знају ни пушке да склапају. Војне школе укинуте (средње и подофицирске), остала је још само Војна Академија. Од 2006. до данас ниво обучености је срозан до катастрофалног. Професионализација у Србији је могућа само делимично. А 2011. донели су законе који су практично значили да више нема ефикасне Српске војске."[460]

Међу унутрашње извршитеље задатка слабљења српске Војске поменућемо, на велико жаљење аутора, пре свих, некадашњег министра Војног, а касније и Председника Србије, Бориса Тадића, војно некомпетентног политичара. Руку на срце, и већина других српских политичара, као и Зоран Ђинђић уосталом, некомпетентни су у домену одбране, као и у домену геополитике генерално. У време Тадићевог министровања „заслужни" у смислу слабљења (тада још увек формално заједничке) српско-црногорске Војске, били су и црногорски кадрови, а неку улогу свакако је одиграо и министар Давинић, кадар пристигао из војног департмана ОУН, наравно под кључним утицајем САД.[461]

Други део активности разарања српске Војске из самог Београда објашњавамо и директним штетним дејством и утицајем британске обавештајне службе, а нечасну сарадњу са њима нису избегавали ни поједини кадрови Демократске странке, који су годинама сарађивали са британским и другим западним војним аналитичким службама, што је такође један од доказа изгубљене суверености српске државе. Генералштаб је релативно брзо и минуциозно очишћен од истински патриотских српских официра, нарочито оних који су устрајали на традиционалним војним принципима којима су учени у Војсци Србије. [462]Речју, разбуцана је и војна номенклатура, а Војска од 2001. додатно ослабљена и чак и у овом часу удаљавана од основне функције - да снажно и бескомпромисно брани српску територију, без обзира колики је не-

460 Овај став је генерални, јер је општепознато да од 1981,. када су Американци сменили генсека УНЕСКО-а, М'Боуа, Американци, и само они, одлучују о кадровима-функционерима за све функције у ОУН. Светска организација и финансијски у највећем делу деценијама зависи од америчких пара, што одлучујуће и видно утиче на њену генералну политику.

461 Аутор такође подозрева непрекинуте делатности британских служби и у саставу актуелне најновије српске номенклатур, која је у формирању после избора 2012.

462 **Видети:** Драгољуб Живојиновић, *Невољни ратници, велике силе и Солунски фронт*, 2011.

пријатељ. У Србији 2012. постоје тек јадни остаци Војске. Бахати Американци ни не крију да не плаћају „кирију“ за око 700 хектара узурпираног земљишта за своју базу Бондстил.

Обезглављивање Војске је можда најпогубнији резултат деловања проамеричке и пробританске владајуће српске номенклатуре после пада Милошевићевог режима, мада треба поново нагласити и признати и да је претходни режим створио бројне предуслове за докрајчивање Војске. И на овом плану потврђује се она народна да „нама не треба за непријатеља ни Енглеска, ни Америка, ни Немачка, нити Ватикан“, кад ми штету самима себи приљежније и темељније чинимо.

IX. 4. Традиционални континуитет деловања SIS у врху југословенске и српске државе

Српски национални суноврат је драстичан последњих неколико деценија, осим због континуираног разарајућег дејства припадника југословенске и српске комунистичке номенклатуре, и због дубоке инфилтрације страних елемената у само језгро најпре југословенске, а после распада и српске државе. О високом квалитету непријатеља, „гордог Албиона“, сведочи и историја обавештајних структура енглеске Круне, државе која више од два века тако често делује против маленог српског народа, готово редовно стајући на страну оних са којима су Срби били у историјском сукобу, пре свега Турске.

Пошто обавештајне службе нису тема наше студије, само овлаш забележимо принципе обавештајне грађевине британске Круне, која вековима једнаком приљежношћу, инелигенцијом, одлучношћу и немилосрдношћу, значајно доприноси активној улози Уједињеног краљевства у геополитичкој кројачници света. Када је енглеска краљица Елизабета крунисана 1558. године, на челу њеног обавештајног тима је био њен први секретар, сер Франсис Валшингам (Walsingham). Агилни и лукави аристократа имаће 53 агената и 18 својих пажљиво одабраних и бескрајно лојалних шпијуна,

инфилтрираних у страним краљевским дворовима епохе. Њихове активности подразумеваће, поред сакупљања војних података о тим земљама, и мноштво економских информација. Аристократа Валшингам успоставио је легендарну *Елизабетанску тајну службу.* Била је то истински прва обавештајна служба модерног света, а Валшингам је био, без икаквих претеривања, отац модерне шпијунаже. Успут поменимо да је сер Валшингам установио у енглеској краљевини систем криптографије, као и поштанску контролу.

Када поредимо епоху сер Валшингама и савремено доба, вредно је такође поменути и савремени, захваљујући телевизији и филму све популарнији, појам психолошки профил (*psychological profiling*). То што је оно данас стандардни производ обавештајности, добрим делом је заслуга сер Френсиса Валшингама, који је саздао и оригиналну систематичну методологију. Њом су се служили његови агенти како би доспевали до специфичне информације. Потом је следила анализа. Валшингам је важио за великог присталицу савладавања богатог репертоара понашања у односима међу људима. Наглашавао је понашања која су неопходна за долажење до сазнања недопшуштеним начинима, до одговора који највише откривају противничке слабе стране и све виталне информације из њиховог табора. Дух темељне и дубинске анализе противника и његових карактеристика Енглези су, још од Валшингамовог времена, прихватили искрено и усадили га у свој начин анализовања феномена и људи. Кроз векове је тај метод постао неопходна компонента британског интелекта. Зато лукави Албион и данас поседује један од најинтелигентнијих, најупорнијих и најефикаснијих обавештајних система планете.

У прилог овој тврдњи помињемо и шок у српској јавности који су изазвали 2011. објављени резултати вишедеценијских истраживања Првог светског рата историчара Драгољуба Живојиновића. Његова најновија књига је озбиљно уздрмала савремену историографију и дефинитивно развејала преостале заблуде о српским савезницима и пријатељима. Упрла је прстом у Уједињено краљевство, које је од самог напада Аустроугарске 1914. године, радило на уништењу Срба и њихове државе.[463]

463 **Видети**: Миодраг Јанковић, Вељко Лалић, *Кнез Павле - истина о 27. марту*, Уна Пресс, Београд, 2007.

Неколико занимљивих потврда вишевековног „енглеског манира“ да увек и искључиво воде рачуна о сопственим интересима, да не знају за лојалност према савезнику у обавештајним делатностима, налазимо и у књизи Миодрага Јанковића и Вељка Лалића, *Кнез Павле- истина о 27. Марту,* насталу захваљујући архивским документима које су аутори обрадили, богатој оставштини Кнеза Павла, трагичне и највеће политичке жртве лукавог Албиона у догађајима 1941. у Београду.

Узмимо, најпре, пример из ове књиге, из 1939. године, када је робна размена Краљевине Југославије са Енглеском готово ништавна. Кнез Павле шаље др Суботића у Женеву, да приватно посети лорда Халифакса. Извештај о сусрету каже: „*Обавестио сам га да Немачка апсорбује 50 одсто југословенске спољне трговине и да тражи још веће учешће, док је британски део безначајан, свега девет одсто. Апеловао сам на Халифакса да прилагоди британски систем слободне трговине, који никада неће моћи да конкурише Немцима и дозволи куповину на велико“.* Аутори књиге додају да је, „*по питању оваквих југословенских захтева, Енглеска већ била исказала њој урођени цинизам: пред Божић 1935. године увезла је из Југославије, за потребе свог тржишта, 60 (и словима - шездесет) ћурки! После невероватног натезања, Велика Британија је пристала да увезе још толико*!“[464]

Када је реч о готово конгениталној коруптивној менталној структури српске политичке класе, подсећамо на нашу богату коруптивну прошлост. Аутори Јанковић и Лалић пишу и како су, почетком 1940., британски обавештајци у Београду основали телеграфску агенцију „Британова“, „*чији је задатак био да шири добро расположење према Британији и њеним савезницима. Агенти су исплаћивали поједине новинске издаваче. Тако је београдски вечерњи лист „Правда“ сваког месеца добијао по 150.000 динара. Од средине 1940. године британски агенти су Земљорадничкој странци исплаћивали 5.000 фунти стерлинга месечно. Самосталној демократској странци Светозара Прибићевића, такође, исплаћиване су значајне суме, а члан ове странке Срђан Будисављевић је био члан владе. Британски новац је даван и разним патриотским удру-*

464 Ibid.

жењима у Београду, на пример Удружењу старих ратника. Сељачка странка Драгољуба Јовановића такође је била на платном списку, а два енглеска извора спомињу да су фунте стизале и на рачун Српског културног клуба Слободана Јовановића и Драгише Васића.“[465]

Драгослав Ђорђевић, официр, па потом историчар у Латинској Америци, о енглеском ставу је писао: „Британска влада је знала да је Југославија војнички слаба, али је ипак настојала свим силама да је увуче у рат. За Британију је била главна ствар одстранити Хитлера од британског острва, смањити његове ваздушне нападе, и отклонити опасност немачке инвазије Енглеске (Черчил: „Били смо главом једва изнад воде“).[466]

У телеграму од 27. марта 1941. године у Британској амбасади у Београду, који Лондону шаље Черчилов специјални обавештајац Џорџ Тејлор: „*Пуч извршен под неспорним вођством Симовића и његовог помагача Мирковића и извесног броја официра. Пуч су извели капетани, мајори и потпуковници...У привремену владу ушла су два генерала. Симовић као председник и Илић као министар војске и вође Земљорадничке,Радикалске, Демократске и Националне странке. Са њима смо у најтешњем контакту. Словеначки и хрватски министри замољени су да, за сада, остану у влади... Мастерсон је изванредно обавио посао и заслужује највећу могућу похвалу. Похвалу заслужује и Бенет који је открио Трифуновића. Исто тако, желео бих да нагласим да треба да похвалимо Хануа који је имао Тупањанина као главног адута*“.[467]

Дан после пуча у Југославији, шеф СОЕ Хју Далтон, пише премијеру Черчилу: „Откако сам преузео СОЕ у Југославији, потрошили смо најмање 100.000 фунти стерлинга. Новац је, углавном, отишао на финансирање Земљорадничке странке и остале видове подмићивања, укључујући и награде за повремене мање саботаже. Успели смо да образујемо и резервни фонд од шеснаест милиона динара који би се користио у случају да упутнице из Лондона не могу да буду достављене. Мислим да смо добили добру противвредност за уложени новац!“[468]

465 Ibid.

466 Ibid.

467 Ibid.

468 **Видети**: Миодраг Јанковић, Вељко Лалић, Кнез Павле - истина о 27. марту, Уна Пресс, Београд, 2007.

У архиву кнеза Павла налазе се и многа писма сер Сесила Перота, васпитача краља Петра II, који је 12. јануара 1977. године одржао предавање на тему: „Залазак једне династије“ (Карађорђевића). Сер Перот је, поред осталог, рекао: „*Крајем марта 1941. навратио сам до мог старог универзитета у Кембрицу. Ту, у друштву мојих ранијих професора и колега повео се разговор о државном удару у Београду. Неколико од присутних наставника изјавило је: „Нису Југословени извршили пуч, него ми“. Упитао сам ко су „ми“? Одговор је гласио: „Ми, СОЕ, или британска тајна служба под управом министарства за психолошко ратовање.*“[469] Sapienti sat!

О обавештајној актуелности савременог света, заправо о реконфигурацији обавештајних заједница планете после пада Берлинског зида, пуно се сазнаје из књиге „*Нови шпијуни- Истражујући границе шпијунаже*“,[470] некадашњег одбрамбеног и безбедносног експерта лондонског „Сандеј Тајмса“, а потом и једног од шефова новинске агенције UPI у САД-у, Џејмса Адамса. „*Уравнотеженост се*,“ пише Адамс дајући комплименте славној обавештајној школи гордогАлбиона, „*заснива на ресурсима који могу да се померају у било које време да би се носило са посебним кризама. У теорији овај систем би требало да остане довољно флексибилан како једна организација, која је сазревала са разумевањем вођења дуготрајне пенетрације агената у совјетски блок, каква је била британска обавештајна служба, може сада да реагује хитро на кризу било где у свету.*“[471]

Помоћу тврдњи Енглеза Адамса, који је и са друге стране „баре“ веома респектовани стручњак, као што за њега одлично знају и у Русији, на крају ове студије подсећамо на проблем о коме јавност Србије мало зна, а у крајњој инстанци је итекако у вези са нашом основном темом- српском номенклатуром и њеном будућом оријентацијом. У књизи која је мој једини опипљиви, али досад недемантовани савремени извор за тврдње из наслова поглавља о несмањеном интересовању обавештајних служби Њеног Величан-

469 **Видети**: James ADAMS, The New Spies. Exploring the Fontiers of Espionage, Hutchinson, London, 1994.

470 Ibid.

471 **Видети**:James, ADAMS, *The New Spies. Exploringthe Frontiers of Espionage*, Hutchinson, London, 1994, pp.100-101 .

ства за Србију и српски простор, Адамс је подробно анализирао многобројне доктринарне и организационе промене у водећим светским обавештајним службама од времена пада Берлинског зида. Шокантне су нарочито стране на којима се говори о буџетима британске тајне обавештајне службе (SIS). И у нашој земљи, као и свуда у свету, много познатије име за *SIS* је *MI 6***.** Ова служба одговорна је у британском систему безбедности за прикупљање обавештајних података у иностранству.

Како се SIS знатно променио од краја Хладног рата, занимљиви су подаци и „опис посла" *MI 6* у новим околностима, јер је уочљив значај, чак и увећани, бившег југословенског простора. Одмах цитирамо пасус који је одавно морао да забрине читаву политичку класу Србије, а до данас нико о томе никада није јавно расправљао. У пасусу који би морао да нас све забрине стоји: „ *Данас организација троши 15% својих ресурса на бивши Совјетски Савез*(*у поређењу са 37% на врхунцу Хладног рата*), *15% на Блиски исток, укључујући неке аспекте пролиферације генерално,* ***10% на бившу Југославију*** (-sic!- З.П.П.), *5% на Јужну Африку, 2% на Јапан, 5% на против-наркотичке делатности и 5% на прање новца... Први тест нове структуре десио се у Југославији, где је избио грађански рат 1991, пошто се земља поделила на три одвојене државе, Босну, Хрватску и Србију. У јануару 1991,* SIS *је водио неколико југословенских извора, и сви су били федерални функционери, који нису имали познавање нових земаља које су изрониле из расцепа њихове земље, и који нису могли да пруже никакву информацију својим (обавештајним) шефовима. Истовремено, креатори политике су желели информацију о разним фракцијама које су се појављивале, посебно о Србији која је сматрана највећом претњом за стабилност региона. У размаку од осамнаест месеци,* SIS *је успела да регрутује бројне изворе на високом нивоу војне и политичке структуре сва три протагониста у бившој Југославији. Ови извори Лондону су достављали непрекидни ток података које су потом прелазиле у британску владу, ОУН мировним преговарачима и Американцима. Србија је била традиционални изазов: пронаћи и водити изворе који могу да произведу поуздане и благовремене обавештајне податке.*"[472]

472 Овако су углавном тврдили неколики универзитетски професори из САД о неважности српског простора у време грађанског рата у Југославији, који су разговарали са аутором у Центру за геополитичке студије „Југоисток" но-

Мада је књига објављена већ далеке 1994. године у Лондону, итекако је актуелна. Пре свега зато што се шпијунске мреже никад не праве за инстант-потребе, већ за дугорочно присуство. Искуство нас учи да су, пословично изузетно обавештајно јаки ,Британци у Србији имали своје агенте у државном и војном врху и у време Краљевине, о чему сведочи и архива Кнеза Павла у САД. Британци су плаћали не мали број српских политичких странака и неке министре пред Други светски рат, о чему сведоче недавно отворени досијеи тог времена.

Неколико је занимљивих података и у овом часу за нас из ове изузетне књиге архивских докумената Уједињеног краљевства. Зар није чудно што се од целокупног, огромног буџета тако моћне обавештајне службе као што је британска, чак 10% троши на простор бивше Југославије.? Зар то није утолико чудније што су сви западни стручњаци и њихови политичари више од две деценије говорили како „о екс-Југославији у одговарајућим службама брине тек по неколико клинаца“?[473] Нису Енглези из реда нација-импровизатора, тек на мах и ретко инспирисаних, попут Срба. Они вековима имају *уходану систематичност и дугорочни напор* да би се било успешан. Обавештајни Колоси, Британци, тј. њихово подмукло вршљање по трулој Краљевини Југославији пред Други светски рат, увек нам је историјски „запржило чорбу“ у својој суштински антисрпској обавештајној кухињи, и то настављају да чине и 2012., а на том послу остаће и наредних година.

Још је цинични и, у многим својим политичким ставовима заправо близак нацистима, Винстон Черчил,[474] плаћао српским агентима да се српски народ подигне против Хитлера, изгине улудо за циљеве британске круне, буде подвргнут казни убијања сто Срба за једног Немца, а онда цинично препустио српски народ и Краљевску војску у отаџбини на милост и немилост Коминтерни.

винске агенције БИНА у Београду, у периоду 1993-5. Међу њима је био и професор Улман са престижног Универзитета Принстон.

473 У књизи енглеских аутора Роберта Хариса и Џереми Паксмана, *Виши облик убијања,*

474 **Видети:** Robert Harris and Jeremy Paxman, *A Higher Form of Killing, The Secret History of Chemical and Biological Warfare*, Hill and Wang., New York, 1982. **Наведено у**: Зоран Петровић Пироћанац, *Мали појмовник геополитике,* Центар за геополитичке студије „Југоисток“, Институт за политичке студије, Београд, 2004. стр. 28.

Тако нешто се могло и очекивати од мозгова попут Черчиловог, што потврђује и књига енглеских аутора Роберта Хариса и Џереми Паксмана, *Виши облик убијања*, *Тајна историја хемијског и биолошког ратовања* . Аутори доводе управо Винстона Черчила у везу са савременом историјом биолошког оружја. Управо је потоњи славни премијер Черчил, још 1925. године показао „визионарске склоности“ у домену економског ратовања. Черчил је баш на то мислио када је писао о „*кугама које се методично припремају и намерно усмеравају на људе и животиње. Нанешене су да унипште житарице, а антракс је за убијање коња и стоке.*“ Винстон Черчил је, кажемо без околишења, овим ставовима „обогатио,“ још Тридесетих година XX столећа, репертоар злочиначких идеја човечанства. То и данас Енглези упорно и бесрамно прећуткују, представљајући Нобеловца за књижевност само као борца против фашизма, а не и као претечу фашистичких и исламистичких метода борбе уз коришћење и антракса у рату.[475]

У Србији су неки Срби, судећи по Адамсовој анализи, и данданас, на обавештајном казану Британаца, па и у најновијој нашој историји садашњости кусамо њихове одурне чорбе. Нарочито су се трудили око „косметске чорбе“, од које већ више од деценије (после осиромашеног уранијума и генерала Џексона на приштинском аеродрому 1999.) поново бљујемо. А можда и зарадимо и неко ново тешко обољење државе- рецимо иреверзибилни распад кроз финална грицкања наше територије и суверенитета.

Наравно, највише је у томе крива актуелна српска политичка класа, и првенствено сви они који су били на кормилу државе у последњих тридесетак година, од времена после Титове смрти, потом и пада Берлинског зида. Говоримо о времену и реконструкције западних обавештајних служби, у овом случају пре свега британске. (Тиме не мислимо да и сви други не раде на нашем простору, на против – али сада говоримо о, према нама, једној од најефикаснијих и најопаснијих.) Међу лидерима земље највише је инфилтрирана управо енглеска обавештајна служба, мада су присутни и

475 Ibid.

Немци, Руси, и остали.[476] То је рак-рана Србије и објашњење нашег дубоког непрекинутог понирања и суноврата.

Велика Британија је годинама инвестирала, видимо запрепашћени – чак 10% целокупног (огромног) обавештајног буџета у наш простор, понајвише у Србију**.** Више пара по регионима трошили су једино на Русе и Блиски исток, али на нас дају, у транзиционо време, ако је веровати озбиљном Адамсу, чак дупло више него на један моћни Јапан, или на Јужну Африку (sic!). Зашто толико пара за овако гељаву, сиромашну, посвађану, разбуцану Србију, са алавом номенклатуром и корупцијом до гуше? Бацимо ли поглед на час на Ахтисаријев план, све је јасније.

Најлогичније је да су обавештајни напори таквог интензитета увек знак дубље стратегијске, али и ресурсне заинтересованости и британске Круне за оно што их занима у будућој експлоатацији наших ресурса на Космету, слично заинтересованости за јужноирачку нафту, на пример. Рецимо - експлоатационе резерве угљенокопа на Космету, готово 20 милијарди тона доказаних резерви угља лигнита- пете на планети (sic!), како пише географ и геополитолог Миломир Степић,[477] или резерве руде *борит* у Бањевцу на Ибру од импресивних 200 милијарди долара испитаних резерви.[478] Или још лежишта стратегијских руда молибдена, кадмијума, никла и других ретких елемената. Тако дубоко пенетрирање и шпијунирање неког простора, толико напора да се створи нова мрежа нове

476 Занимљиво је да Руси деценијама поседују јачу обавештајну мрежу у Загребу, него у Београду, што је обавештајни куриозитет за овај регион. Аутор је у време рата у екс-Југославији, у париском недељнику *Marianne,* уочио до данас недемантовану вест како је Јељцинова Русија продавала значајне количине оружја Туђману. Не само то, већ су (Јељцинова екипа, додуше!) послали и војне инструкторе за продате ракетне системе и друго оружје, како би обучили хрватску војску, иначе у рату са Србима. И на крају, Јељцин је одликовао Туђмана и Титовог сина Мишу у то време, а не Милошевића.

477 **Видети**: Миломир Степић, *Косово и Метохија. Постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012. Једна енглеска компанија је још Деведесетих „ставила шапе“ на бањевачки борит, драгоцени материјал за израду материјала који се користи и у космосу. Добили су концесију за око 130 милиона евра, али су се после неколико година повукли, изгледа привремено, највероватније док се српски простор дефинитивно не дисциплинује. И ето конкретизовања смисла активности њихових служби инфилтрираних дубоко у ткиво политичке класе Србије, и у овом историјском периоду једнако корумпираних као и њихових претходника.

478 **Видети**: З. Петровић Пироћанац, „Брисани простор“, *Аргумент*, 1999.

генерације британских шпијуна, толике паре пореских обвезника Уједињеног краљевства, само потврђују огроман интерес да наш простор тотално подјарме, стратегијски и војно дисциплинују, а касније га ресурсно експлоатишу.[479]

Једноставно – да на крају њихових дуго планираних сценарија од Енглеза, Американаца и ко зна још кога са Запада, купујемо нашу струју, произведену од нашег угља у нашим електранама, које су финансирали грађани Србије деценијама! Зато је лукави Албион, у новом колонијалистичком походу англосаксонских експлоататора, лоше скривеном иза добрано кризирајуће ЕУ, стигао после бомбардовања осиромашеним ураном, да исисава све што им доноси енергију и тиме и нове паре. То намеравају да лакше остваре опробаним методом придобијања на своју страну значајних делова српске номенклатуре.

Да поставимо сада и питања која је аутор постављао у разним приликама у јавности више од деценије и по, а која су наишла на тотално игнорисање српске политичке класе и номенклатуре**:** Кога су све Британци врбовали од 1992. године у Србији, у оквиру рекомпоноване обавештајне структуре Уједињеног каљевства? Ко је све од Енглеза вршљао по српској Војсци од рушења Берлинског зида, те после 2000., до данас? Ко су официри из врха данашње српске Војске и политичке класе који имају блиске односе са британским и другим западним службама? Ко би све могао да буде интересантан за будућу истрагу, и даље одсутну из процеса борбе против корупције у Србији, од пензионисаних кадрова номенклатуре, до свих који су још активни у политици? Да ли би помогло у тој истрази разврставање на оне које Хаг не тражи, и оне које су уловили, или још и оне које је ова држава хладно предала, иако су због ње постали оптуженици? Јесу ли ти помагачи англосаксонских и иних пљачкаша и хушкача *енергетских ратова данашњице и сутрашњице* они који и данас воде земљу, или су искључиво припадници бившег пензионисаног Милошевићевог естаблишмента и номенклатуре? Има ли међу њима данас и оних који су у ДОС-у настављали делатности које су обављали док су чинили чврст

479 Слична врбовања, ако је веровати Адамсу, дешавала су се паралелно и у Црној Гори, БиХ, а вероватно и у осталим републикама екс-СФРЈ, али ти простори нису предмет ове студије.

ослонац Мири Марковић и Слободану Милошевићу, који су веровали у њихов патриотизам? Да ли су десетогодишње чистке у Војсци поштеделе британске агенте, у шта ипак може да се посумња на основу присуства у Србији разних саветника из армије Њеног величанства? [480] Ко би све од њих, од пада Берлинског зида, до данас, могао да буде интересантан за будућу државну истрагу? Какви су то обавештајци, у ликовима саветника из армије Њеног величанства, запоседали бусије по министарству Војске и другим министарствима, од времена досовских промена, до децембра 2012, када окончавамо ову студију? Шта је тражио у кабинету министра унутрашњих послова Србије, пензионисани шеф Скотланд Јарда, после промена 2000? [481]

Хоће ли ико у нашим безбедносним службама икада добити дозволу да ухвати барем једног из те мреже о којој говори британски експерт Џејмс Адамс? Да ли ће икад бити икога формацијски одважног да лоцира британске и друге обавештајне резиденте у нашем државном и преосталом војно-полицијском апарату? Обавештајни резиденти нису пуки нижи службеници градске владе, или Градске ћистоће, већ највиши државно-војни функционери, јасно то произилази из анализе Адамса. Дакле, списак је прилично сужен и фокусиран. Истражни рад би могао релативно лако да се успешно оконча, када бисмо имали чврсту српску државу и јасно државотворно оријентисану номенклатуру, која би била отпорна на сваки спољни притисак, која би увек „*на страшну мјесту постојала*“, ма каква сила се налазила на супротној страни

Речита илустрација за англо-америчке обавештајне и пропагандне делатности на нашем простору је и најновије сведочанство

480 Коментатор „Политике“ Љ. Стојадиновић испричао је аутору готово анегдотску сцену у којој су, у време министровања Војском Бориса Тадића, учествовали и његов мистериозни пратилац, енглески обавештајни официр, и један активни генерал српске Војске. При сусрету ове тројице, министар Тадић је, наводно, запитао српског генерала „*зашто не поздравља енглеског официра*.“ Генерал му је, наводно, одговорио: „*Ваљда Енглез треба да поздрави мене, јер има нижи чин*“. Тадић је, наводно, љутито рекао: „*Немојте, господине генерале, да Вас ја онда пензионишем*!“ Генерал је, наводно, мирно одговорио: „*Немојте, господине министре, да ја Вас онда убијем*!“

481 Аутор поседује визит-карту господина Ричарда Монка, поменутог пензионисаног елегантног шефа Скотланд Јарда, кога је упознао на једној приватној београдској вечери, у време министровања Душана Михаиловића, у функцији полицијског консултанта ОЕБС-а одасланог у Београд.

бившег америчког агента Роберта Бајера, који 2012. открива епизоде активности ЦИА и других служби САД у периоду растакања Југославије пре две деценије, што коинцидира са временом о коме о обавештајним инфилтрацијама Запада у нашу номенклатуру говори и енглески аутор Џејмс Адамс.[482]

На питање о доласку у Југославију, где је то тачно било и који му је био први задатак, бивши агент Баер каже: *„Стигао сам хеликоптером са још 3 агента. Слетели смо 12. јануара 1991 у Сарајево. Задатак нам је био да припазимо на наводне терористе српске националности, који би требало да нападну Сарајево. Дати су нам фајлови да група по имену „Врховна Србија" планира да изведе бомбашке нападе на кључне зграде у Сарајеву, због жеље да Босна изађе из тадашње Југославије.* ***Таква група никад није постојала!*** *И нас је централа преварила. Имали смо задатак да упозоравамо и да ширимо панику међу политичарима у Босни, једноставно пунили смо им главу да ће Срби да нападну. У почетку смо и ми прихватили причу, али после смо се мало запитали. Зашто дижемо панику кад та група олигледно ни не постоји? После смо отишли у Словенију. Тамо сам добио инструкције да је Словенија спремна да прогласи независност, дате су нам паре, неколико милиона долара, уз тај новац ми смо финанцирали разне невладине организације, опозиционе странке и разне политичаре који су распаљивали мржњу...Многи агенти и високи чиновници ЦИА су нестајали само зато што су одбили да раде пропаганду против срба у Југославији. Ја лично сам био шокиран дозом лажи наше агенције и политичара! Многи агенти ЦИА су радили пропаганду а да нису ни свесни шта раде. Једноставно свако ради делић приче, и само онај ко је склопио целу причу зна позадину, а то су политичари. Пропаганда је имала за циљ да завади државе и да се оне одвоје од матичне Југославије. Морали смо изабрати жртвено јагње које би било криво за све. Не-*

482 Роберт Баер, бивши официр ЦИА, аутор дела у којима је одавао информације о ЦИА и о администрацији Била Клинтон и Џорџа Буша, због чега је хапшен и привођен. Лични пријатељ Мит Васпурх, који је радио у Сенату и давао му информације, убијен је у хотелу из сачмаре. Као високи оперативац ЦИА радио је на простору Југославије у периоду 1991-1994, као и на Блиском истоку. Баер је учествовао у неколико документараца на *ТВ Национална Географија*, оптужујући владу Буша за рат због нафте.Недавно је објавио књигу *The secret of White House.*

ко ко би био одговоран за рат и насиље. Србије је изабрана, јер је на неки начин била наследница Југославије.“[483]

За наш предмет студије најзначајнији је следећу детаљ, који такође потврђује главне инфомације енглеског стручњака за обавештајне службе Џејмса Адамса. На питање може ли да наброи политичаре који су у бившој Југославији били плаћени од ЦИА, Баер је одговорио: „*Да, мада је то деликатно.Стипе Месић, Фрањо Туђман, Алија Изебеговић, многи саветници и чланови владе Југославије. Плаћени су били и српски генерали, новинари па чак и појединe војне формације. Једно време је плаћен био и Радован Караџић, али је престао да узима помоћ кад је схватио да ће бити жртвован и оптужен за злочине у Босни. Био је израђен од америчке администрације.*“[484]

Очито успешна мрежа британских и иних обавештајних плаћеника који носе домаћа презимена и заузимају важне функције у војсци и држави, доказ су да нисмо на путу оздрављења. Али, за оздрављење има лека. Неопходно је саздавање алтернативних очито нових структура државе, од обавештајних служби до „влада у сенци“. Само тако ће се се изаћи на крај са ентропијом друштва коју су добрано помогле стране службе и домаћи плаћени беднициима. Како то извести? Па, управо онако како су Шиптари-Албанци стрпљиво градили и учвршћивали свој политичко-безбедносни систем, са нескривеним војнички дисциплинованим устројством, у сенци корумпираног српског режима. Зато су сада на прагу сопствене државе.

Списак о коме говоримо је релативно кратак, и посао је релативно лак. То било тачно када бисмо имали српску државу пуног капацитета, у свему суверену и самосталну у одлукама, засновану и на принципима Велике Британије, између осталог. Реч је о повратку јасном и једноставном принципу: да земљу не могу да воде они који раде за друге државе. Могу ли да се појаве на власти нормални људи који воле своју земљу и нико их не може купити ни за фунте, ни за евре, ни за доларе, али ни за рубље?

483 **Видети**: Интервју Милоша Ћупурдије са Робертом Баером, „Крај Југославије“, у Канади, 06.09. 2012, на Мрежи.

484 Ibid.

Могу ли Србију да воде политичари које ће коначно поштовати у свету, пре свега зато што достојанствено и одлучно заступају националне интересе? Хоћемо ли на власт да доведемо људе који могу нормално да сарађују са моћним НАТО пактом (и поред бацања уранијума по нама 1999), али који ће јасно ставити до знања да је превише да баш о свему одлучују њихови саветници, као да српска војска појма ни о чему нема? Хоћемо ли да изградимо нове храбре службе одбране националног интереса, да у власти не буду никакве структуре слугерањског духа? Уверен сам да то морамо, јер ћемо иначе просто ишчилети, саморазарањем, ћифтинским преовладујућим духом у многоме том што би требало да је политичка класа Србије.

Кад ћемо саздати државу која најпре подразумева да земљу не могу да воде они који раде за друге државе?[485] Могу ли Србију да воде политичари које ће коначно поштовати у свету, пре свега зато што достојанствено и одлучно заступају националне интересе? Хоћемо ли на власт да доведемо људе који могу нормално да сарађују са моћним НАТО пактом, али који ће јасно рећи да је мало превише да баш о свему одлучују њихови НАТО-саветници, као да српска војска појма ни о чему нема? Хоћемо ли да изградимо нове службе одбране националног интереса, да почистимо актуелне структуре рајинског ропског духа, које, баш као и претходна комунистичка номенклатура Милошевићевог доба, увек и искључиво одрађује послове за личне интересе? Можемо ли као народ да начинимо напор и решимо се већ доминантне већине у нашој такозваној политичкој класи, која ни по ком критеријуму није достојна да води државу? Можемо ли да сакупимо снаге и извојујемо основу за све радове који нам предстоје- коначно стварање независне демократске и достојанствене државе Србије?

Уверен сам да то морамо, јер ћемо иначе просто ишчилети, саморазарањем. преовладујућим духом у ономе што би требало да је елита Србије. А очито успешна мрежа британских, америчких и иних обавештајних резидената, који носе домаћа презимена и заузимају важне функције у војсци и држави, доказ су да нисмо на пу-

485 Ко ће тако докинути скандалозну праксу да, на пример, „татино дете“ из комунистичке номенклатуре нађе најпре ухлебије као службеник западне амбасаде у Београду, а онда га лобирањем преко Грађанског и осталих кепецсавеза, поставе за амбасадора у УН? Ко може да наведе и један случај таквог скандала у било којој нормалној демократској земљи?

ту оздрављења. Номенклатура је и у живућим генерацијама саздана од неквалитетног материјала, потпуно неефикасног за огромне потребе српске државе у деценијама које предстоје.

IX. 5. И други спољни фактори као креатори дириговане српске номенклатуре

У посткомунистичком периоду Европе Србима су непрестано настојали да наметну феудални и колонијални положај. Није у питању никаква теорија завере, већ стратегијска чињеница да смо под константним стратегијским ударима великих земаља и њихових служби. Неке земље ослобођене комунизма, попут Србије, постале су слободно поље за инсталирање снага, за инвестирање, за културну пенетрацију и друго. И нови колонизатори не говоре готово никад о културној размени, већ искључиво разматрају економске, војне и геополитичке интересе.[486]

У српској политологији одувек је мањкало одлучности да се отворено говори о спољним факторима у креирању и усмеравању номенклатуре. А она је у свим историјским периодима, мање, или више, бивала и у служби туђих интереса. Тако је и данас. Многе моћне стране службе су одувек на нашем тлу активне и велику енергију троше за неговање својих „спавача," који треба да изроне повремено, да на домаћој политичкој шаховској табли својим изненадним упадима направе дар-мар, а неретко и одлучујуће усмеравају српски дипломатски и геополитички брод.

Индикативни су примери Милана Панића код нас, почетком грађанског рата у Југославији, који поредимо са примером хрватског Американца Прпића, или једног пољског богаташа из САД, који су такође пожелели да буду премијери у постојбини. Наиме, у време када је Панићу Стејт департмент одобрио да уђе у српску политику и умеша се у рекомпоновање номенклатуре (заправо послављи га директно у Београд), Амеро-Хрвату Прпићу су глатко одбили жељу да то исто учини у хрватском политичком животу-

486 У једном тренутку, пред рат у Југославији, ЦИА је у седишту у Ленглију запошљавала неуобичајено бројне екипе аналитичара, који су се бавили нашим малим, али важним геополитичким простором.

да се умеша у руковођење Туђмановом свеже независном творевином. Пољаци су, после рушења комунистичке власти, слично одбили аспирације једног свог веома богатог земљака из САД, који је, попут многих Пољака из расејања, финансијски помагао борбу „Солидарношћи," а после преласка у капитализам пожелео да буде премијер. Без икаквог пардона, пољска политичка класа га је одбила, не верујући његовом америчком пасошу.

Србија, Хрватска и БиХ су од 31. 05. 1993. подлегале наметнутим санкцијама ратном подручју бивше Југославије. Та оштра мера подразумевала је, поред забране увоза оружја (која је Хрватима и Мусиманима дебело гледана кроз прсте), и забрану пословних и других веза са подручјем грађанског рата, меру забране америчким грађанима да имају пословне, политичке, чак и културне везе са нашим простором.[487] И то је значило да Милан Панић, по Председничкој директиви, не може да буде никакав политички лидер у Србији (тј. СР Југославији). Но, Панић је био потребан Стејт департменту да додатно искомпликује нашу политичку сцену, па је свог бизнисмена оставила на миру, жмурећи пред флагрантним кршењем сопствене оддлуке. Показало се да је Панић итекако био штетан по Србију, а на ползу САД.[488]

Да бисмо, на крају, у потпуности оправдали инсистирање на *планирањима сценарија* у домену утицаја страних фактора у моделирању номенклатура малих и средњих нација, указујемо на војни појам *конфликта ниског интензитета*. У једном делу значења

487 Генијални, по многима најбољи шахиста свих времена, Боби Фишер, усудио се да ове санкције приватно прекрши у спортске сврхе, играјући шаховски меч на Светом Стефану са Спаским. Одмазда је била немилосрдна. Америчка влада га је прогањала читавим светом, као животињу, све док није био и уквално докајчен, умревши на Исланду. Истовремено Панић постаје Премијер СР Југославије. За њега нису важиле исте одредбе санкција против Срба, јер је био у директној мисији Стејт департмента. У политичкој класи није било довољне државотворне густине политичара да се Панићу то не дозволи, из очитих безбедносних разлога по државу.

488 Заборавља се пречесто да је амерички пасош неупоредиво озбиљнија институција од српског пасоша. Тако се и Милан Панић, добивши још после Другог светског рата амерички пасош, обавезао на верност и лојалност америчкој држави и застави, док га никаква патиотска обавеза није везивала за Србију, од које је, иначе, био потпуно отуђен. Све што је у Србији и у вези са Србијом чинио овај амерички бизнисмен, извођач лошег хумора америчког провинцијског циркуса, биле су инструкције Стејт департмента и америчке владе.

овог појма садржана је и експликација утицања страног фактора и на српску и друге номенклатуре малих.

Данас је војни циљ САД доктрина која се заснива на поимању да се истински рат одиграва у сиромашном Трећем свету, дакле и код Срба и њихових балканских суседа. Доктрина *конфликта ниског интензитета*, у коме је битно да амерички планери успеју да на своју страну привуку чланове номенклатуре простора који је њихов стратегијски циљ, важни су и за проучавање наше номенклатуре

У XX веку, САД су интервенисале 238 пута ван своје теиторије, широм планете. Мисија оружаних снага САД биће и у овом столећу *глобална пројекција моћи* на стране територије, тамо где се усуди да то чини. Таква пројекција моћи биће подршка савезницама САД против „регионалних агресора, или домаћих устаника", а биће и надкриљена командом америчке армије. Пројекција моћи ће бити испуњавана колико је год могуће, често у контексту коалиције савезничких снага у испуњењу мандата УН.[489] САД могу да назову ниско интензитетним и већи сукоб, зато што су последице по њих минималне. То је суштински оно што називају и *American Way of War*. То подразумева америчко дуготрајно нагомилавање војног материјала и људства на простору будућег дејства америчке војске, до количина и броја који гарантују да коначни удар доноси стопроценти успех ратовања, тотални пораз непријатеља.

LIC, Low Intensity Conflict, је концепт настао почетком Осамдесетих, као стуб америчке стратегије, као одговор на својевремену совјетску опасност. Један од најважнијих закона у САД-у, *War Power Act*, не дозвољава више *POTUS*-у(*President of the US*), да нареди широко развијање трупа ван граница без одобрења Конгреса. Ова одредба закона није важила и за рат против Срба 1999., на пример, као и за још неколике новије случајеве светског војишта. *Сукоб ниског интензитета* је политичко-војна конфронтација између држава и ривалских група, испод класичног рата и изнад рутинске

489 Основна идеја доктрине сукоба ниског интензитета јесте да САД не могу да одрже статус супер силе ако не располажу капацитетом изазивања и победе над било којом другом силом која би угрозила њихов приступ критичним интересним зонама. Ове операције пројекције силе воде се помоћу *континуума сукоба*, од ангажмана у време мира, до регионалних већих сукоба.

миротворне компетиције међу државама.[490] Овакав сукоб иде од субверзија (па, дакле, и инфилтрације номенклатура држава), до употребе оружаних снага, комбинацијом средстава која користе политичке, економске, информационе и војне инструменте. *LIC* је често локални рат, генерално у Трећем свету, али садржи импликације регионалне и глобалне безбедности. *LIC* је и сива зона, где илегалне и антидемократске акције чине одлучујућа средства.

Војне операције у таквој ситуацији треба да успоставе клаузевицко тројство, истовремено споља и унутра, између народа, власти и оружаних снага. У савременом светском окружењу, треба легитимисати интервенцију, јер није увек за победу довољна употреба силе. У овим ситуацијама, психолошка оружја су све важнија, ради утицања и на пријатеља и на непријатеља истовремено. *Психолошки рат* је свакако кључни елемент концепта, јер ваљана манипулација јавног мнења је основа у коју се утискују друга средства коришћена у овим сукобима. То је борба за утицање на менталитете који воде противника.[491]

У многим детаљима и избори у Србији 2012. одавали су местимично трагове дејства страних заинтересованих *тимова за планирање сценарија*.[492] Притом рецимо да су ти спољни фактори креирања и усмеравања номенклатуре присутни и у свим другим малим, као и средњим земљама света. Понекад и у највећим- сећа-

490 Већина америчких програма асистенције Трећем свету, садржи економске, политичке и хуманитарне аспекте који се могу применити и експлоатисати као психолошка средства.Та асистенција укључује и селективне војне програме у форми обуке, опреме за службу подршке у борби и понекад директне тактичке акције, нападе и демонстрације силе. Сукоби ниског интензитета захтевају планирање и вођење операција заснованих на пет императива: политичка предоминација, јединство напора, адаптабилност, легитимност и истрајност.

491 Пример: Косово, уместо Космет. Израелци никад неће рећи Вест Бенк, Западна обала, већ Јудеја и Самарија, што су јеврејски топоними стари више од 3.000 година. Тако би и сви припадници номенклатуре, српске политичке класе, морали да се понашају и код нас, да се тако боре против лингвистичког ратовања против Србије из горњег примера. Да Николић, Дачић, Вучић, Динкић, да сви увек говоре Космет, уместо Косово, итд. и да избаце из политичког језика, из Брисела наметнуту, бесмислену кованицу „Западни Балкан". Тај израз у географији не постоји. Притом је Србија у самом средишту Балкана, а не на његовом Западу! Не постоји ни појам Прешевска долина у географији?

492 **Видети:** поглавље у књизи, насловљено „'Нафташко' планирање сценарије распада совјетског блока и социјализма", стр.140-144.

мо се, додуше као кратке епизоде, када су својевремено Кинези у САД финансирали поједине сенаторе и гувернере најмоћније земље света.

Шта да се каже за интензивне нападе на Тадићеве демократе у завршници изборне утакмице, у режији српских медија у власништву странаца (Рингиер, ВАЦ, итд.), који су свакако добијали миг из кругова на Западу о којима говоримо. Умешаност неких земаља ЕУ и САД је велика. Сећамо се да је, наводном грешком, ЕУ званично честитала Томиславу Николићу на победи још у 18 сати на дан избора. Овај нечувени скандалозни гест из Брисела, који су касније правдали наводном грешком, заправо је део добро режираних догађаја који су довели до (додуше, умногоме оправданог) пада Тадића. Страни фактор итекако је, како и увек у Србији, и другим малим земљама, умешао своје прсте. Много тога је било решено напољу пре избора. Прекомпоновање српске владајуће номенклатуре „аминовано" је на основу доброг снимка политичке ситуације у ЕУ и САД пре самих избора.

У оркестрираном помагању Николићу и Вучићу, поменимо и бизарну помоћ, а у исте сврхе, Весне Пешић и Чеде Јовановића, од којих су и дошле приче о „белим листићима". „Писмена" Србија је тада била охрабрена ставом Пешићеве, а она је свакако била „охрабрена" од својих старих пријатеља, можда из НЕД-а, или других стејтдепартментовских кругова.[493] Крајња сврха белих листића је заправо помоћ Николићу.

И опет се у време српских предизборних догађаја појављује бивши амбасадор Монтгомери. Његови стучни људи су били иза маркетиншке агенције која је радила за Вучића, на пример, и аферу око „крађе гласачких листића." Много су знања Американци овде уложили, поново. А не би изненадило да су у овим пословима учествовали и стари кадрови КОС-а и ДБ-а.

493 *NED – National Ewndowment for Democracy*, ултрадесна вашингтонска организација, коју је основао Роналд Реган. Бави се „наметањем демократије" у свету, подршком личностма и организација у ауторитарним системима, које амерички светоназор и на силу жели да „васпита" у духу принципа либералне демократије. Често су последњих деценија стипендисти Фондације постајали кључни политички играчиу „ослобођеним" државама. И у Србији је *NED* одавно присутан, а њихови овдашњи штићеници залажу се искључиво за амерички концепт друштва.

Суштина промена у српској номенклатури 2012. јесте стратегијска одлука Американаца да историјски промене „играче“ за наредну фазу. Стручњаци за планирање сценарија оставили су до даљег на сцени наоко кооперативни СПС, који је, међутим, исто толико и потенцијално опасан, јер је близак и Русима, ближи него САД, у сваком случају. Соња Лихт, Соња Бисерко, Наташа Кандић, Миљенко Дерета и слични „играчи“ постигли су премало за америчке потребе.[494] Крајем 2012. су у њиховој стратегијској игри признати за партнере Вучићеви, Дачићеви и Динкићеви тимови.

За успешне резултате уласка у врх српске номенклатуре, осим несумњивог талента Александра Вучића пре свега, заслужни су и „официри за везу“, попут веома способног и интелигентног Братислава- Браце Грубачића, о коме ће се у политичкој историји садашњости Србије итекако говорити у будућности. Више него многи други, овај талентовани маг пара-политичких дисциплина у Србији, има огромне заслуге што је Томислав Николић напустио јато Шешеља после две деценије, и што је Вучић „легао на руду“ света из англоамеричке орбите.

Прерано је да овај аутор излази са конкретним детаљима ових великих радова прекомпоновања српске номенклатуре од 2012. даље, али остаје у чврстом убеђењу о доминантној улози дипломатско-обавештајних структура САД, ЕУ, знатно мање и Русије, и других светских служби у стварању нове номенклатурне архитектуре Србије. Американцима и Енглезима пре свих, занимљив детаљ- нимало нису сметали у последњи две- три године, неколицина бивших кадрова КОС-а и ДБ-а, који су се појавили у орбити Томислава Николића и Александра Вучића.

Још једном приметимо да су стране службе, довођењем Тадића и његових кадрова у врх номенклатуре, такође играле најнесносније игре против интереса Србије, што је најочитије видљиво у оствареним разорним делатностима по Војсци, дипломатији, економији Србије.

494 Џаба је било и што су првоборци борбе за демократију Вашингтерне, попут културне деконтаминаторке Борке Павићевић, годинама позивани на разне курсеве и скупове по САД. Аутор је на ТВ „Глас Америке“ пре неколико година гледао и слушао Б. Павићевић, интервјуисану приликом повратка из Вашингтона, како у њиховом студију даје изјаву о управо завршеном скупу о геополитици. Вероватно у својству, од Вашингтерне „признатог стручњака“, и за геополитику (sic!).

Две су разине актуелне српске номенклатуре, чије је поприште српска партијска арена крајем 2012. Унутрашња разина је да се сви важни процеси одигравају по принципу персоналних релација. Партије суштински нису важне, јер се најчешће лични интереси мањих група сусрећу тамо где се званично никада, рецимо ДС и СНС, нису сретали у јавности. Најмлађе генерације српске политичке сцене, које су, са Зораном Ђинђићем, хрупиле на историјску сцену, захваљујући околностима промена 2000-2001., просто су узурпирале власт на дотад незабележен начин. Импресивна је лакоћа заузимања важних номенклатурних позиција читаве те генерације, која первертује појам *брзине* коју наглашава Ђинђић својим доласком, али који он користи у смислу ефикаснијег и „абортованог" политичког делања.[495] Разлике у генерацијама увек постоје, па су готово голобради специмени најмлађе политичке генерације брзо исказали своју праву ћуд, пре свега своју незајажљиву жеђ за влашћу као најефикаснијем инструменту постизања личних циљева у животу. Тотално деградирање мотива политичког делања веома брзо је демаскирало многе младе политичаре из овог Ђинђићевог ешалона свеже политичке крви Србије. За разлику од младих код Милошевића, попут Дачића, Перчевића и других, који су се надметали ко ће више да ради и истиче се у свим задацима које им Шеф поставља, Ђинђићеве јуноше су веома брзо показали запрепашћујући таленат за свакојаке „дилове", а понајвише за договоре који брзо доносе велики новац.

И, миц-по-миц, од времена када Ђинђић, по Титовој кадровској методологији, доводи у врх номенклатуре неискусне, животно и професионално незреле, али власти и пара жељне кадрове, који ће (надао се Ђинђић) бити ефикасна локомотива препорођене српске државе, до данас, ти кадрови су начинили значајне штете српској држави. Управо они су остварили кључне контакте са

495 Велика мрља ДОС-а 2000-2001. била је очита благонаклоност Зорана Ђинђића и других лидера ДОС-а да његови присталице широм Србије буквално скојевски заузимају предузећа и фабрике. Готово ни у чему се нису разликовали од напаљених голобрадих младића активиста Титове новопечене власти, који су голом силом, или отвореним ниподаштавањем принципа демократије, на начин фрацуских и совјетских револуционара, упадали у индустријске и друге капацитете и тамо постављали своје партијске истомишљенике. Многе штете из тог периода Србија и данас трпи у процесу дивље приватизације и револуционаног заноса заснованог на личним економским интересима.

претходних деценија запаћеном криминализованом бизнис-кастом. Њих је крупни бизнис у Србији и без напора корумпирао и инструментализовао за докрајчивање српске економије.[496]

Када ово износимо, мислимо свакако и на такве примере и међу социјалистима, али и на млађе кадрове у свим партијама на српској сцени данас. Ниједна странка није имуна на узнемирујуће феномене политичке сфере, јер млади политички кадрови без икаквог устезања, често бесрамно дрско, чак и јавно, исказују пинковске саможиве мотиве свог јавног делања- метеорски политички успон и искључива посвећеност стицању брзог новца. И ништа више. У томе су међутим, они само пресликани модели светске јавне и политичке сцене, којом доминирају, више но икада, сецикесе, лопови и бездушни банкари, финансијери свих фела, представници нових генерација политичких и економских лидера света, *хипер-класе* која и даље некажњено ломи земље и континенте несносним рецесијама и шири колективне анксиозности невероватног дијапазона.

Нашу политичку класу и номенклатуру преплављује у дужем временском периоду управо такво опонашање животног смисла светске хипер-класе, које се савременим комуникацијама упија свакодневно. Апсолутно одсуство саосећања за заједницу, непостојање икакве жеље да се помогне другом, а камо ли да се Србија извлачи из историјског ћорсокака, таква је наша непорецива дијагноза највећег дела номенклатурних специмена млађе и средње генерације српског друштва крајем 2012.

Још једном, под том генерацијом подразумевамо омладински подмладак ДС-а и других опозиционих партија, који се политички активирао у време демонстрација 1996., калио се на лепљењу партијских плаката по београдским зидовима, седео у курирским столицама у просторијама странке, спреман да крене у сваку акцију коју нареди Шеф, од „доношења бурека", до сукоба са полицијом.

496 Вероватно су ти неугодни контакти политичког подмлатка са криминогеним круговима (одласци Ч. Јовановића у затворске посете „Шиптару", као и посете том миљеу у чувеној вили у Шилеровој), довели до тога да је Зоран Ђинђић, у последњих неколико месеци живота, просто пресекао сваки лични контакт са Чедомиром Јовановићем и Бебом Поповићем. О овом занимљивом детаљу пуно може да каже Ђинђићева супруга Ружица, као и друге јавне личности, попут новинара Миломира Марића, који је у више наврата то и потврдио аутору 2011. и 2012.

По многим елементима пресликани скојевци, само што најновију генерацију није финансирала Коминтерна, већ Вашингтерна.

Код политичког подмлатка власти, СПС-а мање, али изразито у редовима ЈУЛ-а, такође се, у исто време, „запатио" подмладак који открива привлачност новца и брзог успеха, склоност "блинг-блинг" животу, на начин који се у редовима странака социјалне правде дуго сматрао нечасним и недопустивим. Сетимо се још једном да је водећи идеолошки муџахедин Мирјане Марковић, Зоран Тодоровић Кундак, пред свој трагичан крај постао крупни бизнисмен и земљопоседник, чак и по западним критеријумима. Потом да су и још млађи кадрови из редова социјалиста, попут Перчевића, Чичка и бројних других, открили свет бизниса и капитализма, уз метеорско ускакање у базене великих пара, у већ добрано развађеној Србији. Рецимо и да су омладински кадрови и свих других партија моделирани слично, да су свуда заправо испливале генерацијске карактеристике млађих кадрова српске политичке сцене, који су 2012. заузели и највише номенклатурне позиције у Србији.[497]

Многи слични феномени, али уз умногостручену незаситост за стицање брзих богатстава, свакако ће се показати пред српском јавношћу у процесу бројних истрага које је у јесен 2012. започела нова власт у Србији, на челу са подпредседником Владе Александром Вучићем. Под условом да шеф СНС-а намерава да борбу против корупције истински води до краја, што ће рећи да на оптуженичке клупе изведе и повећи број баш припадника средње и млађе политичке генерације из разних партија, дакле и сопстевних политичких и генерацијских вршњака.

Српска политика класа и српска номенклатура су, прагматично посматрано, пројектоване. Оне су производ рада значајних светских, махом англосаксонских *група за промишљање* (*think*

497 Међу најмлађим кадровим-кандидатима у редовима СПС-а, поред Ивице Дачића, као бриљантног дипломираног новинара са ФПН-а, и такође многообећавајућег Горана Перчевића, Слободану Милошевићу су повремено предлагали и друге јуноше за освежавање СНС-а. Један од најистакнутијих данашњих млађих политичара Србије, либералне тенденције, пре доласка под Ђинђићеву заставу, био је предлаган и Милошевићу, али није изабран, понајвише због чињенице да су већ Дачић и Перчевић попунили тренутне кадровске потребе, а Милошевић је закључио да Партија ипак не треба да се да претвори у „вртић".

tanks). Лидери су нам увек пројектовани споља, па тај принцип обухвата и главну фигуру номенклатуре, коју су амерички стручњаци назвали *prime mover.* А он је увек одсјај ширих интереса споља. И остали важни учесници су смишљени и пројектовани у истим кројачницама, а називају их *играчима*, *players.* Вредно је и од огромног значаја за нашу отаџбину озбиљно проучавање тих радова, у земљи која је одређена и као једна од економски некорисних зона Европе. Јер, мали Срби, и мали околни народи Балкана, само су мали пројектовани *играчи.* Геополитички „кројачи" планете одавно Србе виде као недисциплиниоване, анархичне, непоуздане, често и лажљиве. Таквима они уводе и „васпитне мере" принудне управе. И са таквим представама о Србији мора да се суочи и промени их, наша номенклатура у будућности. Србијом међутим, и даље, већ дужи низ година, суштински владају ситни лични интереси, и у тим делатностима нису важне ни партије. Како је језгровито дефинисао српску данашњицу човек доказане интелектуалне густине, а из редова СПС-а: „*Све што се дешава у Србији, што се види на сцени, заправо су међусобни 'дилови' малих интересних група* !"

Десето поглавље

Шематске представе и листе српске номенклатуре

X. 1. Графичке представе српске номенклатуре 1994.

У београдској новинској агенцији БИНА, деведесетих је овај аутор окупио мали тим новинара аналитичара, који је деловао као пионирски покушај анализа политичких и друштвених ризика Србије. Тако се ова талентована екипа и потписивала и унела на друштвену сцену нови начин анализе и нарочито антиципација политичких догађаја.

Аутор жели да помене, поред осталих сарадника, двојицу драгоцених инспиратора нашег рада у БИНИ. Најпре изузетног интелектуалца и дипломату, господина Бранка Микашиновића, који је аутора одлучујуће охрабрио да са пријатељима оснује Центар за геополитичке студије ЈУГОИСТОК у оквиру Агенције БИНА. Потом и господина професора, и потоњег дипломату, Дарка Танасковића, који је веома активно у том периоду интелектуално помагао малом тиму, а био је и суоснивач Центра ЈУГОИСТОК.

Трогодишњи рад остваривaн је, међутим, у атмосфери огромне друштвене и политичке кризе, усред југословенског грађанског рата, тако да се екипа разишла 1995. Боље је рећи – да је највећи део чврстог језгра разјурен из Агенције, пошто Милошевићев режим није ни мало благонаклоно оцењивао њихов рад, показујући тиме скандалозну ускост својих хоризоната.

Како је реч о још једном заборављеном медијском подухвату *српске историје садашњости* Деведесетих прошлог столећа, о првим конкретним занимањем за српску номенклатуру аутор жели и да наведемо имена ових пионира Центра „Југоисток“: Боро

Мишељић, Весна Хаџивуковић, Томислав Кресовић, дизајнер Зељуг, те аутор ове студије З. П. Пироћанац.

Графикони и шеме који следе ауторско су дело горепоменутих колега и сарадника овог аутора.[498] Важно је, са ове историјске дистанце, поменути да су делови овог занимљивог виђења српског друштва Деведесетих намерно провокативни, каткад и претерани, али то не умањује занимљивост и вредност шема које су пред читаоцима данас.

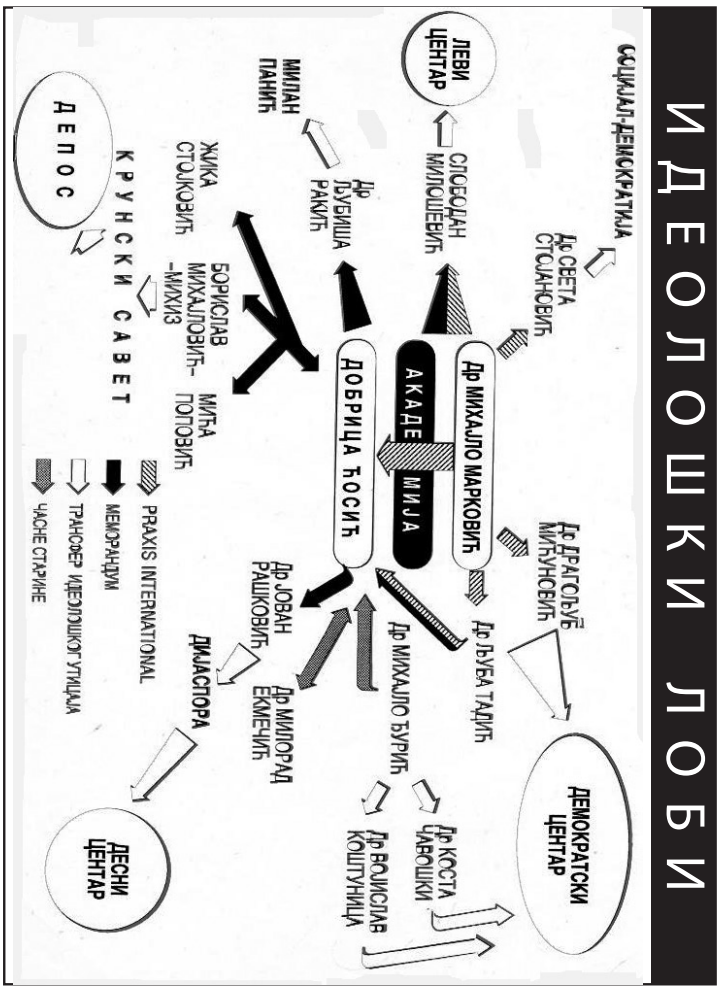

498 Ревија „Дуга“ је 1993. објавила делове ових листа, као и месечник „Држава“ 1994., и то су једини медији у Србији који су схватили важност бављења српском номенклатуром. Уредници ових медија тиме су исказали ретку историјску интелигенцију за доба грађанског рата.

ФИНАНСИЈСКИ ЛОБИ
СК-ПЈ
Миливоје Томашевић, КОМЕТ
СПС
Славомир Радошевић. ГЕНЕКС
Слободан Шаренац, ИНЕКС
Милорад Јакшић, ПТТ
Љубиша Игић, банкар
Драган Томић, Југопетрол
Никола Шаиновић, електропр.
СДС
Клара Мандић
Дафина Миланович
Велимир Бранковић
ПОЈЕДИНЦИ
Принц Александар Карађорђевић
Миодраг Зечевић, Југо-франц. банка
Јездимир Васиљевић
Аркан
Браћа Карић
Милан Панић
Капетан Драган
ВРХ
Слободан Милошевић
ДЕПОС
Мики Савићевић
Душан Михаиловић
ДС
Ђорђе Зечевић
ЛЕГЕНДА
ЛОБИСТИ
БИЗНИС
ФИНАНСИЈЕ
"ПРАКСИКОВЦИ"
ПЛАЋЕНИЦИ
РАТНИ ПРОФИТЕРИ
ПРОДАВЦИ МАГЛЕ
СТРАТЕЗИ СРПСКЕ ПРОПАСТИ
ВЕЗЕ У СВЕТУ
МЕДИЈИ
ТАЈНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
ИДЕОЛОЗИ
ПРИПАДНИЦИ СТАРОГ РЕЖИМА
© BINA - political and social risc risk analyses

СК-ПЈ

Светозар Мирковић, генерал

Мирјана Марковић

Миливоје Томашевић, КОМЕТ

СДС

Клара Мандић

Дафина Милановић

Велимир Бранковић

Радомир Смиљанић

Василије Крестић

СДП

Чедомир Мирковић

Будимир Кошутић

Ратомир Вицо

Момчило Трајковић

Велимир Лукић

Илија Росић

Александар Прља

ВОЈНИ ВРХ

Живота Панић

Недељко Бошковић

Влада Војводић, генерал, нач. санит. ВЈ

СПС

Борисав Јовић

Славомир Радошевић. ГЕНЕКС

Слободан Шаренац, ИНЕКС

Миломир Минић, железница

Михаљ Кертес, СДБ

Милорад Јакшић, ПТТ

Милорад Вучелић, РТС

Богдан Трифуновић

Љубиша Игић, банкар

Владимир Цветковић, спорт

Радоман Божовић, премијер

Радмило Богдановић, тајне службе

Небојша Човић

Драган Томић, Југопетрол

Владислав Јовановић, дипломатија

Никола Шаиновић, електропр.

Милосав Филиповић, МИНЕЛ холд.

Војин Радевић, Ф. грађ. зем.

Сретен Владисављевић, агенција за процену вред. друштв. капитала

Раде Брајовић, Вечерње новости

© BINA - political and social risc analyses

NOMENCLATURA SERBICA 1994.

Миломир Минић
Борисав Јовић
Владислав Јовановић
Љубиша Игић
Оскар Ковач
Милорад Вучелић
Небојша Човић
Нада Поповић Перишић
Радован Панков
Слободанка Груден
Жељко Симић
Радош Смиљковић
Иван Максимовић
Недељко Шиповац
Слободан Шаренац
Милорад Јакшић
Михаљ Кертес
Драган Томић (Симпо)
Раде Брајовић
Жика Миновић
Брана Црнчевић
Ратомир Вицо
Златан Перучић
Слободан Јовановић
Лука Мачкић
Живорад Михајловић
Душан Матковић
Михајло Милојевић
Јова Станишић

Слободан Милошевић
Мирјана Марковић
Михаило Марковић
Коста Михаиловић
Радмило Богдановић
Никола Станић
Данило Марковић
Богљуб Карић
Драган Томић
Никола Шаиновић
Мирко Марјановић
Душан Михајловић
Вук Огњеновић
Зоран Соколовић
Радоман Божовић

Миодраг Зечевић
Бора Милошевић
Душан Митевић
Душан Влатковић
Живорад Ковачевић
Љубиша Ракић
Драшко Милићевић
Небојша Маљковић
Борис Вукобрат
Милан Милутиновић
Слободан Прохаска
Миливоје Томашевић
Зоран Тодоровић - Кундак
Иринеј Буловић
Милан Божић

© "Jugoistok" IPS, Political and Social Analyses 2012

NOMENCLATURA SERBICA 1994.

© BINA - political and social risc analyses

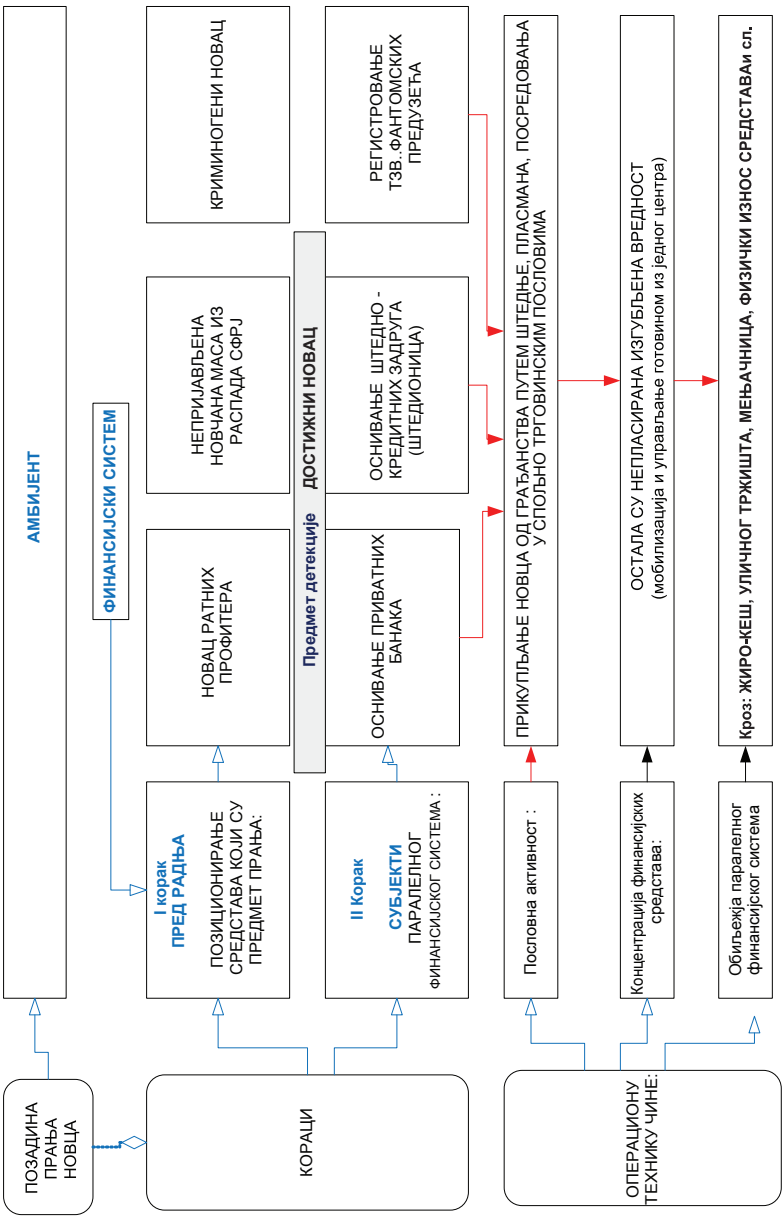
ПОЗАДИНА ПРАЊА НОВЦА
АМБИЈЕНТ
ФИНАНСИЈСКИ СИСТЕМ
КОРАЦИ
I корак
ПРЕД РАДЊА
ПОЗИЦИОНИРАЊЕ СРЕДСТАВА КОЈИ СУ ПРЕДМЕТ ПРАЊА:
НОВАЦ РАТНИХ ПРОФИТЕРА
НЕПРИЈАВЉЕНА НОВЧАНА МАСА ИЗ РАСПАДА СФРЈ
КРИМИНОГЕНИ НОВАЦ
Предмет детекције
ДОСТИЖНИ НОВАЦ
II Корак
СУБЈЕКТИ
ПАРАЛЕЛНОГ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА :
ОСНИВАЊЕ ПРИВАТНИХ БАНАКА
ОСНИВАЊЕ ШТЕДНО - КРЕДИТНИХ ЗАДРУГА (ШТЕДИОНИЦА)
РЕГИСТРОВАЊЕ ТЗВ. ФАНТОМСКИХ ПРЕДУЗЕЋА
ОПЕРАЦИОНУ ТЕХНИКУ ЧИНЕ:
Пословна активност :
ПРИКУПЉАЊЕ НОВЦА ОД ГРАЂАНСТВА ПУТЕМ ШТЕДЊЕ, ПЛАСМАНА, ПОСРЕДОВАЊА У СПОЉНО ТРГОВИНСКИМ ПОСЛОВИМА
Концентрација финансијских средстава:
ОСТАЛА СУ НЕПЛАСИРАНА ИЗГУБЉЕНА ВРЕДНОСТ
(мобилизација и управљање готовином из једног центра)
Обилажења паралелног финансијског система
Кроз: ЖИРО-КЕШ, УЛИЧНОГ ТРЖИШТА, МЕЊАЧНИЦА, ФИЗИЧКИ ИЗНОС СРЕДСТАВАи сл.

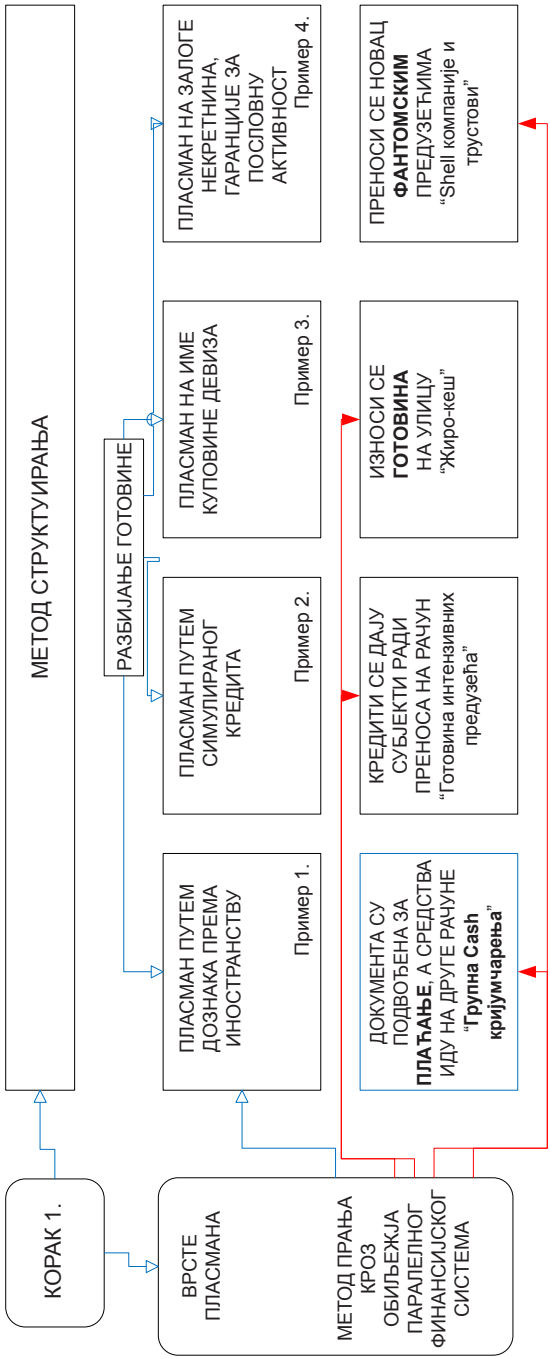
МЕТОД СТРУКТУИРАЊА
КОРАК 1.
ВРСТЕ ПЛАСМАНА
МЕТОД ПРАЊА КРОЗ ОБИЉЕЖЈА ПАРАЛЕЛНОГ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА
РАЗБИЈАЊЕ ГОТОВИНЕ
ПЛАСМАН ПУТЕМ ДОЗНАКА ПРЕМА ИНОСТРАНСТВУ
Пример 1.
ПЛАСМАН ПУТЕМ СИМУЛИРАНОГ КРЕДИТА
Пример 2.
ПЛАСМАН НА ИМЕ КУПОВИНЕ ДЕВИЗА
Пример 3.
ПЛАСМАН НА ЗАЛОГЕ НЕКРЕТНИНА, ГАРАНЦИЈЕ ЗА ПОСЛОВНУ АКТИВНОСТ
Пример 4.
ДОКУМЕНТА СУ ПОДВОЂЕНА ЗА **ПЛАЋАЊЕ**, А СРЕДСТВА ИДУ НА ДРУГЕ РАЧУНЕ **"Трупна Cash кријумчарења"**
КРЕДИТИ СЕ ДАЈУ СУБЈЕКТИ РАДИ ПРЕНОСА НА РАЧУН "Готовина интензивних предузећа"
ИЗНОСИ СЕ **ГОТОВИНА** НА УЛИЦУ "Жиро-кеш"
ПРЕНОСИ СЕ НОВАЦ **ФАНТОМСКИМ** ПРЕДУЗЕЋИМА "Shell компаније и трустови"

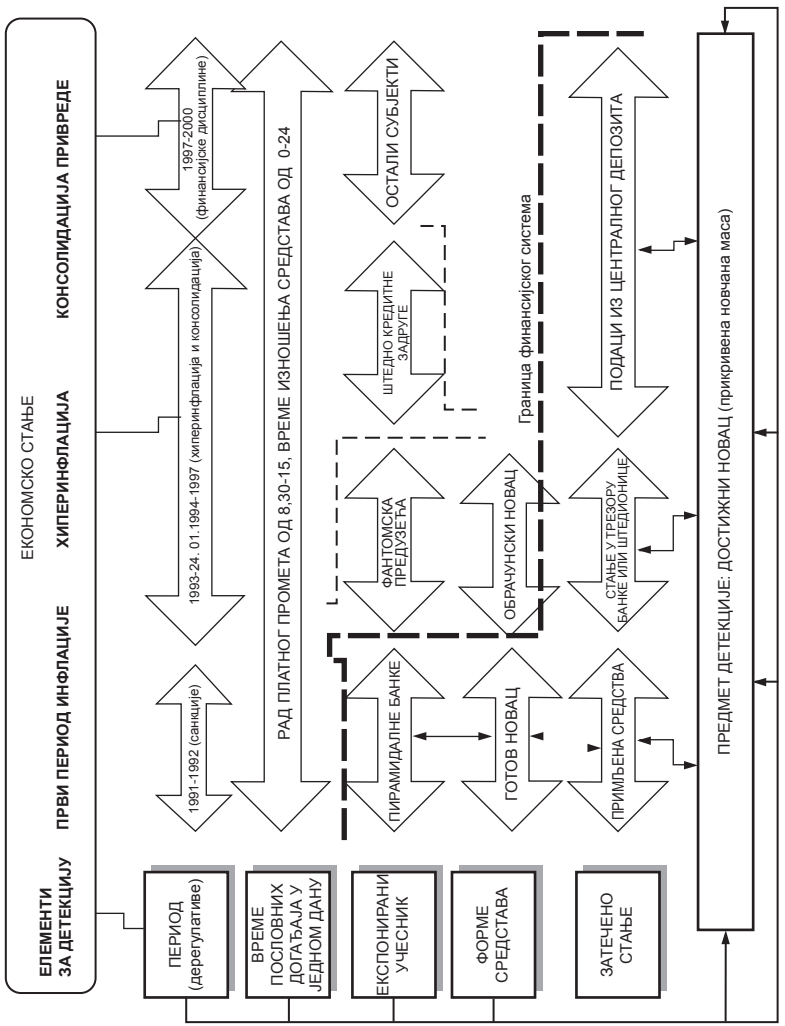
ЕЛЕМЕНТИ ЗА ДЕТЕКЦИЈУ
ЕКОНОМСКО СТАЊЕ
ПРВИ ПЕРИОД ИНФЛАЦИЈЕ
ХИПЕРИНФЛАЦИЈА
КОНСОЛИДАЦИЈА ПРИВРЕДЕ
ПЕРИОД (дерегулативе)
ВРЕМЕ ПОСЛОВНИХ ДОГАЂАЈА У ЈЕДНОМ ДАНУ
ЕКСПОНИРАНИ УЧЕСНИК
ФОРМЕ СРЕДСТАВА
ЗАТЕЧЕНО СТАЊЕ
1991-1992 (санкције)
1993-24. 01.1994-1997 (хиперинфлација и консолидација)
1997-2000 (финансијске дисциплине)
РАД ПЛАТНОГ ПРОМЕТА ОД 8,30-15, ВРЕМЕ ИЗНОШЕЊА СРЕДСТАВА ОД 0-24
ПИРАМИДАЛНЕ БАНКЕ
ГОТОВ НОВАЦ
ПРИМЉЕНА СРЕДСТВА
ФАНТОМСКА ПРЕДУЗЕЋА
ОБРАЧУНСКИ НОВАЦ
СТАЊЕ У ТРЕЗОРУ, БАНКЕ ИЛИ ШТЕДИОНИЦЕ
ШТЕДНО КРЕДИТНЕ ЗАДРУГЕ
ОСТАЛИ СУБЈЕКТИ
Граница финансијског система
ПОДАЦИ ИЗ ЦЕНТРАЛНОГ ДЕПОЗИТА
ПРЕДМЕТ ДЕТЕКЦИЈЕ: ДОСТИЖНИ НОВАЦ (прикривена новчана маса)

Аутор: Ненад Калуђеровић
„Софител Одитор“ Београд

X. 2. Скице за листе српске номенлатурне сцене (децембар) 2012.

Идеологије присутне Деведесетих, данас су ишчезле. Српска политичка сцена нема јасну дистинкцију политичког левог и десног, нема изричите јасне политичке програме политичких партија и покрета. Ово је време обамрлости идеологија. У Србији су на сцени само *сорошизам* и *неолиберализам*. И прегруписане снаге номенклатурног континуитета. Нова регрутације и инсталирање кадрова српске номенклатуре („официра и подофицира номеекла-туре," у Стаљиновом смислу) обављају се у часу када је аутор привео крају своју студију, децембра 2012. Из ових листа номенклатуре намерно смо стога изоставили војне и полицијске новоименоване лидере, нарочито њихове обавештајне структуре, стога што је превише „плитак" временски не би ли се јасно уочили квалитети и номенклатурни капацитети новопостављених кадрова војне и полицијске номенклатуре. Највише оклевања аутор има са обавештајним структурама, јер су то и најосетљивији, „најизбушенији" и последично најразоренији сегменти српске државе и друштва данас. Стога се и ограничавамо на тек овлаш исцртавање контура нове кичме номенклатуре Србије, јер ће, уверени смо, доћи до нових реконфигурисања и измена те сцене у блиској будућности. Речју, сматрамо да ће се вишедеценијска тенденција суновраћења и слабљења српске државе и шкодљивог пројектовања нових номенклатурних кадрова, наставити и у наредним годинама и подозревамо да САД и Европа свим силама настоје да експресно доврше питање Космета на ползу Шиптара и Албаније. Очигледно сматрају, како су за ове завршне радове пронашли номенклатурни састав Србије који ће њихову пилулу коначно да прогута. Аутор дубоко сумња да, чак и да се нова-стара номенклатура усуди да обави посао и лиши Србију ресурсне основе - 60 одсто нових ресурса који леже на Космету - то јој не би успело, јер српска политичка класа за то нема преговарачка права. И да се то волшебно деси, овај истраживач се усуђује да предвиђа у том случају обарање режима који би тако нешто потписао са САД.

Нови Врх Државе („7 Величанствених, децембар 2012.“): Александар Вучић, Ивица Дачић, Млађан Динкић, Томислав Николић, Драган Ђилас, Јоргованка Табаковић, Бојан Пајтић

Тајкуни: Мирослав Мишковић, Милан Беко, Миодраг Костић, Зоран Дракулић, Војин Лазаревић, Вук Хамовић, Петар Матић, Данко Ђунић, Мирослав Богићевић,итд.

НВО: Хелсиншки одбор за људска права, Фондација за отворено друштво, Грађанске иницијативе, Фонд за хуманитарно право, Комитет за људска права, Центар за деконтаминацију.

Горљиви заступници идеја Вашингтерне: Соња Бисерко, Соња Лихт, Вук Јеремић, Мики Ракић, Милан Николић, Жарко Корач, Наташа Кандић, Миљенко Дерета, Јелена Милић, Владан Живуловић**,** итд.

Аутошовинисти: Соња Бисерко, Миљенко Дерета, Борка Павићевић, Видосав Стевановић, Јелена Милић, Светислав Басара, Мирјана Карановић, Жарко Корач, Наташа Кандић, итд.

Моћни Црногорци у Београду: Борис Тадић, Дарко и Душан Шарић, Милија Зечевић, Раде Булатовић, Манојло Вукотић, Даница Драшковић, Радоман Божовић, Драгољуб Мићуновић, Милан Беко, Владимир Божовић, Војин Лазаревић, Милорад Вучелић, Марко Ницовић, Миодраг Костић, Мима Караџић, Александар Никитовић, Јагош Марковић, Зоран Лутовац.

Опозиција: ЛДП, СПО, ДС, ДСС, СРС, Двери.

Хипер- класа: Божидар Ђелић, Кори Удовички, Иван Вејвода, Радован Јелашић, Вук Јеремић.

Руски лоби: др Ненад Поповић, Алекса Грујић, М.Ј. Поповић, итд.

Медијски лоби: Александар Тијанић, Веран Матић, Жељко Митровић, Драган Вучићевић, Жељко Цвијановић, Милован Бркић, Небојша Спајић, Веселин Симоновић, Мањо Вукотић, Љиљана Смаиловић, Драгољуб Жарковић, Зоран Пановић.

Мета-политички велемајстори: Раде Булатовић, Братислав Грубачић, Мики Ракић, итд.

Лобији културе: Пеђа Марковић, Јован Ћирилов, Вида Огњеновић, Горица Мојовић, Тања Ригонат, Зоран Хамовић, Небојша

Брадић, Борка Павићевић, Горчин Стојановић, Воја Брајовић, Кокан Младеновић, Бранислав Лечић, итд.

ПР агенције : „Мек Кен груп“, „ Профајлер тим “ „А-Медиа“, итд.

Спортски лоби: Томислав Карацић, Владе Дивац, Жарко Зечевић, Иван Ћурковић, Ненад Бјековић, Драган Џајић, Небојша Човић.

Државотворни: Државотворни покрет „Самоникли,“ „Трећа Србија“.

Српски „блинг-блинговци“: Чедомир Јовановић, Драган Шутановац, Бојан Пајтић, Бранко Ружић, Горан Перчевић, и најновији лидери генерације омладинаца водећих странака.

Мафије: *нарко, енергетска, грађевинска, пољопривредно-откупна, саобраћајна, медицинска, фармацеутска, ГМО, универзитетска, медијска, књижевна, увозничка, ђубретарска, погребничка, итд.*

Литература

Аврамовић Зоран, *Родомрсци,* (*О једном делу српских политичара и интелектуалаца од 1990. до 2009.*), Култура полиса - Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.

Антонић Слободан, *Криза демократије и транснационалне елите*, Филозофеме, Нови

Сад, 2006.

Антонић, Слободан, *Елита, грађанство, слаба држава*, Службени Гласник, Београд, 2006.

Арендт, Хана**,** *Извори тоталитаризма,* 94- Феминистичка издавачка кућа, Београд Бенда, 1998.

Bilandžić, Dušan**,** *Jugoslavija poslije Tita, 1980- 1985,* Globus, Zagreb, 1986.

Biserko, Sonja, "The Balkan Endgame", *IWPR's Balkan Crisis Group*, No. 23, 22. april 1999.

Болчић, Силвано & Милић, Анђела**,** *Србија крајем миленијума* (*Разарање друштва, промене и свакодневни живот*), Институт за социолошка истразивања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2002.

Ботомор, Томас, *Елите и друштво,* Седма сила, Београд, 1967.

Bourdieu, Pierre, *Propos sur le champ politique*, Presses universitaires de Lyon, 2000.

Busino, Giovanni**,** *Elites et élitismes***,** Casbah éditions, Alger, 1998.

Васовић, Вучина, *Пост комунизам и власт*, Факултет политичких наука, Београд,1996.

Видојевић, Зоран, *Транзиција, рестаурација и неототалитаризам,* Центар за социолошка истраживања, Институт друштвених наука, Универзитет, Београд, 1997.

Вучетић, Слободан, *Приватизована држава*, „Стубови културе", Београд, 1996.

Витановић, Слободан, *Преиспитивања***,** Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци- Нови Сад, 2001.

Вукомановић, Дијана, *Обнова партијског плурализма у Србији крајем 20. века,* Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Glamocak, Marina, *La transition guerrière yougoslave,* L'Harmattan, Paris, 2002.

Гоати, Владимир, *Политичка анатомија југословенског* друштва**,** Напријед, Загреб, 1989.

Динкић, Млађан, *Економија деструкције, велика пљачка народа,* Стубови културе, Београд, 1996.

Dyker, David, A. & Ivan Vejvoda, Ivan, *Yugoslavia and after***,** Longman, London, 1996.

Ђилас, Милован, *Пад нове класе, Повест о саморазарању комунизма*, Службени лист СРЈ, Београд, 1994.

Ђукић, Славољуб, *Како се догодио вођа*, Филип Вишњић, Београд, 1992.

Ђурић, Винко, Оријентални деспотизам и социјалистичка сталешка организација власти, зборник „ Растанак са социјализмом", ИПС, 1990, стр. 11-13;

Ђурић, Винко, *Време политичког луралима, харизме и политичке моћи*, зборник, ИПС, 1990, стр. 45-51;

Etzioni-Halevy, Eva, *The Elite Connection,* Polity Press, Cambridge, 1993.

Инић, Слободан, *Портрети,* Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд 2001.

Janjic, Dusan, *Serbia between the Past and the Future,* Institute of Social Science: Forum for Ethnic Relations, Belgrade, 1997.

Кнежевић, Милош, *Крстарећа демократија*, ДП Ђуро Салај, Београд, 1999.

Castoriadis, Cornelius**,** *Devant la guerre, Les réalités,* Fayard, Paris, 1981.

Cohen, Lenard, J., *Serpent in the Bosom, The Rise and Fall of Slobodan Milosevic,* Westview, Colorado, 2001.

Collon, Michel, *Poker Menteur***,** EPO et Michel Collon, Bruxelles, 1998.

Коенен- Итер, Ж. *Социологија елите*, Clio, Београд, 2005.

Коштуница, Војислав & Чавошки, Коста, *Страначки плурализам или монизам: друштвени покрети и политички систем у Југославији 1944- 1949,* Центар за филозофију и друштвену теорију, Београд, 1983.

Лазић, Младен, *Рачји ход: Србија у трансформацијским процесима,* Филип Вишњић, Београд, 2000.

Милосављевић, Богољуб, *Тајни досијеи: отварање досијеа служби државне безбедности,* Центар за антиратну акцију, Београд, 2001.

Милошевић, Слободан, *Године расплета***,** БИГЗ, Београд, 1989.

Митровић, Љ. *Транзиција у периферни капитализам*. Институт за политичке студије, Београд, 2009.

Младеновић, Милан, *Крај Брозног времена II***,** Сфаирос, Београд, 2001.

Neumann, Franz, *Demokratska i autoritarna država***,** „Naprijed", Zagreb, 1984.

Павлићевић, Предраг, *Стил политичких лидера у Србији,* глава „Идеално-типски модели политичког лидерства", стр. 206-229, Нолит, Београд, 2010.

Петровић, Пироћанац Зоран, *Суноврат,* издање аутора, Београд, 2000.

Djilas, Aleksa, *The Contested Country,* Harvard University Press, London, 1991.

Бенда, Жилијен, *Издаја интелектуалаца,* Социјална мисао, Београд, 1996.

Леш Кристофер, *Побуна елита*, Светови, Нови Сад, 1996.

Милосављевић, Љубинко, *Путовође и смерови,* Универзитет у Нишу, Ниш, 2009.

Mills C. Wright, *The Power Elit*e, Oxford University Press, New York,1957.

Орловић,Славиша, *Политички живот Србије између партократије и демократије*, Службени Гласник, Београд, 2008.

Печујлић, Мирослав, *Изазови транзиције. Нови свет и постсоцијалистичка друштва,* Правни факултет, Београд, 1997.

Радојичић, Мирјана, *Историја у кривом огледалу,* Институт за политичке студије, Београд, 2009.

Самарџић, Слободан, Градња и разградња државе. Србија у суочењу са Европом од октобра 2000, „Филип Вишњић", Београд, 2008.

Samary, Catherine, *Le Marché contre l'autogestion: l'expérience yougoslave,* Publisud, La Breche, Paris, 1988.

Стамболић, Иван, *Пут у беспуће*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд , 1995.

Стамболић, Иван, *Корени зла***,** Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2000.

Стевановић, Видосав, *Милошевић, Један Епитаф***,** Монтена, Подгорица, 2002.

Стефановић, Ненад, *Покриставање петокраке: тајни живот српске опозиције* (*17.новембар 1989- 1.фебруар 1994*), БИГЗ, Београд, 1994.

Трговчевић, Љубинка, *Планирана елита*, Историјски институт, Београд, 2003

Crnobrnja, Mihailo, *The Yugoslav drama*, Mc Gill-Queen's University Press, Montreal, 1994.

Чкребић, Душан, *Запис на песку*, Просвета, Београд, 1998.

Чупић, Чедомир, *Политика и позив политичара,* Чигоја, Београд, 2000.

Voslensky, Michael, *La Nomenklatura, Les Privilégiés en URSS*, Pierre Belfond, Paris, 1980.

Yergin, Daniel, *Russia 2010, The CERA Report*, Random House, New York, 1993.

Sharp, Gene, 2003 (orig.1993), *From Dictatorship to Democracy. A Conceptual Framework for Liberation*, Boston: The Albert Einstein Institution.

Часописи:

Арандаренко, Михаил, „Србија деведесетих: првобитна акумулација или политички капитализам", *Српска политичка мисао*, an.II, pp.35-50, Београд, 1995.

Bojovic, Bosko, I., "Le drame yougoslave: une épreuve manquée de l'Europe", *Confluences Méditerranée 6*, Ed. "L' Harmattan," Paris 1993, pp. 119-130.

Бранковић, Србобран, „О феномену подршке неуспелој власти", *Српска политичка мисао* , стр. 197- 215, год. I, бр. 1, Београд, 2001.

Brzezinski, Zbigniew, "The Great Transformation", *The National Interest*-fall 1993, Washington D.C., 1993.

Видојевић, Зоран, „Националне олигархије као политичке псеудоелите", *Социолошке студије*, 1992/ 2.

Vratusa , B. „Balkan in Transition - Social Actors and Strategies", *Transition in Central and Eastern Europe*, t. II, Belgrade: Yasf, 183-200, 1997.

"Досије: 7 највећих пљачки Милошевићевог режима", специјално издање бр. 1, *Дуга*, април 2001.

Ђурић, Винко, „Истраживање политичке елите", *Политичке свеске*, год. VII, св.1, Београд, 1996.

Лебовић, Ђорђе, "Смешна страна тоталитаризма"(интервју З.П.П.), *Српска реч,* бр. 24, 22 јул, Београд, 1991.

Le Breton, Jean-Marie, „Après Tito la Yougoslavie se disloque", *Historia*, no. 586, octobre 1995. Paris,1995.

Матић, Петар:"Будућност институционализма, процеси и промене у XXI веку", *Политичка ревија*, 2/10: 49-64, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Митровић, Љубиша: „Нова буржоазија и њена елита у друштву периферног капитализма", *Национални интерес*, 3/10: 249-268, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Митровић, Милован: „Разарање друштва и нове српске елите", *Национални интерес*, 3/10: 147-170, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Петровић, Пироћанац Зоран, „Српске паре на Пацифику", *НИН*, 22.8.1987.

Петровић, Пироћанац, Зоран, *Хаос & Безумље. Са таласа Б-92,* Б-92 и аутор, Београд, 1992.

Петровић, Пироћанац Зоран, "Номенклатурна окупација пројектованих," *Држава,* март/април, 1994.

Станковић, Владан: "Друштвене елите у Србији-преображај и проходност у последњих двадесет година", *Национални интерес*, 3/10: 469-490, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Степић, Миломир, *Косово и Метохија. Постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

Суботић, Драган: "Одлучивање у политичким странкама", *Политичка ревија*, 1/07: 79-118, Институт за политичке студије, Београд, 2007.

"Snaga ujedinjenja (I Kongres Socijalističke partije Srbije)", *Duga* , no. 428, 1989.

Spencer, Metta, Chris Miller and Gene Sharp, 2001, "Gene Sharp and Serbia", *Peace Magazine*, Oct.-Dec., url: http://www.peacemagazine.org/archive/v17n4p14.htm

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.344.42(497.11)”19/20”
323(497.11)”19/20”
32:316.7]”19/20”

ПЕТРОВИЋ, Зоран, 1953 - Nomenclatura Serbica : 1982-2013 : елите, ентропијски модел политичке класе и континуитет српске номенклатуре / Зоран Петровић Пироћанац. - Београд : Институт за политичке студије, 2012 (Београд : Eseloge).
- 330 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 325-329.

ISBN 978-86-7419-259-7

a) Елита - Србија - 20-21в b) Политика - Антрополошки аспект - 20-21в c) Србија - Политичке прилике - 20-21в

COBISS.SR-ID 195756044